

”EMME HAIKAILE KIELTOLAKIA, KOKO SUOMEN RAIVORAITTIUTTA TAI
MORALISTISTA TURMIOLAN TOMMI-PROPAGANDAA”

SUOMEN EDUSKUNTAPUOLUEIDEN ALKOHOLIPOLITIikka 2003-2017

Siiri Lohko

Pro gradu -tutkielma

Filosofian, poliittisen historian
ja valtio-opin laitos

Poliittinen historia

Markku Jokisipilä

Turun yliopisto

Huhtikuu 2021

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Filosofian, poliittisen historian ja valtio-opin laitos

LOHKO SIIRI: ”Emme haikaile kieltolakia, koko Suomen raivoraittiutta tai moralistista Turmiolan Tommi-propagandaa” – Eduskuntapuolueiden alkoholipoliittikka 2003-2017.

Pro gradu -tutkielma, 126 s.

Poliittinen historia

Huhtikuu 2021

Tämä tutkimus käsittelee Suomen eduskuntapuolueiden alkoholipoliittisia linjoja ja painotuksia sekä niissä tapahtuneita muutoksia vuosina 2003-2017. Lisäksi tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, olivatko puolueet yhtenäisiä alkoholipoliittisessa linjassaan, miten puolueet äänestivät alkoholipoliittikkaan liittyvissä kysymyksissä ja mielsivätkö puolueet alkoholikysymykset omantunnon asioiksi. Tutkimuksessa selvitettiin myös sitä, ketkä puolueen edustajat olivat erikoistuneet alkoholipoliittikkaan. Lisäksi tutkimuksen tarkoituksena on liittää sen tulokset ja alkoholipoliitikassa 2000-luvulla tapahtuneet muutokset alkoholipoliittisen historian pidempään jatkumoon.

Tutkimuksen alku sijoittuu vuoteen 2003, jolloin Suomessa laskettiin alkoholiveroa keskimäärin 33 prosentilla. Alkoholiveroa päädyttiin laskemaan Suomen alkoholipoliittisessa toimintaympäristössä tapahtuneiden muutosten johdosta. Vuonna 2004 alkoholin vapaa matkustajatuonti ulotettiin EU:n kanssa neuvotellun siirtymäajan päättymisen jälkeen Suomeen, minkä lisäksi Baltian maat liittyivät EU:n jäseniksi keväällä 2004. Vuonna 2003 julkaistiin myös valtioneuvoston periaatepäätös alkoholipoliittikan linjauksista sekä alkoholiohjelma. Tutkimuksen aikaraja päättyy vuoden 2017 loppuun, jolloin hyväksyttiin alkoholilain kokonaisuudistus.

Tutkimuksen metodi on laadullinen sisällönanalyysi. Tutkimuksen keskeisin aineisto muodostuu eduskuntapuolueiden alkoholipoliittikkaa sivuavista vaali- ja erityisohjelmista, hallitusohjelmista, hallitusten esityksistä sekä esitysten ympärillä käydyistä täysistuntokeskusteluista ja -äänestyksistä. Tutkimuksessa mukana olevat lakiesitykset liittyvät tutkitusti vaikuttavimpien alkoholipoliittisten keinojen, eli alkoholin hinnan, mainonnan tai saatavuuden, säätelyyn.

Alkoholipoliittikkaan on vaikuttanut olennaisesti alkoholin kokonaiskulutuksen kehitys, kansalaisten alkoholipoliittiset mielipiteet sekä taloudellinen tilanne. Alkoholiasioita ei ole lähtökohtaisesti mielletty omantunnon asioiksi, ja äänestystilanteissa alkoholikysymyksissä on annettu vapaat kädet tapauskohtaisesti. Puolueiden linjan yhtenäisyyteen ja äänestystulosten yksimielisyyteen vaikutti olennaisimmin puolueen hallitus-oppositio-asema. Pääpiirteissään puolueiden alkoholipoliittiset painotukset säilyivät samoina koko tutkitun ajanjakson. Kaikissa eduskuntapuolueissa oli alkoholipoliittikkaan erikoistuneita kansanedustajia.

Asiasanat: Alkoholi, alkoholipoliittikka, eduskuntapuolueet, eduskunta, alkoholilain kokonaisuudistus

SISÄLLYSLUETTELO

1. Johdanto	1
1.1. Alkoholipolitiikan määritelmät ja keskeisimmät keinot.....	1
1.2. Tutkimuskysymykset, tutkimusaiheen rajaus ja alkuperäisaineisto.....	2
1.3. Muu lähdeaineisto ja tutkimuksen suhde aiempaan traditioon.....	4
1.4. Tutkimusmetodi ja tutkimuksen teoreettinen viitekehys.....	6
1.5. Lainsäädäntötyö ja puolueiden toiminta eduskunnassa.....	7
1.6. Suomen puoluejärjestelmän kehitys ja puolueiden ideologiset lähtökohdat.....	10
1.7. Alkoholipolitiikan päälinjat ennen 2000-lukua.....	15
2. Alkoholipolitiikka 2003–2007	19
2.1. Matti Vanhasen ensimmäisen hallituksen kokoonpano ja ohjelma.....	21
2.2. Alkoholiveron alennus 2003: Huonoista vaihtoehtoista vähiten huono?.....	23
2.3. Välikysymys alkoholiverosta 2006 – Hallitusrintama rakoilee.....	34
2.4. Alkoholimainonnan rajoitukset 2007 – Toimenpidepaketti.....	41
3. Alkoholipolitiikka 2007–2011	44
3.1. Matti Vanhasen toisen hallituksen kokoonpano ja ohjelma.....	46
3.2. Alkoholiveron korotus 2007 – Oikeaa korotustasoa haetaan.....	48
3.3. Alkoholiveron korotukset 2008 ja 2009.....	53
3.4. Alkoholimainontaan liittyvät lakimuutokset 2009.....	59
3.5. Yhteenvetoa vaalikausista 2003-2007 ja 2007-2011.....	63
4. Alkoholipolitiikka 2011–2015	65
4.1. Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen kokoonpano ja ohjelma.....	66
4.2. Alkoholiveron korotukset 2011 ja 2013 – Uusia avauksia.....	70
4.3. Alkoholimainonnan muutokset 2013.....	74
4.4. Yhteenvetoa vaalikaudesta 2011-2015.....	77
5. Alkoholipolitiikka 2015 –	80
5.1. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen kokoonpano ja ohjelma.....	82
5.2. Alkoholilain kokonaisuudistuksen lähtökohdat.....	82
5.3. Alkoholiveron korotus 2017 – Korotuslinjan jatkoa vai osa alkoholilain kokonaisuudistusta?.....	87
5.4. Alkoholilain kokonaisuudistus 2017 – Prosenttirajan nosto.....	91
5.5. Yhteenveto alkoholilain kokonaisuudistuksesta	103
6. Johtopäätökset	106
6.1. Yhteenveto eduskuntapuolueiden alkoholipolitiikasta.....	108
Lopuksi.....	117
Lähteet	119

*”Jos kasvava työttömyys ja sitä seuraavat sosiaaliset ongelmat eivät saa aikaiseksi poliittista keskustelua ja mediahuomiota, estradille astuu usein kuningas alkoholi, ja johan alkaa kiinnostaa”.*¹

1. Johdanto

Tämä Pro Gradu-tutkielma käsittelee Suomen eduskuntapuolueiden alkoholipoliittisia linjoja ja painotuksia sekä niissä tapahtuneita muutoksia vuosina 2003-2017. Alkoholipolitiikka on Suomessa tunteita herättävä keskustelun aihe, josta todennäköisesti jokaisella suomalaisella on jonkinlainen mielipide. Tämä pätee myös poliittisiin puolueisiin, mitä yllä oleva lainaus Suomen Kuvalehden artikkelista vuodelta 2015 kuvaa osuvasti. Alkoholin yhteiskunnallisesta ja poliittisesta merkittävydestä kertoo myös se, että Euroopan unioniin liittymisen ohella alkoholi on ainoa asia, josta on Suomessa järjestetty neuvoa-antava kansanäänestys.

Alkoholipolitiikka on laaja ja monimutkainen kokonaisuus, jossa yhdistyy usea merkittävä yhteiskuntapoliittinen sektori. Alkoholinkulutus, sekä se mistä sitä ostetaan ja missä sitä kulutetaan, heijastuu niin kansanterveyteen ja -talouteen kuin elinkeinopolitiikkaan. Alkoholin kokonaiskulutuksella on yhteys tapaturmiin, rikollisuuteen, liikenneonnettomuuksiin, lasten huostaanottoihin ja tätä kautta esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollon, poliisien ja oikeuslaitosten työhön. Lisäksi alkoholisyihin kuolee Suomessa vuosittain lähes 2000 ihmistä².

Alkoholi siis aiheuttaa yhteiskunnalle huomattavia välittömiä ja välillisiä kustannuksia. Toisaalta alkoholivero on valtiolle merkittävä tulonlähde. Esimerkiksi vuonna 2019 alkoholiverokertymä oli lähes 1,5 miljardia euroa³. Lisäksi alkoholin myynti ja anniskelu luovat työpaikkoja ravintola- ja kaupanaloille sekä alkoholin valmistajille. Alkoholipolitiikka sisältää myös periaatteellisia ja moraalisia ulottuvuuksia, jossa vastakkain ovat usein yksilönvapaudet ja valtion sääntely.

1.1. Alkoholipolitiikan määritelmä ja keskeisimmät keinot

Alkoholipolitiikalla tarkoitetaan alkoholiasioihin kohdistuvaa politiikkaa eli kaikkien niiden toimenpiteiden kokonaisuutta, jolla säädellään alkoholinkulutusta ja

¹”Kippis – alkoholipolitiikka saa puolueiden päät pyörimään”. *Suomen Kuvalehti* 12.2.2015.

<https://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/politiikka/kippis-alkoholipolitiikka-saa-puolueiden-paat-pyorimaan/> [luettu 7.2.2021].

²”Alkoholisyihin kuolleet, taulukko”. Findikaattori, Tilastokeskus.

<https://findikaattori.fi/fi/table/65> [luettu 1.12.2020].

³”Alkoholiverotus”. Valtiovarainministeriön verkkosivut. <https://vm.fi/alkoholiverotus> [luettu 12.3.2021].

alkoholiliiketoiminnan reunaehtoja.⁴ Sosiaali- ja terveysministeriön määritelmän mukaan alkoholipolitiikalla tarkoitetaan julkisen vallan keinoja, joilla ehkäistään alkoholista aiheutuvia terveydellisiä ja yhteiskunnallisia haittoja. Alkoholipolitiikassa keskeisimpiä toimijoita ovat valtio ja kunnat. Valtion toimivaltaan kuuluvat alkoholin verotus, alkoholilainsäädäntö sekä lupa- ja valvontatehtävät. Kuntien vastuulle taas kuuluvat päihdehuollon sekä muun terveydenhuollon järjestäminen.⁵ Lisäksi Suomen alkoholipolitiikan reunaehtoja määrittelevät Euroopan unionin lainsäädäntö ja sisämarkkinasäännökset⁶.

Alkoholipolitiikkaa voidaan määritellä myös politiikkatoimien taustalta löytyvien intressien kautta. Näistä keskeisimpiä ovat talous ja terveys. Terveysnäkökulman keskiössä ovat alkoholin aiheuttamien kuolemien ja terveysongelmien merkittävyys. Talouteen liittyvässä näkökulmassa korostuvat alkoholin tuotantoon ja kauppaan liittyvät intressit.⁷ Alkoholilain ensimmäisen pykälän mukaan suomalaista alkoholipolitiikkaa ohjaa terveysnäkökulma:

*”Tämän lain tarkoituksena on vähentää alkoholipitoisten aineiden kulutusta rajoittamalla ja valvomalla niihin liittyvää elinkeinotoimintaa, alkoholin käyttäjilleen, muille ihmisille ja koko yhteiskunnalle aiheuttamien haittojen ehkäisemiseksi”.*⁸

Alkoholipoliittisista keinoista tutkitusti tehokkaimpia alkoholinkulutuksen ja haittojen vähentämiseksi ovat alkoholin verotus sekä saatavuuden ja mainonnan rajoittaminen.⁹

1.2. Tutkimuskysymykset, tutkimusaiheen rajaus ja alkuperäisaineisto

Alkoholiverosta ja muista alkoholipoliittisista keinoista säädetään lailla. Lainsäädännöstä vastaa Suomessa eduskunta. Eduskunnassa toimitaan pääasiassa puolueiden muodostamissa eduskuntaryhmissä, jotka koostuvat kunkin puolueen kaikista kansanedustajista¹⁰. Koska lainsäädäntöön vaikutetaan pääasiassa puolueiden

⁴ Sulkunen, Warsell 2013, 185. Häikiö 2007, 14.

⁵ ”Alkoholipolitiikka”. Sosiaali- ja terveysministeriön verkkosivut. <https://stm.fi/alkoholipolitiikka> [luettu 5.2.2021].

⁶ ”Kuntien vastuulla olevat sosiaali- ja terveydenhuollon tehtävät”. Sosiaali- ja terveysministeriön verkkosivut. <https://stm.fi/kuntien-vastuulla-olevat-sotehuollon-tehtavat> [luettu 30.12.2020].

⁷ Tigerstedt 2006, 3.

⁸ Simpura 2013, 177–178.

⁹ ”Alkoholilaki”. FINLEX:in verkkosivut. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2017/20171102#L1> [luettu 10.1.2021].

¹⁰ ”Alkoholipoliittiset menetelmät”. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen verkkosivut. <https://thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/alkoholi/alkoholipolitiikka/alkoholipoliittiset-menetelmat> [luettu 1.11.2020].

¹⁰ Wiberg 2008, 165.

eduskuntaryhmien kautta, on tarkoitukseni tutkia Suomen alkoholipolitiikkaa edustakuntapuolueiden näkökulmasta vuosina 2003-2017.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat:

1. Mikä on ollut eduskuntapuolueiden alkoholipoliittinen linja ja ovatko puolueiden linja ja painotukset muuttuneet vuosina 2003-2017? Ovatko puolueet olleet alkoholipoliittisessa linjassaan yhtenäisiä vai onko niiden sisällä esiintynyt eriäviä mielipiteitä alkoholipolitiikan linjauksista?
2. Miten puolueet ovat äänestäneet alkoholipolitiikkaa koskevissa kysymyksissä? Ovatko puolueiden äänet jakautuneet ja ovatko alkoholiasiat mielletty omantunnon kysymyksiksi?
3. Ketkä ovat olleet eduskuntapuolueiden alkoholipolitiikan asiantuntijoita? Onko tämä kertonut jotain puolueen alkoholipolitiikan painotuksista tai niissä tapahtuneista muutoksista?

Tutkimuksen alku sijoittuu vuoteen 2003. Tuolloin pääministeri Matti Vanhasen ensimmäinen hallitus päätti historiallisen suuresta alkoholiveron alennuksesta, joka tuli voimaan maaliskuun alussa 2004. Päätöksen taustalla oli Suomen alkoholipoliittisen toimintaympäristön muutos. Alkoholien tuontirajoitukset Suomen ja muiden EU-maiden välillä olivat unionin kanssa neuvotellun siirtymäajan jälkeen vapautumassa, minkä lisäksi Baltian maat olivat liittymässä EU:hun toukokuun alussa 2004. Vuonna 2003 julkaistiin myös valtioneuvoston periaatepäätös alkoholipolitiikan linjauksista sekä alkoholiohjelma tukemaan periaatepäätöksessä määriteltyjä tavoitteita¹¹.

Seuraan alkoholipolitiikkaa ja sen kehitystä vuoden 2017 loppuun, jolloin hyväksyttiin alkoholilain kokonaisuudistus. Vuoden 2018 alusta asteittain voimaantulleet lakimuutokset herättivät laajaa julkista keskustelua ja olivat merkittäviä Suomen alkoholipoliittisessa historiassa. Muutoksista keskeisimpiä olivat 5,5 prosenttia alkoholia sisältävien juomien sekä niin kutsuttujen limuviinon myynnin salliminen

¹¹ ”Valtioneuvoston periaatepäätös alkoholipolitiikan linjauksista”. Sosiaali- ja terveysministeriön esitteitä 2003. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70088/Es200306.pdf?sequence=1> [luettu 1.11.2020].

”Alkoholiohjelma 2004-2007: Yhteistyön lähtökohdat 2004”. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2004. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/72039/Julkaisuja_2004_7.pdf?sequence=1 [luettu 1.11.2020].

ruokakaupoissa. Lisäksi ravintoloiden aukioloaikoja vapautettiin ja niille sallittiin alkoholin ulosmyynti sekä happy hour-mainonta.¹²

Tutkimuksessa ovat mukana kaikki eduskuntapuolueet: Suomen Keskusta, Kansallinen Kokoomus, Suomen Sosialidemokraattinen puolue, Vasemmistoliitto, Vihreä liitto, Suomen ruotsalainen kansanpuolue, Suomen Kristillisdemokraatit, Perussuomalaiset sekä vuonna 2017 perussuomalaisten eduskuntaryhmän jakautuessa muodostettu uusi eduskuntaryhmä ja myöhemmin puolueeksi rekisteröitynyt Sininen tulevaisuus. Kaikki edellä mainitut puolueet olivat hallitusvastuussa tutkitulla ajanjaksolla ja pääsivät näin vaikuttamaan Suomen alkoholipolitiikkaan. Lisäksi kaikki puolueet olivat koosta riippumatta aktiivisia alkoholipolitiikassa.

Tutkimuksen alkuperäisaineiston muodostavat alkoholipolitiikkaa käsittelevät tai sivuavat eduskuntapuolueiden vaali- ja erityisohjelmat, hallitusohjelmat, keskeisimmät alkoholilainsäädäntöä koskevat hallitusten esitykset sekä niiden ympärillä käydyt eduskunnan täysistuntokeskustelut ja äänestykset. Tutkimuksessa mukana olevat lakiesitykset on rajattu sen mukaan, liittyvätkö ne joihinkin kolmesta tutkitusti vaikuttavimmista alkoholipoliittisista keinoista: Alkoholin verotukseen, saatavuuteen tai mainontaan. Tutkimuksessa mukana olevat alkoholin saatavuutta säätelevät toimenpiteet liittyvät alkoholilain kokonaisuudistuksen yhteydessä tehtyihin lakimuutoksiin.

1.3. Muu lähdeaineisto ja tutkimuksen suhde aiempaan traditioon

Suurimpia alkoholipoliittisia uudistuksia on tutkittu monista eri näkökulmista ja monilla eri tieteenaloilla. Alkoholipolitiikkaan liittyvissä tutkimuksissa on kuvattu pääasiassa alkoholilainsäädännön ja -politiikan muutoksia tai harjoitetun politiikan vaikutuksia. Tutkimusta on tehty myös puoluepoliittisesta näkökulmasta. Nämä tutkimukset ovat keskittyneet erityisesti merkittäviin lainsäädännöllisiin muutoskohtiin, kuten kieltolakiin ja sen kumoamiseen 1919-1932 sekä keskioluen vapauttamiseen vuonna 1969. Esimerkiksi Jorma Kallenaution vuonna 1979 ilmestyneessä teoksessa *Kieltolaki ja sen kumoaminen puoluepoliittisena ongelmana*¹³ kuvataan seikkaperäisesti kieltolakikysymystä puoluepoliittisesta näkökulmasta. Martti Häikiön vuonna 2007 ilmestyneessä teoksessa *Alkon historia. Valtion alkoholiliike kieltolain kumoamisesta*

¹² ”Alkoholilain kokonaisuudistus”, Sosiaali- ja terveysministeriön verkkosivut. <https://stm.fi/alkoholilain-kokonaisuudistus> [luettu 10.1.2021].

¹³ Kallenautio 1979.

Euroopan unionin kilpailupolitiikkaan 1932-2006 sivutaan alkoholipolitiikkaa myös puolueiden näkökulmasta.

Keskeinen alkoholipoliittinen tutkimusaihe 2000-luvulla on ollut Suomen EU-jäsenyys ja sen vaikutukset Suomen alkoholipoliittiseen toimintaympäristöön. Alkoholipolitiikkaa 2000-luvulla on tutkittu paljon myös opinnäytetasolla. Lähimpänä tutkimusajanjakson ja aineiston osalta tätä tutkimusta on Joni Grandellin poliittisen historian Pro Gradu - tutkielma *Uhattuina ihmishenget, työllisyys ja yhteiskuntajärjestys: 2000-luvun alkoholikeskustelun retoriikkaa lainsäädäntöprosessissa* vuodelta 2017, missä kuvataan alkoholilainsäädäntöprosesseja vuodesta 2004 vuoteen 2014. Työn päähuomio on keskustelun retoriikassa sekä asiantuntijoiden vaikuttamisesta lainsäädäntöön.¹⁴

Tämä tutkimus eroaa aiemmasta siten, että tutkimuksessa selvitetään nimenomaan eduskuntapuolueiden alkoholipoliittisia linjoja ja painotuksia sekä puolueiden linjan muutoksia ja yhtenäisyyttä. Lisäksi tutkimuksessa selvitetään, miten puolueet äänestivät alkoholipolitiikkaan liittyvissä kysymyksissä ja ketkä puolueiden edustajat olivat erikoistuneita alkoholipolitiikkaan. Tutkimuksen tarkoituksena on myös luoda laajempi kokonaiskuva suomalaisesta alkoholipolitiikasta 2000-luvulla sekä liittää se pidempään alkoholipolitiikan jatkumoon.

Suomalaisen alkoholipolitiikan historiaan ja sen lähtökohtiin sekä puolueiden historiaan olen tutustunut tarkemmin aikaisempien aihetta käsittelevien tutkimusten avulla. 2000-luvun alkoholipolitiikan yleisiä linjoja valotetaan hyvin Terveysten- ja hyvinvoinnin laitoksen raporteissa *Alkoholi Suomessa: kulutus, haitat ja politiikkatoimet*, vuosilta 2009 ja 2013¹⁵. Alkoholipolitiikan historiaa käsitellään kattavasti Martti Häikiön vuonna 2007 julkaistussa Alkon historiaa käsittelevässä teoksessa, jossa kuvataan alkoholipolitiikkaa Suomessa kieltolain ajasta 2000-luvun alkuun laajalla perspektiivillä, aina sen hetkisestä yhteiskunnallisesta tilanteesta yksittäisiin alkoholipolitiikassa vaikuttaneisiin henkilöihin.

Puolueiden taustoja olen syventänyt Heikki Paloheimon ja Tapio Raunion vuonna 2008 toimittaman *Suomen puolueet ja puoluejärjestelmä*¹⁶ sekä Rauli Mickelssonin vuonna 2015 ilmestyneen *Suomen Puolueet: Vapauden ajasta maailmantuskaan*¹⁷ teosten avulla.

¹⁴ Grandell 2017.

¹⁵ Karlsson 2009. Karlsson 2013.

¹⁶ Paloheimo, Raunio 2008.

¹⁷ Mickelsson 2015.

Eduskunnan lainsäädäntötyötä sekä puolueiden toimintaa eduskunnassa valottaa hyvin Matti Wiberg vuonna 2006 ilmestyneessä teoksessaan *Politiikka Suomessa*¹⁸. Wiberg esittelee työssään yksityiskohtaisesti Suomen poliittisen järjestelmän, sen toimintaperiaatteet sekä lainsäädäntöprosessin eri vaiheet. Täysistuntokeskustelua sekä eduskuntaryhmien toimintaa ja dynamiikkaa täysistunnossa ja äänestystilanteissa olen taustoittanut Kyösti Pekosen vuonna 2011 ilmestyneen *Puhe eduskunnassa*¹⁹ teoksen avulla. Edellä mainittujen teosten lisäksi olen hyödyntänyt lukuisia muita tutkimuksia niin lähdemateriaalina kuin aiheeseen perehtymisessä.

1.4. Tutkimusmetodi ja tutkimuksen teoreettinen viitekehys

Tutkimuksen metodi on laadullinen sisällönanalyysi, joka on laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmä. Sisällönanalyysi toimii sekä yksittäisenä metodina että väljänä teoreettisena kehyksenä, jota voidaan hyödyntää erilaisissa analyysikonaisuuksissa.²⁰ Laadullinen sisällönanalyysi on tekstianalyysia, jossa aineistoa tarkastellaan eritellen, yhtäläisyyksiä ja eroja etsien sekä tiivistäen. Sisällönanalyysin avulla tutkittavasta ilmiöstä pyritään muodostamaan tiivis kuvaus, joka kytkee tutkimuksen tulokset ilmiön laajempaan kontekstiin sekä muihin aiheita koskeviin tutkimustuloksiin.²¹

Ennen kuin aineistosta tehdään tutkimuskohteeseen liittyviä päätelmiä, se on sijoitettava omaan aikaansa. Kontekstualisoinnilla pyritään ymmärtämään ja kuvailemaan tutkittavaa ilmiötä sen yhteiskunnallisessa, kulttuurillisessa ja poliittisessä yhteydessä.²² Tutkimuksessa kiinnitetäänkin huomiota yhteiskunnalliseen kontekstiin, sillä alkoholipoliittiset päätökset eivät synny tyhjiössä. Lisäksi tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä on huomioitu lainsäädäntötyön eteneminen ja prosessi eduskunnassa sekä eduskuntatyöskentelyn ja hallitus-oppositio-asetelman asettamat reunaehdot puolueiden ja yksittäisten kansanedustajien toiminnalle.

¹⁸ Wiberg 2006.

¹⁹ Pekonen 2011.

²⁰ Tuomi, Sarajärvi 103, 2018.

²¹ ”Sisällönanalyysi”. KvaliMOTV, Yhteiskuntatieteellinen tietovarasto. Menetelmäopetuksen tietovaranto. https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_2.html [luettu 7.2.2021].

²² Hannikainen, Tepora, Danielsbacka 2018, 14.

1.5.Lainsäädäntötyö ja puolueiden toiminta eduskunnassa

Suomessa eduskunta vastaa lainsäädännöstä. Valtaosa laeista säädetään hallitusten esitysten pohjalta.²³ Ennen eduskuntakäsittelyä esitykset valmistellaan hallinnonalan ministeriössä ja valtioneuvostossa. Kun laki tulee eduskuntaan, sillä on yleiset puitteet. Eduskunta osallistuu politiikan muotoiluun valiokunnissa sekä täysistunnossa, jossa edustajat voivat kiinnittää asioihin huomiota täysistuntopuhein ja esimerkiksi kirjallisin ja suullisin kysymyksin. Eduskunta voi myös muuttaa hallituksen esityksiä ja jopa hylätä ne, mutta se ei pysty korvaamaan hallituksen esityksiä omillaan.²⁴

Lakiesityksen käsittely eduskunnassa alkaa täysistunnossa lähetekeskustelulla, jonka tarkoitus on evästää valiokuntaa ja päättää, mihin valiokuntaan esitys lähetetään käsiteltäväksi. Valiokunnan mietinnön valmistuttua asian käsittelyä jatketaan kahdessa täysistunnossa. Ensimmäisessä käsittelyssä päätetään lakiehdotuksen sisällöstä sekä tehdään mahdolliset mietinnöstä poikkeavat ehdotukset. Toisessa käsittelyssä päätetään lakiehdotuksen hyväksymisestä ja hylkäämisestä. Käsittelyn pohjana on ensimmäisessä käsittelyssä hyväksytty lakiteksti. Hyväksyntävaiheessa eduskunnalla on muodollisesti ratkaiseva asema, sillä hallituksen esityksestä ei tule lakia ilman eduskunnan päätöstä.²⁵

Eduskunnassa valtaosa päätöksistä syntyy yksimielisesti, sillä eduskunta äänestää vain asioista, joista ei ole yksimielisyyttä. Mikäli käsiteltävästä asiasta on kilpailevia esityksiä, niistä on äänestettävä. Eduskuntaa voikin pitää melko yksimielisenä päätöksentekuelimenä. Esimerkiksi vuonna 2003 vain 15 prosentista valtiopäivien asioista tai niiden osista päätettiin äänestämällä. Tämä johtuu pitkälti siitä, että asioiden poliittinen prosessointi tapahtuu pääasiassa valiokunnissa.²⁶

Eduskunnassa olennainen toiminta tapahtuu puolueyhmissä tai niiden kautta. Puolueen eduskuntaryhmä koostuu kaikista puolueen kansanedustajista. Eduskuntaryhmät ovat varsin keskusjohtoisia ja valta on keskittynyt harvoille, kuten ryhmän puheenjohtajille ja muille puolueen johtaville poliitikoille. Valtaosa eduskuntaryhmän kansanedustajista on rivikansanedustajia, jotka eivät pääse olennaisesti vaikuttamaan puolueen kannanmuodostukseen.²⁷ Kunkin puolueen eduskuntaryhmässä on myös alakohtainen

²³ ”Lakien säätäminen eduskunnassa”. Eduskunnan verkkosivut.

https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/eduskunnan_tehtavat/lakiensaataminen/Sivut/default.aspx [luettu 7.2.2021].

²⁴ Wiberg 2006, 162, 165–166, 182.

²⁵ Wiberg 2006, 166. ”Lakien säätäminen eduskunnassa”. Eduskunnan verkkosivut.

²⁶ Pajala 2014, 185, 187.

²⁷ Wiberg 2006, 171. Wiberg 2008, 167.

työnjako, mikä tarkoittaa sitä, että puolueessa eri kansanedustajat keskittyvät eri politiikan kysymyksiin. Erikoistuminen toteutuu ennen kaikkea valiokuntatyössä. Tiettyihin asiakysymyksiin erikoistuminen on välttämätöntä, sillä kansanedustajat eivät pysty keskittymään kaikkiin politiikan aihealueisiin täysipainoisesti.²⁸

Edellä mainituista syistä tutkimuksessa esiintyy vain murto-osa vuosina 2003-2017 toimineista kansanedustajista. Pääasiassa tutkimuksessa on mukana edustajia, jotka ovat osallistuneet aktiivisesti alkoholipolitiikkaan liittyvien esitysten käsittelyyn täysistunnossa. Näkyvyyttä ovat saaneet myös edustajat, jotka ovat poikenneet merkittävästi puolueensa linjasta. Yksi tutkimuskysymyksistä onkin, ketkä olivat puolueiden alkoholipolitiikan asiantuntijoita, ja ketkä pääsivät keskusteluissa tuomaan julki sekä omaa että puolueensa alkoholipoliittista linjaa.

Hallitusvastuuseen päästyä ja parlamentaarisessa työskentelyssä puolueet joutuvat usein tekemään myönnytyksiä muille hallituspuolueille. Hallitusohjelma on hallituksen poliittisen tahdon ilmentymä, johon kaikki puolueet yrittävät saada kirjatuksi heille tärkeitä asioita. Myös ohjelman toteuttamista seurataan tiiviisti.²⁹ Tutkimuksessa pyritäänkin selvittämään, miten eri puolueiden tavoitteet ja panos näkyivät hallitusohjelmissa.

Uuden hallituksen muodostamisen yhteydessä hallituspuolueiden kesken on 1980-luvulta lähtien allekirjoitettu yhteistoimintasäännösten asiakirja. Ryhmät valvovat, että oman sekä muiden hallituspuolueiden kansanedustajat noudattavat asiakirjassa sovittuja menettelytapoja. Yhteistoimintasäännöissä on sovittu muun muassa siitä, että hallituspuolueet pyrkivät käsittelemään hallituksen esitykset ja muut eduskuntaan tulevat asiat hallituspuolueiden eduskuntaryhmien välillä yhtenäisesti. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, etteivät hallituspuolueiden edustajat äänestä yhteisestä sopimuksesta poikkeavien esitysten puolesta täysistunnossa tai tee niistä poikkeavia esityksiä.³⁰

Tämän tutkimuksen kannalta huomionarvoista on se, että säännöissä todetaan, että poikkeuksen yhteistoiminnan vaatimuksesta muodostavat selkeät paikalliset sekä niin sanotut omantunnon asiat. Omantunnon asioiksi on yleensä mielletty tietyt eettiset kysymykset, kuten alkoholiin liittyvät asiat.³¹ Niiden kohdalla kansanedustajille on voitu

²⁸ Wiberg 2006, 162. Wiberg 2008, 165.

²⁹ Wiberg 2006, 214.

³⁰ Wiberg 2006, 192–193.

³¹ Pajala 2014, 187.

useammin antaa vapaat kädet äänestystilanteessa. Menettely sovitaan kuitenkin tapauskohtaisesti etukäteen hallituspuolueiden eduskuntaryhmien puheenjohtajien välisissä neuvotteluissa³².

Eduskunnassa kansanedustajien äänestyskäyttäytyminen on kuitenkin hyvin ennustettavaa³³. Erityisesti hallituspuolueiden edustajien kädet ovat usein sidotut, ja he voivat joskus joutua äänestämään omaa mielipidettään vastaan. Ryhmäkuri on voimakkain ilmaisu toiminnan ryhmävetoisuudesta sekä hallitus-oppositio-jaon vaikutuksesta yksittäisten kansanedustajien toimintaan. Ryhmäkurilla viitataan muodollisilla tai epämuodollisilla sanktioilla tehostettuun tai pakotettuun yhdenmukaisuuteen.³⁴ Sanktioiden takia edustajat eivät yleensä äänestä omaa ryhmäänsä vastaan, joten jo tyhjän äänestäminen voi olla voimakas kannanotto³⁵.

Ryhmäyhtenäisyydellä viitataan pakottomaan puolueiden ulkoisesti havaittavaan yhdenmukaiseen toimintaan. Ryhmän yhtenäisyyttä voidaan analysoida esimerkiksi viestinnän samankaltaisuuden³⁶, kuten esimerkiksi puolueen edustajien esittämien täysistuntopuheenvuorojen, perusteella. Tämän tutkimuksen keskeistä aineistoa ovatkin eduskunnassa käydyt täysistuntokeskustelut.

Eduskuntakeskustelut ovat kansalaisille näkyvin osa eduskunnan työtä, sillä keskustelut televisioidaan ja niiden pöytäkirjat julkaistaan verkossa. Lainsäädäntötyön lisäksi täysistunto on tärkeä ajankohtaisen poliittisen keskustelun foorumi, joka on jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympäröivään yhteiskuntaan ja päinvastoin. Täysistuntokeskustelujen julkisuus tuo väistämättä puheenvuoroille useita yleisöjä ja sosiaalisia tehtäviä, ja täysistuntokeskustelua on kuvattu muun muassa ”teatteriksi” ja ”tyhjän” puhumisen paikaksi.³⁷ Täysistunto on kuitenkin paikka, jossa eduskuntaryhmien erilaiset tavoitteet, näkemykset ja perustelut tuodaan julkisesti esille³⁸. Tässä tutkimuksessa eduskuntakeskusteluja hyödynnetään erityisesti kunkin eduskuntapuolueen alkoholipoliittisen linjan yhtenäisyyden arvioimiseen.

³² Wiberg 2006, 193.

³³ Pajala 2014, 186.

³⁴ Pekonen 2011, 135. Wiberg, 2008, 170. Wiberg 2006, 191.

³⁵ Pajala 2014, 186.

³⁶ Wiberg, 2014, 171.

³⁷ ”Yleistietoa täysistunnoista”. Eduskunnan verkkosivut.

<https://www.eduskunta.fi/FI/taysistunto/Sivut/Tietoa-taysistunnoista.aspx> [luettu 15.2.2021].

Voutilainen Eero, ”Onko eduskunnan täysistunto pelkkää teatteria?”. Kielikello 4/2019

<https://www.kielikello.fi/-/onko-eduskunnan-taysistunto-pelkkaa-teatteria-> [luettu 15.2.2021].

³⁸ Pekonen 2011, 102–103.

1.6. Suomen puoluejärjestelmän kehitys ja puolueiden ideologiset lähtökohdat

Suomessa on monipuoluejärjestelmä, jossa usealla puolueella on vaikutusvaltaa maan politiikassa. Suomesta puuttuu selkeästi yksi muita suurempi puolue, puoluejärjestelmä on hajanainen ja keskustan rooli vasemmiston ja oikeiston välisenä sillanrakentajana on ollut vahva. Tämä on vaikuttanut siihen, että hallituspohjat voivat olla hyvinkin laajoja.³⁹ Myös mahdollisia hallituskoalitiopohjia on useita, kuten SDP:n ja keskustan yhteistyön varaan rakennettu punamulta, SDP:n ja kokoomuksen sinipuna, vasemmistopuolueiden ja keskustan kansanrintama sekä porvarihallitus. Suomessa on nähty myös laajapohjaisia monipuoluehallituksia, joihin on mahtunut perinteisen vasemmisto-oikeisto-akselin ääripäät kokoomus ja vasemmistoliitto. Tutkitulla ajanjaksolla vuosina 2011-2014 Kataisen sateenkaarihallituksen muodostivat kokoomus, SDP, vasemmistoliitto, vihreät, RKP ja kristillisdemokraatit.

Suomen puoluejärjestelmä hahmottui pääpiirteissään 1800- ja 1900-lukujen taitteessa, jolloin järjestelmä jakaantui aatteellisesti muutamaan perussuuntaukseen. Sosiaalidemokraattista suuntausta edusti vuonna 1903 työväenpuolueen historiaa jatkamaan perustettu Suomen Sosialidemokraattinen puolue. Maaseutuväestön intressejä ja agraari perinnettä edustava Maalaisliitto sekä ruotsinkielistä vähemmistöä edustava Ruotsalainen Kansanpuolue perustettiin vuonna 1906. Konservatiivista suuntausta edustanut Kansallinen Kokoomus perustettiin vuonna 1918.⁴⁰

Puoluejärjestelmä pysyi melko muuttumattomana 1970-luvun taitteeseen asti. Sitä ennen luokkasidonnaisuus selitti äänestäjien valintoja ja puolueiden kannatus oli vakaata.⁴¹ 1960-luvun murros, perinteisten arvojen ja auktoriteettien kyseenalaistaminen ja kaupungistuminen muuttivat monien kansalaisten suhdetta uskontoon ja kirkkoon, mikä heijastui myös puolueisiin. Esimerkiksi perheen ja uskonnon merkitystä korostaneen kokoomuksen piirissä vahvistuivat liberalistista moniarvoisuutta ja uskonnollista valinnanvapautta koskevat painotukset.⁴² Luokkajaon murentuminen ja yhteiskunnan keskiluokkaistuminen antoivat tilaa myös puoluejärjestelmän monipuolistumiselle, mikä näkyi eduskuntaan nousseiden puolueiden määrässä.⁴³

³⁹ Paloheimo, Raunio 2008, 17.

⁴⁰ Wiberg 2006, 55. Paloheimo, Raunio 2008, 17.

⁴¹ Paloheimo, Raunio 2008, 19.

⁴² Paloheimo 2008, 49.

⁴³ Paloheimo, Raunio 2008, 19.

Suomen Kristillinen Liitto perustettiin vuonna 1958 puolustamaan kristilliseen elämäntapaan perustuvia arvoja yhteiskunnassa. Eduskuntaan puolue nousi vuonna 1970. Vuonna 2001 puolue muutti nimensä Suomen Kristillisdemokraateiksi. Puolue korostaa kristillisten arvojen merkitystä yhteiskunnallisessa elämässä sekä puolustaa yhteisvastuuta ja ydinperhemallia. Puolue on myös arvostellut perustamisestaan lähtien alkoholin saatavuuden ja käytön lisääntymistä. Poliittisessa kentässä puolue sijoittuu keskustaoikeistoon.⁴⁴ Kristillisten perusarvot ovat pysyneet muuttumattomina näihin päiviin asti. Puolueen vuosien 2005 ja 2017 periaateohjelmissa korostettiin ihmisarvon kunnioittamista, perheen ja lähimmäisten merkitystä, heikommassa asemassa olevien puolustamista, yritteliäisyyttä ja yhteisvastuuta.⁴⁵

Suomen Maaseudun Puolue nousi eduskuntaan 1966. Puolueen edeltäjä Suomen Pientalonpoikien puolue syntyi vuonna 1959 Maalaisliitosta irronneena lohkeamana, kun populistista politiikkaa harjoittanut Veikko Vennamo riitaantui puolueen johdon kanssa. SMP:n kannatuksen heiketessä puolue ajautui konkurssiin, ja vuoden 1995 eduskuntavaalien yhteydessä sen tilalle perustettiin perussuomalaiset. Perussuomalaisten ja sen edeltäjäpuolueiden ideologiassa on nähtävissä selkeä jatkumo. Kaikki puolueet korostivat populistipuolueiden tapaan kansaa, isänmaallisuutta ja eliitin vastaisuutta. Perussuomalaiset pitääkin itseään laajojen kansankerrosten tuntemusten edustajana ja välttää suurten ideologisten aaterakennelmien esittämistä.⁴⁶ Perussuomalaisten vuoden 2005 lähiajan tavoiteohjelmassa todetaan puolueen perustehtävän olevan ”vanhojen puolueiden valta- ja mielipidemonopolin haastaminen” sekä ”Suomen kansan mielipideväylänä” toimiminen.⁴⁷

Vasemmisto-oikeisto-ulottuvuudella populistipuolueet voivat toimia missä tahansa⁴⁸. Puolueen pitkäaikaisen puheenjohtajan Timo Soinin johtamia perussuomalaisia saattoi luonnehtia konservatiiviseksi keskusta-vasemmistolaiseksi puolueeksi, jolla oli vahva kannatus duunareiden keskuudessa. Vuoden 1995 yleisohjelmassa puolue vaati

⁴⁴ Paloheimo, Raunio 2008, 19. Paloheimo 2008, 49–50.

⁴⁵ Kristillisdemokraatit, ”Kristillisdemokraattien periaateohjelma ja yleisohjelma”, 17.6.2005. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KD/658>. Pohtiva – Poliittisten ohjelmien tietovaranto. [luettu 23.3.2021].

Kristillisdemokraatit, ”Kristillisdemokraattien periaateohjelma”, 19.8.2017. Pohtiva – Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KD/1185> [luettu 23.3.2021].

⁴⁶ Mickelsson 2015, 316. Paloheimo, Raunio 2008, 19.

⁴⁷ Perussuomalaiset, ”Perussuomalaisten lähiajan tavoiteohjelma 2005”, 2005. Pohtiva – Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/PS/394> [luettu 24.3.2021].

⁴⁸ Wiberg 2011, 15–16.

tasapuolista tulonjakoa ja korosti heikoimmassa asemassa olevien tilannetta päätöksenteon lähtökohtana.⁴⁹

Vihreät sai ensimmäiset kansanedustajat eduskuntaan yhteisiltä valitsijalistoilta vuonna 1983. Vuoden 1987 eduskuntavaalien yhteydessä perustettiin Vihreä Liitto ja sittemmin vihreät on vakiinnuttanut asemansa puoluekartalla. Vihreiden identiteetti perustuu luonnonsuojelun ja kestävän kehityksen korostamiseen.⁵⁰ Vihreän liiton vuoden 2002 periaateohjelmassa todetaan puolueen tavoittelevan ekologisesti ja sosiaalisesti kestävästä maailmasta⁵¹.

Vasemmistososialistit ja kommunistit eivät voineet maailmansotien välisenä aikana osallistua poliittiseen toimintaan, mutta toisen maailmansodan jälkeen Suomen Kommunistinen Puolue sai lailliset toimintamahdollisuudet. Kommunistit osallistuivat eduskuntavaaleihin vuonna 1944 perustetun Suomen Kansan Demokraattisen Liiton listoilta. 1960-luvulle asti SKDL sai eduskuntavaaleissa yli 20 prosenttia äänistä, mutta 1970-luvulta alkaen puolueen kannatus alkoi hiipua. Vuonna 1990 SKP ja SKDL lopettivat toimintansa ja niiden tilalle perustettiin vasemmistoliitto. Aluksi vasemmistoliitto korosti poikkeavansa vanhasta vasemmistosta, mutta vuonna 2007 hyväksytyssä periaateohjelmassa puolue samaisti aatteensa sosialistiseen perinteeseen. Vasemmistoliiton ja SDP:n aatteellisessa identiteetissä sosialismilla tarkoitetaan nykypäivänä ennen muuta tasa-arvon ja julkisen sektorin vastuun korostamista päätöksenteossa ja yhteiskunnallisessa elämässä.⁵²

Toisen maailmansodan jälkeisenä aikana puolueiden väliset ideologiset erot ovat pienentyneet. Hyvinvointivaltion rakentaminen on tuonut puolueita lähemmäs toisiaan, kun vasemmistopuolueet hyväksyvät yksityiseen omistukseen perustuvan markkinatalouden ja porvarilliset puolueet julkisen sektorin roolin erilaisten hyvinvointipalvelujen tuottajana. Julkisen sektorin kokoon liittyvät keskustelut ovat tänä päivänä lähinnä hallitus- ja oppositiopuolueiden välisiä erimielisyyksiä. Puolueiden

⁴⁹ ”Salin laidalla - Perussuomalaisten talouspolitiikka on siirtynyt oikealle. Haaveet suurituloisten verojen nostosta ja kansalaispalkasta on haudattu”. *Suomen Kuvalehti*, 19.3.2021.

<https://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/politiikka/nain-perussuomalaiset-myllasi-talouspolitiikkansa-haaveet-rikkaiden-verokuritukselta-haudattiin-soini-teki-ratkaisevan-liikkeen/?shared=1158766-acb95a4d-4> [luettu 27.3.2021].

Perussuomalaiset, ”Oikeutta kansalle - Perussuomalaisen puolueen yleisohjelma”, 26.11.1995. Pohtiva – Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/PS/400> [luettu 27.3.2021].

⁵⁰ Paloheimo, Raunio 2008, 19–20.

⁵¹ Vihreä liitto, ”Vihreän liiton periaateohjelma”, 26.5.2002. Pohtiva – Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/VIHR/855> [luettu 24.3.2021].

⁵² Paloheimo, Raunio 2008, 20.

väliset ideologiset eroavaisuudet eivät kuitenkaan ole kokonaan hävinneet, ja puolueet eroavat edelleen keskeisiltä arvoiltaan, uskomuksiltaan ja poliittisilta vaatimuksiltaan. Vasemmisto-oikeisto-ristiriitautottavuus erottaa edelleen puolueita toisistaan, vaikka sen merkitys onkin vähentynyt.⁵³

Suhtautuminen valtion rooliin taloudessa ja markkinoiden sääntelijänä on yksi keskeinen puolueita erottava tekijä. Markkinatalouden sääntelyä koskevilta mielipiteiltään vasemmistoliitto, SDP ja vihreät sijoittuvat poliittiseen vasemmistoon ja muut eduskuntapuolueet keskustaoikeistoon⁵⁴. Esimerkiksi SDP:n vuoden 1999 periaateohjelmassa todetaan, että hyvinvointiyhteiskunnassa politiikalla on keskeinen sija talousjärjestelmän toiminnassa. Puolueen mukaan julkinen sääntely ja tuotantovälineiden yhteisöllinen omistus ”täydentävät markkinoita ja rajoittavat markkinavoimien ylivaltaa”.⁵⁵ Kokoomuksen vuoden 2006 periaateohjelmassa puolestaan nähdään yksityiseen omistukseen perustuvan markkinatalouden olevan ”paras tapa tuottaa hyvinvoinnin edellytyksiä”. Koska markkinatalous ei itsessään jaa hyvinvointia oikeudenmukaisesti, on yhteiskunnan määritettävä arvovalinnoilla toimeentulon minimitaso.⁵⁶

Valtion rooliin palvelujen tuottajana ja julkisen sektorin vastuuseen kansalaisten hyvinvoinnista suhtaudutaan myös puolueissa eri tavoin. Vasemmistoliiton vuoden 2007 periaateohjelman mukaan hyvinvointivaltiossa ”julkisella vallalla on vastuu kaikkien hyvinvoinnista”, minkä edistämiseksi puolue korostaa julkisten palvelujen merkitystä⁵⁷. Myös keskustan periaateohjelman mukaan valtiolla ja kunnilla on päävastuu hyvinvointipalvelujen takaamisesta, mutta ihmisiä kannustetaan myös omatoimisuuteen ja vastuunottoon oman terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi⁵⁸. Kokoomuksen periaateohjelmassa todetaan, että hyvä yhteiskunta huolehtii ”heikoimmista ja avun

⁵³ Paloheimo 2008, 28, 32, 56.

⁵⁴ Paloheimo 2008, 41.

⁵⁵ Suomen Sosialidemokraattinen Puolue, ”Sosialidemokratian periaatteet”, 29.5.1999. Pohtiva – Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/SDP/451> [luettu 23.3.2021].

⁵⁶ Kansallinen Kokoomus, ”Kansallisen Kokoomuksen periaateohjelma”, 2006. Pohtiva – Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KOK/64> [luettu 23.3.2021].

⁵⁷ Vasemmistoliitto, ”Periaateohjelma 2007 - Vasemmiston tie oikeudenmukaiseen maailmaan”, 2007. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/VAS/802> [luettu 23.3.2021].

⁵⁸ Suomen keskusta, ”Keskustan periaateohjelma: Kohti tasa-arvoista, luonnonmukaista sivistisyhteiskuntaa”, 10.6.2006. Pohtiva – Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KESK/222> [luettu 23.3.2021].

tarpeessa olevista”, mutta puolue painottaa vahvasti myös perheiden ja lähiyhteisön vastuuta omasta ja muiden hyvinvoinnista.⁵⁹

Puolueet jakautuvat ryhmä- ja arvoidentiteettiensä perusteella luokka- ja aatepuolueisiin. Luokkapuolueiden identiteetti rakentuu määrätyn väestöryhmän etujen ajamiselle. Esimerkiksi vasemmistopuolueet ovat juuriltaan työväenpuolueita ja keskusta maanviljelijöiden ja maaseutuväestön puolue. Itsenäiset elinkeinonharjoittajat, toimihenkilöt ja johtavassa asemassa olevat ovat perinteisesti olleet kokoomuksen ydinkannattajia. Aatepuolueiden identiteetti taas rakentuu määrättyjen arvojen ja aatteellisten tavoitteiden edistämiseen. Esimerkiksi vihreiden ja kristillisdemokraattien ohjelmallinen identiteetti ei ole perustunut yksittäisten ammattiryhmien etujen ajamiseen.⁶⁰

Puolueiden identiteetit ovat kuitenkin muuttuneet ja taloudellisiin ryhmiin samaistumisen sijaan puolueet pyrkivät identifioitumaan tiettyjen arvojen ja asiakysymysten ympärille. Tästä huolimatta etenkin suurimmilla puolueilla on vielä jossain määrin ammattiasemaan perustuva ydinkannattajakunta.⁶¹ Arvoista puhuminen sopii myös yksilökeskeiseen aikaan, vaikka Suomen puolueet ovat korostaneet enemmän yhteisöllisyyttä yksilökeskeisyyden kustannuksella. Yksilökeskeisyyttä on korostanut nykyisistä eduskuntapuolueista etenkin kokoomus. Myös RKP on julistautunut ohjelmissaan liberaaliksi ja vapaamieliseksi.⁶² Kokoomus, kristillisdemokraatit, ja perussuomalaiset korostavat perheen merkitystä ihmisen kasvu- ja toimintaympäristönä, enemmän kuin vasemmistopuolueet ja vihreät⁶³.

Muutoksista huolimatta puoluejärjestelmä on säilynyt vakaana. Toisen maailmansodan jälkeisen ajan kolme suurinta puoluetta saivat yhteensä 60-70 prosenttia äänistä eduskuntavaaleissa. 1970-luvulta alkaen kokoomus nousi SKDL:n ja vasemmistoliiton tilalle kolmen suuren puolueen joukkoon SDP:n ja keskustan rinnalle.⁶⁴ Vuonna 2011 kolmen suuren puolueen mallista siirryttiin neljän keskisuuren malliin, kun perussuomalaiset sai vuosien 2011 ja 2015 eduskuntavaaleissa lähes 40 kansanedustajan

⁵⁹ Kansallinen Kokoomus, ”Kansallisen Kokoomuksen periaateohjelma”, 2006.

⁶⁰ Paloheimo 2008, 32–34, 37.

⁶¹ Paloheimo 2008, 33, 56.

⁶² Mickelsson 2015, 352–354.

Ruotsalainen kansanpuolue, ”Askeleen edellä – Ruotsalaisen kansanpuolueen puolueohjelma”, 2006. Pohtiva – Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/SFP/559> [luettu 13.4.2021].

⁶³ Paloheimo 2008, 30.

⁶⁴ Paloheimo, Raunio 2008, 20.

paikkaa⁶⁵. Samalla kolmen perinteisesti suurimman puolueen, SDP:n, keskustan ja kokoomuksen, yhteenlaskettu äänimäärä putosi vuoden 2011 vaaleissa 55 prosenttiin⁶⁶.

1.7. Alkoholipolitiikan historian päälinjat ennen 2000-lukua

Suomen 1900-luvun alkoholipoliittista historiaa määrittelee kolme ajankohtaa: Kieltolaki, sen kumoaminen ja alkoholimonopolin perustaminen vuosina 1919-1932, keskioluen vapauttaminen vuonna 1969 sekä liittyminen Euroopan unioniin 1995. Vuosisadan alussa Suomessa nähtiin raittiusliikkeen kansainvälinen nousu. Eduskunta päätti vuonna 1907 yksimielisesti kieltolaista, joka tuli Venäjän keisarin ja senaatin vastauksen viivästymisen takia voimaan 1919.⁶⁷ Kieltolaki kielsi alkoholin valmistuksen, maahantuonnin, myynnin ja kuljetuksen. Myös julkisella paikalla juopuneena esiintyminen oli lainvastaista.⁶⁸ Hanke osoittautui epäonnistuneeksi niin Suomessa kuin muuallakin. Kieltolain kumoamista tutkineen Jorma Kallenaution mukaan laki kävi lopulta liian kalliiksi kansantaloudelle, sillä se lisäsi rikollisuutta ja väkivaltaisuutta. Samaan aikaan valtio menetti alkoholista saadut verotulot.⁶⁹

Joulukuussa 1931 kieltolain kumoamisesta järjestettiin neuvoa-antava kansanäänestys, jossa peräti 70,6% äänestäneistä kannatti lain kumoamista. Tammikuussa 1932 eduskunta sääti väkijuomalain, jonka nojalla perustettiin Oy Alkoholiliike Ab.⁷⁰ Alkoholiliikkeelle annettiin yksinoikeus alkoholijuomien valmistukseen, maahantuontiin ja kauppaan. Vähittäismyynti sallittiin kaupungeissa ja kauppaloissa, mutta maaseudulla alkoholin anniskelu sallittiin vain erityistapauksissa.⁷¹

Kieltolain jälkeistä aikaa on pidetty holhoavan alkoholipolitiikan kautena, jolloin alkoholin myynnissä ja anniskelussa noudatettiin karuja muotoja. Myös kansalaisten keskuudessa vallitsi varsin yleinen raittiushenkisyys, joka näkyi raittiusliikkeen vahvistumisena sota-aikana sekä raittiusmielisten kansanedustajien suurena määränä. Erityisen luonteen tälle kaudelle antoi ostajaintarkkailujärjestelmä, joka vaati jokaista

⁶⁵ Mickelsson 2015, 15–16, 315.

⁶⁶ ”Perussuomalaiset vaalien suurvoittaja, Kokoomus nousi suurimmaksi puolueeksi eduskuntavaaleissa 2011”. Tilastokeskus, 29.4.2011. https://www.tilastokeskus.fi/til/evaa/2011/evaa_2011_2011-04-29_tie_001_fi.html [luettu 27.3.2021].

⁶⁷ Poikolainen 2013, 31.

⁶⁸ Sillanpää 2002, 52–53.

⁶⁹ Sallinen 2017, 37.

⁷⁰ Häikiö 2007, 24, 76.

⁷¹ Sillanpää 2002, 64, 9. ”Lainsäädännön kehitys”. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen verkkosivut. <https://thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/alkoholi/alkoholipolitiikka/lait-ja-linjaukset/lainsaadannon-kehitys> [luettu 7.2.2021].

Alkoholiliikkeessä asioivaa rekisteröitymään asiakkaaksi. Mikäli asiakas ei noudattanut annettuja ohjeita, voitiin asiointiin oikeuttava ”viinakortti” ottaa pois kokonaan tai määrääjäksi. Ostajaintarkkailua vapautettiin vuosien saatossa ja sitä varten luotu organisaatiojärjestelmä purettiin vuonna 1958. Viinakortti säilyi myymäläkohtaisena tarkkailun välineenä vuoteen 1971 asti.⁷²

Vuosisadan merkittävin alkoholipoliittinen uudistus oli keskioluen vapauttaminen vuonna 1969. Lain myötä keskiolut vapautui myytäväksi yli 17 000 elintarvikeliikkeeseen, minkä lisäksi Suomeen alettiin perustaa keskiolutravintoloita. Keskioluen vapauttamisen yhteydessä myös mietojen alkoholijuomien ostoikärajaa laskettiin ikävuodesta 21 vuoteen 18.⁷³ Keskioluen vapauttaminen katkaisi useita pysyviksi koettuja jatkuvuuksia Suomen alkoholioloissa. Alkoholin kokonaiskulutus alkoi kasvaa voimakkaasti kahdessa vaiheessa. Vuonna 1969 oluen kulutus nousi 125 prosenttia ja vuosien 1969-1974 aikana myös väkevien juomien kulutus nousi 90 prosenttia.⁷⁴ Keskioluen vapautuessa myös maaseudun kuivuus murtui, kun maaseutupaikkakunnille sai perustaa ravitsemusliikkeitä ja Alkon myymälöitä. Lisäksi alkoholinkulutus miedontui ja Suomi muuttui oluen kulutukseen pohjaavaksi alkoholikulttuuriksi.⁷⁵

Yksi keskioluen vapautumiseen liittyneistä suurista muutoksista oli raittiusliikkeen lamaantuminen. 1960-luvun yleinen asennemuutos heijastui myös politiikkaan, kun raittiusaatteen kannattajien yliote loppui maalaisliiton ja vasemmistopuolueiden sisällä. Maalaisliitto pyrki sopeutumaan maaseudun tyhjenemiseen ja yhteiskunnan radikalisoitumiseen muuttamalla nimensä ja lähentymällä kaupunkilaisia arvoja. SDP oli 1960-luvun alussa sisäisesti hajaantunut sekä poliittisessa paitsiossa. Puolueessa katsottiin, että arvojen päivittäminen voisi edesauttaa puolueen uutta nousua, ja esimerkiksi täysraittiuden sijaan SDP alkoi korostaa alkoholihaittojen ja kulutuksen minimoimista. Sekä maalaisliiton että SDP:n asennemuutokseen vaikuttivat myös kansalaisten alkoholipoliittiset mielipiteet, joiden mukaan valtaosa kannatti ravintolaverkon laajentamista. 1960-luvun loppua kohden yhä useampi suomalainen kannatti myös keskioluen vähittäismyynnin vapauttamista.⁷⁶

⁷² Peltonen 2006, 9–10. ”5-4-3-2-1-0: Alkon historia”. Alkon verkkosivut. <https://www.alko.fi/alko-oy/yritys/5-4-3-2-1-0> [luettu 8.2.2021].

⁷³ ”Lainsäädännön kehitys”. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen verkkosivut.

⁷⁴ Häikiö 2007, 200.

⁷⁵ Peltonen 2006, 11–12.

⁷⁶ Häikiö 2007, 178–180.

Vuoden 1969 jälkeen merkittävimmät muutokset alkoholilainsäädäntöön tehtiin Suomen liittyttyä EU:n jäseneksi. Vuoden 1995 alusta voimaantulleen alkoholilain myötä 4,7 tilavuusprosenttisten siiderien ja long drink juomien myynti sallittiin elintarvikeliikkeissä, huoltamoilla ja keskiolutravintoloissa. Myös alkoholin verotusta tarkistettiin ja tuontirajoituksia väljennettiin. Liittyminen EU:n talousalueeseen pakotti purkamaan vuodesta 1932 alkaen voimassa olleet alkoholijuomien valmistus-, tuonti-, vienti-, tukkumyynti- ja anniskelumonopolit, mutta Alko Oy säilytti yksinoikeutensa yli 4,7 prosenttisten alkoholijuomien vähittäismyyntiin.⁷⁷ Suomi sai säilyttää alkoholimonopolin EU:hun liittyttyä, kunhan se ei rikkonut EU:n sisällä tavaroiden vapaata liikkuvuutta koskevaa periaatetta. Monopolin säilyttämisessä vedottiin kansanterveyssyihin.⁷⁸

Suomen alkoholipolitiikan merkittävimmät muutokset osoittavat, että alkoholipolitiikka ja sen vaikutukset ulottuvat laajalle yhteiskuntaan. Niin kieltolakiin kuin sen kumoamiseen sekä keskioluen vapauttamiseen ovat vaikuttaneet merkittävästi myös yleinen mielipide sekä taloudellinen ja yhteiskunnallinen tilanne. Alkon historiaa tutkineen Martti Häikiön mukaan vuosina 1919-1932 voimassa ollut kieltolaki vaikuttaa edelleen käsityksiin alkoholipolitiikasta, sillä kieltolain epäonnistumisesta tullaan usein johtopäätökseen siitä, etteivät julkisen vallan toimeenpanemat rajoitukset toimi suomalaisten alkoholinkulutuksen rajoittamisessa. Kieltolaki on siten luonut varjon kaiken rajoittavan alkoholipolitiikan ylle. Suomen alkoholipolitiikan historia kuitenkin osoittaa, että kieltolain jälkeen alkoholisääntelyä on jatkuvasti vapautettu. Myös kokonaiskulutus kasvoi tasaisesti 2000-luvun puoliväliin asti.⁷⁹

Kieltolaki on vaikuttanut myös suomalaisessa kansanluonteessa ja itseymmärryksessä eläneeseen myyttiin ”suomalaisesta viinapästä” sekä käsitykseen siitä, että suomalaisten alkoholinkäyttö olisi merkittävällä tavalla erilaista kuin muiden kansojen. Tämä käsitys sai tosin alkunsa jo kieltolakia edeltävältä ajalta. Tuolloin alkoholinkulutus oli Suomessa vähäistä, mutta pieni vähemmistö juopotteli näkyvästi, ja väkivaltaisuuksia tehtiin poikkeuksetta alkoholin vaikutuksen alaisena. Kieltolain aikana väkevän viinan ja pirtun

⁷⁷ Häikiö 2007, 18, 31–34, 353.

⁷⁸ Sulkunen, Warsell 2013, 186.

⁷⁹ Häikiö 2007, 18, 464, 466. ”Alkoholin kokonaiskulutus, taulukko”. Findikaattori, Tilastokeskuksen verkkosivut. <https://findikaattori.fi/fi/table/55> [luettu 11.11.2020].

kulutus yleistyi, mikä lisäsi edelleen alkoholin aiheuttamia lieveilmiöitä ja vahvisti käsitystä suomalaisten kyvyttömyydestä hallita omaa alkoholinkäyttöä.⁸⁰

Suomalaiseen alkoholikulttuuriin yhdistettyä väkivaltaisuutta kuvastaa hyvin Suomessa ensimmäisen kerran vuonna 1858 ilmestynyt Turmiolan Tommi-kuvakertomus. Kahdeksan kuvaa sisältäneessä sarjassa Tommi luisuu onnellisesta perhe-elämästä alkoholinhuuruiseen ja väkivaltaiseen elämään, jonka seurauksena hän menettää perheensä ja joutuu vankilaan. Kieltolain aikana Turmiolan Tommi nostettiin esiin varoittavana esimerkkinä alkoholin vaaroista.⁸¹ Suomalaista alkoholikulttuuria ja Turmiolan Tommi-tarinan kuvastoa on kuvattu myös eri taide- ja kulttuurimuodoissa. Tästä hyvänä esimerkkinä voidaan pitää Eppu Normaalin vuonna 1982 ilmestynyttä kappaletta Murheellisten Laulujen Maa. Laulun sanoituksissa suomalaisen väkivaltaan taipuvaisen alkoholijuomakulttuurin kuvataan kohtalonomaisesti siirtyvän sukupolvelta toiselle. Kuvaus korostaa turmiollisen alkoholisuhteen olevan Suomen kansalle ominainen ja pysyvä piirre. Vaikka yhtye omien sanojensa mukaan irvailee kappaleella suomalaisten taipumukselle synkkyteen, kuvaa se kuitenkin osuvasti monen tunnistamia mielikuvia ja käsityksiä suomalaisesta alkoholikulttuurista.⁸² Kappale toimii myös esimerkkinä siitä, miten mielikuvat ovat kulttuurisella ja henkisellä tasolla eläneet ja siirtyneet sukupolvelta toiselle myös taiteen välityksellä. Tämä taas osaltaan kuvastaa alkoholikysymyksen monitasoisuutta suomalaisessa yhteiskunnassa.

Tutkimuksen tuki suomalaisen alkoholinkäytön poikkeavuudesta on kaksijakoinen. Tilastojen valossa suomalaisten alkoholinkäyttö, ja siitä koituvat haitat ovat eurooppalaista keskitasoa⁸³. Toisaalta humalahakuinen juominen on itäiseen ja pohjoiseen juomakulttuuriin kuuluvassa Suomessa edelleen yleistä, ja alkoholinkäytöllä ja väkivaltarikoksilla on vahva yhteys⁸⁴. Tämän työn tarkoituksena ei kuitenkaan ole selvittää sitä, onko käsitteelle suomalaisesta viinapäästä katetta. Käsitteen ja suomalaisen alkoholisuhteen hankaluuden avaaminen auttaa kuitenkin ymmärtämään alkoholikysymyksen herkkyyttä ja päätöksentekijöiden kohtaamaa problematiikkaa.

⁸⁰ Poikolainen 2013, 31.

⁸¹ ”Sarjakuva, joka muutti Suomea”. Raittiuden Ystävät Ry:n verkkosivut.

<https://raitis.fi/raittiudenystavat2/2016/09/28/suomen-historian-yksi-kenties-vaikuttavimmista-valistuskampanjoista-oli-sarjakuva/> [luettu 29.3.2021].

⁸² ”Eppu Normaali: Murheellisten laulujen maa”. *YLE Elävä Arkisto*. 17.6.2010.

<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2010/06/17/eppu-normaali-murheellisten-laulujen-maa> [luettu 29.3.2021].

⁸³ Poikolainen 2013, 31–34.

⁸⁴ Tigerstedt, Mäkelä, Karlsson 2018, 253–254.

2. Alkoholipolitiikka 2003–2007

Suomessa tuli vuonna 1995 voimaan uusi alkoholilaki. Uuden lain myötä alkoholin saatavuus parani merkittävästi, kun anniskelupaikkojen, ruokakauppojen ja Alkon aukioloaikoja pidennettiin ja keskioluen vahvuisten ja käymisteitse valmistettujen alkoholijuomien myynti sallittiin ruokakaupoissa, kioskeissa ja huoltoasemilla. Suomen EU-jäsenyyden myötä levisivät myös käsitykset siitä, että eurooppalaiset juomatavat leviäisivät Suomeen. Tämä näkyi muun muassa vapaamielisempinä alkoholipoliittisina asenteina lehdistössä ja kansalaisten keskuudessa.⁸⁵ Alkoholisääntelyn vapautuksista ja vapaamielisistä alkoholiasenteista huolimatta alkoholin kokonaiskulutus pysytteli samalla tasolla 1990-luvun alusta 2000-luvun alkuun. EU:n sisämarkkinasäännökset edellyttivät Suomelta kuitenkin myös alkoholin matkustajatuontisäädösten väljentämistä⁸⁶. Säädösten väljentäminen lisäsi hetkellisesti alkoholin matkustajatuontia, mikä näkyi alkoholin tilastoimattoman kulutuksen kasvuna vuosina 1995-1999.⁸⁷

Tilastoimattoman kulutuksen käsite kattaa alkoholin matkustajatuonnin lisäksi salakuljetuksen, alkoholijuomien kotivalmistuksen ja korvikealkoholien käytön. Tilastoimatonta kulutusta mitataan Kantar TNS:n nykyisin viikoittain toteuttamasta matkustajatuontitutkimuksesta ja osin THL:n juomatapatutkimuksesta. Lisäksi matkustajatuontia on seurattu puhelinhaastatteluilla ja yhdenmukaisella tiedonkeruulomakkeella toukokuusta 2004 lähtien.⁸⁸ Vuonna 2003 alkoholin kokonaiskulutus oli Suomessa 10,4 litraa, josta tilastoimattoman kulutuksen osuus oli 1,1 litraa⁸⁹.

Alkoholipoliittisen toimintaympäristön muutoksesta huolimatta alkoholi ei noussut merkittäväksi poliittiseksi kysymykseksi 1990-luvun lopulla tai 2000-luvun alussa. Vuoteen 2004 latautui kuitenkin monista syistä huomattavia alkoholipoliittisia paineita. Suomi oli neuvotellut EU:hun liittyessään siirtymäajan alkoholin vapaan matkustajatuonnin ulottamisesta Suomeen. Siirtymäaika oli tulossa päätökseen vuonna 2004. Saman vuoden toukokuussa Viro ja muut Baltian maat olivat liittymässä EU:n jäseniksi. Muutokset merkitsivät sitä, että EU:n sisämarkkinasäännökset koskivat

⁸⁵ HE 119/1994 vp. Karlsson, Kotovirta, Tigerstedt, Warpenius 2013, 49–51, 57.

⁸⁶ HE 119/1994 vp, 23.

⁸⁷ Alkoholin kokonaiskulutus, taulukko”. Findikaattori, Tilastokeskuksen verkkosivut.

⁸⁸ ”Alkoholijuomien matkustajatuonti”. Terveys ja hyvinvoinnin laitoksen verkkosivut. <https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/aineistot-ja-palvelut/tilastojen-laatu-ja-periaatteet/laatuselosteet/alkoholijuomien-matkustajatuonti> [luettu 27.3.2021].

⁸⁹ ”Alkoholin kokonaiskulutus, taulukko”. Findikaattori, Tilastokeskuksen verkkosivut. <https://findikaattori.fi/fi/table/55> [luettu 11.11.2020].

tuontirajoitusten poistuessa myös Suomen ja Viron välistä matkustajaliikennettä ja Suomessa pelättiin Virosta suuntautuvan alkoholin tuonnin kasvavan hallitsemattomasti. Suomen oli tarkoitus hyödyntää siirtymäaika harmonisoimalla alkoholin hintatasoa muiden EU-maiden kanssa, mutta vuosien 1995-2003 välisenä aikana alkoholiveroa oli muutettu vain kerran vuonna 1998, kun mietojen viinien ja välituotteiden veroa alennettiin 17 prosentilla.⁹⁰

Vuosina 1995-2003 toimineiden Lipposen sateenkaarihallitusten ohjelmissa alkoholipoliittiset kysymykset eivät nousseet merkittävään rooliin. Lipposen ensimmäisen hallituksen ohjelmassa alkoholiasioihin ei viitattu lainkaan⁹¹. Lipposen toisen hallituksen ohjelmassa todettiin, että EU:n sisämarkkinaohjelman edellyttämä alkoholin valmisteverojen alentaminen siirretään aikataulun sallimalle takarajalle, millä oli hallitusohjelman mukaan tarkoitus mahdollistaa miljardiluokan veronkevennykset.⁹² Hallitus siis lykkäsi tietoisesti päätöksen alkoholiverojen alentamisesta seuraavalle hallitukselle.

Suomi vuosina 2003-2007

Vuonna 2000 Suomessa tuli voimaan perustuslakiuudistus, joka vahvisti parlamentin ja pääministerin asemaa sekä kavensi presidentin valtaoikeuksia. Samana vuonna Suomi valitsi Tarja Halosen maan historian ensimmäiseksi naispresidentiksi. Halonen valittiin jatkokaudelle vuonna 2006. Myös pääministeriksi nousi vuoden 2003 eduskuntavaalien jälkeen ensimmäistä kertaa nainen, keskustan Anneli Jäätteenmäki. Jäätteenmäki joutui kuitenkin eroamaan tehtävästään jo kesäkuussa 2003 Irak-skandaalin vuoksi.

2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä Suomessa elettiin taloudellista nousukautta ja kansainvälistymisen aikaa. Suomen talous kasvoi BKT:llä mitattuna yhtäjaksoisesti vuodesta 1993 vuoteen 2008⁹³. Suomalainen tietoliikennealan yhtiö Nokia nousi vuonna 1998 maailman johtavaksi matkapuhelinvalmistajaksi ja pysyi asemassaan yli 10 vuotta. Vuonna 2007 Nokian liikevaihto oli suurempi kuin valtion budjetti ja vuosina 1998-2009 yritys työllisti yksistään Suomessa yli 20 000 työntekijää.⁹⁴ 2000-luvun ensimmäisellä

⁹⁰ Häikiö 2007, 443–444, 448. Karlsson, Kotovirta, Tigerstedt, Warpenius 2013, 51.

⁹¹ ”Pääministeri Paavo Lipposen hallituksen ohjelma 13.4.1995”. Valtioneuvoston verkkosivut. <https://valtioneuvosto.fi/-/66-paaministeri-paavo-lipposen-hallituksen-ohjelma> [luettu 24.11.2020].

⁹² ”Pääministeri Paavo Lipposen II hallituksen ohjelma 15.4.1999”. Valtioneuvoston verkkosivut. <https://valtioneuvosto.fi/-/67-paaministeri-paavo-lipposen-ii-hallituksen-ohjelma> [luettu 24.11.2020].

⁹³ ”BKT asukasta kohti, taulukko”. Findikaattori, Tilastokeskus. <https://findikaattori.fi/fi/table/2> [luettu 11.11.2020].

⁹⁴ ”Nokian liikevaihto on suurempi kuin valtion budjetti”. *Tekniikka & Talous*, 24.1.2008. <https://www.tekniikkatalous.fi/uutiset/nokian-liikevaihto-on-suurempi-kuin-valtioon-budjetti/8e308fa5->

vuosikymmenellä Suomi pärjäsi kansainvälisesti hyvin myös koulutuksen saralla. Suomi oli omaa luokkaansa vuonna 2003 ja 2006 OECD:n jäsenmaiden yhteisessä PISA-tutkimuksessa, jossa arvioidaan 15-vuotiaiden osaamista matematiikassa, luonnontieteissä ja lukutaidossa.⁹⁵

Kansainvälistyminen näkyi myös populaarikulttuurin puolella. Suomessa vuosien 2003-2004 kuunnelluimpia artisteja olivat kansainvälisestikin menestyneet The Rasmus ja Nightwish. Lisäksi Lordi toi Suomelle keväällä 2006 maan historian ensimmäisen, ja toistaiseksi viimeiseksi jääneen, euroviisuvoiton. Vuonna 2003 Suomessa järjestettiin myös ensimmäinen Idols-laulukilpailu, ja vuonna 2005 tosi-tv-formaatti Big Brother rantautui Suomeen.

2.1. Matti Vanhasen ensimmäinen hallituksen kokoonpano ja ohjelma

Keskusta voitti vuoden 2003 eduskuntavaalit. Puolueen johdolla muodostetussa hallituksessa olivat lisäksi mukana SDP ja RKP. Hallituspuolueilla oli eduskunnassa enemmistö 116 kansanedustajalla. Anneli Jäätteenmäen erottua pääministerin paikalta, nimitettiin pääministeri Matti Vanhasen ensimmäinen hallitus tehtävänsä 24. kesäkuuta 2003.⁹⁶ Oppositiossa olivat kokoomus, vasemmistoliitto, vihreät, kristillisdemokraatit sekä perussuomalaiset.

Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelmassa nostettiin esiin alkoholiverokysymys. Hallitusohjelmassa todettiin, että EU:n laajentumisen myötä Suomen mahdollisuudet ylläpitää nykyisiä alkoholien valmisteverokantoja heikkenivät. Ohjelman mukaan alkoholiverotusta oli tarkoitus uudistaa tavalla, joka turvaisi parhaiten verotuotot sekä minimoisi kansanterveydelliset ja -taloudelliset haitat. Hallitus aikoi myös toimia EU:ssa aktiivisesti alkoholiverokantojen korottamiseksi.⁹⁷

[7c90-3176-b6ef-d5d9ef5a4a83](https://yle.fi/uutiset/3-6181781) [luettu 27.3.2021]. ”Näin Nokia kasvoi ja kutistui Suomessa”. *YLE Uutiset*, 14.6.2012. <https://yle.fi/uutiset/3-6181781> [luettu 27.2.2021].

⁹⁵ ”PISA tuottaa tietoa koulutuksen tilasta ja tuloksista”. Opetus- ja kulttuuriministeriön verkkosivut. <https://minedu.fi/pisa> [luettu 27.3.2021]. PISA= Programme for International Students Assessment.

⁹⁶ ”Hallituksen tiedot ja kokoonpano, 69. Vanhanen, 24.6.2003-19.4.2007”. Valtioneuvoston verkkosivut. <https://valtioneuvosto.fi/tietoa/historiaa/hallitukset-ja-ministerit/raportti/-/r/m1/69#distributionOfParties> [luettu 16.2.2021]. ”Liitetaulukko 1. Puolueiden edustajapaikat eduskuntavaaleissa 1983-2015”. Tilastokeskuksen verkkosivut. https://www.stat.fi/til/evaa/2015/evaa_2015_2015-04-30_tau_001_fi.html [luettu 19.1.2021].

⁹⁷ ”Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelma 24.6.2003”. Valtioneuvoston verkkosivut. <https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/369117/hallitusohjelma-vanhanen.pdf/da627124-c0ee-4015-9642-197b11013c02/hallitusohjelma-vanhanen.pdf> [luettu 8.6.2020].

Hallituspuolueista ainoastaan RKP oli vuoden 1998 hyvinvointipoliittisessa ohjelmassa huomionnut alkoholiveron yhtenäistämisen tarpeet EU:ssa siirtymäajan aikana⁹⁸.

Hallitusohjelmassa todettiin myös, että väestön terveyseroja pyrittiin kaventamaan vahvistamalla hyvinvoinnin näkökulmaa yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Hallitusohjelmaan oli kirjattu, että terveyttä ja hyvinvointia edistävien toimenpiteiden tukemiseksi tehtäisi valtioneuvoston periaatepäätös sekä alkoholiohjelma.⁹⁹ Syksyllä 2003 julkaistu *Valtioneuvoston periaatepäätös Suomen alkoholipolitiikan linjauksista* viitoitti Suomen alkoholipolitiikan tulevaisuutta muuttuneessa toimintaympäristössä. Periaatepäätöksessä alkoholipolitiikalle asetettiin kolme tavoitetta. Ensimmäinen alkoholien lasten ja perheiden hyvinvoinnille aiheuttamia haittoja sekä alkoholijuomien riskikäyttöä ja siitä aiheutuvia haittoja tuli vähentää merkittävästi. Lisäksi alkoholijuomien kokonaiskulutus tuli kääntää laskuun. Periaatepäätöksessä tuotiin myös esiin tavoite alkoholimonopolin säilyttämisestä Suomessa.¹⁰⁰

Kaikkia hallinnonaloja koskeva *Alkoholiohjelma 2004-2007: Yhteistyön lähtökohdat 2004* kokosi valtiot, kunnat, järjestöt ja elinkeinoelämän periaatepäätöksen tavoitteiden taakse ja toi kaikki käytettävissä olevat keinot yhteen. Alkoholiohjelmassa epäiltiin, että vuosi 2004 tulisi muodostumaan alkoholihaittojen, juomatapojen ja alkoholinkulutuksen osalta merkittävimmäksi taitekohdaksi sitten keskioluen vapautumisen. Ohjelmassa tehtiin tilanearvio Suomen alkoholiolosuhteista. Keskeisiksi kehityslinjoiksi nähtiin kansainvälisten toimijoiden merkityksen lisääntyminen ja alkoholien kokonaiskulutuksen kasvu viimeisimmän 40 vuoden aikana. Alkoholiohjelmassa todettiin, että alkoholien aiheuttamia haittoja voitiin vähentää hyvinvointia edistävän yhteiskuntapolitiikan keinoin. Tahdonmuodostukseen osallistuivat alkoholiohjelman mukaan kaikki, niin kuluttajina, lähiyhteisön jäseninä, kansalaisyhteiskunnan toimijoina kuin edustuksellisten päätöksentekojärjestelmien osallistujina ja päätöksentekijöinä.¹⁰¹

Matti Vanhasen ensimmäisen hallituksen ohjelmassa ei ollut havaittavissa hallituspuolueiden tunnistettavaa panosta alkoholiverokysymyksen osalta. Alkoholikysymystä ei ollut pidetty esillä keskustan, SDP:n tai RKP:n ohjelmatyössä

⁹⁸ Ruotsalainen kansanpuolue, ”Kanssa ihmisen- RKP:n hyvinvointipoliittinen ohjelma”, 1998. Pohtiva-Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/SFP/523> [luettu 11.1.2021].

⁹⁹ Pääministeri Matti Vanhasen hallituksen ohjelma 24.6.2003.

¹⁰⁰ Valtioneuvoston periaatepäätös alkoholipolitiikan linjauksista, 2003.

Karlsson, Kotovirta, Tigerstedt, Warpenius 2013, 49.

¹⁰¹ Alkoholiohjelma 2004-2007: Yhteistyön lähtökohdat 2004, 2004.

vuoden 2003 vaalien alla, joten on nähtävissä, ettei alkoholiveron alentaminen ollut hallituspuolueiden tavoitteena. Ainakaan sitä ei nähty aiheeksi, jolla puolueet olisivat halunneet kampanjoida, vaikka kysymyksen tiedettiin tulevan hallituksen ratkaistavaksi. Mittavan alkoholiveron alentamisen ei myöskään voida nähdä sopivan hallituspuolueiden linjaan tai esimerkiksi perinteisten raittiuspuolueiden SDP:n ja keskustan periaatteisiin.

Hallituksen toteuttama alkoholihaittojen ehkäisyyn tähdänneet alkoholiohjelma sekä periaatepäätös viittasivat siihen, että puolueet olivat huolissaan alkoholiolojen muutoksen ja alkoholiveron alentamisen seurauksista. Puolueet näyttivät myös halunneen lisätä tietoisuutta alkoholiolojen muutoksista sekä vastuuttaa päättäjien lisäksi muita yhteiskunnan tahoja hyvinvoinnin edistämisestä. Yhteiskunnassa vallinneiden alkoholiasenteiden ei voida nähdä luoneen painetta tai tukeneen hallituksen toteuttamaa alkoholiveron alentamista. Vuonna 2003 noin 19 prosenttia suomalaisista kannatti alkoholirajoitusten väljentämistä, kun esimerkiksi vuonna 1997 vastaava luku oli ollut 40 prosenttia¹⁰². Edessä olevien alkoholipoliittisen toimintaympäristön muutosten takia hallitus päätyi alentamaan alkoholiveroa.

2.2. Alkoholiveron alennus 2003 – Huonoista vaihtoehtoista vähiten huono?

Matti Vanhasen ensimmäinen hallitus toi esityksen alkoholiveron laskusta eduskuntaan lokakuussa 2003. Hallituksen esityksessä todettiin, että alkoholiveron alentamisen tarkoituksena oli sopeuttaa hinnat tasolle, jolla kansalaisilla ei olisi suurta kannustinta tuoda alkoholia ulkomailta. Alkoholiveroa ehdotettiin alennettavaksi keskimäärin 33 prosentilla siten, että veroalennus painottuisi väkeviin alkoholijuomiin. Tätä perusteltiin sillä, että väkevien juomien hintaero Suomen ja Viron välillä oli suurin, ja väkevien alkoholijuomien tuonti oli helpointa. Lakiesityksen mukaan alkoholin tuonin merkittävä kasvu tulisi heikentämään alkoholiverokertymää, veropohjaa, kansanterveyttä ja työllisyyttä sekä mahdollistamaan laittomien alkoholimarkkinoiden synnyn. Hallituksen esityksen perusteluista kävi ilmi, että mikäli alkoholivero säilytettäisiin nykytasolla, taloudelliset ja terveydelliset haitat saattaisivat jäädä pienemmiksi kuin ehdotetulla veroalennuksella. Matkustajatuonnista johtuvat haitat olisivat kuitenkin suurimmat tilanteessa, jossa alkoholiverotusta ei alennettaisi lainkaan.¹⁰³

Alkoholiveroalennuksen hyväksymisestä äänestettiin täysistunnossa joulukuun alussa 2003. Hallituksen esitys hyväksyttiin äänin 127-44. Hallituspuolueet SDP ja RKP

¹⁰² Härkönen, Karlsson 2018, 195.

¹⁰³ HE 80/2003 vp, 1, 26, 28, 36.

äänestivät yksimielisesti hallituksen esityksen puolesta. Pääministeripuolue keskustan äänet kuitenkin jakautuivat, kun viisi puolueen edustajaa äänesti hallituksen esitystä vastaan.¹⁰⁴ Alkoholiveroalennuksen käsittelyn yhteydessä hallituspuolueiden edustajien puheenvuoroissa korostettiin alkoholipoliittisen toimintaympäristön muutoksia sekä niiden aiheuttamaa painetta alkoholiveron laskulle. Hallituspuolueen edustajat tiedostivat veroalennuksen negatiiviset seuraukset ja painottivat, että päätöksen vaikutuksia tulnaisiin seuraamaan. Kuitenkin hallituspuolueiden kansanedustajien puheenvuoroissa oli havaittavissa tyytymättömyyttä esitykseen.

Useissa pääministeripuolue keskustan kansanedustajien puheenvuoroissa kritisoitiin voimakkaasti alkoholiveroalennusta ja sen suuruutta. Hallituksen esitystä vastustaneet edustajat osallistuvat myös aktiivisesti täysistuntokeskusteluun. Hallituksen esityksen hylkäämistä kannattanut keskustan eduskuntaryhmän toinen varapuheenjohtaja Kyösti Karjula kuvasi lähetekeskustelussa tilannetta synkäksi. Karjulaa huolettivat veroalennuksen seuraukset ja suurkuluttajien määrän kasvu, kun oli tiedossa, että tarjonnan lisääntyminen ja hinnan laskeminen lisääisivät kulutusta. Mikäli alkoholiveron alennus jouduttaisiin hyväksymään, nousisi Karjulan mukaan raittiuden ihanteen esiin nostaminen entistäkin tärkeämmäksi.¹⁰⁵ Hallituksen esitystä vastustanut keskustan kansanedustaja ja opettajataustainen Inkeri Kerola oli puolestaan huolissaan

¹⁰⁴ PTK 104/2003 vp, 3.12.2003, 67–68. Liite 1. Poissa äänestyksestä: 28 kansanedustajaa.

Hallituksen esitystä vastustaneet keskustan kansanedustajat: Kyösti Karjula, Inkeri Kerola, Lauri Oinonen, Seppo Särkiniemi, Tapani Tölli. Alkoholiveroalennusta vastustaneilla keskustalaisilla on uskonnollista taustaa, mikä on voinut vaikuttaa heidän alkoholipoliittisiin näkemyksiinsä sekä arvopohjaan, jonka kanssa alkoholiveronalennus olisi ollut ristiriidassa. Kyseiset viisi kansanedustajaa kannattivat alkoholipoliitikassa selkeästi keskustassa keskimääräistä tiukempaa linjaa. Inkeri Kerola on taustaltaan opettaja. Tölli oli lisäksi sosiaali- ja terveystieteiden valtiotieteiden tutkimuskeskuksen jäsen (2003-2010, 2015-) ja toiminut kansanterveysyhtiön liittyvissä luottamustehtävissä sekä sairaanhoitopiirin valtuustossa.

”Kyösti Karjula”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/462.aspx>. Keskustan eduskuntaryhmän 2. vpj (2003-2006). Karjulalla on perunaperhe”. *Helsingin Sanomat*. 8.5.2002. <https://www.hs.fi/ihtimet/art-2000004051046.html> [luettu 16.2.2021].

”Inkeri Kerola”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/613.aspx> [luettu 16.2.2021]. Keskustan eduskuntaryhmän 1. vpj (2007-2011).

”Lauri Oinonen”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/587.aspx> [luettu 16.2.2021]. ”Kuudes yritys toi vihdoin Lauri Oinoselle paikan”. *Helsingin Sanomat*. 23.3.1999. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000003787530.html> [luettu 17.2.2021].

”Seppo Särkiniemi”, Eduskunnan verkkosivut.

<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/773.aspx> [luettu 16.2.2021]. ”Särkiniemi: Kristityillä ja muslimeilla eri Jumala”. *Kotimaa*, 20.9.2010. <https://www.kotimaa.fi/artikkeli/sarkiniemi-kristityilla-ja-muslimilla-eri-jumala/> [luettu 17.2.2021].

”Vanhoillislestadiolaiset tekevät pesäeroa puoluepolitiikkaan”. *Helsingin Sanomat*. 1.9.2012.

<https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002555845.html> [luettu 30.3.2021].

¹⁰⁵ PTK 73/2003 vp, K. Karjula, 8.10.2003, 25–27.

veropäätöksen vaikutuksista perhe-elämään, lasten ja nuorten asemaan sekä sosiaali- ja terveydenhuollolle ja yhteiskunnalle koituvista kustannuksista.¹⁰⁶

Teologian maisterin ja pastorin keskustan Seppo Särkiniemen mukaan kyseessä oli yhteiskuntapoliittinen kysymys, johon oli vaikea löytää objektiivista ratkaisua, sillä päätös perustui hänen mukaansa osin moraaliseen harkintaan ja inhimillisen toiminnan arviointiin. Särkiniemen mukaan hallitus oli yrittänyt vähentää alkoholiveropäätöksen moraalista taakkaa perustelemalla, että tarjolla olisi vain huonoja vaihtoehtoja, vaikka näin ei hänen mukaansa ollut ollut.¹⁰⁷ Keskustan Lauri Oinosen mukaan talouspoliittinen lähtökohta oli alkoholiverokysymyksessä väärä, ja esityksessä olisi syytä nähdä sen kielteiset kansanterveydelliset, sosiologiset ja yhteiskuntapoliittiset vaikutukset¹⁰⁸

Kritiikistä huolimatta keskustan suunnalta esitettiin hallituksen esitystä puolustelevia puheenvuoroja. Valtiovarainvaliokunnan ja verojaoston jäsenen keskustan Mika Lintilän mukaan uhkakuvat tapauksessa, jossa alkoholin hintoja ei sopeutettaisi, olisivat huomattavasti suuremmat kuin veroalennuksen jälkeen. Lintilän mukaan alkoholin myynti oli parempi pitää valtion kontrollissa, kuin päästää Suomeen rakentumaan pimeät alkoholimarkkinat.¹⁰⁹ Valtiovarainvaliokunnan puheenjohtajan ja verojaoston jäsenen keskustan Olavi Ala-Nissilä painotti, että kyseessä oli pienin mahdollinen veroalennus, jolla voitiin sekä hillitä alkoholin tuontia lieveilmiöineen että huomioida kulutuksen kasvusta seuranneet haitat.¹¹⁰

Hallituksen toiseksi suurimman puolueen SDP:n puheenvuoroissa hallituksen esitystä käsiteltiin neutraalimmin. Puolue vakuutti, että terveydellinen näkökulma oli otettu päätöksessä huomioon. SDP:n mukaan tarjolla oli vain huonoja vaihtoehtoja, sillä alkoholihaitat tulisivat kasvamaan joka tapauksessa. Myös SDP:ssä kritiikki hallituksen esitystä kohtaan oli kuitenkin ajoittain kovaa, vaikka se ei näkynyt äänestystuloksessa.

¹⁰⁶ PTK 73/2003 vp, I. Kerola, 8.10.2003, 37–38.

¹⁰⁷ PTK 100/2003 vp, S. Särkiniemi, 26.11.2003, 58–59.

¹⁰⁸ PTK 73/2003 vp, L. Oinonen, 33–35, 8.10.2003, 41.

¹⁰⁹ PTK 100/2003 vp, M. Lintilä, 26.11.2003, 36.

”Mika Lintilä”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/583.aspx> [luettu 10.1.2021]. Valtiovarainvaliokunnan jäsen (2003-2007), Verojaoston jäsen (2003-2007).

¹¹⁰ PTK 100/2003 vp, O. Ala-Nissilä O, 26.11.2002, 30–32.

”Olavi Ala-Nissilä”, Eduskunnan verkkosivut.

<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/392.aspx> [luettu 11.1.2021]. Valtiovarainvaliokunnan puheenjohtaja (2003-2006), Verojaoston jäsen (2003-2006). Verojaoston puheenjohtaja (2017). Kauppatieteiden maisteri.

SDP:n kansanedustajista voimakkaimmin alkoholiveroalennusta kritisoi Risto Kuisma. Kuisman mukaan alkoholin saatavuuden parantuessa ja hinnan alentuessa alkoholin tuonti tulisi lisääntymään merkittävästi. Tuonnin kasvu yhdistettynä kotimaisen hintatason laskuun tulisi kasvattamaan kulutusta, eikä tästä seurannutta inhimillistä kärsimystä voinut Kuisman mukaan mitata millään mittareilla. Alkoholipolitiikassa Kuisma piti tärkeimpänä kansanterveyttä ja päihdepolitiikkaa.¹¹¹ Kuisma oli kuitenkin poissa alkoholiveroalennuksen hyväksymisestä äänestettäessä. Lakiesityksen sisällöstä äänestettäessä Kuisma äänesti kuitenkin lievempien veroalennusten tai silloisen verotason säilyttämisen puolesta.¹¹² Oli siis mahdollista, että poissaolo oli Kuisman kohdalla tarkoituksellista, mikä tukisi käsitystä siitä, että SDP oli käyttänyt ryhmäkuria.

Myös SDP:n kansanedustaja ja valtiovarainvaliokunnan jäsen Matti Saarinen kritisoi voimakkaasti hallituksen esitystä. Saarisen mukaan veronalennus nähtiin ainoastaan valtion verotulojen näkökulmasta eikä päätöksen vaikutuksia kulutuskäyttäytymiseen ollut huomioitu riittävästi. Tästä huolimatta esitys oli Saarisen mukaan myös taloudellisesti lyhytnäköinen, sillä alkoholiveron alentaminen aiheuttaisi muita kustannuksia. Inhimillisestä näkökulmasta esitys ei Saarisen mukaan sisältänyt lainkaan positiivisia asioita ja kansainvälisen paineen oli annettu vaikuttaa päätökseen liikaa.¹¹³

Kriittisten äänenpainojen lisäksi SDP:stä löytyi ymmärrystä hallituksen esitykselle. SDP:n Tero Rönni piti positiivisena sitä, että pimeän alkoholin tuonti ja kulutus tulisivat veroalennuksen jälkeen laskemaan, sillä tuonti ja salakuljetus eivät hyödyttäneet ketään. Lisäksi epämääräisistä oloista hankittu alkoholi saattoi olla terveydelle vaarallista. Rönni viittasi puheenvuorossaan kokemukseensa kuljetusalalla, jossa hän oli nähnyt alkoholin tuontiin liittyvän todellisuuden.¹¹⁴ SDP:n kansanedustaja Harry Wallin painotti puheenvuorossaan kotimaisen teollisuusalan työllisyyden merkitystä. Wallinin mukaan

¹¹¹ PTK 73/2003 vp, R. Kuisma, 8.10.2003, 9–10.

”Risto Kuisma”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/473.aspx> [luettu 25.11.2020]. ”Risto Kuisma: Myllyhoito pelasti tuurijuopon”. *MTV Uutiset*, 6.3.2012. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/risto-kuisma-myllyhoito-pelasti-tuurijuopon/1887682#gs.tqfd7y> [luettu 17.2.2021]. Risto Kuisman alkoholipoliittisiin näkemyksiin on varmasti vaikuttanut hänen henkilökohtainen taustansa. Kuisma kärsi itse alkoholiriippuvuudesta ja raitistui vuonna 1990. Tämän jälkeen hän on työskennellyt päihdeongelmista kärsivien parissa sekä Myllyhoitoyhdistyksen hallituksen puheenjohtajana (1996-2002, 2007-) ja lakimiesjäsenenä (1995-).

¹¹² PTK 101/2003 vp, 27.11.2003, 4–6.

¹¹³ PTK 73/2003 vp, M. Saarinen, 8.10.2003, 39–40.

”Matti Saarinen”, Eduskunnan verkkosivut <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/253.aspx> [luettu 12.1.2021]. Valtiovarainvaliokunnan jäsen (1999-2015). Koulutukseltaan liikunnanohjaaja, nuorisosihteeri ja sosionomi. Luottamustehtävissä liikunta- ja urheiluneuvostoissa (1995-2009).

¹¹⁴ PTK 73/2003 vp, T. Rönni, 8.10.2003, 12.

”Tero Rönni”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/595.aspx> [luettu 17.2.2021]. Autonkuljettaja (1973-1998).

vaarana oli, että työpaikat luisuisivat Suomesta Viroon, mikäli alkoholiveroa ei laskettaisi.¹¹⁵

Hallituspuolueista RKP äänesti yhtenäisesti hallituksen esityksen puolesta. Täysistuntokeskustelujen perusteella kuitenkin myös RKP:ssä suhtauduttiin veroalennukseen varauksellisesti. Lääkärिताustaisen sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnan jäsenen ja puolueen eduskuntaryhmän puheenjohtajistoon kuuluneen Pehr Lövin mukaan maltillisempia vaihtoehtoja veroalennukselle olisi pitänyt käsitellä. Lövin mukaan hallituksen esityksessä ei kiinnitetty tarpeeksi huomiota sosiaali- ja terveystieteiden valtiokuntaan.¹¹⁶ Ensimmäisessä käsittelyssä lakiesityksen sisällöstä äänestettäessä Löv kannatti vaihtoehtoa, jossa alkoholivero olisi säilynyt ennallaan¹¹⁷. Voidaan siis nähdä, että RKP ei antanut edustajilleen vapaita käsiä alkoholiverokysymyksessä.

Äänestystulosten ja täysistuntokeskustelujen perusteella voidaan sanoa, että SDP ja RKP käyttivät ryhmäkuria, sillä puolueet äänestivät yhtenäisesti hallituksen esityksen puolesta edustajien esittämästä kriittisestä huolimatta. Keskusta puolestaan antoi edustajilleen, tai ainakin osalle heistä, vapaat kädet alkoholiveron alentamista koskevassa äänestyksessä. Keskustalla oli myös liikkumavaraa hallituspuolueiden välisissä neuvotteluissa, sillä puolue oli oppositiossa vuosina 1995-2003, eikä näin ollen ollut vastuussa siitä, ettei alkoholiverojen alentamista ollut aloitettu aikaisemmin. Lisäksi hallituksella oli vahva enemmistö eduskunnassa, joten muutaman kansanedustajan poikkeaminen hallitusrintamasta ei vaarantanut esityksen läpimenoa. RKP:lle ja erityisesti vuosien 1995-2003 pääministeripuolue SDP:lle alkoholiveropäätöksessä yhtenäisenä pysyminen oli todennäköisesti tärkeää, sillä puolueiden päätöksellä alkoholiverojen alentaminen oli siirretty siirtymäajan sallimalle takarajalle.

Pääoppositiipuolue kokoomuksessa vastaanotto hallituksen esitystä kohtaan vaihteli. Pääasiassa kokoomus näki alkoholiveron alentamisen välttämättömäksi, mutta moni kokoomuslainen piti veroalennusta liian suurena, eikä alennuksen painottumista väkeviin pidetty hyvänä ratkaisuna. Puolue ei kuitenkaan tehnyt vastalauseita valtiovarainvaltiokunnan mietintöön tai rinnakkaista lakialoitetta alkoholiveron

¹¹⁵ PTK 73/2003 vp, H. Wallin, 8.10.2003, 11.

”Harry Wallin”, Eduskunnan verkkosivut <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/609.aspx> [luettu 12.1.2021]. Veturinkuljettaja (1973-1999).

¹¹⁶ PTK 100/2003 vp, P. Löv, 26.11.2003, 52–53.

”Pehr Löv”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/482.aspx> [luettu 18.11.2020]. Sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnan jäsen (2003-2007). Lääketieteen lisensiaatti, johtava lääkäri. Päihde- ja raittiusasian neuvottelukunta, 2. varapj. Ruotsalaisen eduskuntaryhmän 2. varapuheenjohtaja.

¹¹⁷ PTK 101/2003 vp, 27.11.2003, 4–6.

alentamisesta. Voidaan siis nähdä, että puolue oli tyytyväinen hallituksen esitykseen. Kokoomus oli myös ainoana puolueena huomioinut vuoden 2003 eduskuntavaaliohjelmassaan valtion tulojen olevan vähentymässä alkoholiveron keventymisen seurauksena¹¹⁸, joten mikäli puolue olisi ollut hallituksessa, se olisi tavoitellut alkoholiveron alentamista. Tämä näkyi myös äänestystuloksessa, sillä oppositioasemasta kokoomus kannatti hallituksen esitystä. Neljä kokoomuslaista äänesti kuitenkin veroalennuksen hylkäämisen puolesta.¹¹⁹

Hallituksen esitys sai tunnustusta etenkin niiltä kokoomusedustajilta, joille talous- ja työllisyyskysymykset sekä matkustajatuonnin ja pimeiden markkinoiden torjunta olivat tärkeitä. Hallituksen esitykseen kriittisesti suhtautuneet edustajat olivat pääasiassa taustaltaan terveydenhuollossa, koulutuksen parissa tai viranomaistehtävissä työskennelleitä. Puolueessa oli selkeästi havaittavissa kaksi erilaisista lähtökohdista alkoholipolitiikkaa tarkastelevaa kansanedustajien ryhmittymää.

Sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnan jäsen kokoomuksen Raija Vahasalo totesi täysistuntokeskustelussa, että ”hallituksen esitys on valmisteltu muista intresseistä kuin terveyden näkökulmasta käsin”. Vahasalo piti alkoholiveron laskua myös suurena perhepoliittisena virheenä.¹²⁰ Poliisina työskennelleen kokoomuksen Pertti Hemmilän mukaan veroalennuksesta seuraavia haittoja oli vähätelty, eikä kestävä perustelua alkoholiveron alennuksen välttämättömyydelle ollut esitetty. Hemmilän mukaan oli vääjäämätöntä, että alkoholin hinnan aleneminen kotimaassa lisäisi kulutusta, vaikka kaikki eivät alkoholia virosta toisi. Hänen mukaansa olisi ollut parempi katsoa, mitkä tulisivat olemaan Viron EU-jäsenyyden vaikutukset ja ryhtyä vasta sen jälkeen toimenpiteisiin.¹²¹ Sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnan jäsen Paula Risikko muistutti, että

¹¹⁸ Kansallinen Kokoomus, ”Tavoitteena parempi arki- Kokoomuksen kuuden kohdan ohjelma”, 2003. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KOK/103> [luettu 17.11.2020].

¹¹⁹ PTK 104/2003 vp, 3.12.2003, 67–68.

Hallituksen esityksen hylkäämistä kokoomuksen linjan vastaisesti kannattaneet kokoomusedustajat: Pertti Hemmilä, Sirpa Asko-Seljavaara, Raija Vahasalo, Ahti Vielma. Veroalennusta vastustaneilla kokoomusedustajilla oli taustaa pääasiassa sosiaali- ja terveysalalta, koulutuksen tai poliisityön parista. Vahasalo oli luokanopettaja ja rehtori, Asko-Seljavaara lääkäri. Hemmilä oli työskennellyt poliisina. Kyseiset edustajat edustivat puolueessaan kesimääräistä tiukempaa alkoholipoliittista linjaa myös muissa yhteyksissä. Ahti Vielma toimi (2002-) luottamustehtävissä Pelastakaa Lapset ry:ssä.

”Ahti Vielma”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/810.aspx> [luettu 29.3.2021].

¹²⁰ PTK 100/2003 vp, R. Vahasalo, 26.11.2003, 57.

”Raija Vahasalo”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/605.aspx> [luettu 13.1.2021]. Sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnan jäsen (1999-2007). Luokanopettaja, rehtori (1999-), toiminut sosiaali- ja terveysalan sekä liikuntaan liittyvissä luottamustehtävissä (1999-).

¹²¹ PTK 73/2003 vp, P. Hemmilä, 8.10.2003, 30–31.

alkoholi ja sen aiheuttamat sairaudet olivat yksi Suomen vakavimmista kansanterveysongelmista, josta aiheutui kustannuksia yhteiskunnalle. Risikko olisi harkinnut uudelleen veroalennuksen suuruutta.¹²² Risikko oli poissa äänestyksestä.

Kokoomuksen kansanedustajat Jari Koskinen ja Reijo Paajanen painottivat alkoholiverokeskustelussa verotukseen, talouteen ja työllisyyteen liittyviä teemoja. Verojaoston puheenjohtajan Jari Koskisen mukaan alkoholiveron alentaminen oli verotulojen ja työpaikkojen säilymisen sekä pimeän alkoholikaupan estämiseksi paras vaihtoehto. Koskinen toivoi, ettei minkäänlainen alkoholiturismi kasvaisi, sillä sen seurauksena muukin kulutus siirtyisi toisaalle, mikä olisi pois Suomen kansantaloudesta.¹²³ Ravintolayrittäjätaustaisen Reijo Paajasen mukaan alkoholin matkustajatuonnin estämiseksi ja myynnin pitämiseksi kotimaisissa käsissä veronalennus oli ainoa vaihtoehto. Tuonnin merkittävä kasvu voisi Paajasen mukaan romuttaa suomalaisen alkoholipolitiikan perusteet. Mikäli alkoholiveroa ei laskettaisi, alkoholia valmistavien ja myyvien toimialojen työllisyystilanne heikkenisi huomattavasti. Paajasen mukaan veroalennuksen kohdentaminen väkeviin alkoholijuomiin ei kuitenkaan tukenut ravintola-alaa ja oli hänen mukaansa väärä suuntaus.¹²⁴

Kokoomuksessa oli annettu kansanedustajille vapaat kädet alkoholiverokysymyksen suhteen. Hallituksen esitystä kritisoineet ja kantansa täysistunnossa esille tuoneet Vahasalo ja Hemmilä äänestivät puolueen linjan vastaisesti hallituksen esityksen hylkäämisen puolesta¹²⁵. Tämä oli kokoomuksen asemassa helpompaa, sillä oppositiopuolueilla ei ollut hallituspuolueiden tapaan tarvetta toimia yhtenäisesti, eikä vapaiden käsien antaminen vaarantanut oman esityksen läpimenoa. Alkoholiverokysymyksessä tilanne oli erilainen myös siinä mielessä, että hallituksen

”Pertti Hemmilä”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/563.aspx> [luettu 17.11.2020]. Poliisi (1977-), maanviljelijä (1978-). Toiminut luottamustehtävissä Mannerheimin Lastensuojeluliitossa (1997-2008).

¹²² PTK 73/2003 vp, P. Risikko, 8.10.2003, 35.

”Risikko Paula”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/809.aspx> [luettu 13.1.2021]. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan jäsen (2003-2007). Terveystieteiden tohtori.

¹²³ PTK 73/2003 vp, J. Koskinen, 8.10.2003, 36–37. PTK 100/2003 vp, Koskinen, 26.11.2003, 50.

”Jari Koskinen” Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/532.aspx> [luettu 10.1.2021]. Verojaoston puheenjohtaja (2003-2007), Valtiovarainvaliokunnan jäsen (2003-2009). Maanviljelijä (1986-).

¹²⁴ PTK 73/2003 vp, R. Paajanen, 8.10.2003, 32–33

”Reijo Paajanen”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/789.aspx> [luettu 10.1.2021]. Valtiovarainvaliokunnan varajäsen (2007-2011). Yrittäjä (1976-), ravintoloitsija.

¹²⁵ PTK 104/2003 vp, 3.12.2003, 67–68. PTK 101/2003 vp, 27.11.2003, 4–6.

esitys edusti kokoomuksen linjaa ja veroalennus olisi toteutunut hallituksen äänillä kokoomuksen tuesta huolimatta.

Oppositiopuolue vasemmistoliitto teki vastalauseen valtiovarainvaliokunnan mietintöön. Vasemmistoliiton vastalauseessa ehdotettiin, että hallituksen esittämä väkeviin kohdistama veroalennus puolitettaisiin. Muutoin vasemmistoliitto olisi laskenut alkoholiveroa hallituksen esittämällä tavalla. Vastalauseessa todettiin, että puolueen esittämässä vaihtoehdossa pystyttäisiin hillitsemään kulutuksen kasvua sekä siitä seuraavia kansanterveydellisiä haittoja ja verotuottojen menetystä.¹²⁶

Alkoholiveroalennuksen hyväksymisestä äänestettäessä puolueen äänet jakautuivat. Vasemmistoliiton kansanedustajista 15 äänesti veroalennuksen hylkäämisen puolesta ja 3 puolueen edustajaa kannatti hallituksen esitystä, joten¹²⁷ puolue näytti antaneen edustajille vapaat kädet. Äänestystulos ja vastalause viittasivat siihen, ettei vasemmistoliiton kanta ollut kaukana hallituksen linjasta, vaikka puolue oli eri mieltä veroalennuksen tasosta ja sen painotuksista. Näin totesi hallituksen esitystä kannattanut valtiovarainvaliokunnan jäsen Iivo Polvi ensimmäisessä käsittelyssä. Polven mukaan vasemmistoliitto ei hyväksynyt alennuksen painottamista väkeviin juomiin, vaikka ”tietyiltä osin” puolue oli valmis hallituksen esityksen hyväksymään,¹²⁸ viitaten tällä miedomprien alkoholijuomien verojen alentamiseen.

Vasemmistoliiton Mikko Immosen mukaan työllisyys, terveys ja palvelut olivat alkoholiverokysymyksessä tärkeimmät asiat vasemmistoliitolle. Veroalennuksen myötä palveluiden kysyntä tulisi kasvamaan, samalla kun verotulot vähenisivät. Tämä oli Immosen mukaan kestävä tilanne, eikä esitetyn suuruiseen alkoholiveron kevennykseen ollut hänen mukaansa varaa.¹²⁹ Lääkärिताustainen Pentti Tiusanen korosti

¹²⁶ VaVM 31/2003 vp, 20.11.2003, 12–14.

¹²⁷ PTK 104/2003 vp, 3.12.2003, 67–68.

Vasemmistoliiton edustajista alkoholiveron alennusta kannattivat Iivo Polvi, Kari Uotila ja Erkki Virtanen. Iivo Polvi (2003-2007) ja Kari Uotila (1999-2007) olivat molemmat valtiovarainvaliokunnan jäseniä. Lisäksi Polvi oli verojaoston jäsen (2003-2007). Virtanen taas oli sosiaali- ja terveysvaliokunnan jäsen (2003-2015).

”Iivo Polvi”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/374.aspx>

Vasemmistoliiton eduskuntaryhmän 2. varapj (2001-2006).

”Kari Uotila”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/507.aspx>

Vasemmistoliiton eduskuntaryhmän 1. varapj (2006-2007).

”Erkki Virtanen”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/793.aspx> [luettu 17.2.2021].

¹²⁸ PTK 100/2003 vp, I. Polvi, 26.11.2003, 48–50.

¹²⁹ PTK 73/2003 vp, M. Immonen, 8.10.2003, 4–6.

”Mikko Immonen”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/456.aspx> [luettu 13.1.2021]. Sosiaali- ja työjaoston jäsen (2003-2007). Kansan raittiusliiton Turun piiri puheenjohtaja (1982-1991).

puheenvuorossaan, että alkoholisytyt olivat työikäisten toiseksi yleisen kuolinsyy. Alkoholiveroalennus tuli Tiusasen mukaan vaikeuttamaan alkoholin suurkuluttajien tilannetta sekä kaksinkertaistamaan heidän määränsä.¹³⁰

Oppositiopuolue vihreät kannatti yksimielisesti hallituksen esityksen hylkäämistä¹³¹. Puolue oli yksimielinen myös täysistuntokeskustelujen perusteella, joten se ei näytä hyödyntäneen ryhmäkuria, vaan oli todennäköisesti aidosti yksimielinen kannassaan. Tätä käsitystä tuki myös vihreiden oppositioasema ja se, että puolue oli tehnyt oman lakialoitteen alkoholiveron alentamisesta sekä aloitetta mukailleen vastalauseen valiokunnan mietintöön. Vihreiden lakialoitteessa esitettiin, että väkevien alkoholijuomien vero jäisi sen hetkisellet tasolle. Mietojen alkoholijuomien osalta vihreiden esitys noudatti hallituksen linjaa. Lakiesityksessä todettiin, että veroalennus tulisi kasvattamaan kokonaiskulutusta, heikentämään kansanterveyttä ja lisäämään alkoholikuolemia, suurkuluttajien ja nuorten alkoholinkäyttöä sekä syventämään monien perheiden ahdinkoa. Puolueen mukaan hallituksen esitys oli sosiaali- ja terveyspoliittisesti kestävä.¹³²

Lakiesityksen lisäksi vihreät oli julkaissut syyskuussa 2003 päihdepoliittisen ohjelman. Vihreät totesi ohjelmassa haluavansa nostaa alkoholiongelman esiin, sillä puolue näki sen yhteiskunnallisesti merkittäväksi. Tätä alleviivasi se, että kansallisessa terveysohjelmassa alkoholi oli määritelty suomalaisten merkittävimmäksi yksittäiseksi terveysongelmaksi. Vihreän päihdepolitiikan tavoitteena oli ohjelman mukaan alkoholista aiheutuvien haittojen minimoiminen ja päihteiden käytön vähentäminen. Puolue tavoitteli yhteiskuntaa, ”jossa taloudellinen tai henkinen ahdinko ei aja ihmisiä päihteiden käyttäjiksi”. Vihreät piti ohjelmassa esillä mahdollisuutta ravintoloissa myytävän alkoholin verotuksen laskemiselle. Puolueen mukaan Suomen tulisi tavoitella alkoholituotteiden riittävää verotusta myös koko EU-alueella.¹³³

Vihreiden täysistuntopuheenvuorot mukailivat puolueen ohjelmatyötä ja esityksiä. Erityisen ongelmalliseksi vihreät näki veronalennuksen painottumisen väkeviin alkoholijuomiin. Vihreiden puheenjohtajan ja sosiaali- ja terveysvaliokunnan jäsenen

¹³⁰ PTK 100/2003 vp, P. Tiusanen, 26.11.2003, 55–57.

”Pentti Tiusanen”, Eduskunnan verkkosivut <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/505.aspx> [luettu 12.1.2021]. Kirurgian erikoislääkäri (1975-). Toiminut sosiaali- ja terveysalan luottamustehtävissä.

¹³¹ PTK 104/2003 vp, 3.12.2003, 67–68.

¹³² LA 122/2003 vp, 7.10.2003. VaVM 31/2003 vp, 15–18.

¹³³ Vihreä liitto, ”Päihdepoliittinen ohjelma”, 2003. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/VIHR/853> [luettu 17.2.2021].

Osmo Soininvaaran mukaan alkoholiveron alennuksessa oli kyse ratkaisusta, joka vaikuttaisi pitkään sosiaalisiin ja terveydellisiin oloihin Suomessa. Hallituksen esitys soti Soininvaaran mukaan Suomen alkoholipolitiikan pitkää linjaa vastaan, minkä tavoitteena oli kulutusrakenteen muuttaminen mietojen juomien suuntaan.¹³⁴

Kristillisdemokraatit kannatti yksimielisesti hallituksen esityksen hylkäämistä. Myös lain sisällöstä äänestettäessä puolue kannatti yhtenäisesti kireintä mahdollista vaihtoehtoa alkoholiverolle.¹³⁵ Kristillisdemokraatit teki vastalauseen valtiovarainvaliokunnan mietintöön, jossa se ehdotti, että alkoholiveroa ei laskettaisi lainkaan. Vastalauseessa todettiin, että hallituksen esityksellä oli laajat kansanterveyttä, sosiaaliturvaa, yleistä turvallisuutta sekä perheiden ja lasten hyvinvointia koskevat vaikutuksensa. Puolueen mukaan alhainen alkoholinkulutus olisi myös taloudellisesti edullisinta, sillä alkoholihaitoista maksoi koko yhteiskunta.¹³⁶ Vuoden 2003 eduskuntavaaliohjelmassa kristillisdemokraatit oli linjannut, että alkoholin kokonaiskulutus tulisi saada kääntymään laskuun,¹³⁷ eikä alkoholiveron alentaminen olisi tätä tavoitetta tukenut.

Täysistuntokeskustelussa kristillisdemokraatit toivat näkemyksiään aktiivisesti esille ja esitetyt puheenvuorot tukivat puolueen linjaa. Kristillisdemokraattien eduskuntaryhmän puheenjohtaja ja lääkäri Päivi Räsänen totesi, että Suomessa alkoholipolitiikkaa oli perinteisesti linjattu osana sosiaali- ja terveystaloudellista politiikkaa ja näin tuli olla myös jatkossa. Eriyisen ongelmalliseksi Räsänen näki veroalennuksen jälkeisen tilanteen, jossa hintaero Virossa nähden olisi edelleen suuri ja houkuttelisi alkoholin tuontiin samalla kun kotimainen hintataso laskisi, sillä tutkimukset osoittivat, että Suomessa alkoholia kulutettiin enemmän, mitä halvempaa se oli ja mitä helpommin sitä oli saatavilla. Tästä hyvänä esimerkkinä Räsänen piti keskioluen vapauttamista vuonna 1969.¹³⁸

Kristillisdemokraateista poikkeavaa linjaa piti esillä puolueen sitoutumaton edustaja Lyly Rajala, joka kertoi kannattaneensa hallituksen esitystä. Lähetekeskustelussa Rajala totesi,

¹³⁴ PTK 73/2003 vp, O. Soininvaara, 8.10.2003, 7–9. ”Osmo Soininvaara”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/265.aspx> [luettu 9.2.2021]. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan jäsen (2003-2007), peruspäiväministeri (2000-2002). Vihreiden puheenjohtaja (2011-2005).

¹³⁵ PTK 104/2003 vp, 3.12.2003, 67–68. PTK 101/2003 vp, 27.11.2003, 4–6.

¹³⁶ VaVM 31/2003 vp, 19–21.

¹³⁷ Kristillisdemokraatit, ”Vaaliohjelma- Ääni ihmiselle”, 2003. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KD/664> [luettu 17.11.2020].

¹³⁸ PTK 73/2003 vp, P. Räsänen, 8.10.2003, 6–7.

”Päivi Räsänen”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/499.aspx> [luettu 13.1.2021]. Kristillisdemokraattien eduskuntaryhmän pj (2003-2004). Lääketieteen lisensiaatti, lääkäri. Kristillisdemokraattien puheenjohtaja (2004-2015).

että hänen vaalikampanjansa teesi ”Viinit vapaaksi ja kaupat auki” oli puolueelle hankala asia. Rajalan mukaan korkea alkoholivero lisäisi alkoholin tuontia, mikä vaikuttaisi negatiivisesti työllisyyteen.¹³⁹ Rajala erosi kristillisdemokraattien eduskuntaryhmästä ja siirtyi kokoomuksen riveihin joulukuun alusta 2003¹⁴⁰. Rajala oli poissa alkoholiveron alentamisesta äänestettäessä joulukuun alussa 2003, vaikka kokoomuksessa hänen kantansa edusti valtavirtaa. Marraskuussa 2003 äänestettiin kuitenkin lakiesityksen sisällöstä ja myös näistä äänestyksistä Rajala oli poissa.¹⁴¹ Tämä voi kertoa siitä, että kristillisdemokraatit käytti äänestyksessä ryhmäkuria, vaikka puolue oli Rajalaa lukuun ottamatta yhtenäinen linjassaan.

Oppositio puolue perussuomalaiset äänesti yksimielisesti hallituksen esityksen hylkäämisen puolesta¹⁴². Perussuomalaiset teki oman lakiesityksen alkoholiveron muuttamisesta, missä puolue ehdotti oluen veroa laskettavaksi noin 20 prosentilla, muiden mietojen juomien 10-15 prosentilla sekä väkevien alkoholijuomien 15 prosentilla. Lisäksi perussuomalaiset ehdotti, että alkoholiveroa laskettaisiin vuosittain, kunnes alkoholin hintataso olisi Suomessa vertailukelpoinen lähimpien EU:hun kuuluvien naapurimaiden kanssa. Puolueen mukaan veroalennuksen painottuminen väkeviin alkoholijuomiin tulisi lisäämään rajusti alkoholihaittoja sekä päihde-, sosiaali- ja terveysongelmia, joista aiheutuvat kustannukset olisivat pitkäkestoisia ja ylittäisivät moninkertaisesti veroalennuksilla saavutettujen tulojen määrän.¹⁴³

Perussuomalaisten täysistuntokeskustelu puheenvuorot tukivat puolueen lakialoitteessa esittämää linjaa, joten on nähtävissä, että puolue ei käyttänyt ryhmäkuria. Perussuomalaisten puheenjohtajan Timo Soinin mukaan missä tahansa vaihtoehdossa Suomi tulisi menettämään verotuloja sekä saamaan tilalle kansanterveydellisiä haittoja. Soini toivoi lähetekeskustelussa hallituksen esitykselle lausuntoa sosiaali- ja terveysvaliokunnasta, sillä päätökseen tarvittiin hänen mukaansa ”laajempaa sosiaalista ja inhimillistä näkökulmaa”. Soini painotti myös lakiesityksestä ilmennyttä toivetta Suomen alkoholiverotason harmonisoimisesta EU:n tasolle.¹⁴⁴

¹³⁹ PTK 73/2003 vp, L. Rajala, 8.10.2003, 27–29.

¹⁴⁰ ”Lyly Rajala”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/801.aspx> [luettu 17.11.2020]. Muusikko 1964-, Freelancer toimittaja 1997-.

¹⁴¹ PTK 104/2003 vp, 3.12.2003, 67–68. PTK 101/2003 vp, 27.11.2003, 4–6.

¹⁴² PTK 104/2003 vp, 3.12.2003, 67–68.

¹⁴³ LA 123/2003 vp, 7.10.2003.

¹⁴⁴ PTK 73/2003 vp, T. Soini, 8.10.2003, 16–17

”Timo Soini”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/767.aspx> [luettu 2.11.2020]. Perussuomalaiset rp:n puheenjohtaja (1997-2017).

2.3.Välikysymys alkoholiverosta 2006

Matkustajatuonnin vapautumisen ja veroalennuksen jälkeen alkoholin kokonaiskulutus kasvoi odotusten mukaisesti. Vuonna 2003 alkoholin kokonaiskulutus oli 10,4 litraa, vuoteen 2005 tultaessa se oli noussut 12,1 litraan. Kulutuksen kasvusta yli puolet muodostui tilastoimattomasta alkoholinkulutuksesta, jonka osuus kasvoi 1,1 litrasta vuonna 2,1 litraan vuoteen 2005 tultaessa.¹⁴⁵ Myös suomalaisten suhtautuminen alkoholipolitiikkaan kiristyi alkoholin kokonaiskulutuksen ja siitä aiheutuvien haittojen kasvun myötä. Vuonna 2003 suomalaisista 17 prosenttia oli sitä mieltä, että sen hetkisiä alkoholirajoituksia tulisi tiukentaa. Vuoteen 2006 tultaessa tiukempia alkoholirajoituksia kannattaneiden määrä oli noussut 27 prosenttiin. Väljempää alkoholipolitiikkaa kannattaneiden osuus laski samalla ajanjaksolla 19 prosentista 10 prosenttiin.¹⁴⁶

Vaikka hallitus painotti esityksessään sekä alkoholiveron alennuksesta keskusteltaessa, että päätöksen vaikutuksia tultaisiin seuraamaan ja tilanteeseen tarvittaessa reagoimaan, se ei kuitenkaan korottanut alkoholiveroa. Kun veroalennuksen seuraukset alkoivat ilmetä ja alkoholiasenteet kiristyä, eduskunnassa alettiin vaatia alkoholiveron korottamista lakialoitteiden muodossa. Kristillisdemokraatit teki kaksi aloitetta alkoholiveron korottamisesta. Syksyn 2004 lakialoitteessa puolue ehdotti väkevien alkoholijuomien veron korottamista ja syksyllä 2005 tehdyssä aloitteessa puolue esitti alkoholiveroa korotettavaksi kaikissa veroluokissa 15 prosentilla.¹⁴⁷ Loppuvuodesta 2005 myös kokoomuksen terveystieteiden edustajat Paula Risikko ja Sirpa Askoseljavaara valmistelivat lakialoitteen väkevien alkoholijuomien veron korottamista vuotta 2004 edeltäneelle tasolle¹⁴⁸. Myös vihreät esitti syksyllä 2005 väkevien alkoholijuomien veroa korotettavaksi vuotta 2004 edeltäneelle tasolle¹⁴⁹.

Kristillisdemokraatit piti alkoholipolitiikkaa laajasti esillä myös ohjelmatyössään. Puolue otti vuosina 2004-2006 kantaa alkoholipolitiikkaan EU-, kunta- ja eduskuntavaaliohjelmissaan, periaate- ja tavoiteohjelmissaan sekä terveys- ja perhepolitiikkaa käsittelevissä ohjelmissaan. Kristillisdemokraattien periaate- ja yleisohjelmassa linjattiin, että kulutuksen ja haittojen ehkäisemiseksi alkoholin verotusta

¹⁴⁵ ”Alkoholin kokonaiskulutus, taulukko”. Findikaattori, Tilastokeskuksen verkkosivut. <https://findikaattori.fi/fi/table/55> [luettu 11.11.2020].

¹⁴⁶ Härkönen, Karlsson 2018, 195.

¹⁴⁷ LA 115/2004 vp, 5.10.2004. LA 102/2005 vp, 29.9.2005.

¹⁴⁸ LA 137/2005 vp, 27.10.2005. ”Sirpa Askoseljavaara”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/764.aspx> [luettu 13.1.2021]. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan jäsen 2003-2011. Lääketieteen ja kirurgian tohtori.

¹⁴⁹ LA 123/2005 vp, 30.9.2005.

oli kiristettävä, alkoholimainontaa rajoitettava ja alkoholin myynti- ja anniskelupaikkoja vähennettävä. Kristillisdemokraattien mukaan alkoholin verotukseen ja mainontaan liittyviä kysymyksiä olisi edistettävä myös EU-tasolla esimerkiksi vaikuttamalla EU:n alkoholistrategiaan ja pyrkimällä kiristämään alkoholin verovapaita tuontikiintiöitä. Kristillisten mukaan Alkon monopoliasema viinien ja väkevien alkoholijuomien myynnissä oli säilytettävä.¹⁵⁰ Vuoden 2005 terveystieteellisessä ohjelmassaan puolue edellytti kansanterveysnäkökulmaan sidottua ja alkoholin kokonaiskulutuksen vähentämiseen tähtäävää alkoholipolitiikkaa. Raittiudesta tuli kristillisdemokraattien mukaan kehittyä ”aidosti tavoiteltava ja ihailtava arvo”.¹⁵¹

Puolueen vuonna 2006 julkaisemassa eduskuntavaaliohjelmassa todettiin, että alkoholiverotuksen kiristäminen oli kulutuksen ja haittojen vähentämiseksi välttämätöntä.¹⁵² Marraskuussa 2006 kristillisdemokraatit esitti hallitukselle alkoholiveroon liittyvän välikysymyksen, joka sai taakseen lähes kaikki opposition kansanedustajat. Välikysymys kuului seuraavasti:

*”Mihin pikaisiin toimiin hallitus aikoo ryhtyä alkoholiverotuksen suhteen, jotta alkoholinkäyttö saadaan kääntymään laskuun sekä alkoholihaittojen ja -kuolemien määrä vähenemään?”*¹⁵³

Välikysymys kirvoitti eduskunnassa vilkkaan keskustelun. Hallituksessa tilanne tunnustettiin ja veronkorotus nähtiin tarpeelliseksi, vaikka hallitus ei ollut aikeissa nostaa alkoholiveroa ennen vuoden 2007 eduskuntavaaleja. Valtiovarainministeri SDP:n Eero Heinäluoma totesi välikysymysvastauksessa, että hallituksen johtopäätös tilanteesta oli selkeä: ”On vaikutettava alkoholin vähimmäisverotasoon Euroopan unionin sisämarkkinoilla, rajoitettava tarjontaa kotimaassa ja vaikutettava asenteisiin ja sitä kautta kysyntään”. Heinäluoman mukaan mahdollisuudet korottaa alkoholiveroja seuraavan eduskuntavaalikauden alussa olivat edellisiä vuosia paremmat, esimerkiksi siksi, että matkustajatuonnin kasvu oli tasaantunut.¹⁵⁴

¹⁵⁰ Kristillisdemokraatit, ”Kristillisdemokraattien periaateohjelma ja yleisohjelma”, 17.6.2005. Pohtiva-Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KD/658> [luettu 16.2.2021].

Kristillisdemokraatit, ”Kristillisdemokraattien tärkeimmät tavoitteet vaalikaudelle 2007-2011”, 2006. Pohtiva-Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KD/668> [luettu 18.11.2020].

¹⁵¹ Kristillisdemokraatit, ”Terveystieteelliset tavoitteet! Kristillisdemokraattien terveystieteellinen ohjelma”, 2005, Pohtiva-Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KD/663> [luettu 18.11.2020].

¹⁵² Kristillisdemokraatit, ”Kristillisdemokraattien tärkeimmät tavoitteet vaalikaudelle 2007-2011”, 2006.

¹⁵³ VK 5/2006 vp, 9.11.2006.

¹⁵⁴ PTK 120/2006 vp, E. Heinäluoma, 23.11.2006, 16–23.

Heti välikysymysvastauksen jälkeen puolueiden eduskuntaryhmät pitivät ryhmäpuheenvuorot. Ryhmäpuheenvuoroja voidaan pitää merkityksellisinä täysistuntopuheina, sillä niistä selviää ryhmän kanta käsiteltävään asiaan¹⁵⁵. Puheenvuorojen sisältö vaatii siis jonkinlaista etukäteisvalmistelua eduskuntaryhmän kesken. Välikysymyksessä ja siitä käytävässä keskustelussa korostuu hallitus-oppositio-asetelma, sillä kysymyksen tarkoitus on mitata hallituksen luottamus¹⁵⁶. Välikysymys on myös keskeinen oppositiopolitiikan keino. Alkoholiverokysymyksen suhteen hallituksen rivit näyttivät kuitenkin rakoilevan, eikä hallitus-oppositio-asetelma ollut ilmeinen.

SDP:n Sirpa Paateron pitämässä ryhmäpuheenvuorossa todettiin, että puolueen mukaan asteittainen ja maltillinen alkoholiveron korotus olisi tarpeellinen. Lisäksi Paatero totesi SDP:n tukevan EU:ssa kansanterveydellisistä lähtökohdista tehtävää alkoholipolitiikkaa. Paatero piti ryhmäpuheenvuorossa esillä puolueen ohjelmatyön linjauksia.¹⁵⁷ Kesäkuussa 2005 julkaistussa visio-ohjelmassa ”Yhteisvastuu ja hyvinvointi” SDP muistutti alkoholinkäytön ja siitä aiheutuneiden haittojen kasvaneen jo pitkään. Puolueen mukaan alkoholihaitat vaikuttivat merkittävästi työuriin ja nuorten alkoholinkäytön osalta puoluetta huolesti sen polarisoituminen, kun raittiiden nuorten määrä kasvoi, mutta samalla osa käytti alkoholia yhä enemmän. Haittoja voitiin puolueen mukaan vähentää ”modernin, uusia kanavia ja välineitä käyttävän valistuksen, tehokkaan verotuksen ja vastuullisen anniskelu- ja mainontapolitiikan avulla”.¹⁵⁸ Tästä huolimatta SDP ei ollut valmis korottamaan alkoholiveroa hallituskauden aikana, vaan puolueen mukaan korotus täytyi valmistella siten, että seuraava hallitus voisi tehdä päätöksen mahdollisimman nopeasti.¹⁵⁹

Pääministeripuolue keskustan Seppo Särkiniemen esittämässä ryhmäpuheenvuorossa todettiin, että hallituksen tulisi tarkastella alkoholipolitiikan keinovalikoimaa rohkeasti, mihin kuului myös alkoholin hinnan tarkistaminen. Mikäli kulutuksen suunta ei muuttuisi, alkoholiveron korottamiseen olisi Särkiniemen mukaan mahdollisuudet jo ennen kevään 2007 eduskuntavaaleja. Puolueen mukaan alkoholipolitiikan keinoja oli

”Eero Heinäluoma”, Eduskunnan verkkosivut.

<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/768.aspx> [luettu 17.2.2021]. Valtiovarainministeri (2005-2007). SDP:n puheenjohtaja (2005-2008). SDP:n eduskuntaryhmän puheenjohtaja (2010-2011).

¹⁵⁵ Pekonen 2011, 102.

¹⁵⁶ ”Välikysymykset”. Eduskunnan verkkosivut.

<https://www.eduskunta.fi/FI/valtiopaivaasiat/Sivut/Valikysymykset.aspx> [luettu 29.3.2021].

¹⁵⁷ PTK 120/2006 vp, S. Paatero, 23.11.2006, 28–30.

¹⁵⁸ Suomen Sosialidemokraattinen puolue, ”Yhteisvastuu ja hyvinvointi”, 2005. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/SDP/417> [luettu 18.11.2020].

¹⁵⁹ PTK 120/2006 vp, S. Paatero, 23.11.2006, 28–30.

katsottava ensisijaisesti kulutuksen ja haittojen sekä niistä kärsivien kansalaisten näkökulmasta.¹⁶⁰

Hallituspuolue RKP:n Pehr Lövin pitämässä ryhmäpuheenvuorossa todettiin, että alkoholiveron korottamisesta olisi aika tehdä päätös ja, että sillä olisi takanaan kansalaisten ja asiantuntijoiden tuki. Löv totesi, että alkoholiveron alentamisella oli saatu hillittyä tilastoimattoman kulutuksen kasvua, mutta kokonaiskulutuksen kasvun todettiin heikentävän ihmisten terveyttä ja aiheuttavan kuolemia. Puolueen mukaan myöskään talous ei voinut kukoistaa, mikäli päihteiden käyttöä ei saataisi kuriin.¹⁶¹

Hallituspuolueet näyttivät ryhmäpuheenvuorojen perusteella olleen eri mieltä siitä, pitäisikö hallituksen korottaa alkoholiveroa. Keskustan ja RKP:n ryhmäpuheenvuoroista ilmeni, että puolueet olisivat olleet valmiita korottamaan alkoholiveroa jo silloisella hallituskaudella. Lisäksi keskusta ja RKP olivat valinneet ryhmäpuheenvuorojensa pitäjiksi Särkiniemen ja Lövin, jotka kritisoivat alkoholiveron alentamista vuonna 2003. Valinnoilla puolueet halusivat todennäköisesti alleviivata tukeaan alkoholiveron korottamiselle sekä sosiaali- ja terveystalouden huomioivalle alkoholipolitiikalle. Päätös siitä, ettei alkoholiveroa vaalikaudella enää korotettaisi, oli todennäköisesti hallituspuolueiden välillä kuitenkin jo tehty.

SDP oli ainoa hallituspuolue, joka ei halunnut korottaa alkoholiveroa ennen kevään 2007 eduskuntavaaleja. SDP olisi jättänyt päätöksen seuraavan hallituksen tehtäväksi, vaikka puolue oli ohjelmatyön ja ryhmäpuheenvuoron perusteella huolissaan alkoholinkulutuksen kasvusta ja siitä seuranneista lieveilmiöistä. Oli mahdollista, että SDP ei halunnut näyttäytyä tempoilevan alkoholiveropolitiikan tekijänä tai osoittaa, että puolue oli tehnyt virhearvion alkoholiveroa alennettaessa sekä siinä, että EU:n kanssa neuvoteltua siirtymäaikaa ei ollut hyödynnetty alkoholiverotason harmonisointiin. Nyt puolue kuitenkin korosti EU:n kanssa tehtävän yhteistyön tärkeyttä ja nosti alkoholiverokysymyksen esiin myös EU:ta käsittelevässä erityisohjelmassaan¹⁶². EU:sta ei kuitenkaan ollut luvassa nopeita ratkaisuja Suomen alkoholiverokysymykseen.

Valitsemalla ryhmäpuheenvuoron pitäjäksi ehkäisevän päihdetyön parissa työskennelleen Sirpa Paateron, SDP on todennäköisesti halunnut tasoittaa viestiään ja

¹⁶⁰ PTK 120/2006 vp, S. Särkiniemi, 23.11.2006, 26–28.

¹⁶¹ PTK 120/2006 vp, P. Löv, 23.11.2006, 36–39.

¹⁶² Suomen Sosialidemokraattinen puolue, ”Tavoitteena vahva Eurooppa”, 2005. Pohtiva-Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/SDP/409> [luettu 18.11.2020].

osoittaa tukeaan terveydellisiä ja sosiaalisia näkökohtia painottavalle alkoholipolitiikalle, vaikka puolue ei alkoholiveron korottamista tukenut. Paatero ei myöskään ollut vielä alkoholiveron alennuksesta päätettäessä kansanedustaja, joten myös tässä mielessä hän oli SDP:lle sopiva valinta.¹⁶³

Oppositio puolue kokoomuksen ryhmäpuheenvuoron piti Reijo Paajanen. Paajanen vetosi puheenvuorossa yritysjohtajien ulostuloihin pahenevasta alkoholitalanteesta, kansan alkoholipoliittisten mielipiteiden kiristymiseen sekä alkoholihaittojen ja suurkuluttajien määrän kasvuun. Puolueen mukaan alkoholiveron alennuksen painopiste ei ollut oikea ja kokoomus olisikin kohdistanut korotuksen väkeviin alkoholijuomiin, jotka aiheuttivat suurimmat haitat. Kokoomuksen pelkäämä matkustajatuonnin uhka oli kuitenkin saatu veroalennuksen myötä pysäytettyä, ja puolueen mukaan alkoholiveroa täytyi korottaa vielä silloisen hallituskauden aikana.¹⁶⁴

Edustaja Paajasen valinta kokoomuksen ryhmäpuheenvuoron pitäjäksi osoitti, että puolueen virallinen alkoholipoliittinen linja keskittyi talouskysymyksiin, vaikka myös terveysnäkökulmaa painottaneiden edustajien siipi oli kokoomuksessa vahva. Paajanen oli itse yrittäjä, joten hänen vakuutuksensa veronkorotuksen tarpeellisuudesta ajateltiin varmasti vakuuttavan puolueelle tärkeitä yrittäjätaustaisia äänestäjiä. Lisäksi kokoomus kannatti korotusten painottamista erityisesti väkeviin alkoholijuomiin, mikä ei vaikuttaisi yhtä keskeisesti esimerkiksi ravintolaelinkeinoon.

Vasemmistoliiton Pentti Tiusanen korosti ryhmäpuheenvuorossa puolueen tukea alkoholiveron korottamiselle. Vasemmistoliiton mukaan korotus oli paras tehdä heti, jotta alkoholista aiheutuvia sosiaalisia, terveydellisiä ja yhteiskunnallisia haittoja pystyttäisiin estämään. Korotuksen kohdentuminen väkeviin juomiin olisi puolueen mukaan perusteltua, sillä niistä aiheutui suurimmat haitat. Vasemmistoliitto linjasi ryhmäpuheenvuorossaan, ettei alkoholin saatavuutta tulisi lisätä viinin myynnin vapauttamisen muodossa.¹⁶⁵ Tiusanen oli alkoholipolitiikassa puolueensa aktiivisin kansanedustaja, joten hän oli luonnollinen valinta ryhmäpuheenvuoron pitäjäksi. Ryhmäpuheenvuoron perusteella vasemmistoliiton alkoholipoliittinen linja painottui vahvasti terveydellisiin ja sosiaalisiin näkökulmiin.

¹⁶³ ”Sirpa Paatero”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/887.aspx> [luettu 13.1.2021]. Ehkäisevän päihdetyönohjaaja. Elämäntapaliiton hallitus (2005-), Päihde- ja raittiusasiain neuvottelukunta (2007-). SDP:n eduskuntaryhmän 1. varapj. (2011-2014).

¹⁶⁴ PTK 120/2006 vp, R. Paajanen, 23.11.2006, 30–32.

¹⁶⁵ PTK 120/2006 vp, P. Tiusanen, 23.11.2006, 32–34.

Myös vihreiden Merikukka Forsiuksen pitämässä ryhmäpuheenvuorossa korostettiin alkoholiveron korottamisen tärkeyttä. Forsius totesi, että ennakoitujen veroalennuksen seuraukset olivat toteutuneet ja vaikeuttaneet erityisesti niiden tilannetta, joilla oli ongelmia alkoholin kanssa jo ennestään. Puolueen mukaan hallituksen tuli ensimmäiseksi palauttaa väkevien alkoholijuomien vero vuotta 2004 edeltäneelle tasolle, mitä puolue vaati jo vuonna 2005 lakialoitteessa.¹⁶⁶ Vihreät aktivoitui 2000-luvun puolivälissä myös alkoholipolitiikkaan liittyvässä ohjelmatyössään. Vuonna 2006 julkaistussa terveystieteellisessä ohjelmassa puolue piti alkoholiveron alentamista lähiajan esimerkkinä vastuuttomasta terveyden edistämisen edellytyksiä heikentävästä päätöksenteosta¹⁶⁷. Myös vihreiden puhujavalinta tuki puolueen terveyden ja sosiaalisiin kysymyksiin keskittyvää alkoholipoliittista linjaa. Merikukka Forsius toimi muun muassa päihde- ja raittiusasiain neuvottelukunnassa, joten alkoholinkulutuksen ja haittojen vähentämiseen tähtäävän alkoholipolitiikan voidaan nähdä olleen Forsiukselle tärkeää.¹⁶⁸

Myös perussuomalaiset oli mukana välikysymyksessä, vaikka vielä 2003 puolue kannatti alkoholiveron asteittaista laskua. Lisäksi puolue oli linjannut elokuussa 2006 julkaistussa eduskuntavaaliohjelmassaan, ettei alkoholiveron korottaminen ollut tehokas keino kulutuksen laskemiseksi, mikäli EU-alueella alkoholiveroa ei korotettaisi suomalaiselle tasolle. Perussuomalaisten vaaliohjelman mukaan alkoholiveron korottaminen lisäisi sen sijaan pimeän alkoholin tuontia ja kulutusta.¹⁶⁹

Perussuomalaisten eduskuntaryhmän puheenjohtaja Raimo Vistbacka totesi ryhmäpuheenvuorossa, että puolue lähti välikysymykseen mukaan, sillä alkoholiveron alentamisen ennakoitujen seuraukset olivat toteutuneet ja nykyistä kulutustasoa sekä siitä aiheutuvia haittoja oli vaikeaa ja kallista hoitaa. Väkevien alkoholijuomien veroa tuli puolueen mukaan nostaa kohtuullisesti, jotta haittoja olisi saatu vähennettyä ja kulutusta ohjattua miedompiin juomiin. Kohtuullisia alkoholiveron korotuksia tuli

¹⁶⁶ PTK 120/2006 vp, M. Forsius, 23.11.2006, 34–35.

¹⁶⁷ Vihreä Liitto, ”Iloa ja terveyttä yhdessä tekemisestä”, 2006. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/VIHR/1225> [luettu 18.11.2020].

¹⁶⁸ ”Merikukka Forsius”, Eduskunnan verkkosivut.

<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/560.aspx> [luettu 9.2.2021]. Kasvatustieteen maisteri. Päihde- ja raittiusasiain neuvottelukunta (2002-), Alko Oy:n hallintoneuvosto (2000-), Valtion liikuntaneuvosto (2003-).

¹⁶⁹ Perussuomalaiset, ”Eduskuntavaaliohjelma 2007, Oikeusmukaisuuden, hyvinvoinnin ja kansanvallan puolesta!” 13.8.2006. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/PS/397> [luettu 12.2.2021].

perussuomalaisten mukaan jatkaa myös tulevina vuosina.¹⁷⁰ Vistbackasta ryhmäpuheenvuoron pitäjänä ei ole tehtävissä merkittäviä johtopäätöksiä, sillä puolueella oli kolme kansanedustajaa ja se oli linjassaan yhtenäinen.

Välikysymyskeskustelun päätteeksi äänestettiin vielä hallituksen luottamuksesta. Hallitus sai luottamuksen äänin 94-73. Kaikki oppositioryhmät äänestivät hallitukselle epäluottamusta ja kannattivat välikysymykseen sisältynyttä ehdotusta, jonka mukaan hallituksen olisi viipymättä valmisteltava esitys alkoholiveron korottamisesta niin, että se ehdittäisiin käsitellä ennen seuraavia eduskuntavaaleja.¹⁷¹ Hallituspuolue SDP:n ja RKP:n edustajat äänestivät hallitukselle luottamusta. Keskustalaisten äänet sen sijaan jakautuivat, kun neljä ryhmän edustajaa äänesti hallitukselle epäluottamusta ja edellytti hallitukselta alkoholiveron korotuksen valmistelun aloittamista. Hallitukselle epäluottamusta äänesti alkoholiveron alentamista vastustaneet Kyösti Karjula, Inkeri Kerola ja Tapani Tölli. Sekä eduskuntaan heinäkuussa 2004 noussut Terhi Peltokorpi.¹⁷²

Vaikka hallituksen kaatuminen välikysymykseen on enemmistöhallitusten olosuhteissa epätodennäköistä, voidaan kuitenkin pitää harvinaisena, että keskustan kansanedustajat äänestivät hallitukselle epäluottamusta. Toisaalta vuoden 2003 alkoholiveropäätöksen ja vuoden 2006 välikysymyskeskustelun valossa oli selvää, ettei hallitus missään vaiheessa ollut alkoholiverokysymyksen suhteen yksimielinen. Keskustan tiukkaa linjaa edustaneet eivät kannattaneet alkoholiveron alentamista ja osoittivat vuonna 2006 tukensa alkoholiveron korottamiselle. Todennäköisesti vapaiden käsien antamisesta tietyille keskustan kansanedustajille oli päätetty hallituspuolueiden välillä etukäteen.

SDP toi välikysymyskeskustelussa selkeästi esiin kantansa siitä, että alkoholiveron korotus tulisi jättää seuraavan hallituksen ratkaistavaksi. SDP:n on voinut käyttää epäluottamusäänestyksessä ryhmäkuria. Ainakin puolue näytti painostaneen edustajiaan yhtenäiseen esiintymiseen välikysymyskeskustelussa, sillä puolueen linjasta poikkeavia mielipiteitä ei keskustelussa esitetty, vaikka veroalennuksen yhteydessä käydystä

¹⁷⁰ PTK 120/2006 vp, R. Vistbacka, 23.11.2006, 39–40. ”Raimo Vistbacka”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/295.aspx> [luettu 9.2.2021]. Perussuomalaisten eduskuntaryhmän puheenjohtaja (1995-2011). Poliisi, varatuomari.

¹⁷¹ PTK 121/2006 vp, 24.11.2006, 8–9, 38. Poissa äänestyksestä oli 32 edustajaa.

¹⁷² PTK 121/2006 vp, 24.11.2006, 8–9, 38.

Epäluottamusta hallitukselle äänestäneet: Kyösti Karjula, Inkeri Kerola, Terhi Peltokorpi, Tapani Tölli. ”Terhi Peltokorpi”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/848.aspx> [luettu 13.1.2021]. Sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnan varajäsen (2004-2007). Kätilö, sairaanhoitaja, kasvatustieteen kandidaatti.

keskustelusta päätellen niitä puolueessa oli. Myös RKP on voinut käyttää äänestyksessä ryhmäkuria, sillä puolue olisi ollut valmis korottamaan alkoholiveroa.

2.4. Alkoholimainonnan rajoitukset 2007 – Toimenpidepaketti

Lokakuussa 2006 Matti Vanhasen hallitus toi eduskuntaan alkoholin saatavuutta ja mainontaa rajoittavia toimenpiteitä sisältäneen esityksen. Hallitus esitti vähintään 1,2 prosenttisten alkoholijuomien mainonnan kiellettäväksi televisiossa kello 7-21 välisenä aikana sekä elokuvateattereissa alle 18-vuotiaille esitettävien elokuvien yhteydessä. Hallitus esitti kiellettäväksi alkoholijuomien tarjous- ja happy hour-hintojen mainostamisen myynti- tai anniskelupaikan ulkopuolella sekä paljousalennukset eli useiden alkoholijuomapakkausten tai -annosten myymisen tai anniskelun alennettuun yhteishintaan. Hallitus esitti myös, että alkoholijuomapakkauksiin tulisi jatkossa alkoholin terveydelle ja sikiölle aiheuttavasta vaarasta kertovat varoitusmerkinnät. Lisäksi hallitus muutti valtioneuvoston asetuksella alkoholijuomien myynnin alkamisajan klo 7:stä klo 9:ään. Hallitus pyrki vastaamaan esityksellä alkoholin kulutuksen ja alkoholihaittojen kasvuun. Mainonnan rajoituksilla pyrittiin vähentämään lasten ja nuorten altistumista alkoholimainonnalle.¹⁷³

Hallituksen toimenpidepaketin sisällöstä päätettiin lakiesityksen ensimmäisessä käsittelyssä helmikuussa 2007. Viimeisimmässä äänestysasetelmassa olivat vastakkain hallituksen esitys sekä kristillisdemokraattien vastaesitys, jossa hallituksen esittämien keinojen lisäksi puolue esitti alkoholimainonnan kieltämistä televisiossa kokonaan¹⁷⁴. Hallituksen esitys voitti äänin 138-41. Hallituspuolueet keskusta, SDP ja RKP äänestivät yhtenäisesti esityksensä mukaisesti, lukuun ottamatta yhtä RKP:n edustajaa¹⁷⁵. Hallituspuolueiden osalta oli nähtävissä, että puolueet käyttivät ryhmäkuria, sillä puolueiden keskuudesta löytyi tukea tiukemmille mainonnan rajoituksille. Toisaalta osaa toimenpiteistä ei pidetty järkevinä tai tehokkaina alkoholinkäytön vähentämiseksi.

Alkoholimainontaa koskevassa äänestyksessä myös keskustan tiukempaa linjaa kannattaneet edustajat pysyivät hallitusrintamassa. Keskustan Lauri Oinosen mukaan hallituksen esityksen tarkoitus eli alkoholihaittojen vähentäminen oli hyvä. Oinosen mukaan Suomessa pitäisi kuitenkin päästä tilanteeseen, jossa alkoholimainonta olisi

¹⁷³ HE 232/2006 vp, 19.10.2006, 1, 3, 12.

¹⁷⁴ StVM 58/2006 vp, 31.1.2007, 11–12.

¹⁷⁵ PTK 154/2006 vp, 7.2.2007, 6. RKP:n Jörn Donner kannatti kristillisdemokraattien vastaesityksen mukaista ehdotusta. Äänestyksestä oli poissa 20 kansanedustajaa.

kaikissa muodoissa ja medioissa kielletty.¹⁷⁶ Sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnan jäsenen keskustan Riikka Moilanen-Savolaisen mukaan kaikkien keinojen alkoholinkäytön vähentämiseksi olisi oltava käytössä, mutta hän epäili varoitusmerkkien tehokkuutta esimerkiksi nuorten naisten alkoholinkäytön vähentämisessä.¹⁷⁷ Kysymystä pidettiin esillä myös keskustan vuoden 2005 nuorisosiakirjassa, jossa todettiin, että erityisesti nuorten naisten ja raskauden aikaiseen alkoholinkäyttöön olisi kiinnitettävä ”vakavaa huomiota”.¹⁷⁸

Hallituksen toimenpidepaketissa oli nähtävissä yhtymäkohtia vuonna 2005 julkaistuun SDP:n erityisohjelmaan, jossa todettiin, että alkoholihaittoja voitiin vähentää verotuksen lisäksi ”vastuullisen anniskelu- ja mainontapolitiikan avulla”.¹⁷⁹ Opettajataustainen SDP:n Jutta Urpilainen olisi toivonut, että mielikuvamainontaa olisi rajoitettu tiukemmin, koska sillä oli vaikutusta erityisesti lasten ja nuorten alkoholinkäyttöön. Urpilainen totesi olevansa valmis kieltämään alkoholimainonnan kokonaan.¹⁸⁰ SDP:n Lauri Kähkönen ei puolestaan uskonut, että varoitusmerkit vaikuttaisivat alkoholinkulutuksen ja -haittojen vähentymiseen.¹⁸¹ Myös Tero Rönni kertoi suhtautuvansa ”penseästi” pullon kylkiin tuleviin varoitusmerkkeihin ja epäili niiden tehoa. Hän ei kuitenkaan nähnyt ongelmaa siinä, että alkoholimainonta lopetettaisiin.¹⁸²

Oppositio puolueista vasemmistoliitto, vihreät, kristillisdemokraatit ja perussuomalaiset äänestivät yksimielisesti kristillisdemokraattien vastalauseen mukaisen esityksen puolesta, mikä olisi tarkoittanut hallituksen esittämien toimien lisäksi alkoholimainonnan kieltämistä televisiossa.¹⁸³ Eduskuntakeskustelujen perusteella niin vihreät, vasemmistoliitto kuin perussuomalaiset olivat yhtenäisiä linjassaan koskien alkoholimainontaa. Vihreät ja vasemmistoliitto ehdottivat myös yhteisessä

¹⁷⁶ PTK 107/2006 vp, L. Oinonen, 25.10.2006, 35.

¹⁷⁷ PTK 107/2006 vp, R. Savolainen-Moilanen, 25.10.2006, 30.

”Riikka Moilanen”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/798.aspx> [luettu 18.2.2021]. Sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnan jäsen 2003-2007.

¹⁷⁸ Suomen Keskusta, ”Paluu tulevaisuuteen- Keskustan nuorisosiakirja vuosille 2005-2007”, 2005. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KESK/213> [luettu 18.11.2020].

¹⁷⁹ Suomen Sosialidemokraattinen puolue, ”Yhteisvastuu ja hyvinvointi”, 2005. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/SDP/417> [luettu 18.11.2020].

¹⁸⁰ PTK 107/2006 vp, J. Urpilainen, 25.10.2006, 39.

”Jutta Urpilainen”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/808.aspx> [luettu 7.12.2020]. Luokanopettaja, kasvatustieteen maisteri. Valtiovarainministeri (2011-2014). SDP:n puheenjohtaja (2008-2014).

¹⁸¹ PTK 153/2006 vp, L. Kähkönen, 6.2.2007, 22. ”Lauri Kähkönen”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/577.aspx> [luettu 13.1.2021]. Rehtori, filosofian kandidaatti.

¹⁸² PTK 107/2006 vp, T. Rönni, 25.10.2006, 28–30.

¹⁸³ PTK 154/2006 vp, 7.2.2007, 6.

vastalauseessaan, että alkoholimainonta olisi kielletty televisiossa¹⁸⁴. Perussuomalaiset taas kannatti vuonna 2006 julkaistussa eduskuntavaaliohjelmassa alkoholimainonnan voimakkaampaa rajoittamista sekä hallituksenkin esittämää keskioluen paljousalennusten kieltoa.¹⁸⁵

Oppositio puolueista hallituksen esittämiä maltillisempia alkoholin saatavuuden ja mainonnan rajoituksia tuki kokoomus. Kuitenkin myös kokoomuksesta löytyi kannatusta tiukemmille rajoituksille ja neljä puolueen edustajaa tuki äänestyksessä kristillisdemokraattien vastalauseen mukaista esitystä ja alkoholimainonnan kieltämistä televisiossa¹⁸⁶. Kokoomuksessa toimenpidepakettia koskevassa äänestyksessä puolueen edustajille oli siis annettu vapaat kädet.

Kokoomus oli myös tehnyt vastalauseen valiokunnan mietintöön. Kokoomus ehdotti, että hallituksen esityksestä kumottaisiin varoitusmerkintöjä koskeva pykälä. Varoitusmerkinnät olivat puolueen mukaan tehottomia, sillä ne kohdistuisivat vaiheeseen, jolloin alkoholin ostopäätös oli jo tehty. Lisäksi ne aiheuttaisivat kustannuksia kotimaiselle teollisuudelle ja maahantuojille sekä vaikeuttavat pienien kotimaisten tuotemerkkien ja pieniä eriä tuovien maahantuojien kilpailuasemaa. Myös sosiaali- ja terveysvaliokunnan jäsen Sirpa Asko-Seljavaara piti alkoholijuomapaukkauksiin kaavailtuja varoitusmerkintöjä tarpeettomina kaupan esteinä, jollaisia ei ollut muissa EU-maissa¹⁸⁷. Lisäksi kokoomus esitti, ettei paljousalennusten kieltoa ulotettaisi anniskeluun, sillä anniskelussa alkoholin alennetulla yhteishinnalla ei puolueen mukaan ollut samanlaisia terveystaloudellisia vaikutuksia kuin vähittäismyynissä.¹⁸⁸

Myös vasemmistoliitto ja vihreät ehdottivat yhteisessä vastalauseessa varoitusmerkkien poistamista hallituksen esityksestä. Puolueet eivät pitäneet varoitusmerkintöjä tehokkaina, sillä Suomessa kaikki olivat tietoisia alkoholin haitallisista vaikutuksista. Mikäli Suomea varten olisi painatettava erilaiset etiketit, se tulisi puolueiden mukaan

¹⁸⁴ StVM 58/2006 vp, HE 232/2006 vp, 31.1.2007, 9–10.

¹⁸⁵ Perussuomalaiset, ”Eduskuntavaaliohjelma 2006: Oikeudenmukaisuuden, hyvinvoinnin ja kansanvallan puolesta!” 2006. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/PS/397> [luettu 12.2.2021].

¹⁸⁶ PTK 154/2006 vp, 7.2.2007, 6. Tiukempia rajoitteita kannattivat kokoomuksen Kaarina Dromberg, Pekka Kuosmanen, Irja Tulonen sekä Raija Vahasalo.

¹⁸⁷ PTK 153/2007 vp, S. Asko-Seljavaara, 6.2.2007, 7–8. PTK 107/2006 vp, S. Asko-Seljavaara, 25.10.2006, 33.

¹⁸⁸ StVM 58/2006 vp, HE 232/2006 vp, 31.1.2007, 7–8.

vähentämään harvinaisempien viini- ja olutmerkkien myyntiä Suomessa.¹⁸⁹ Myös vahvaa terveyslinjaa alkoholipolitiikassa edustanut vasemmistoliiton Pentti Tiusanen totesi täysistuntokeskustelussa pitävänsä varoitusmerkkejä turhana kustannustekijänä. Tiusasen mukaan tiedon alkoholin sikiövaarasta pitäisi tulla muuta kautta kuin varoitusmerkinnästä alkoholijuomapakkauksen kyljessä¹⁹⁰.

Eduskunta hyväksyi äänestyksessä hallituksen esittämät mainonnan rajoitukset, paljousalennukset anniskelussa ja vähittäismyynissä sekä kiistellyt varoitusmerkinnät. Varoitusmerkintöjä koskevan pykälän oli tarkoitus tulla voimaan siirtymäajan jälkeen vuoden 2009 alusta. Matti Vanhasen toinen hallitus teki kuitenkin huhtikuussa 2008 esityksen, jossa ehdotettiin varoitusmerkintöjä koskevan pykälän kumoamista¹⁹¹, eikä varoitusmerkintöjä lopulta alkoholijuomapakkausten kyljissä nähty.

3. Alkoholipolitiikka 2007–2011

Euroopan Unionin jäsenyyden ja alkoholikulttuurin vapautumisen myötätulessa 1990-luvulla vallinneet liberaalit alkoholiasenteet kiristyivät 2000-luvun puoliväliin tultaessa. Vuonna 2007 sen hetkisiä alkoholirajoituksia tai niiden tiukentamista kannatti noin 90 prosenttia, ja vastaavasti väljempiä alkoholirajoituksia noin 10 prosenttia suomalaisista. Asennoituminen alkoholiin oli kireää 2010-luvun alkuun asti.¹⁹² Alkoholiasenteiden kiristymiseen vaikutti vuonna 2004 toteutettu alkoholiveron alennus sekä siitä seuranneet alkoholin kulutuksen ja alkoholihaittojen kasvu. Alkoholin kokonaiskulutus oli korkeimmillaan 12,0 litraa vuonna 2007, mutta kääntyi tämän jälkeen hienoiseen laskuun ollen 11,6 litraa vuonna 2011. Tilastoimattoman kulutuksen osuus oli veroalennuksen jälkeen tasaantunut noin 1,6-1,8 litran tasolle vuosina 2006-2012.¹⁹³

Vuoden 2004 alkoholiveron alennusta on kuvattu jopa sosiaalisesti kokeiluksi, josta kansalaisyhteiskunta maksoi kovan hinnan¹⁹⁴. Kulutuksen kasvun aiheuttamista lieveilmiöistä karuinta kieltä kertoo alkoholikuolemien lisääntyminen. Vuoden 2003 ja

¹⁸⁹ StVM 58/2006 vp, HE 232/2006 vp, 31.1.2007, 9–10.

¹⁹⁰ PTK 153/2006 vp, P.Tiusanen, 6.2.2007, 12–13.

¹⁹¹ HE 38/2008 vp, 11.4.2008. PTK 44/2008 vp, 25.4.2008, 2–3.

¹⁹² Härkönen, Karlsson 2018 195.

¹⁹³ ”Alkoholin kokonaiskulutus, taulukko”. Findikaattori, Tilastokeskuksen verkkosivut. <https://findikaattori.fi/fi/table/55> [luettu 11.11.2020].

¹⁹⁴ Kaukonen 2013, 207.

2007 välillä alkoholikuolemat kasvoivat vuositasolla 600:lla. Vuosina 2005-2009 alkoholisyihin kuoli vuosittain yli 2000 suomalaista.¹⁹⁵

Suomi vuosina 2007-2011

Merkittävimmät muutokset Suomessa ja maailmalla koettiin vuosina 2007-2011 taloudessa. Suomen taloudellinen nousukausi päättyi vuonna 2008 maailmanlaajuiseen finanssikriisiin. Finanssikriisin aiheuttamien haasteiden ohella Euroopassa alkoi ilmetä syvempiä taloudellisia ongelmia. Syksyllä 2009 paljastui, että Kreikka oli vuosien ajan vääristellyt taloustilastojaan. Maa ei selvinnyt veloistaan ja horjunut luottamus kasvatti Kreikan velkojen korkomenoja entisestään. Muut EU-maat ja Kansainvälinen valuuttarahasto IMF tukivat Kreikkaa vuosina 2010 ja 2012 päätettyjen tukipakettien avulla. Taloudellisia tukipaketteja tehtiin 2010-luvun alussa myös muille EU-maille.¹⁹⁶

Viestintäteknologian saralla erilaiset sosiaalisen median palvelut löivät Suomessa läpi 2000-luvun loppupuolella. Suomalainen IRC-Galleria kasvoi 2000-luvun puolivälissä Pohjoismaiden suosituimmaksi verkkoyhteisöksi, ja vuosina 2008-2009 palvelulla oli yli puoli miljoonaa käyttäjää¹⁹⁷. Vuonna 2008 julkaistiin myös Facebookin ensimmäinen suomenkielinen versio ja palvelun käyttäjämäärät kasvoivat nopeasti¹⁹⁸. Sosiaalisen median suosiota vauhditti älypuhelimien vähittäinen yleistymisen. Applen iPhone'n ensimmäinen malli saapui Euroopan markkinoille loppuvuodesta 2007¹⁹⁹.

Suomessa nuorten alkoholinkulutus oli laskenut koko 2000-luvun ajan. Alkoholinkäytön säännöllisyys ja humalahakuisuus näyttävät kuitenkin laskeneen jyrkästi erityisesti 2010-luvun taitteesta lähtien.²⁰⁰ Vaikka suoria yhtäläisyysmerkkejä sosiaalisen median yleistymisen sekä nuorten alkoholinkäytön vähentymisen välille ei voida vetää, on selvää, että uudet mahdollisuudet sosiaaliseen kanssakäymiseen, viestintään ja vapaa-ajan viettoon vaikuttivat osaltaan nuorten alkoholinkäyttöön. Toisaalta nuorten ja

¹⁹⁵ ”Alkoholisyihin kuolleet, taulukko”. Findikaattori, Tilastokeskus. <https://findikaattori.fi/fi/table/65> [luettu 1.12.2020].

¹⁹⁶ ”Euroopan talouskriisi tietopaketti”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/eu/eu-talouskriisi/Sivut/default.aspx> [luettu 31.1.2021].

¹⁹⁷ ”Sukupolvemme <.JPG>”. *YLE Uutiset*. 4.12.2020 <https://yle.fi/uutiset/3-11665943> [luettu 30.3.2021].

¹⁹⁸ ”Katso, kuinka moni ikäisesi suomalainen on Facebookissa”. *YLE Uutiset*. 5.3.2013. <https://yle.fi/uutiset/3-6522711> [luettu 30.3.2021].

¹⁹⁹ ”Applen iPhone tänään myyntiin Euroopassa”, *Helsingin Sanomat*, 9.11.2007. <https://www.hs.fi/talous/art-2000004525066.html> [luettu 25.3.2021].

²⁰⁰ ”Nuorten terveystapaustutkimus”, Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019. 53–57. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161741/STM_2019_56_Nuorten_terveystapatutkimus_2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y [luettu 25.3.2021].

yhteiskunnassa ilmenneen pahan olon lisääntymisestä kertoivat vuosina 2007 ja 2008 suomalaisia järkyttäneet Jokelan ja Kauhajoen kouluammukset.

Toukokuussa 2011 Suomi voitti toisen jääkiekon maailmanmestaruutensa. Mikael Granlundin ilmaveivin ja Ruotsia vastaan pelatun finaaliottelun ohella keskustelua herätti joukkueen ja valmennusjohdon alkoholinkäyttö kisojen jälkeisessä juhlinnassa²⁰¹. MM-kilpailujen aikaan suosioon nousi myös 2010-luvun menestyneimpiin kotimaisiin kokoonpanoihin kuuluvan JVG:n kappale Häissä, jonka lyriikat keskittyvät alkoholin juomiseen, juhlimiseen sekä jääkiekkoon²⁰².

3.1. Matti Vanhasen toisen hallituksen kokoonpano ja ohjelma

Keskusta voitti eduskuntavaalit keväällä 2007. Matti Vanhasen toinen hallitus nimitettiin tehtävänsä 19. huhtikuuta 2007. Vanhasen toisessa hallituksessa olivat keskustan lisäksi kokoomus, vihreät ja RKP. Hallituspuolueilla oli yhteensä 125 kansanedustajaa²⁰³. Matti Vanhasen erottua pääministerin tehtävästä kesäkuussa 2010, pääministeri vaihtui keskustan Mari Kiviniemeen. Pääministerin vaihdos ei tuonut muutoksia hallituksen kokoonpanoon tai ohjelmaan.²⁰⁴ Oppositiossa olivat SDP, vasemmistoliitto, kristillisdemokraatit ja perussuomalaiset.

Matti Vanhasen toisen hallituksen ohjelman ”Vastuullinen, välittävä ja kannustava Suomi” alkoholipoliittisiin linjauksiin olivat selvästi vaikuttaneet vuoden 2004 alkoholiveron laskua seuranneet kulutuksen ja alkoholihaittojen kasvu sekä yhteiskunnassa vallinneet kireät alkoholiasenteet. Alkoholiveron osalta hallitusohjelmassa todettiin, että hallitus aikoi korottaa alkoholijuomien valmisteveroja kansanterveydellisin perustein. Alkoholi- ja tupakkaverojen nostamisella tavoiteltiin

²⁰¹ ”Wallin otti puheeksi kiekkoilijoiden juopottelun”. YLE Uutiset, 17.5.2011. <https://yle.fi/uutiset/3-5360801> [luettu 12.4.2021].

²⁰² ”Jare&VilleGalle feat. Märkä-Simo – Häissä (Häävideo). Youtube. https://www.youtube.com/results?search_query=jvg+h%C3%A4iss%C3%A4&ab_channel=6kk [katsottu 19.4.2021].

²⁰³ ”Liitetaulukko 1. Puolueiden edustajapaikat eduskuntavaaleissa 1983-2015”. Tilastokeskuksen verkkosivut. https://www.stat.fi/til/evaa/2015/evaa_2015_2015-04-30_tau_001_fi.html [luettu 19.1.2021]. Mickelsson 2015, 440.

²⁰⁴ ”Hallituksen tiedot ja kokoonpano. 71. Kiviniemi 22.6.2010-22.6.2011”. Valtioneuvoston verkkosivut. <https://valtioneuvosto.fi/tietoa/historiaa/hallitukset-ja-ministerit/raportti/-/r/m1/71> [luettu 19.2.2021].

”Valtioneuvoston tiedonanto Eduskunnalle 22.6.2010 nimitetyn pääministeri Mari Kiviniemen hallituksen ohjelmasta”. Valtioneuvoston verkkosivut. <https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/367816/hallitusohjelma-kiviniemi.pdf/4ece08eb-c703-4bc0-ac36-ab93e3a00607/hallitusohjelma-kiviniemi.pdf> [luettu 23.4.2020].

yhteensä 30 miljoonan euron lisäystä verotuloihin. Lisäksi hallitus aikoi toimia Euroopan unionissa alkoholin minimiverokantojen nostamiseksi.²⁰⁵

Alkoholiverokysymyksen osalta hallitusohjelmassa näkyi keskustan, vihreiden ja RKP:n kädenjälki. Pääministeripuolue keskusta oli eduskuntavaaliohjelmassaan määritellyt tavoitteekseen alkoholiveron maltillisen korottamisen kansanterveydellisten ja kansantaloudellisten haittojen minimoimiseksi. Keskusta oli myös ilmaissut valmiutensa alkoholiveron korotukseen jo välikysymyskeskustelussa vuonna 2006. Lisäksi keskusta halusi vaaliohjelmansa mukaan tehdä alkoholiverokysymyksissä yhteistyötä naapurimaiden kanssa.²⁰⁶

Myös hallituspuolue vihreiden tavoitteena oli korottaa alkoholiveroa, mikä ilmeni useammasta puolueen ohjelmasta. Vuoden 2007 eduskuntavaaliohjelmassa vihreät tavoitteli alkoholihaittojen vähentämistä väkevien alkoholijuomien verotusta korottamalla²⁰⁷. Lisäksi vuoden 2006 periaateohjelmassa vihreät totesi Euroopan sisämarkkinoiden ja vapaan liikkumisen periaatteiden rajoittavan mahdollisuuksia kansanterveyttä korostavaan alkoholipolitiikkaan. Tämä epäkohta oli vihreiden mukaan ratkaistava²⁰⁸, mikä edellytti varmasti yhteistyötä EU:n kanssa myös alkoholiverokysymyksessä.

Hallituspuolue RKP:n vaaliohjelmassa todettiin yksiselitteisesti, että alkoholiveroa oli korotettava²⁰⁹. Tätä mieltä puolue oli ollut myös välikysymyskeskustelussa loppuvuodesta 2006. Kokoomuksen ohjelmatyössä alkoholiasiat eivät nousseet esille, mutta puolue oli ollut mukana alkoholiveroa koskevassa välikysymyksessä ja todennut ryhmäpuheenvuorossaan veronkorotuksen olevan tarpeen.

Alkoholin saatavuuteen tai mainontaan liittyviä linjauksia ei Vanhasen toisen hallituksen ohjelmassa ollut. Hallitusohjelmassa todettiin kuitenkin, että edellisen hallituksen aloittaman alkoholiohjelman toteuttamista jatkettaisiin ja, että määrätietoisella päihdepolitiikalla pyrittäisiin vähentämään lapsille ja nuorille alkoholinkäytöstä

²⁰⁵ ”Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma 19.4.2007”. Valtioneuvoston verkkosivut. <https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/368562/hallitusohjelma-vanhanen-II/2a27514c-b939-4bb6-9167-ce886c358dff/hallitusohjelma-vanhanen-II.pdf> [luettu 23.4.2020].

²⁰⁶ Suomen Keskusta, ”Keskustan tavoitteet vaalikaudelle 2007-2011”, 2006. Pohtiva-Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KESK/249> [luettu 7.12.2020].

²⁰⁷ Vihreä Liitto, ”Eduskuntavaaliohjelma 2007”, Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/VIHR/875> [luettu 7.12.2020].

²⁰⁸ Vihreä Liitto, ”Vihreän liiton periaateohjelma: Tehtävänä reilu muutos”, 2006. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/VIHR/856> [luettu 16.2.2021].

²⁰⁹ Ruotsalainen kansanpuolue, ”100+3: RKP:n eduskuntavaaliohjelma 2007”, 2006. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/SFP/508> [luettu 3.11.2020].

aiheutuvia ongelmia. Hallitusohjelmaan sisältyneessä terveyden edistämisen politiikkaohjelmassa terveys määriteltiin Suomen taloudellisen, sosiaalisen ja inhimillisen kehityksen ja menestyksen kulmakiveksi. Politiikkaohjelmassa Suomen kansanterveyden nähtiin kehittyneen parempaan suuntaan, mutta erityisesti alkoholin liikakäytöstä aiheutuneiden ongelmien todettiin lisääntyneen.²¹⁰

Keskusta piti vuoden 2007 eduskuntavaaliohjelmassa alkoholipolitiikkaa tärkeänä perheongelmien ehkäisyyn vaikuttavana tekijänä. Keskustan vaaliohjelman mukaan alkoholinkulutuksen vähentäminen oli keskeistä yhteiskunnan turvallisuuden kannalta ja puolue halusi varmistaa suomalaisille turvallisen ympäristön niin kotona, työssä kuin vapaa-ajalla.²¹¹ Vihreiden erityisohjelmassa vuodelta 2006 taas pidettiin laajasti esillä terveyden edistämiseen liittyviä teemoja, joissa voitiin nähdä yhtymäkohtia terveyden edistämisen politiikkaohjelmaan. Vihreät piti alkoholinkulutuksen kasvua sekä siitä aiheutuneita kustannusten ja haittojen kasvua keskeisenä vaikuttimena terveystoimien linjausten takana. Vihreät totesi tavoittelevansa alkoholinkäyttöön liittyvien kuolemien vähentämistä panostamalla terveyden edistämiseen.²¹²

Terveyden edistämisen politiikkaohjelman ajatukset sopivat varmasti myös kokoomuksen linjaan, joka piti välikysymyskeskustelussa esillä kasvaneesta alkoholinkulutuksesta aiheutuvia ongelmia työelämässä ja yrityksissä. Myös RKP muistutti välikysymyskeskustelussa ryhmäpuheenvuorossaan, ettei talous voi kukoistaa, mikäli alkoholihaittoja ei saada kuriin.

3.2. Alkoholiveron korotus 2007 – Oikeaa korotustasoa haetaan

Matti Vanhasen toinen hallitus toi eduskuntaan esityksen alkoholiveron korottamisesta syyskuussa 2007. Esityksessä ehdotettiin mietojen alkoholijuomien veroa korotettavaksi 10 prosentilla ja väkevien alkoholijuomien 15 prosentilla. Hallituksen esityksessä todettiin, että alkoholiverotusta haluttiin kehittää siten, että alkoholiveropohja turvattaisiin samalla kun korotus tukisi muita alkoholipoliittisia tavoitteita, kuten terveyden edistämistä.²¹³

Alkoholiveron korotuksesta äänestettiin täysistunnossa 16. marraskuuta 2007. Vastakkain olivat hallituksen esitys sekä SDP:n ja vasemmistoliiton vastaesitys, jossa

²¹⁰ Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelma 19.4.2007.

²¹¹ Suomen Keskusta, ”Keskustan tavoitteet vaalikaudelle 2007-2011”, 2006.

²¹² Vihreä Liitto, ”Iloa ja terveyttä yhdessä tekemisestä”, 2006. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/VIHR/1225> [luettu 18.11.2020].

²¹³ HE 60/2007 vp, 13.9.2007, 14–15.

ehdotettiin kaikkien alkoholijuomien veroa korotettavaksi 20 prosentilla²¹⁴. Hallituksen esitys voitti äänin 116-61. Hallituspuolueet keskusta, kokoomus, vihreät ja RKP äänestivät yhtenäisesti hallituksen esityksen puolesta.²¹⁵ Täysistuntokeskustelun perusteella veronkorotukseen suhtauduttiin myönteisesti, mutta korotuksen taso herätti keskustelua niin oppositio- kuin hallituspuolueiden keskuudessa.

Eryityisesti pääministeripuolue keskustassa oli valmiutta korottaa alkoholiveroa enemmän, mutta tukea myös maltillisemmalle korotuslinjalle löytyi. Korkeampaa alkoholiveron korotusta pitivät esillä jo edellisellä vaalikaudella tiukempaa alkoholipoliittista linjaa edustaneet keskustalaiset. Tapani Tölli totesi lähetekeskustelussa, että lisääntyneiden alkoholihaittojen takia korotusesitys oli liian pieni. Töllin mukaan alkoholiveroasiaan oli tartuttava mahdollisimman pian uudelleen.²¹⁶ Keskustan Kyösti Karjulan mukaan hallituksen esitys ei vastannut hallitusohjelman ydintavoitteeseen, jonka mukaan alkoholiveroa korotettaisiin terveyden edistämiseksi. Karjulan mukaan lakiesityksen perusteluissa keskityttiin vääriin asioihin, kuten alkoholin matkustajatuonnin mahdolliseen kasvuun. Karjula totesi, että hänen oli hallituspuolueen edustajana vaikea tukea hallituksen esitystä.²¹⁷

Verojaoston tuolloinen puheenjohtaja Mika Lintilä muistutti, että alkoholiveroa alentamalla pimeät markkinat oli saatu pidettyä hallinnassa ja alkoholin myynti Alkossa. Lintilän mukaan nykyisissä olosuhteissa oikean verotason löytäminen oli pitkäjänteistä työtä.²¹⁸ Muusikko ja yrittäjätaustaisen keskustan Mikko Alatalon mukaan alkoholiveroa ei pitänyt nostaa liikaa, sillä tällöin oli vaarana, että kulutus siirtyisi enenevässä määrin ravintoloista kotioloihin. Alatalo piti myös esillä ravintolassa anniskeltavan alkoholin verotuksen laskemista.²¹⁹

Hallituspuolue kokouksessa nähtiin, että alkoholiveron korotus oli tarpeellinen ja korotuksen taso maltillinen. Vaikka puolueella oli yhteinen tilannekuva, alkoholiverokysymys jakoi puolueessa mielipiteitä. Maltillista verokorotuslinjaa kokouksessa kannatti yrittäjätaustainen Alkon hallintoneuvoston jäsen Jari Larikka. Larikan mukaan Suomessa olisi pitänyt kiinnittää enemmän huomiota alkoholin

²¹⁴ VaVM 16/2007 vp, 13.11.2007, 11–14.

²¹⁵ PTK 82/2007 vp, 16.11.2007, 48–49. Poissa äänestyksestä oli 20 kansanedustajaa.

²¹⁶ PTK 81/2007 vp, T. Tölli, 15.11.2007, 56–57.

²¹⁷ PTK 81/2007 vp, K. Karjula, 15.11.2007, 43–45.

²¹⁸ PTK 81/2007 vp, M. Lintilä, 15.11.2007, 37.

²¹⁹ PTK 81/2007 vp, M. Alatalo, 15.11.2007, 54-56.

”Mikko Alatalo”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/786.aspx> [luettu 17.1.2021]. Kansantaiteilija, yrittäjä.

saatavuuteen ja vähittäiskauppaan, jossa suurin osa alkoholista myytiin. Larikka oli vakuuttunut siitä, että hinnan nousu Suomessa kasvattaisi alkoholin tuontia.²²⁰ Kokoomuksen Reijo Paajanen toi esiin huolensa ravintoloiden tulevaisuudesta, mikäli anniskeluhinnat nousisivat liikaa. Paajasen mukaan olisi ollut syytä pohtia, voisivatko ravintolat ostaa alkoholia halvemmalla.²²¹

Kokoomuksessa erityisesti terveystieteitä korostaneet edustajat kannattivat suurempaa alkoholiveron korotusta. Terveyspolitiikko Sirpa Asko-Seljavaara totesi kokoomuksen edustajana äänestävänsä hallituksen esityksen puolesta, mutta toivoi, että alkoholiveroa korotettaisiin mahdollisimman pian uudelleen.²²² Sosiaali- ja terveystieteiden edustajan Lenita Toivakan mukaan hallituksen esittämä korotus ei ollut riittävä kokonaiskulutuksen laskemiseksi ja muutoksia tarvittiin hänen mukaansa myös mietojen alkoholijuomien hintaan. Toivakka kuvasi alkoholia yhdeksi Suomen suurimmista kansanterveydellisistä haasteista ja akuutiksi ongelmaksi monissa perheissä.²²³

Hallituspuolue vihreissä alkoholiveron korotusta pidettiin tärkeänä. Valtiovarainvaliokunnan jäsen vihreiden Kirsi Ojansuu totesi täysistunnossa, että vihreillä oli valmiutta korjata veroja ylöspäin myös mietojen alkoholijuomien osalta, sillä ennen alkoholiveron alentamista ennakoitua seuraukset olivat toteutuneet. Ojansuu piti välttämättömänä mietintöön tehtyä lausumaa siitä, että alkoholiveron kehittämiseksi asetettaisiin työryhmä, joka seuraisi alkoholin hintojen ja kulutuksen kehitystä sekä ryhtyisi tarvittaessa toimenpiteisiin.²²⁴ Myös vihreiden Erkki Pulliainen totesi olleensa valmis kannattamaan suurempaa korotusta, mutta siihen ei hänen mukaansa ollut poliittisia edellytyksiä.²²⁵ Hallituspuolue RKP:n kansanedustajat eivät osallistuneet täysistuntokeskusteluun.

²²⁰ PTK 81/2007 vp, J. Larikka, 15.11.2007, 41–42, 50–51.

²²¹ ”Jari Larikka”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/924.aspx> [luettu 8.12.2020]. Yrittäjä. Alko Oy:n hallintoneuvosto (2008-).

²²² PTK 83/2007 vp, R. Paajanen, 20.11.2007, 51.

²²³ PTK 81/2007 vp, S. Asko-Seljavaara, 15.11.2007, 36.

²²⁴ PTK 81/2007 vp, L. Toivakka, 15.11.2007, 37–38.

²²⁵ ”Lenita Toivakka”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/932.aspx> [luettu 19.2.2021]. Sosiaali- ja terveystieteiden edustajan jäsen (2007-2014). Luottamustehtäviä Mannerheimin lastensuojeluliitossa (2006-2012). Yrittäjä. Kokoomuksen eduskuntaryhmän 1. vpj (2011-2014).

²²⁶ PTK 81/2007 vp, K. Ojansuu, 15.11.2007, 38. StVM, HE 60/2007 vp, 13.11.2007 vp. 7.

²²⁷ ”Kirsi Ojansuu”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/588.aspx> [luettu 19.2.2021]. Valtiovarainvaliokunnan jäsen (2007-2011), verojaoston lisäjäsen (2007-2011). Luokanopettaja (1990-). Vihreiden eduskuntaryhmän 1. vpj (2003-2005, 2009-2011).

²²⁸ PTK 83/2007 vp, E. Pulliainen, 50–51.

Täysistuntokeskustelujen perusteella hallituspuolueet näyttivät sopineen äänestävänsä yhtenäisesti ja puolueet olivat käyttäneet ryhmäkuria. Tätä johtopäätöstä tukivat keskustan Karjulan, kokoomuksen Asko-Seljavaaran ja vihreiden Pulliaisen puheenvuorot. Täysistuntokeskustelujen valossa hallituspuolueissa oli halukkuutta nostaa alkoholiveroa esitettyä enemmän. Keskeiseksi muodostui valtiovarainvaliokunnan lausumaehdotus liittyen alkoholiveron kehittämistä sekä hintatason ja kulutuksen kehitystä seuraamaan asetettavaa työryhmää. Voidaan nähdä, että lausuma helpotti korkeampaa korotusta toivoneita edustajia hyväksymään hallituksen esityksen, sillä ryhmän oli tarkoitus ryhtyä toimenpiteisiin alkoholiveron korottamiseksi, mikäli se katsoi sen aiheelliseksi.

Kaikki oppositioryhmät äänestivät SDP:n ja vasemmistoliiton vastalauseen mukaisen esityksen puolesta. Vastalauseessa esitettiin 20 prosentin korotusta kaikkiin alkoholijuomiin terveystieteiden vaikutusten saavuttamiseksi sekä verotulojen lisäämiseksi. Vastalauseen perusteluissa korostettiin, että alkoholi oli yksi pahimmista kansanterveyttä heikentävistä tekijöistä, joka aiheutti sairauksien, kuolemien, työkyvyttömyyden ja sosiaalisten ongelmien ohella myös taloudellisia kustannuksia. Korotuksia olisi pitänyt puolueiden mukaan kohdentaa enemmän mietoihin juomiin, joita kulutettiin eniten.²²⁶

Ainoa oppositiopuolue, jonka äänet jakautuivat, oli SDP. Neljä puolueen edustajaa äänesti hallituksen esittämän maltillisemmän verokorotuksen puolesta ja kaksi äänesti tyhjää.²²⁷ Täysistuntokeskusteluun osallistuneet SDP:n edustajat toistivat vastalauseessa esitettyjä kantoja. Puolueen edustajat pitivät veronkorotusta tarpeellisena, mutta alkoholinkulutuksen vähentämiseksi korotuksen olisi pitänyt olla suurempi. SDP:n edustajien puheenvuoroissa korostettiin sitä, että alkoholipolitiikkaan oli vaikutettava myös muilla keinoilla. SDP:n Jutta Urpilaisen mukaan verotuksen lisäksi olisi pitänyt

²²⁶ VaVM 16/2007 vp, 13.11.2007, 11–14.

²²⁷ PTK 82/2007 vp, 16.11.2007, 48–49.

Maltillisempia veroalennuksia kannattaneet SDP:n edustajat: Saara Karhu, Lauri Kähkönen, Tero Rönni, Tommy Tabermann. Tyhjä äänestivät: Valto Koski, Marjaana Koskinen. ”Saara Karhu”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/568.aspx> [luettu 16.3.2021]. Alkon hallintoneuvoston jäsen (2003–2007). Sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnan varajäsen (2001–2007). ”Marjaana Koskinen” Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/471.aspx> [luettu 16.3.2021]. Sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnan jäsen (1999–2011). Talousvaliokunnan jäsen (2006–2007). Sosiaalioikeudellinen asiantuntija. ”Valto Koski”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/469.aspx> [luettu 16.3.2021]. Sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnan pj (2003–2007). ”Tommy Tabermann”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/929.aspx> [luettu 16.3.2021].

pohtia alkoholin mielikuvamainonnan ja urheilutapahtumissa tapahtuvan mainonnan lopettamista.²²⁸

SDP:n yleislinjasta poikkeavia kantoja toivat esiin hallituksen esitystä kannattaneet Lauri Kähkönen ja Tero Rönni. Kähkösen ja Rönнин mukaan alkoholiveron korotus ei todennäköisesti vähentäisi alkoholin kulutusta oleellisesti vaan lisäisi yksityistä tuontia ja alkoholin laitonta valmistusta. Kähkönen totesi puheenvuorossaan lähetekeskustelussa, että Suomessa tulisi luopua ajatuksesta, että ”aikuisten ihmisten juomatapoja voitaisi oleellisessa määrin kontrolloida verotuksen, valvonnan ja rikosseuraamuksen keinoin”.²²⁹

Oppositio puolue vasemmistoliitto äänesti yksimielisesti SDP:n kanssa tekemänsä vastalauseen mukaisen esityksen puolesta.²³⁰ Vasemmistoliiton Pentti Tiiasasen mukaan verotuksessa olisi tullut edetä SDP:n ja vasemmistoliiton vastalauseen mukaisesti, sillä siten saavutettaisiin tavoitellut terveysvaikutukset. Matkustajatuonnin uhka ei Tiiasasen mukaan riittänyt selitykseksi maltillisemmille veronkorotuksille, kun vastapuolelle asetettiin alkoholin käytön lisääntymisestä aiheutuneet alkoholikuolemat ja -sairaudet sekä muut yhteiskunnalliset vaikutukset.²³¹

Oppositio puolue kristillisdemokraatit äänesti yksimielisesti SDP:n ja vasemmistoliiton vastalauseen mukaisen esityksen puolesta²³². Puolue ehdotti myös itse 20 prosentin korotusta alkoholiveroon valtiovarainvaliokunnan mietintöön tekemässä vastalauseessaan.²³³ Lisäksi kristillisdemokraatit oli tehnyt vuoden 2007 aikana kaksi lakialoitetta alkoholiveron nostamiseksi. Kristillisdemokraattien mukaan alkoholiveron korotusta puolsivat terveys-, sosiaali-, perhe-, työllisyys- ja liikennepoliittiset syyt. Puolueen mukaan 20 prosentin korotus vähentäisi ja rajoittaisi alkoholinkulutuksen kasvua, mutta ei lisäisi merkittävästi matkustajatuontia.²³⁴ Myös perussuomalaiset äänesti yksimielisesti korkeamman korotuslinjan puolesta²³⁵.

²²⁸ PTK 81/2007 vp, J. Urpilainen, 15.11.2007, 38–40.

²²⁹ PTK 81/2007 vp, L. Kähkönen, 15.11.2007, 57–58. PTK 83/2007 vp, T. Rönni, 20.11.2007, 49–50.

²³⁰ PTK 82/2007 vp, 16.11.2007, 48–49. VaVM 16/2007 vp, 13.11.2007, 11–14.

²³¹ PTK 81/2007 vp, P. Tiiasanen, 15.11.2007, 45. PTK 83/2003 vp, P. Tiiasanen, 20.11.2007, 48–49.

²³² PTK 82/2007 vp, 16.11.2007, 48–49.

²³³ VaVM 16/2007 vp, 13.11.2007, 9–10.

²³⁴ LA 92/2007 vp. LA 18/2007 vp.

²³⁵ PTK 82/2007 vp, 16.11.2007, 48–49.

3.3. Alkoholiveron korotukset 2008 ja 2009

Alkoholiveron korotus 2008

Pääministeri Matti Vanhasen toinen hallitus korotti alkoholiveroa kaudellaan vielä kaksi kertaa. Molemmat korotukset tulivat voimaan vuoden 2009 aikana. Hallituksen toinen esitys alkoholiveron korottamiseksi tuotiin eduskuntaan marraskuun lopussa 2008. Hallitus esitti alkoholiveroa korotettavaksi 10 prosentilla siten, että korotukset painottuisivat väkeviin alkoholijuomiin. Eesityksen tavoitteena oli edelleen kehittää alkoholiverotusta tavalla, joka turvaisi veropohjan sekä tukisi muiden alkoholipoliittisten tavoitteiden toteutumista, kuten terveyden edistämistä. Korotuksen oli tarkoitus tulla voimaan mahdollisimman pian.²³⁶

Alkoholiveron korottamiseen, sen ajankohtaan ja kiireellisyyteen vaikutti finanssikriisin rantautuminen Suomeen syksyllä 2008, mikä aiheutti tarpeen kerätä valtiolle lisää verotuloja. Tätä tulkintaa tuki hallituspuolue vihreiden Erkki Pulliaisen täysistuntopuheenvuorot. Pulliaisen mukaan syy alkoholiveron korotukselle oli syksyllä puhjennut finanssikriisi, eikä ilman sitä korotusesitystä olisi tehty.²³⁷

Hallituksen esitys hyväksyttiin yksimielisesti. Mietintöön sisältyneen lausumaehdotuksen hyväksymisestä äänestettiin kuitenkin täysistunnossa 12. joulukuuta 2008. Äänestys koski kristillisdemokraattien vastalauseeseen sisältynyttä lausumaehdotusta, jossa puolue ehdotti, että korotuksen jälkeen hallitus alkaisi välittömästi valmistella seuraavaa alkoholiveron korotusta. Tätä puolue perusteli sillä, että hallituksen esittämä veronkorotus oli sen mukaan riittämätön alkoholinkulutuksen vähentämiseksi.²³⁸

Hallituksen esityksen mukainen mietintö, jossa ei edellytetty seuraavan alkoholiveron korotuksen valmistelun aloittamista voitti äänin 119-45. Hallituspuolueet keskusta, kokoomus, vihreät ja RKP äänestivät yksimielisesti mietinnön puolesta.²³⁹ Hallituspuolueissa esitykseen oltiin pääasiassa tyytyväisiä. Edelleen korotuksen taso sekä sen perustelut herättivät kuitenkin keskustelua niin hallitus- kuin oppositiopuolueiden taholta.

²³⁶ HE 202/2008 vp, 28.11.2008, 1, 9.

²³⁷ PTK 115/2008 vp, E. Pulliainen, 28.11.2008, 12–13. PTK 120/2008 vp, E. Pulliainen, 8.12.2008, 11.

²³⁸ VaVM 29/2008 vp, 5.12.2008, 4. PTK 125/2008 vp, 12.12.2008, 6.

²³⁹ PTK 125/2008 vp, 12.12.2008, 6. 34 edustajaa oli poissa.

Keskustassa alkoholiveroa haluttiin korottaa enemmän, vaikka myös matkustajatuonnin aiheuttamat haasteet tunnistettiin. Lisäksi keskustalaisten puheenvuorot vahvistivat käsitystä siitä, että finanssikriisi vaikutti päätökseen korottaa alkoholiveroa. Keskustan Tapani Tölli totesi olevansa tyytyväinen siihen, että esitys alkoholiveron korottamisesta tehtiin, vaikka sitä ei alkuperäisessä budjettiesityksessä ollut.²⁴⁰ Sosiaali- ja terveysvaliokunnan varajäsen keskustan Tuomo Puumala muistutti, että korotus tulee tarpeeseen, sillä alkoholiveron kevennys oli jättänyt jälkensä suomalaiseen yhteiskuntaan alkoholikuolemien ja sosiaalisten ongelmien lisääntymisenä sekä turvallisuuden heikkenemisenä. Puumala lisäsi:

*”Keskusta on useaan otteeseen esittänyt viinaveron kiristämistä. Nyt hallitus toimii, kuten vastuullisen valtioneuvoston tuleekin toimia, myös keskustalaisen linjan mukaisesti. -- Hallituksen esitys on oikean suuntainen, mutta vaikutuksia täytyy seurata tarkasti ja tarpeen vaatiessa alkoholiveron korottamiseen tulee olla valmiuksia myös jatkossa.”*²⁴¹

Hallituspuolue kokouksessa jakolinjat alkoholiverokysymyksen suhteen olivat edelleen näkyvissä. Puolue piti painokkaasti esillä matkustajatuonnin kehitystä, mikä viittasi siihen, ettei puolue olisi ollut valmis korottamaan alkoholiveroa heti uudelleen. Talousvaliokunnan jäsen kokouksen Petteri Orpo korosti puheenvuorossaan, että alkoholipolitiikkaa oli tehtävä tässä päivässä. Orpon mukaan nyt oli tärkeää turvata alkoholiveropohja ja jatkossa katsoa, miten korotus vaikuttaisi alkoholinkulutukseen ja tuontiin.²⁴² Kokouksen Sirpa Asko-Seljavaaran mukaan veronkorotus ei ollut sosiaali- ja terveysvaliokunnan toivomalla tasolla. Asko-Seljavaaran mukaan alkoholien matkustajatuonnille ei pitäisi antaa liian suurta painoarvoa, vaikka tuonti veronkorotuksen seurauksena lisääntyisikin.²⁴³

Hallituspuolue RKP oli valmis korottamaan alkoholiveroa esitettyä enemmän. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan jäsenen RKP:n Håkan Nordmanin mukaan alkoholipolitiikkaa ei voinut tehdä vain niiden ehdoilla, joilla ei ollut ongelmia alkoholien kanssa. Nordmanin mukaan alkoholipolitiikan tuli olla koko kansan terveyden edistämistä ja sitä tuli tehdä osana terveyspolitiikkaa. Nordman vetosi asiantuntijoihin, joiden mukaan veronkorotus

²⁴⁰ PTK 115/2008 vp, T. Tölli, 28.11.2008, 19.

²⁴¹ PTK 115/2008 vp, T. Puumala, 28.11.2008, 14.

”Tuomo Puumala”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/946.aspx> [luettu 9.12.2020]. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan varajäsen (2007-2009). Keskustan eduskuntaryhmän 2. vpj (2012-2015).

²⁴² PTK 115/2008 vp, P. Orpo, 28.11.2008, 13.

”Petteri Orpo”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/947.aspx> [luettu 8.12.2020]. Talousvaliokunnan jäsen (2007-2011). Kokouksen eduskuntaryhmän puheenjohtajistossa (2007-2014). Kokouksen puheenjohtaja (2016-).

²⁴³ PTK 115/2008 vp, S. Asko-Seljavaara, 28.11.2008, 14–15, 16.

oli liian pieni, jotta sillä voitaisi merkittävästi vähentää kulutusta ja terveyshaittoja.²⁴⁴ Vihreiden edustajat eivät Pulliaista lukuun ottamatta ottaneet osaa keskusteluun.

Oppositio puolue SDP:n äänet jakautuivat selvästi hallituksen esityksen ja kristillisdemokraattien lausumaehdotuksen välillä äänestettäessä. SDP:n edustajista 22 kannatti vaihtoehtoa, jossa edellytettiin seuraavan korotuksen valmistelun aloittamista heti. Toisaalta 15 SDP:n edustajaa kannatti hallituksen esitystä ilman vaatimusta seuraavan korotuksen valmistelun aloittamisesta. Hallituksen linjalla olivat muun muassa edustajat Kähkönen ja Rönni, jotka kannattivat hallituksen esittämää maltillisempaa alkoholiveron korotusta myös edellisessä äänestyksessä.²⁴⁵

Täysistunnossa SDP:n äänten voimakas jakautuminen ei näkynyt. SDP:n eduskuntaryhmän toinen varapuheenjohtaja ja Alkon hallintoneuvostossa vaikuttanut Heli Paasio toi lähetekeskustelussa esiin, että puolueen vaihtoehtobudjetissa oli linjattu korkeammasta alkoholiveron korotuksesta, jolla olisi ollut selkeitä terveystaloudellisia vaikutuksia.²⁴⁶ SDP:ssä toivottiin edelleen, että alkoholipolitiikan keinovalikoimaa laajennettaisiin, ja esimerkiksi mielikuvamainonnan rajoittaminen nostettiin esiin useiden puolueen edustajien puheenvuoroissa.²⁴⁷

Oppositio puolueista vasemmistoliitto ja kristillisdemokraatit kannattivat yksimielisesti vaihtoehtoa, jossa hallituksen edellytettiin aloittavan seuraavan alkoholiveron korotuksen valmistelu.²⁴⁸ Oppositio puolue perussuomalaiset puolestaan kannatti hallituksen esitystä, ilman vaatimusta seuraavan alkoholiveron korotuksen valmistelun aloittamisesta. Perussuomalaisten Pertti Virtanen äänesti kuitenkin tyhjää²⁴⁹. Eduskuntaryhmän puheenjohtajan Vistbackan mukaan liian suurissa veronkorotuksissa oli vaarana, että salakuljetus ja kotipoltto lisääntyisivät²⁵⁰.

²⁴⁴ PTK 120/2008 vp, H. Nordman, 8.12.2009, 11.

”Håkan Nordman”, Eduskunnan verkkosivut.

<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/224.aspx> [luettu 9.12.2020]. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan jäsen (2007-2011).

²⁴⁵ PTK 125/2008 vp, 12.12.2008, 6.

²⁴⁶ PTK 115/2008 vp, H. Paasio, 28.11.2008, 23.

”Heli Paasio”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/589.aspx> [luettu 20.2.2021]. Verojaoston jäsen (2007-2010). Alko oy:n hallintoneuvosto (2008-). SDP:n eduskuntaryhmän 2. varapj (2008-2010).

²⁴⁷ PTK 120/2008 vp, S. Paatero, 8.12.2008, 14–16. S. Taiveaho, 16. I. Kantola, 19.

²⁴⁸ PTK 125/2008 vp, 12.12.2008, 6.

²⁴⁹ PTK 125/2008 vp, 12.12.2008, 6. Pertti Virtanen äänesti tyhjää.

²⁵⁰ PTK 120/2008 vp, R. Vistbacka, 8.12.2008, 7.

Alkoholiveron korotus 2009

Matti Vanhasen toinen hallitus toi eduskuntaan toukokuussa 2009 kolmannen esityksen alkoholiveron korottamisesta. Alkoholiveroa oli jälleen tarkoitus korottaa 10 prosenttia siten, että korotus painottuisi väkeviin alkoholijuomiin. Hallituksen esityksessä todettiin, että korotuksen tavoitteena oli lisätä verotuloja ja se ehdotettiin toteutettavaksi mahdollisimman pian valtiontalouden tasapainottamiseksi. Lisäksi korotuksella oli sosiaali- ja terveystaloudellisia tavoitteita ja se pyrittiin toteuttamaan siten, ettei alkoholin hinnan nousu johtaisi matkustajatuonnin kasvuun.²⁵¹

Hallituksen esitys hyväksyttiin eduskunnassa yksimielisesti ensimmäisen käsittelyn yhteydessä²⁵². Esityksen yksimielisestä hyväksymisestä voidaan päätellä, että oppositiopuolueet olivat tyytyväisiä korotukseen ja sen tasoon. Yksimielisestä päätöksestä huolimatta esityksen yhteydessä käytiin vilkasta keskustelua, joka keskittyi pääosin muihin alkoholipoliittisiin aiheisiin ja keinoihin kuin verotukseen.

Merkittävin muutos näytti tapahtuneen hallituspuolue kokoomuksen linjassa, vaikka näkemykset jakautuivat puolueessa edelleen selvästi. Vapaampaa alkoholipolitiikkaa ja talousnäkökulmia painottaneiden edustajien suhtautuminen jatkuviin alkoholiveron korotuksiin oli koventunut. Verojaoston jäsen Kimmo Sasi painotti puheenvuorossaan, että olennaisinta alkoholiverokysymyksessä oli matkustajatuonti ja sen kehittyminen. Sasi epäili alkoholiveron vaikutusta, sillä toteutetut korotukset eivät olleet hänen mukaansa vähentäneet kulutusta merkittävästi. Sasin mukaan kysymys oli lähtökohtaisesti siitä ”luotetaanko ihmisiin vai ollaanko sitä mieltä, että ihmisiä täytyy holhota”. Sasille alkoholiveron jatkuvat korotukset edustivat vanhoillista ja holhoavaa alkoholipolitiikkaa.²⁵³ Kokoomuksen terveysasioita painottavasta siivestä löytyi kuitenkin edelleen tukea alkoholiveron korotukselle sekä korotuslinjan jatkamiselle. Sosiaali- ja terveystaloudellisen varajäsenen kokoomuksen Sanna Lauslahden mukaan päihdepolitiikan suuntaa oli muutettava. Lauslahti piti alkoholiveron korotuksia oikeana tienä ja hallituksen esitystä maltillisena.²⁵⁴

²⁵¹ HE 70/2009 vp, 15.5.2009, 1, 9–10.

²⁵² PTK 65/2009 vp, 10.6.2009, 111.

²⁵³ PTK 68/2009 vp, K. Sasi, 15.6.2009, 10-11, 31.

”Kimmo Sasi”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/261.aspx> [luettu 12.12.2020]. Verojaoston jäsen (2003-2015), valtiovarainvaliokunnan varajäsen (2007-2011).
Diplomiekonomi.

²⁵⁴ PTK 68/2009 vp, S. Lauslahti, 15.6.2009, 7–8.

”Sanna Lauslahti”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/934.aspx> [luettu 19.2.2021]. Sosiaali- ja terveystaloudellisen varajäsen (2007-2010), jäsen (2010-2018).

Hallituspuolue keskustassa alkoholiveron korotusta pidettiin tervetulleena, mutta puolueessa painotettiin myös matkustajatuonnin kehityksen seuraamista sekä alkoholipoliittisen keinovalikoiman laajentamista. Keskustan Tapani Tölli piti alkoholiveron korottamista edelleen välttämättömänä ja hänen mukaansa veroa oli korotettava myös jatkossa.²⁵⁵ Sosiaali- ja terveystieteiden maisterin keskustan Hannakaisa Heikkisen mukaan alkoholiverokysymyksissä ei voitu huomioida vain taloudellisia perusteita, sillä verotulot eivät kattaneet alkoholista aiheutuvia terveydenhuoltomenoja. Heikkinen peräänkuulutti alkoholipoliittisen selonteon tekemistä, missä selvitetäisiin, mitä alkoholin liikakäytön sekä siitä aiheutuvien haittojen ja terveydenhuoltomenojen kasvun estämiseksi olisi tehtävissä.²⁵⁶ Verojaoston puheenjohtaja Mika Lintilä muistutti, että alkoholiveron osalta oltiin hyvin lähellä vuotta 2004 edeltänyttä tasoa, joten matkustajatuonnin kehittymistä oli seurattava.²⁵⁷

Hallituspuolueet vihreät ja RKP kannattivat alkoholiveron korottamista ja korotusten jatkamista. Vihreiden Erkki Pulliainen mukaan alkoholiveron osalta oltiin oikealla tiellä ja seuraavan vaiheen olevan seuraava korotus.²⁵⁸ RKP:n Håkan Nordman totesi kannattavansa hallituksen esitystä ja alkoholiveron korotuksia myös jatkossa.²⁵⁹

Oppositiopuolue SDP peräänkuulutti edelleen kokonaisvaltaisempaa alkoholipolitiikkaa. Sosiaali- ja terveystieteiden maisterin varajäsen Merja Kuusisto kannatti keskustan Heikkisen tapaan alkoholipoliittisen selonteon tekemistä, sillä alkoholihaittojen ja kulutuksen vähentäminen vaati eri tahojen yhteistyötä²⁶⁰. Myös vasemmistoliitto toivoi kokonaisvaltaisempaa kansanterveysnäkökulman huomioivaa alkoholipolitiikkaa. Pentti Tiusasen mukaan alkoholipolitiikka oli ollut viime vuosina käytännössä veropolitiikkaa ja hänen mukaansa hallituksen esittämä korotus oli edelleen riittämätön.²⁶¹

Myös kristillisdemokraatit oli tyytyväinen hallituksen esitykseen, eikä puolue tehnyt omaa esitystä alkoholiveron korottamiseksi. Puolueen eduskuntaryhmän puheenjohtaja

²⁵⁵ PTK 68/2009 vp, T. Tölli, 15.6.2009, 24–25.

²⁵⁶ PTK 68/2009 vp, H. Heikkinen, 15.6.2009, 33. ”Hannakaisa Heikkinen”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/938.aspx> [luettu 12.12.2020]. Sosiaali- ja terveystieteiden maisterin jäsen (2007-2010), sosiaali- ja terveystieteiden maisterin varapuheenjohtaja (2015-2019). Terveystieteiden maisteri.

²⁵⁷ PTK 68/2009 vp, 15.6.2009, M. Lintilä, 31–32.

²⁵⁸ PTK 68/2009, E. Pulliainen, 15.6.2009, 8–9.

²⁵⁹ PTK 68/2009 vp, H. Nordman, 15.6.2009, 26.

²⁶⁰ PTK 68/2009 vp, M. Kuusisto, 15.6.2009, 25.

”Merja Kuusisto”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/927.aspx> [luettu 13.12.2020]. Sosiaali- ja terveystieteiden maisterin varajäsen (2007-2011). Erikoissairaanhoidinjohtaja.

²⁶¹ PTK 68/2009 vp, P. Tiusanen, 15.6.2009, 12.

Bjarne Kallis totesi täysistunnossa pitävänsä hallituksen esitystä erittäin hyvänä. Kallis muistutti, että edellisten korotusten seurauksena alkoholinkulutus oli vähentynyt ja verotulot olivat kasvaneet, ja näin voitiin odottaa käyvän myös tällä kertaa.²⁶² Perussuomalaisten eduskuntaryhmän puheenjohtaja Raimo Vistbacka ei vastustanut alkoholiveron korottamista, mutta totesi entisenä poliisina pelkäävänsä, että salakuljetetun tai kotitekoisen alkoholin myynti ja kulutus lisääntyisivät, mikäli valvontaa ei olisi riittävästi²⁶³.

Kuten edellä käy ilmi, alkoholiverokeskustelu jakoi eniten hallituspuolue kokoomusta. Kokoomuksessa tavoiteltiin hallituskumppaneita maltillisempia veronkorotuksia, joita perusteltiin erityisesti matkustajatuonnilla. Kokoomuksen suunnalta alkoholiverokysymyksessä asetettiin vastakkain luottamus ja toisaalta tarve holhota kansalaisia. Tässä asetelmassa korkea alkoholivero nähtiin osoituksena siitä, että valtiolta ei luota kansalaisten kykyyn hallita omaa alkoholinkäyttöä. Nämä näkemykset liittyvät laajemmin puolueen käsitykseen vapaudesta sekä yksilön ja yhteiskunnan välisestä suhteesta. Kokoomusaatteen mukaisesti valtion on huolehdittava elämän perusedellytyksistä, mutta yksilöllä on kuitenkin vapaus ja vastuu toimia itse parhaaksi katsomallaan tavalla ilman julkisen vallan ohjausta. Vuoden 2006 periaateohjelmassa kokoomus toteaaakin olevansa ”ihmiseen luottava uudistaja” ja puolueelle tärkeää olevan ihmisen vapaus ja vastuu omassa toiminnassaan. Periaateohjelmassaan puolue korostaa myös luottavansa siihen, että ihmisellä on kyky tiedostaa ja korjata virheitään.²⁶⁴

Kokoomus oli ainoa puolue, jossa vapaammalle alkoholipolitiikalle löytyi laajempaa kannatusta. Tästä hyvänä esimerkkinä voidaan pitää sitä, että vuonna 2003 puolue tuki oppositiosta käsin historiallista alkoholiveron alennusta, vain muutaman edustajan poiketessa puolueen linjasta. Nyt puolue tuki maltillisempia alkoholiveron korotuksia. Silloiset hallituspuolueet keskusta, SDP ja RKP puolestaan kannattivat hallituksen vaihduttua poikkeuksetta korkeampia alkoholiveron korotuksia ja korotusten jatkamista.

²⁶² PTK 68/2009 vp, B. Kallis, 15.6.2009, 7.

”Bjarne Kallis”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/417.aspx> [luettu 11.2.2021]. Kristillisdemokraattien eduskuntaryhmän puheenjohtaja (2007-2011), Valtiovarainvaliokunnan jäsen (2007-2011), Verojaoston jäsen (2007-2011).

²⁶³ PTK 68/2009 vp, R. Vistbacka, 15.6.2009, 26–27.

²⁶⁴ Kansallinen Kokoomus, ”Kansallisen Kokoomuksen periaateohjelma”, 2006. Pohtiva – Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KOK/64> [luettu 30.3.2021].

3.4. Alkoholimainontaan liittyvät lakimuutokset 2009

Alkoholiveron korotusten lisäksi Matti Vanhasen toinen hallitus teki alkoholimainontaan liittyviä muutoksia osana rikoslain kokonaisuudistusta. Hallituksen esityksessä ehdotettiin, että jatkossa markkinointirikoksena rangaistaisiin alkoholijuomien mainonnan kohdistamisesta alaikäisiin tai alaikäisen kuvaamisesta miedon alkoholijuoman markkinoinnissa.²⁶⁵ Täysituntokeskustelussa keskityttiin lähes yksinomaan alkoholin mielikuvamainontaan. Tämä liittyi perussuomalaisten vastalauseeseen sekä lakivaliokunnan tekemään lausumaehdotukseen, jossa edellytettiin hallituksen selvittävän kevätistuntokauden 2010 loppuun mennessä vuoden 2008 alusta voimaantulleiden alkoholimainontarajoitusten vaikutukset sekä arvioivan mielikuvamainontaa koskevien lisätoimenpiteiden tarpeen.²⁶⁶

Lakiesityksestä äänestettiin kesäkuussa 2009. Äänestysasetelmassa olivat vastakkain hallituksen esitys alkoholimainonnan alaikäisiin kohdistuvista rajoituksista sekä perussuomalaisten vastaesitys. Perussuomalaiset esitti alkoholin mielikuvamainontaa kiellettäväksi. Hallituksen esitys voitti äänin 119-33. Hallituspuolueet keskusta, kokoomus, vihreät ja RKP äänestivät yksimielisesti esityksensä puolesta.²⁶⁷ Yksimielisyydestä huolimatta hallituspuolueissa esiintyi vaihtelevia mielipiteitä alkoholimainontaan liittyen.

Pääministeripuolue keskustassa oli täysituntokeskustelujen perusteella valmiutta kieltää alkoholin mielikuvamainonta. Keskustan Lauri Oinosen mukaan alkoholimainonta tuli kieltää kaikissa muodoissa ja kaikissa medioissa. Oinonen totesi kuitenkin kannattavansa hallituksen esitystä ja sitä, että alkoholin mielikuvamainonnan rajoittamisen vaikutuksia ja lisätoimenpiteitä selvitetään. Oinonen oli myös tehnyt lakiesityksen alkoholin mielikuvamainonnan kieltämisestä helmikuussa 2009.²⁶⁸ Sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnan jäsenen keskustan Paula Sihdon mukaan mielikuvamainontaan oli puututtava, sillä se vaikutti lasten ja nuorten alkoholinkäyttöön. Markkinavoimille ei saanut Sihdon mukaan antaa liikaa valtaa myöskään tulevaisuudessa.²⁶⁹

²⁶⁵ HE 84/2008 vp, 12.6.2008, 12.

²⁶⁶ LaVM 11/2009 vp, HE 84/2008 vp, 9.9.2009, 18.

²⁶⁷ PTK 66/2009 vp, 11.6.2009, 16-17. Poissa äänestyksestä oli 47 edustajaa.

²⁶⁸ PTK 65/2009 vp, L. Oinonen, 10.6.2009, 76-77. LA 3/2009 vp L. Oinonen, 3.2.2009

²⁶⁹ PTK 68/2009 vp, P. Sihto, 15.6.2009, 67.

”Paula Sihto”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/949.aspx> [luettu 18.1.2021]. Sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnan jäsen (2007-2011). Erikoissairaanhoidaja.

Muiden alkoholipoliittisten kysymysten lisäksi alkoholin mielikuvamainonta jakoi kokoomuksessa mielipiteitä, vaikka puolue oli äänestyksessä yksimielinen. 1990-luvun alussa liberaalipuoluetta edustanut kokoomuksen Tuulikki Ukkola totesi täysistunnossa, ettei hän hyväksynyt tai ymmärtänyt alkoholiin liittyvää mainontakieltoa tai ylipäätään kaiken kieltämistä yhteiskunnassa. Ukkolan mukaan tärkein esimerkki alkoholinkäytöstä tulla kotoa.²⁷⁰ Alkon hallintoneuvostossa vaikuttanut yrittäjätaustainen kokoomuksen Timo Heinonen piti lakivaliokunnan kirjausta alkoholin mielikuvamainonnan lisätoimenpiteiden arvioinnista ”erikoisena”. Heinosen mukaan alkoholimainonnan ja -politiikan kokonaisuutta olisi pitänyt tarkastella laajasti pohtien toimenpiteitä, joilla nuorten alkoholinkäyttöä ja sen aloittamista voitaisi myöhentää.²⁷¹

Toisaalta kokoomuksessa suhtauduttiin myötämielisesti alkoholimainonnan rajoitusten selvittämiseen. Kokoomuksen Sanna Lauslahden mukaan hallituksen tuli jatkaa tiukempaa alkoholipolitiikkaa. Valiokunnan lausuma alkoholimainontaan liittyvien toimenpiteiden vaikutusten ja lisätoimenpiteiden arvioinnista osoitti Lauslahden mukaan selkeästi sen, mitä alkoholipolitiikassa olisi seuraavaksi tehtävä.²⁷² Millä Lauslahti todennäköisesti viittasi alkoholin mielikuvamainonnan kieltämiseen. Kokoomuksen Lenita Toivakka totesi, että nuorten alkoholinkäyttöön puuttumiseksi alkoholimainonnan rajoittaminen oli oikea toimenpide, sillä se vaikutti nuoriin tehokkaammin kuin valistus ja loi harhaanjohtavaa kuvaa alkoholin juomisen seurauksista.²⁷³

Hallituspuolue vihreiden kansanedustaja ja lakivaliokunnan puheenjohtaja Heidi Hautala totesi täysistunnossa, että mietinnön tärkein anti oli valiokunnan lausuma alkoholimainon rajoitusten vaikutusten ja lisätoimenpiteiden arvioinnista. Hautala toivoi, että selvitys johtaisi toimenpiteisiin, jotta kansanterveysnäkökulmat, sekä nuorten ja yhteiskunnan etu laitettaisi kaupallisten intressien edelle.²⁷⁴ RKP:n edustajat eivät osallistuneet aiheesta käytyyn täysistuntokeskusteluun.

²⁷⁰ PTK 65/2009 vp, T. Ukkola, 10.6.2010, 68.

”Tuulikki Ukkola”, Eduskunnan verkkosivut.

<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/389.aspx> [luettu 12.12.2020]. Liberaalisen kansanpuolueen eduskuntaryhmä (1991-1995), Kokoomuksen eduskuntaryhmä (2007-2011).

²⁷¹ PTK 65/2009 vp, T. Heinonen, 10.6.2010, 68–69.

”Timo Heinonen”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/967.aspx> [luettu 14.12.2020]. Alko Oy:n hallintoneuvoston jäsen (2008-2013). Valtiovarainvaliokunnan jäsen (2015-2019). Yrittäjä.

²⁷² PTK 65/2009 vp, S. Lauslahti, 10.6.2009, 73.

²⁷³ PTK 65/2009 vp, L. Toivakka, 10.6.2009, 73.

²⁷⁴ PTK 68/2009 vp, H. Hautala, 63, 67.

”Heidi Hautala”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/352.aspx> [luettu 14.12.2020]. Lakivaliokunnan puheenjohtaja (2007-2009).

Kaikista eduskuntapuolueista äännet jakautuivat merkittävimmin SDP:ssä. Valtaosa sosiaalidemokraateista äänesti hallituksen esittämien alkoholimainonnan rajoitusten puolesta. SDP:n edustajista 9 olisi ollut valmis kieltämään alkoholin mielikuvamainonnan kokonaan.²⁷⁵ Puolueen edustajat eivät kuitenkaan osallistuneet aiheesta käytyyn täysistuntokeskusteluun.

Oppositioapuolueista vasemmistoliitto kannatti mielikuvamainonnan kieltämistä, lukuun ottamatta hallituksen esityksen puolesta äänestänyttä puolueen varapuheenjohtajaa Paavo Arhinmäkeä.²⁷⁶ Vasemmistoliiton Pentti Tiusanen mukaan alkoholimainontaan oli tärkeä kiinnittää huomiota, sillä se kohdistui etenkin lapsiin ja nuoriin, joista uusi asiakaskunta syntyi. Tiuasanen mukaan alkoholimainontaa oli mahdoton perustella, sillä kyseessä oli hermostomyrky.²⁷⁷ Myös puolueen linjan vastaisesti äänestäneen Arhinmäen mukaan alkoholimainonnalla oli suuri merkitys, sillä tutkimusten mukaan lasten ja nuorten alkoholinkäyttöön vaikuttaessa mielikuvamainontaan puuttuminen oli paras keino²⁷⁸.

Oppositioapuolueista kristillisdemokraatit ja perussuomalaiset kannattivat yksimielisesti alkoholin mielikuvamainonnan kieltämistä²⁷⁹. Kristillisdemokraatit oli nostanut alkoholimainonnan vähentämisen tavoitteekseen vaalikaudelle 2007-2011²⁸⁰. Kristillisten tapaan myös perussuomalaiset piti mainonnan rajoittamista esillä vuonna 2006 julkaistussa eduskuntavaaliohjelmassaan²⁸¹. Perussuomalaisten vastalauseen perusteluissa lasten ja nuorten jatkuvaa altistumista alkoholin mielikuvamainonnalle pidettiin haitallisena, sillä mainoksissa toistetut positiiviset mielikuvat houkuttelivat alaikäisiä alkoholinkäyttäjiksi. Lisäksi nuorena omaksutut kulutustottumukset säilyivät usein aikuisiällä.²⁸² Perussuomalaisten Pirkko Ruohonen-Lerner korosti puheenvuorossaan vastalauseessa esiin nostettuja huomioita sekä alkoholin

²⁷⁵ PTK 66/2009 vp, 11.6.2009, 16–17. Äänestys 3.

²⁷⁶ PTK 66/2009 vp, 11.6.2009, 16–17. Äänestys 3.

²⁷⁷ PTK 65/2009 vp, 10.6.2009, P. Tiusanen, 78, 79.

²⁷⁸ PTK 68/2009 vp, 15.6.2009, P. Arhinmäki, 65–66.

”Paavo Arhinmäki”, Eduskunnan verkkosivut.

<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/917.aspx> [luettu 28.2.2021]. Vasemmistoliiton 1. varapj. (2007-2009), Vasemmistoliiton puheenjohtaja (2009-2016).

²⁷⁹ PTK 66/2009 vp, 11.6.2009, 16–17.

²⁸⁰ Kristillisdemokraatit, ”Kristillisdemokraattien tärkeimmät tavoitteet vaalikaudelle 2007-2011”, 2006. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KD/668> [luettu 18.11.2020].

²⁸¹ Perussuomalaiset, ”Eduskuntavaaliohjelma 2007: Oikeudenmukaisuuden, hyvinvoinnin ja kansanvallan puolesta!” 13.8.2006. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto.

<https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/PS/397> [luettu 12.2.2021].

²⁸² LaVM 11/2009 vp, 9.6.2009, 19–20.

kansanterveydellisiä riskejä ja niiden haitallisuutta nuorille²⁸³. Eduskuntaryhmän puheenjohtaja Raimo Vistbacka piti hyvänä, että hallitus oli kiinnittänyt huomiota mielikuvamainontaan edes lausuman muodossa.²⁸⁴

Alkoholin mielikuvamainontaa tutkimaan asetettu ryhmä sai työnsä valmiiksi kesäkuun alussa 2010. Työryhmä ei ollut johtopäätöksissään yksimielinen ja muistioon jätettiin neljä eriävää mielipidettä. Työryhmä ei siis lähtenyt suosittamaan mielikuvamainonnan kieltämistä,²⁸⁵ eikä näin ollen myöskään hallitus sitä esittänyt. Heinäkuussa 2010 sosiaali- ja terveystieteiden puheenjohtaja ja keskustan eduskuntaryhmän ensimmäinen varapuheenjohtaja Inkeri Kerola teki lakialoitteen alkoholin mielikuvamainonnan kieltämisestä. Aloitteen perusteluissa todettiin, että työryhmässä kuultujen asiantuntijoiden lausunnot sekä yleinen mielipide tukivat alkoholimainonnan voimakkaampaa rajoittamista. Aloitteella oli 106 allekirjoittajaa kaikista puolueista. Mielikuvamainonnan rajoittamisen kieltämisellä oli siis eduskunnan enemmistön tuki.²⁸⁶

Kerolan aloitetta käsiteltiin täysistunnossa vain lähete keskustelun verran. Hallituspuolue RKP ilmaisi keskustelussa tukensa mielikuvamainonnan kieltämiselle. RKP:n Anna-Maja Henriksson totesi alkoholin olevan Suomessa merkittävä kansanterveydellinen ongelma, joka aiheutti yhteiskunnalle merkittäviä kuluja. Henrikssonin mukaan kaikki mahdolliset keinot tulisi olla käytössä lasten ja nuorten alkoholin käytöstä puhuttaessa.²⁸⁷

Oppositio puolue SDP:n kansanedustajat tukivat lähete keskustelussa aktiivisesti mielikuvamainonnan kieltämistä, mitä puolue oli pitänyt esillä koko vaalikauden. SDP:n puheenvuoroissa toistettiin viestiä siitä, että kaikki keinot alkoholinkulutuksen vähentämiseksi oli otettava käyttöön. Sosiaali- ja terveystieteiden puheenjohtaja SDP:n Satu Taiveahon mukaan alkoholimainonnan rajoittaminen olisi edullista ja tehokasta ehkäisevää päihdetyötä sekä erinomainen tapa vähentää lasten ja nuorten päihteiden

²⁸³ PTK 65/2009 vp, 10.6.2009, P. Ruohonen-Lerner, 70–71. ”Pirkko Ruohonen-Lerner”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/920.aspx> [luettu 20.2.2021].
Lakivaliokunnan jäsen (2007-2011). Päihde- ja raittiusasiain neuvottelukunta (2010-2013).
Perussuomalaisen eduskuntaryhmän varapuheenjohtaja (2009-2011), puheenjohtaja (2011-2014).

²⁸⁴ PTK 68/2009 vp, 15.6.2009, R. Vistbacka, 65.

²⁸⁵ EDILEX, Alkoholimainonnan rajoituksia selvittäneen työryhmän muistio. https://www.edilex.fi/ministerioiden_julkaisut/7049.pdf [luettu 14.12.2020].

²⁸⁶ LA 51/2010 vp, 1.7.2010.

²⁸⁷ PTK 80/2010 vp, A.M. Henriksson, 9.9.2010, 23.

käyttöä²⁸⁸. SDP:n Risto Kuisma puolestaan totesi olevansa valmis kieltämään kokonaan kaiken alkoholimainonnan²⁸⁹.

3.5. Yhteenvedoa vaalikausista 2003-2007 ja 2007-2011

Vaalikausien 2003-2007 sekä 2007-2011 perusteella voidaan todeta, että alkoholiasioita ei yksiselitteisesti mielletty puolueissa omantunnon kysymyksiksi vaan edustajille annettiin vapaat kädet tapauskohtaisesti. Siihen, miten puolueet äänestivät tai miten yhtenäisesti ne äänestivät alkoholikysymyksissä, vaikutti merkittävimmin se, oliko puolue hallituksessa vai oppositiossa. Hallituspuolueet käyttivät äänestyksissä pääasiassa äänestyksissä. Kuitenkin myös poikkeuksia tehtiin. Esimerkiksi keskusta antoi vapaat kädet ainakin osalle edustajistaan vuoden 2003 alkoholiveron alennusta koskeneessa äänestyksessä sekä vuonna 2006 hallituksen luottamusäänestyksessä.

Vaikka koordinoitua oppositiota ei ole, korostaa media sekä hallitus-oppositio-jako vastakkainasettelua eduskunnassa. Voisi siis olettaa, että oppositio äänestäisi aina taktisista syistä hallituksen esityksiä vastaan. Näin ei kuitenkaan tutkimusten mukaan ole, eikä näin ollut myöskään alkoholikysymysten kohdalla.²⁹⁰ Oppositiossa edustajille annettiin useimmiten alkoholikysymyksissä vapaat kädet, ja yksittäiset edustajat tai edustajien ryhmä saattoi äänestää hallituksen linjan mukaisesti. Poissuljettua ei ollut myöskään se, että yksittäinen puolue tuki oppositiosta käsin hallituksen esitystä, kuten kokoomus vuonna 2003 alkoholiveron alentamisen yhteydessä.

Vaikka hallituspuolueet äänestivät pääpiirteissään yhtenäisesti, yhtenäisyyden vaatimus ei ulottunut täysistuntoon ja keskusteluista nousi hyvin esiin puolueiden sisällä vallinneet erilaiset näkemykset. Tästä poikkeuksen muodosti SDP:n osalta välikysymyskeskustelu vuonna 2006, jossa puolue tuki yhtenäisesti näkemystä siitä, ettei Vanhasen ensimmäisen hallituksen tulisi korottaa alkoholiveroa, vaikka epäilemättä puolueen edustajien keskuudessa toiveita veron korottamisesta oli.

Hallituksessa vuosina 2003-2011 toimineista suurista eduskuntapuolueista SDP ja kokoomus antoivat edustajilleen vapaat kädet oppositiossa, mutta hallituksessa puolueet käyttivät ryhmäkuria. Vuoden 2003 alkoholiveron alennusta koskevassa äänestyksessä

²⁸⁸ PTK 80/2010 vp, S. Taiveaho, 9.9.2010, 18–20. ”Satu Taiveaho” Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/782.aspx> [luettu 14.12.2020]. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan jäsen (2007-2011). Päihde- ja raittiusasiain neuvottelukunta (2004-). Sosiaalijohtaja.

²⁸⁹ PTK 80/2010 vp, R. Kuisma, 9.9.2010, 24–26.

²⁹⁰ Pajala 2014, 191–193, 201.

kokoomuksen linjasta poikkesi neljä edustajaa, puolueen ollessa oppositiossa. Hallituskaudella 2007-2011 kokoomuksessa kireämpää alkoholipolitiikkaa toivoneet, useimmiten terveystieteitä edustaneet, äänestivät kuitenkin hallitusrintamassa.

SDP äänesti vuonna 2003 hallituksessa yhtenäisesti alkoholiveron alentamisen puolesta, vaikka useat puolueen edustajat kritisoivat esitystä voimakkaasti. Oppositiokaudella 2007-2011 puolue antoi edustajilleen vapaat kädet veronkorotuksia ja mainontarajoitteita koskevista äänestyksistä ja puolueen äänet jakautuivat merkittävästi. Yleisesti ottaen SDP:n alkoholipoliittinen linja näyttäytyi vuosina 2003-2011 hajanaisena. Oppositiokaudella tämä konkretisoitui puolueen äänten jakautumisessa, mutta jakolinjat olivat näkyvillä jo hallituskaudella 2003-2007. Veroalennuksen jälkeen SDP:ssä oltiin yhtä mieltä siitä, että alkoholinkulutusta ja haittoja olisi vähennettävä, mutta keinoista ja niiden vaikutuksesta oli puolueessa erilaisia näkemyksiä. Vaalikaudella 2007-2011 puolueessa tasapainoiltiin sen välillä, miten paljon alkoholiveroa olisi mahdollista korottaa siten, etteivät alkoholin matkustajatuonti, salakuljetus ja kotipolito lisääntyisi.

Suuremmista eduskuntapuolueista keskusta oli pääministeripuolueena vuosina 2003-2011. Keskustalaiset saivat äänestää alkoholikysymyksissä omantuntonsa mukaan tapauskohtaisesti. Alkoholiveron alentamisesta äänestettäessä vuonna 2003 ja hallituksen luottamusäänestyksessä vuonna 2006 osalle keskustan edustajista oli annettu vapaat kädet. Hallituskaudella 2007-2011 keskusta käytti puoluekuria, ja myös tiukempaa alkoholipoliittista linjaa edustaneet pysyivät hallitusrintamassa. Keskusta kannatti molemmissa hallituksissa selkeästi toteutunutta kireämpää alkoholipolitiikkaa, ja puolueen edustajat esiintyivät yhtenäisesti kireämmän linjan puolesta täysistunnossa. Kireämmän verotuksen lisäksi keskusta halusi rajoittaa voimakkaammin alkoholimainontaa ja kieltää alkoholin mielikuvamainonnan.

Sen hetkisistä hallituspuolueista vihreät oli äänestänyt alkoholikysymyksissä yksimielisesti niin oppositiossa kuin hallituksessa. Puolue oli myös täysistuntokeskustelujen valossa yhtenäinen ja kannatti hallitusta tiukempaa alkoholipolitiikkaa kaudella 2003-2007 sekä kireämpiä alkoholiveron korotuksia ja mainonnan rajoituksia hallituskaudella 2007-2011. Hallituksessa puolue siis todennäköisesti käytti ryhmäkuria. RKP oli ollut koko ajan hallituksessa, ja puolue oli äänestänyt yksimielisesti lukuun ottamatta alkoholimainontaa koskevaa äänestystä vuonna 2007. RKP käytti todennäköisesti, sillä puolueessa esiintyi hallituksen linjasta poikkeavia näkemyksiä niin alkoholiveron alentamisen suhteen vuonna 2003 kuin

alkoholiveron korotusten suhteen hallituskaudella 2007-2011. Puolue tuki myös alkoholimainonnan voimakkaampaa rajoittamista.

Vasemmistoliitto, perussuomalaiset ja kristillisdemokraatit olivat vuosina 2003-2011 oppositiossa. Vasemmistoliiton kohdalla alkoholiasioihin liittyvissä äänestyksissä oli hajontaa, joten voidaan nähdä, että puolueen edustajille oli alkoholiasioissa annettu vapaat kädet. Vasemmistoliiton alkoholipoliittinen linja keskittyi vuosina 2003-2011 vahvasti terveydellisiin ja sosiaalisiin kysymyksiin. Kristillisdemokraatit oli kaikissa äänestyksissä yhtenäinen. Puolue oli yhtenäinen myös täysistuntokeskustelujen perusteella, joten puolue ei välttämättä käyttänyt ryhmäkuria äänestyksissä. Kristillisdemokraateilla oli puolueista selkein linja tiukan ja terveyteen keskittyvän alkoholipolitiikan kannattajana. Myös perussuomalaiset oli äänestänyt alkoholikysymyksissä yhtenäisesti, yhtä tyhjää ääntä lukuun ottamatta, eikä puolueen sisällä ollut havaittavissa erimielisyyksiä alkoholipoliittisesta linjasta. Puolue tuki vuonna 2007 aloitettuja veronkorotuksia ja ajoi aktiivisesti mielikuvamainonnan voimakkaampaa rajoittamista.

4. Alkoholipolitiikka 2011-2015

Alkoholin kokonaiskulutus kääntyi laskuun vuonna 2008. Käännös johtui tuolloin aloitetuista alkoholiveron korotuksista sekä taloudellisesta laskusuhdanteesta. Kun vielä vuonna 2007 alkoholin kokonaiskulutus oli Suomessa vuosittain 12,0 litraa asukasta kohden, oli määrä laskenut vuoteen 2011 tultaessa 11,6 litraan. Kulutuksen lasku jatkui myös vuoden 2011 jälkeen. Alkoholin tilastoimaton kulutus oli pysytellyt vuodesta 2006 lähtien samalla tasolla. Vuonna 2013 tilastoimattoman kulutuksen osuus nousi 1,7 litrasta 1,9 litraan.²⁹¹ Alkoholinkulutuksen vähentyessä myös suomalaisten alkoholiasenteet lievenivät. Vuonna 2011 neljäsosa suomalaisista oli sitä mieltä, että alkoholirajoituksia tulisi tiukentaa, 65 prosenttia piti sen hetkisiä rajoituksia sopivina ja vain 10 prosenttia toivoi lievennyksiä alkoholirajoituksiin. Vuoteen 2014 tultaessa enää 17 prosenttia kannatti alkoholirajoitusten tiukentamista, 53 prosenttia piti sen hetkisiä rajoituksia sopivina ja 22 prosenttia toivoi lievennyksiä alkoholirajoituksiin.²⁹²

²⁹¹ Härkönen, Karlsson 2018, 193. ”Alkoholin kokonaiskulutus, taulukko”. Findikaattori, Tilastokeskuksen verkkosivut. <https://findikaattori.fi/fi/table/55> [luettu 11.11.2020].

²⁹² Härkönen, Karlsson 2018, 195.

Vuosina 2011-2015 merkittäviä muutoksia koettiin politiikassa. Kevään 2011 eduskuntavaaleissa perussuomalaiset nousi vaalien ainoana voittajana Suomen kolmanneksi suurimmaksi puolueeksi. Perussuomalaisten ”jytyn” taustalla voidaan nähdä Euroopan talouskriisi, globalisaation voimistuminen ja sen aiheuttamat muutokset ja epävarmuus sekä tyytymättömyys EU:hun ja vanhoihin puolueisiin.²⁹³ Perussuomalaisten vaalivoiton myötä Suomessa siirryttiin totutusta kolmen suuren puolueen mallista neljän keskisuuren puolueen malliin.

Suomen presidentiksi valittiin vuonna 2012 Sauli Niinistö. Presidentinvaalien toiselle kierrokselle ylsi vihreiden Pekka Haavisto. Avoimesti parisuhteessa miehen kanssa olevan Haaviston kampanjan ympärille muodostui ”Haavisto-ilmio”, jonka voidaan nähdä muodostaneen vastavoiman perussuomalaisten vuoden 2011 vaalivoiton myötä esiin nousseille konservatiivisille arvoille. Jälkikäteen kampanjan on myös nähty raivanneen tietä seksuaalivähemmistöjen tasa-arvoistumiselle ja tasa-arvoisen avioliittolain hyväksymiselle vuonna 2014. Jytkyssä ja Haavisto-ilmiossa kiteytyy hyvin uuden poliittisen ristiriitaisuuden ilmentyminen. Puolueiden välinen ideologinen konflikti eri aiheiden ympärillä muodostuu yhä enenevässä määrin vapaamielisten globalisaatio- ja integraatiomyönteisten sekä konservatiivis-nationalisten näkemysten välille, perinteisen vasemmisto-oikeisto-ullottuvuuden menettäessä merkitystään.²⁹⁴

Musiikin puolella 2010-luvun alussa nosteessa olivat etenkin kotimaiset artistit, kuten Haloo Helsinki!, Robin ja Cheek. Kotimaisten artistien suosiota vauhditti musiikkiohjelma Vain Elämää, jonka ensimmäinen tuotantokausi nähtiin vuonna 2012. Nokian menestysvuosien hiivuttua kasvavaksi vientialaksi nousi vuosikymmenen alussa peliteollisuus Rovion ja Supercellin johdolla²⁹⁵.

4.1. Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen kokoonpano ja ohjelma

Kokoomus voitti kevään 2011 eduskuntavaalit ja pääministeri Jyrki Kataisen hallitus aloitti työnsä saman vuoden kesäkuussa. Hallitus muodostettiin kokoomuksen johdolla kuuden puolueen pohjalle. Muut hallituspuolueet olivat SDP, vasemmistoliitto, vihreät, RKP ja kristillisdemokraatit. Hallituspuolueilla oli eduskunnassa enemmistö 125

²⁹³ Mickelsson 2015, 315–317.

²⁹⁴ Mickelsson 2015, 314, 327.

²⁹⁵ ”Suomalainen Supercell oli mobiilimaailman ykkösyhtiö viime vuonna”. *Helsingin Sanomat*. 29.1.2015. <https://www.hs.fi/talous/art-2000002796404.html> [luettu 4.4.2021].

edustajan turvin. Enemmistö supistui 101 kansanedustajaan, kun sekä vihreät että vasemmistoliitto erosivat hallituksesta vuoden 2014 aikana.²⁹⁶ Samana vuonna pääministeri Jyrki Katainen jätti tehtävänsä ja hänen tilalleen pääministeriksi nousi kokoomuksen Alexander Stubb. Pääministerin vaihdos ei tuonut muutoksia hallitusohjelmaan.²⁹⁷ Oppositiossa olivat keskusta ja perussuomalaiset.

Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma oli hyvin laaja, mikä näkyi myös alkoholipoliittisten linjausten määrässä. Hallitusohjelman mukaan alkoholihaittojen ehkäisy perustui alkoholin saatavuuden ja hinnan sääntelyyn sekä terveellisten elintapojen edistämiseen. Alkoholiverotuksen osalta ohjelmassa todettiin, että verotusta kiristetään alkoholihaittojen ehkäisemiseksi sekä matkustajatuonnin ja laittomien markkinoiden kehitys mahdollisuuksien mukaan huomioiden. Hallitus arvioi alkoholin ja tupakan verojen korottamisen lisäävän verokertymää 150 miljoonalla eurolla.²⁹⁸

Alkoholiveron korotuksen perusteluihin hallitusohjelmassa vaikutti hallituksen kokoonpano. Hallituspuolueista SDP, vasemmistoliitto, vihreät, RKP ja kristillisdemokraatit olivat painottaneet alkoholipoliitikassa sosiaali- ja terveysnäkökulmia ja myös kokoomuksessa oli vahva terveysasioita painottaneiden siipi. Kokoomus oli varmasti tavoitellut hallitusohjelmaan kirjausta siitä, että matkustajatuonnin ja laittomien markkinoiden kehitys tulisi ottaa korotuksia tehtäessä huomioon, sillä puolue oli painottanut tätä voimakkaasti täysistunnossa. Toki myös muissa puolueissa matkustajatuonnin haasteet ymmärrettiin, vaikka aihetta ei pidetty yhtä voimakkaasti esillä. SDP:n vuoden 2011 vaaliohjelmassa todettiin, että alkoholiveroa oli korotettava vähintään ostovoiman tahdissa huolehtien kuitenkin siitä, ettei kokonaiskulutus tuonnin lisääntymisen seurauksena kasvaisi²⁹⁹.

Hallituspuolue vihreiden vuoden 2010 hyvinvointipalveluita käsittelevässä erityisohjelmassa todettiin, että väkevien alkoholijuomien verotusta olisi kiristettävä

²⁹⁶ ”Liitetaulukko 1. Puolueiden edustajapaikat eduskuntavaaleissa 1983-2015”. Tilastokeskuksen verkkosivut. https://www.stat.fi/til/evaa/2015/evaa_2015_2015-04-30_tau_001_fi.html [luettu 19.1.2021]. Mickelsson 2015, 440.

²⁹⁷ ”Valtioneuvoston tiedonanto eduskunnalle 24.6.2014 nimitetyn pääministeri Alexander Stubbin hallituksen ohjelmasta”, valtioneuvoston verkkosivut. <https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/145135/Stubbin+hallituksen+ohjelma/fafd39bc-307c-4cde-8b4c-b97724cf24ef/Stubbin+hallituksen+ohjelma.pdf> [luettu 26.4.2020].

²⁹⁸ ”Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma”, 22.6.2011. Valtioneuvoston verkkosivut. <https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/147449/Kataisen+hallituksen+ohjelma/81f1c20f-e353-47a8-8b8f-52ead83e5f1a/Kataisen+hallituksen+ohjelma.pdf> [luettu 16.3.2021]. Wiberg, Raunio 2014, 28.

²⁹⁹ Suomen Sosialidemokraattinen Puolue, ”Työn ja oikeudenmukaisuuden puolesta. SDP:n talouspoliittinen linjaus vuosille 2011-2015”, 2011. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/SDP/465> [luettu 14.12.2020].

siten, että sillä olisi vaikutusta kulutukseen. Lisäksi puolue halusi tukea alkoholiverotuksella terveellistä ja vähäpäihteistä elämäntapaa³⁰⁰, mitä korostettiin myös hallitusohjelmassa. Vasemmistoliiton ohjelmissa ei otettu suoraan kantaa alkoholiverokysymykseen. Puolueen tavoitteita vuosille 2010-2015 määritelleessä erityisohjelmassa kuitenkin todettiin, että terveyseroja väestön keskuudessa voitiin kaventaa alkoholin hintakehitykseen puuttumalla³⁰¹. Myös kristillisdemokraatit tavoitteli alkoholiveron korotusta eduskuntavaaliohjelmassaan.³⁰²

Edellisen vaalikauden lopulla puhuttanut alkoholin mielikuvamainonnan rajoittaminen oli kirjattu Kataisen hallituksen ohjelmaan. Mielikuvamainonnan kieltäminen ei kuitenkaan ollut aikeissa esittää. Hallitusohjelmassa todettiin, että alkoholimainontaa rajoitettaisiin kieltämällä lapsiin ja nuoriin kohdistuva mainonta sekä sellaiset mainonnan keinot, joilla annettaisiin kuva alkoholin sosiaalista ja seksuaalista menestystä lisäävistä vaikutuksista. Lisäksi hallitus aikoi tarkistaa television ja radion sallittuja mainontaaikoja sekä tehostaa alkoholimainontasäännösten valvontaa.³⁰³

Vuonna 2010 mielikuvamainonnan kieltämistä ehdottanut lakialoite sai taakseen eduskunnan enemmistön ja sillä oli allekirjoittajia kaikista puolueista. Alkoholin mielikuvamainontaan oli kiinnitetty huomiota myös hallituspuolueiden ohjelmissa. Kristillisdemokraattien eduskuntavaaliohjelmassa vaadittiin yksiselitteisesti alkoholin mielikuvamainonnan kieltämistä³⁰⁴. Myös vihreiden erityisohjelmassa todettiin, että terveydelle haitallisten tuotteiden markkinointia tulisi rajoittaa edelleen, sillä alkoholin mielikuvamainonnan sekä televisio- ja ulkomainonnan kieltäminen vähentäisi alkoholihaittoja, erityisesti lasten ja nuorten kohdalla.³⁰⁵ SDP taas asetti vuoden 2010 tulevaisuusohjelmassa tavoitteekseen, että vuoteen 2020 tultaessa alkoholin

³⁰⁰ Vihreä Liitto, ”Tasa-arvoiset ja vaikuttavat hyvinvointipalvelut”, 2010. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/VIHR/1043> [luettu 16.2.2021].

Vihreä liitto, ”Poliittinen ohjelma: Vihreä tehtävä 2010-2014”, 2010.

<https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/VIHR/859> Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto. [luettu 4.11.2020].

³⁰¹ Vasemmistoliitto, ”Rikkaus lisääntyy jakamalla. Tavoitteet vuosille 2010-2015”, 2010. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/VAS/813> [luettu 5.1.2021].

³⁰² Kristillisdemokraatit, ”Koti, uskonto, isänmaa. Tästä on kyse. Vaaliohjelma 2011-2015”, 2011. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KD/666> [luettu 5.1.2021].

³⁰³ Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma, 22.6.2011.

³⁰⁴ Kristillisdemokraatit, ”Koti, uskonto, isänmaa. Tästä on kyse. Vaaliohjelma 2011-2015”, 2011. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KD/666> [luettu 5.1.2021].

³⁰⁵ Vihreä Liitto, ”Tasa-arvoiset ja vaikuttavat hyvinvointipalvelut”, 2010. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/VIHR/1043> [luettu 16.2.2021].

mielikuvamainonta olisi Suomessa kielletty³⁰⁶. SDP, vihreät ja kristillisdemokraatit eivät saaneet neuvoteltua alkoholin mielikuvamainonnan kieltä hallitusohjelmaan. SDP:n tavoite mielikuvamainonnan kieltämisestä oli kuitenkin asetettu pidemmälle tulevaisuuteen, joten se ei välttämättä ollut puolueelle kynnyksikysymys, kun mainontaan oli luvassa muita rajoituksia.

Kataisen hallituksen ohjelmassa tuotiin esiin valtakunnallisen alkoholiohjelman jatkaminen, jonka yhtenä keskeisimpänä toimenpiteenä oli alkoholilain kokonaisuudistus.³⁰⁷ Vuonna 2014 Stubbin hallitusohjelmassa kuitenkin todettiin, että hallituskaudelle kaavailtu alkoholilain kokonaisuudistus ei valmistuisi alkuperäisessä aikataulussa³⁰⁸, joten uudistus ei koskaan tullut eduskuntaan.

Kataisen hallitusohjelmassa linjattiin, että alkoholin vähittäismyyntimonopoli säilytettäisiin alkoholilain mukaisena ja Alko Oy:n omistajaohjaus sosiaali- ja terveysministeriössä.³⁰⁹ On mahdollista, että Alkon monopolin ja sosiaali- ja terveysministeriön roolin säilyttäminen ohjaavassa asemassa oli katsottu hallituspuolueiden kesken lähtökohdaksi alkoholilain kokonaisuudistukselle ja kirjattu tästä syystä myös hallitusohjelmaan. Hallituspuolueista SDP totesi vuoden 2010 erityisohjelmassaan tavoittelevansa Alkon monopolin säilyttämistä myös tulevaisuudessa³¹⁰.

RKP:n ohjelmatyössä alkoholikysymykset eivät ennen vuoden 2011 eduskuntavaaleja näkyneet, mutta hallitusohjelman tavoitteet sopivat myös RKP:n linjaan. RKP oli painottanut alkoholipolitiikassa vahvasti terveysnäkökulmia sekä esittänyt täysistuntokeskustelussa tukea alkoholiveron korotuksille sekä tiukemmille mainonnan rajoituksille. Myöskään pääministeripuolue kokoomus ei ollut pitänyt ohjelmatyössään esillä alkoholipoliittisia aiheita, mutta voidaan nähdä, että maltilliset veronkorotukset ja mainonnan rajoitukset olivat puolueen hyväksyttävissä. Alkoholin mielikuvamainonnan kieltämistä puolue ei kuitenkaan näytä olleen valmis tukemaan.

³⁰⁶ Suomen Sosialidemokraattinen Puolue, ”Varjosta valoon- työn hyvinvoinnin, sivistyksen ja puhtaan ympäristön Suomi”, 2010. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/SDP/987> [luettu 14.12.2020].

³⁰⁷ Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma, 22.6.2011.

³⁰⁸ Valtioneuvoston tiedonanto eduskunnalle 24.6.2014 nimitetyn pääministeri Alexander Stubbin hallituksen ohjelmasta.

³⁰⁹ Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma, 22.6.2011.

³¹⁰ Suomen Sosialidemokraattinen Puolue, ”Varjosta valoon- työn hyvinvoinnin, sivistyksen ja puhtaan ympäristön Suomi”, 2010. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/SDP/987> [luettu 14.12.2020].

Kataisen hallitus tarkasteli alkoholipolitiikkaa selvästi edeltäjiään kokonaisvaltaisemmin ja hallitusohjelmassa otettiin kantaa keskeisimpiin alkoholipolitiikan keinoihin: Hintaan, saatavuuteen ja mainontaan. Edellisellä vaalikaudella SDP oli painottanut vahvasti alkoholipoliittisen keinovalikoiman laajentamista ja hallitusohjelman kirjauksissa olikin nähtävissä hallituksen kakkospuolueen SDP:n panos. Ylipäätään hallitusohjelmassa ja sen alkoholipoliittisissa linjauksissa näkyi hallituskoalition laajuus.

4.2. Alkoholiveron korotukset 2011 ja 2013 – Uusia avauksia

Alkoholiveron korotus 2011

Kataisen hallitus toi lokakuussa 2011 eduskuntaan esityksen alkoholiveron korottamisesta. Korotuksen painopiste oli tällä kertaa miedoissa alkoholijuomissa. Hallitus ehdotti mietojen alkoholijuomien veroa korotettavaksi noin 15 prosentilla ja muiden alkoholijuomien noin 10 prosentilla. Hallituksen esityksen tarkoituksena oli lisätä valtion verotuloja eurokriisin heikentämän valtiontalouden tasapainottamiseksi. Korotuksia tavoiteltiin tehtäväksi siten, matkustajatuonti ja laittomien markkinoiden kehitys otettaisiin huomioon. Tavoitteena oli myös vähentää alkoholihaittoja koko väestön, mutta erityisesti lasten ja nuorten, kohdalla.³¹¹ Hallituksen esitys hyväksyttiin yksimielisesti ensimmäisessä käsittelyssä joulukuun alussa 2011³¹². Eduskuntakäsittelyn aikana käytettiin ainoastaan neljä puheenvuoroa.

Alkoholiveron korotus 2013

Kataisen hallitus esitti alkoholiveroa korotettavaksi toistamiseen lokakuussa 2013. Alkoholiveroa oli tarkoitus korottaa keskimäärin 7 prosenttia siten, että korotukset kohdistuivat miedompiin alkoholijuomiin. Lakiesityksen perustelut olivat lähes identtiset edellisen veronkorotusesityksen kanssa ja se hyväksyttiin yksimielisesti ensimmäisessä käsittelyssä.³¹³ Esityksen yksimielisestä hyväksymisestä huolimatta eduskunnassa käytiin vilkasta keskustelua alkoholiverosta.

Eniten puheenvuoroja käytti pääministeripuolue kokoomuksen edustajat, jotka painottivat veronkorotuksista aiheutuvia ongelmia matkustajatuonnissa. Kokoomusedustajien puheenvuoroista ilmeni myös, että alkoholiveroa oli alun perin ollut tarkoitus korottaa enemmän. Kokoomuksen eduskuntaryhmän kolmas varapuheenjohtaja

³¹¹ HE 54/2011 vp, 5.10.2011, 1, 9.

³¹² PTK 77/2011 vp, 29.11.2011, 45.

³¹³ HE 151/2013 vp, 10.10.2013, 1. PTK 120/2013 vp, 27.11.2013, 21.

Heikki Autto toivoi, että politiikkaa voitaisiin viedä suuntaan, jossa alkoholin matkustajatuonti vähenisi ja alkoholin kulutus siirtyisi enenevässä määrin ravintoloihin ja anniskeluun, jotka tuottivat verotuloja ja työpaikkoja. Autto piti matkailu- ja ravitsemusalaa Suomelle strategisesti keskeisenä kasvualana, jonka toimintaedellytykset oli turvattava. Kulutuksen siirtyminen ravintoloihin suojaisi Auton mukaan myös lapsia alkoholin haitallisilta vaikutuksilta.³¹⁴ Kokoomuksen eduskuntaryhmän toinen varapuheenjohtaja Arto Satonen nosti puheenvuorossaan esiin matkustajatuonnin kasvun, mistä syystä hän piti hyvänä sitä, että kaavaillut veronkorotukset oli puolitetu.³¹⁵

Politiikassa alkoholikysymyksiin vahvasti keskittyneen kokoomuksen Jaana Pelkonen mukaan ainoa ratkaisu alkoholin tuonnin estämiseksi oli alkoholiveron asteittainen alentaminen riittävän kilpailukykyiselle tasolle. Tuonti oli Pelkonen mukaan ongelmallista, sillä alkoholista aiheutuneet haitat hoidettiin Suomessa, samalla kun verotuloja menetettiin muualle.³¹⁶ Yrittäjätaustaisen kokoomuksen Jukka Kopran mukaan väkeviä alkoholijuomia olisi pitänyt verottaa enemmän. Oluen veroa taas olisi Kopran mukaan voinut laskea, jolloin kulutus siirtyisi miedompaan suuntaan ja terveyshaitat vähenisivät. Kopra totesi myös, että oluen saatavuuden parantamiseksi vahvempien oluiden tuomista ruokakauppoihin ”tulisi vakavasti harkita”.³¹⁷

Toisenlaista näkökulmaa kokoomuksessa edusti sosiaali- ja terveystieteiden varajäsen sekä yrittäjä- ja urheilijataustainen Pauli Kiuru. Kiuru totesi täysistunnossa olleensa valmis suurempaan veronkorotukseen. Kiurun mukaan alkoholin kulutuksen ja haittojen vähentämiseen pyrkiessä kaikkien keinojen olisi oltava käytössä. Vaikka alkoholiveron tuotolla ei pystyttäisi kattamaan alkoholin yhteiskunnalle aiheuttamia kuluja, olisivat verotulojen kasvu ja kulutuksen vähentyminen Kiurun mukaan toivottuja muutoksia.³¹⁸

³¹⁴ PTK 99/2013 vp, H. Autto, 15.10.2013, 27.

”Heikki Autto”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/1089.aspx> [luettu 20.2.2021]. Suomen yrittäjien elinkeinopoliittinen asiamies (2010-). Kokoomuksen eduskuntaryhmän 3. vpj (2014-2015).

³¹⁵ PTK 99/2013 vp, A. Satonen, 15.10.2013, 26–27.

”Arto Satonen”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/784.aspx> [luettu 20.2.2021]. Opettaja, yrittäjä. Kokoomuksen eduskuntaryhmän 2. varapj (2012-2014), pj (2014-2016).

³¹⁶ PTK 99/2013 vp, J. Pelkonen, 15.10.2013, 21–22.”Jaana Pelkonen”, Eduskunnan verkkosivut.

<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/1098.aspx> [luettu 28.2.2021]. Yrittäjä.

³¹⁷ PTK 99/2013 vp, J. Kopra, 15.10.2013, 20. ”Jukka Kopra”, Eduskunnan verkkosivut.

<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/1142.aspx> [luettu 16.12.2020]. Talousvaliokunnan varajäsen (2011-2015). Toimitusjohtaja, yrittäjä. Kokoomuksen eduskuntaryhmän 1. varapj (2016-2019).

³¹⁸ PTK 99/2013 vp, Kiuru p, 15.10.2013, 17–18.

”Pauli Kiuru”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/1137.aspx> [luettu 20.2.2021]. Sosiaali- ja terveystieteiden varajäsen (2011-2014). Yrittäjä. Alko Oy:n hallintoneuvoston jäsen (2013-).

Hallituspuolue SDP:ssä toivottiin, että veronkorotus vähentäisi alkoholin kulutusta ja alkoholihaittoja. SDP painotti myös aiempaa enemmän matkustajatuontiin liittyviä haasteita. Veronkorotuksen puolittumista ei pidetty SDP:n taholta vahvasti esillä, joten voidaan nähdä, että se oli ollut erityisesti kokoomuksen tavoite. Sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnan jäsenen Hanna Tainion mukaan hallituksen esittämä korotus ei ollut riittävä alkoholinkulutuksen vähentämiseksi. Tainion mukaan pelko matkustajatuonnin kasvusta johti alkuperäisen korotuksen puolittamiseen.³¹⁹

Hallituspuolue vasemmistoliitossa oltiin pääasiassa tyytyväisiä hallituksen esitykseen. Talousvaliokunnan jäsenen vasemmistoliiton Jari Myllykosken mukaan Suomessa alkoholiveroa ei voitaisi laskea sellaiselle tasolle, ettei tuonti olisi kannattavaa. Oikeaa verotasoa oli siksi haettava maltillisten korotusten avulla. Myllykosken mukaan alkoholiverotuksen suuntaa tulisi muuttaa pienentämällä ravintoloiden alkoholiveroa, mikä parantaisi työllisyyttä ja siirtäisi kulutusta kotioloista ravintoloihin.³²⁰ Ravintolaelinkeinon tukemisen voidaan nähdä kumpuavan myös vasemmistoliiton periaatteista. Puolueen vuonna 2007 julkaisemassa periaateohjelmassa elinkeinotoiminnan ja erityisesti pienyritysten toimintaedellytykset sekä mahdollisuudet työllistää nähtiin tärkeiksi³²¹. Hallituspuolueista vihreät, RKP ja kristillisdemokraatit eivät ottaneet osaa alkoholiverokeskusteluun.

Eduskuntakeskustelujen perusteella oppositiopuolueet tukivat alkoholiveron korottamista, mutta myös matkustajatuonnin kasvusta oltiin huolissaan. Pääoppositiopuolue keskustan ainoan puheenvuoron käyttäneen talousvaliokunnan jäsenen Antti Kaikkosen mukaan hallituksen tavoitteet kulutuksen vähentämisestä ja terveyden edistämisestä olivat hyviä. Kaikkonen kuitenkin epäili, että korotus lisäisi alkoholin matkustajatuontia, mikä vaikuttaisi negatiivisesti työllisyyteen ja kansantalouteen.³²² Kaikkosen puheenvuoro mukaili keskustan ohjelmatyötä. Vuoden

³¹⁹ PTK 99/2013 vp, Tainio H, 15.10.2013, 17.

”Hanna Tainio”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/1112.aspx> [luettu 16.12.2020]. Sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnan jäsen (2011-2015). Lääketieteen tohtori, asiantuntijaylilääkäri.

³²⁰ PTK 99/2013 vp, J. Myllykoski, 15.10.2013, 20, 25. ”Jari Myllykoski”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/1154.aspx> [luettu 16.12.2020].

Talousvaliokunnan jäsen (2011-2015). Työehtosihteeri. Vasemmistoliiton eduskuntaryhmä 2. vpj (2011-2013).

³²¹ Vasemmistoliitto, ”Osallisuus, itsemääräämisoikeus ja kestävyys! Vasemmistoliiton esitys sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamiseksi”, 2017. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/VAS/1320> [luettu 16.2.2021].

³²² PTK 99/2013 vp, A. Kaikkonen, 15.10.2013, 18–19.

2010 tavoiteohjelman mukaan keskusta tavoitteli tulevalla vuosikymmenellä alkoholin kulutuksen vähentämistä³²³. Toisaalta vuoden 2011 vaaliohjelmassa puolue halusi kiristää alkoholiveroa siten, ettei alkoholin tuonti kasvaisi merkittävästi.³²⁴

Oppositio puolue perussuomalaisten vuoden 2011 eduskuntavaaliohjelmassa todettiin, että alkoholin verotusta voitiin tuonkin kasvusta huolimatta nostaa, sillä puolue uskoi, että alkoholin hinnan nostaminen vähentäisi kokonaiskulutusta ja ehkäisisi alkoholin aiheuttamia sosiaali- ja terveyshaittoja.³²⁵ Alkoholiverokeskustelussa vuonna 2013 puolueen linja oli kuitenkin jakautunut. Osa puolueen edustajista kannatti puolueen vaaliohjelman tapaan veron korottamista alkoholihaittojen vähentämiseksi. Toisaalta osa painotti alkoholiverokysymyksessä vahvemmin talouteen liittyviä kysymyksiä ja matkustajatuonnista aiheutuvia ongelmia.

Vuosina 2010-2013 päihde- ja raittiusasiain neuvottelukunnassa vaikuttanut perussuomalaisten Pirkko Ruohonen-Lerner tuki alkoholiveron korottamista. Ruohonen-Lernerin mukaan hinta oli yksi harvoista keinoista, jolla alkoholin kotimaiseen kysyntään voitiin vaikuttaa ja hän piti hyvänä sitä, että kaikkia käytettävissä olevia keinoja kulutuksen vähentämiseksi hyödynnettiin³²⁶. Hoitoalan tehtävissä ja ravintolayrittäjänä työskennellyt perussuomalaisten Juho Eerola ei puolue uskonut, että veronkorotus tulisi vähentämään alkoholinkulutusta tai haittoja, sillä tuonti oli mittavaa. Eerolan mukaan kulutusta olisi pitänyt siirtää ravintoloihin, sillä se olisi tukenut suomalaista työtä ja yrittäjyyttä.³²⁷ Sosiaali- ja terveysvaliokunnan jäsen perussuomalaisten Laila Koskela painotti puheenvuorossaan panimoteollisuuden työllistävää vaikutusta. Koskelan mukaan alkoholiveron korotukset olisivat lisänneet matkustajatuontia, jolloin verotulot jäisivät Viroon, mutta haitat hoidettaisiin Suomessa³²⁸.

”Antti Kaikkonen”, Eduskunnan verkkosivut.

<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/772.aspx> [luettu 16.12.2020]. Talousvaliokunnan jäsen (2013-2015). Keskustan eduskuntaryhmän puheenjohtaja (2016-2019).

³²³ Suomen Keskusta, ”Tämä maa rakennetaan yhdessä- Suomen Keskustan tavoiteohjelma 2010-luvulle”, 2010. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KESK/921> [luettu 16.2.2021].

³²⁴ Suomen Keskusta, ”Vaaliohjelma vuoden 2011 eduskuntavaaleihin”, 2011. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KESK/251> [luettu 16.2.2021].

³²⁵ Perussuomalaiset, ”Suomalaiselle sopivin. Perussuomalaiset r.p:n eduskuntavaaliohjelma”, 2011. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/PS/398> [luettu 17.12.2020].

³²⁶ PTK 99/2013 vp, P. Ruohonen-Lerner, 15.10.2013, 25–26.

³²⁷ PTK 120/2013 vp, J. Eerola, 27.11.2013, 19–20. ”Juho Eerola”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/1093.aspx> [luettu 16.12.2020]. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan varajäsen (2011-2015). Lähihoitaja, ravintolayrittäjä, tulkkikoordinaattori.

³²⁸ PTK 120/2013 vp, L. Koskela, 27.11.2013, 18.

Kataisen hallituksen toisen alkoholiveron korotuksen yhteydessä ilmenivät päähallituspuolueiden SDP:n ja kokoomuksen linjaerot. Kokoomus halusi korottaa alkoholiveroa vähemmän erityisesti matkustajatuonnin ehkäisemiseksi ja verotulojen turvaamiseksi. SDP halusi puolestaan korottaa alkoholiveroa enemmän alkoholinkulutuksen ja haittojen vähentämiseksi. Kokoomuksen taholta tehtiin uusia alkoholipoliittisia avauksia, kun puolueessa liberaalia alkoholipolitiikkaa ajaneiden edustajien taholta esitettiin alkoholiveron alentamista ja miedomprien juomien saatavuuden parantamista. Kokoomusedustajien puheenvuoroissa oli vahvemmin esillä myös yrittäjyyteen ja työllisyyteen liittyviä teemoja. Hallituspuolueista vasemmistoliito painotti ravintolaelinkeinin asemaa ja työllistävyyttä.

4.3. Alkoholimainonnan muutokset 2013

Kataisen hallitus teki ohjelmansa mukaisesti muutoksia alkoholimainontaan. Hallitus toi eduskuntaan kesäkuussa 2013 esityksen, jonka keskeisimpiä ehdotuksia olivat alkoholimainonnan kieltäminen yleisillä paikoilla. Kielto sisälsi kuitenkin poikkeuksia ja esimerkiksi urheilutapahtumissa alkoholin mainostaminen olisi edelleen sallittua. Lisäksi hallitus esitti alkoholin televisio- ja radiomainonnan kiellon pidentämistä kello 22:een. Esityksen tavoitteena oli rajoittaa lapsiin ja nuoriin kohdistuvaa alkoholimainontaa, mutta säilyttää muu mietojen alkoholijuomien mainonta sallittuna.³²⁹

Lakiesityksen sisällöstä äänestettiin ensimmäisessä käsittelyssä joulukuussa 2013. Äänestysasetelmassa vastakkain olivat hallituksen lakiesitys sekä keskustan ja perussuomalaisten yhteinen vastaesitys, jossa esitettiin alkoholin mielikuvamainonnan kieltämistä³³⁰. Hallituksen esitys voitti äänin 99-70. Hallituspuolueet äänestivät yksimielisesti esityksensä puolesta, lukuun ottamatta tyhjää äänestäneitä RKP:n Jörn Donneria ja kokoomuksen Pauli Kiurua.³³¹

Hallituspuolue kokoomuksessa esitys alkoholimainonnan rajoituksista jakoi mielipiteitä, vaikka puolue pysyi äänestyksessä lähes yksimielisenä. Kokoomuksen Jaana Pelkosen mukaan Suomen alkoholipolitiikassa holhoamisella ja rajoituksilla ei ollut saavutettu tavoiteltuja tuloksia. Pelkonen piti alkoholimainonnan rajoittamista suomalaisten

”Laila Koskela”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/1143.aspx> [luettu 16.12.2021]. Sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnan jäsen (2011-2015). Sairaanhoidtaja. Keskustan eduskuntaryhmän jäsen vuodesta (2014-2015).

³²⁹ HE 70/2013 vp, 6.6.2013, 1, 3.

³³⁰ StVM 29/2013 vp, 5.12.2013, 7.

³³¹ PTK 127/2013 vp, 11.12.2013, 8. Poissa äänestyksestä oli 28 edustajaa.

aliarvioimisena, eikä hänen mukaansa vanhempien kasvatusvastuuta olisi pitänyt ”ulkoistaa yhtään enempää yhteiskunnalle” luomalla näennäisiä kieltoja ja säännöksiä.³³² Kokoomuksen Jukka Kopra oli sitä mieltä, että mainontaa rajoittamalla annettaisiin kilpailuetua ulkomaisille toimijoille. Kopra ei myöskään uskonut, että kulutus vähentyisi mainonnan rajoittamisen myötä, eikä alkoholia pitänyt Kopran mukaan mystifioida liikaa. Alkoholimonopolin osalta Kopra totesi seuraavaa:

*”-- Uskon, että yksi hyvä tapa edistää suomalaista alkoholikulttuuria, siis vähentää humalahakuisuutta ja näin kokonaiskulutusta, olisi joko purkaa Alkon monopoli tai sallia mietojen alkoholijuomien, oluen ja viinin, myynti ruokakaupoissa”.*³³³

Toisenlaista näkökulmaa puolueessa edusti Alkon hallintoneuvostossa vaikuttanut Pauli Kiuru. Kiuru olisi toivonut hallituksen esitykseen johdonmukaisuutta, siten että alkoholimainonnan kieltö julkisilla paikoilla olisi ulottunut myös urheilutapahtumiin ja musiikkifestivaaleihin. Lisäksi television ja radion mainontakieltö olisi Kiurun mukaan pitänyt ulottaa 23:een asti.³³⁴

Hallituspuolue SDP:ssä oltiin tyytyväisiä siitä, että alkoholimainontaa rajoitettiin. Toimet eivät kuitenkaan puolueen mukaan vähentäneet riittävästi lasten ja nuorten altistumista alkoholimainonnalle. Mainonta urheilutapahtumissa olisi monen sosialidemokraatin mukaan pitänyt kieltää, ja puolueesta löytyi valmiutta myös mielikuvamainonnan kieltoon. Sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnan jäsenen SDP:n Anneli Kiljunen puheenvuoro kiteytti hyvin puolueen edustajien näkemykset:

*”Ymmärrän näkemyksiä urheilusponsoroinnista ja mainonnasta ja sen markkinoinnista, mutta en voi hyväksyä näitä näkemyksiä vastuullisen alkoholipolitiikan perusteluina. Meidän on annettava suurempi painoarvo sosiaali- ja terveystieteellisille näkökulmille. Johtajatuksena pitää olla ihmisten hyvä terveys, hyvinvointi, perheiden hyvinvointi ja lasten ja nuorten oikeus päihitteettömään ympäristöön.”*³³⁵

Alkoholimainontaa koskevassa äänestyksessä päähallituspuolueet käyttivät ryhmäkuria. SDP äänesti yksimielisesti hallituksen esityksen puolesta, vaikka ohjelmatyön ja täysistuntokeskustelujen perusteella oli selvää, että puolue tavoitteli tiukempia mainonnan rajoituksia ja jopa mielikuvamainonnan kieltöä. Kokoomuksessa taas

³³² PTK 126/2013 vp, J. Pelkonen, 10.12.2013, 90–91.

³³³ PTK 67/2013 vp, J. Kopra, 11.6.2013, 79.

³³⁴ PTK 67/2013 vp, P. Kiuru, 11.6.2013, 81–82. PTK 68/2013, P. Kiuru, 12.6.2013, 111–112.

³³⁵ PTK 126/2013 vp, A. Kiljunen, 10.12.2013, 94–95.

”Anneli Kiljunen”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/791.aspx> [luettu 17.12.2020]. Sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnan varapuheenjohtaja (2011–2015). Johtava sosiaalityöntekijä.

hallituksen esittämien rajoitustoimenpiteiden tehoa epäiltiin, ja toisaalta tiukempia mainonnan rajoituksia peräänkuuluttanut edustaja Pauli Kiuru äänesti lopulta tyhjää.

Oppositiopuolueet keskusta ja perussuomalaiset äänestivät yhteisen vastalauseen mukaisen esityksen puolesta, jossa alkoholimainonta esitettiin rajoitettavaksi tuotetietoihin.³³⁶ Vastalauseen lisäksi molemmat puolueet olivat tehneet esitystä mukailleet lakialoitteet vuonna 2012. Keskustan lakialoite ja vastalause mukailivat puolueen ohjelmatyötä. Vuonna 2013 julkaistuissa erityisohjelmissa keskusta oli linjannut, että alkoholin mielikuviin perustuva julkisilla paikoilla ja ulkona tapahtuva mainonta sekä ennen kello 23 tapahtuva televisio- ja radiomainonta tulisi kieltää.³³⁷ Myös puolueen edustajien täysistuntopuheenvuorot tukivat keskustan linjaa. Sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnan jäsen Annika Saarikko piti hallituksen esitystä puutteellisena ja totesi keskustan tavoittelevan alkoholin mielikuvamainonnan voimakkaampaa rajoittamista lasten ja nuorten suojelemiseksi sekä alkoholin kokonaiskulutuksen vähentämiseksi.³³⁸

Myös perussuomalaiset ehdotti vuonna 2012 tekemässään lakialoitteessa, että alkoholimainonnassa tulisi sallia vain tuotetiedot ja, että mainonta tulisi kieltää kokonaan televisiossa ja radiossa. Lakialoite mukaili perussuomalaisten vuoden 2011 vaaliohjelmaa, jossa puolue tavoitteli nuorille suunnatun mielikuvamainonnan voimakkaampaa rajoittamista.³³⁹ Puolueen ohjelmatyössä esitetyt kannanotot nousivat esiin täysistuntokeskustelussa, mutta myös eriäviä näkemyksiä esitettiin.

Perussuomalaisten Mika Niikko vetosi puheenvuorossaan YK:n lasten oikeuksien sopimukseen, jonka mukaan lasten etu tulee asettaa kaikessa lainsäädännössä etusijalle. Niikko jatkoi:

*”Itse uskon, että mielikuvamainonta ennen kaikkea vaikuttaa nuorten alkoholinkulutukseen ja ylipäättänsä alkoholin juomisen aloittamiseen. Siinä mielessä alkoholin mielikuvamainonnan pois jättäminen tästä lakiesityksestä on huono päätös”.*³⁴⁰

³³⁶ PTK 127/2013 vp, 11.12.2013, 8. Äänestys 8.

³³⁷ LA 90/2012 vp, 20.12.2012. Suomen Keskusta, ”Kippis kohtuudelle! Keskustan tavoitteet alkoholipolitiikan kokonaisuudistukselle”, 2013. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KESK/1201> [luettu 31.1.2021].

Suomen Keskusta, ”Yksilö- ja yhteiskuntatakuusta yhteisötakuuseen- Keskustalla on vaihtoehto oppivelvollisuusiän nostolle”, 2013. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KESK/1231> [luettu 12.2.2021].

³³⁸ PTK 68/2013 vp, A. Saarikko, 12.6.2013, 110–111. ”Annika Saarikko”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/1157.aspx> [luettu 20.2.2021]. Sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnan jäsen (2011-2017), perhe- ja peruspalveluministeri (2017-2019).

³³⁹ LA 10/2012 vp. Perussuomalaiset, ”Suomalaiselle sopivin. Perussuomalaiset r.p:n eduskuntavaaliohjelma”, 2011. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/PS/398> [luettu 17.12.2020].

³⁴⁰ PTK 126/2013 vp, M. Niikko, 10.12.2013, 91–92.

Perussuomalaisten Juho Eerolan mukaan mainonnan vaikutuksista nuorten alkoholinkäytölle ei ollut yksiselitteistä tutkimusnäyttöä. Lisäksi nuorten alkoholinkäyttö oli vähentynyt. Alkoholimainonnan rajoitusten vaikutukset kohdistuisivat Eerolan mukaan ensisijaisesti kotimaisiin yrittäjiin ja alkoholijuomateollisuuteen, joiden toimintamahdollisuuksia Suomessa harjoitettu alkoholipolitiikka oli heikentänyt.³⁴¹

4.4. Yhteenvedoa vaalikaudelta 2011-2015

Vaalikaudella 2011-2015 huomionarvoista oli se, että hallituspuolueista käytännössä vain SDP ja kokoomus osallistuivat alkoholipoliittiseen keskusteluun. Päähallituspuolueet edustivat selkeästi vastakkaisia linjoja alkoholipoliitikassa. Kokoomus painotti talouteen ja yksilönvapauksiin liittyviä kysymyksiä, ja maltillisempia veronkorotuksia ja mainonnan rajoituksia. SDP puolestaan korosti sosiaali- ja terveystaloudellisia näkökulmia ja kannatti suurempia veronkorotuksia ja tiukempia mainonnan rajoituksia. Keskustelussa olivat aiempaa vahvemmin esillä myös työllisyyteen ja ravintoloiden toimintaan liittyviä näkökulmia. Alkoholipoliittisen keskustelun laajentuminen selittyy varmasti osaltaan alkoholiasenteiden liberalisoidumisella sekä matkustajatuonnin hienoisella kasvulla.

Kokoomuksessa alkoholipoliittikan liberaalimpi painotus näytti edenneen ja eniten puheenvuoroja käyttivät puolueessa vapaampaa alkoholipolitiikkaa ajaneet edustajat, kuten Jaana Pelkonen ja Jukka Kopra. Kokoomuksen terveystaloudellisia näkökulmia painottaneet edustajat eivät olleet esillä täysistuntokeskustelussa, mikä alleviivasi liberaalimman alkoholipoliittisen suuntauksen vahvistumista puolueessa. Talous-, työllisyys- ja verokysymysten ohella puolue toi esiin myös julkisen sektoriin rooliin liittyviä huomioita, jotka nousivat esiin jo edellisellä vaalikaudella. Esimerkiksi alkoholimainonnasta käydyn keskustelun yhteydessä kokoomuksen Pelkonen esittämän näkemyksen mukaan alkoholisääntelyä luomalla ei pitänyt laajentaa yhteiskunnan vastuuta perheiden kasvatustyöstä. Vaikka näkemys ei todennäköisesti edustanut kaikkien kokoomuslaisten mielipidettä, painotetaan puolueen periaateohjelmassa julkisen

”Mika Niikko”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/1092.aspx> [luettu 20.2.2021]. Sosiaali- ja terveystaloudellisen varajäsenen (2017-2019). Nuorisojärjestöjohtaja, yrittäjä. Niikko on avannut julkisuudessa rankkaa lapsuuttaan ja rikostaustaa sekä kertonut myös itse kärsineensä Niikko on sittemmin raitistunut ja tullut uskoon. Järjestötyössä Niikko auttaa erityisesti päihdeongelmista kärsiviä nuoria. Nämä seikat ovat varmasti vaikuttaneet Niikon alkoholipoliittisiin näkemyksiin, ja hän viittasi omiin kokemuksiinsa myös täysistuntopuheenvuoroissaan.

”Ensimmäisen miehen potkaisin sivupotkulla oikealle”. *Iltä-Sanomat*, 3.7.2018. <https://www.is.fi/kotimaa/art-2000005741773.html> [luettu 21.2.2021].

³⁴¹ PTK 67/2013 vp, J. Eerola, 11.6.2013, 81.

sektorin ohella perheiden ja lähiyhteisöjen vastuuta lähimmäisten hyvinvoinnista³⁴². Ajatus valtion roolin vähentämisestä taloudellisessa mielessä sekä yksilönvapauksien rajoittajana liittyi kokoomuksen Jukka Kopran esiin nostamaan ajatukseen vahvempien oluiden tuomisesta ruokakauppoihin, mikä olisi tarkoittanut valtio-omistaisen Alkon monopolin kaventumista.

Hallituskaudella 2011-2015 SDP:n alkoholipoliittinen linja selkeytyi ja puolue piti vahvemmin esillä terveys- ja sosiaalikäkökulmaa sekä lasten ja nuorten asemaa. Myös eduskuntakeskustelujen valossa puolue näyttäytyi alkoholipolitiikassaan yhtenäisempänä vuosiin 2003-2011 verrattuna. Hallituskaudella 2011-2015 SDP:ssä ei myöskään esiintynyt puolueen virallista alkoholipoliittista linjaa haastaneita näkemyksiä. Alkoholipolitiikassa aktiiviset sosiaalidemokraatit olivat useimmiten sosiaali- ja terveysvaliokunnan jäseniä tai sosiaali- ja terveysalan koulutusta ja työkokemusta omanneita edustajia, kuten esimerkiksi Anneli Kiljunen ja Hanna Tainio.

SDP:n tiukempi alkoholipoliittinen linja sekä sosiaali- ja terveyskysymyksiin painottuva alkoholipolitiikka oli ymmärrettävää puolueen ideologiset lähtökohdat huomioon ottaen. Vasemmistopuolueena se suhtautui positiivisemmin valtion rooliin yhteiskunnallisessa elämässä ja markkinoiden sääntelijänä. Puolueen vuoden 1999 periaateohjelman mukaan julkisella sääntelyllä tuli rajoittaa muun muassa markkinoiden ylivaltaa, ja yhteisen edun oli puolueen mukaan aina mentävä yksityisen voitontavoittelun edelle.³⁴³ Tämä kysymys nousi keskeiseksi esimerkiksi urheilun ja alkoholimainonnan yhdistämisestä keskusteltaessa, missä puolueen mukaan terveys ja hyvinvointi oli laitettava etusijalle. Sama ajatus päti myös SDP:n toivomaan alkoholin korkeampaan verotukseen, jossa puolue asetti terveyden edistämisen talouskysymysten edelle.

Merkillepantavaa vaalikaudella 2011-2015 oli se, etteivät pienemmät hallituspuolueet vasemmistoliitto, vihreät, RKP ja kristillisdemokraatit osallistuneet alkoholipoliittiseen keskusteluun, lukuun ottamatta vasemmistoliiton esittämiä puheenvuoroja alkoholiverokeskustelussa. Erityisesti kristillisdemokraattien hiljaisuus herätti huomiota. Edellisellä vaalikaudella puolue oli tehnyt alkoholin mielikuvamainonnan kieltoon

³⁴² Kansallinen Kokoomus, ”Kansallisen Kokoomuksen periaateohjelma”, 2006. Pohtiva – Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KOK/64> [luettu 30.3.2021].

³⁴³ Suomen Sosialidemokraattinen Puolue, ”Sosialidemokratian periaatteet”, 29.5.1999. Pohtiva – Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/SDP/451> [luettu 23.3.2021].

tähdänneen esityksen ja puolue kannatti mielikuvamainonnan kieltoa myös ohjelmatasolla³⁴⁴. Täysistunnossa puolue ei kuitenkaan pitänyt tavoitteitaan esillä.

Pienempien hallituspuolueiden kohdalla oli nähtävissä hallitusaseman vaikutus puolueen ja yksittäisten edustajien toimintamahdollisuuksiin. Kataisen hallituksen tapauksessa hallitusohjelmasta ja yhteisistä sopimuksista kiinnipitäminen nousi varmasti keskeisempään rooliin, sillä kuuden ideologisesti erilaisen puolueen näkemysten yhteensovittaminen on haastavaa. Hallituksen kesken oli todennäköisesti sovittu, että alkoholiasioiden käsittelyyn täysistunnossa osallistuvat vain päähallituspuolueet. Puolueiden ideologinen etäisyys ja alkoholipolitiikan tavoitteiden eroavaisuudet voidaan nähdä myös yhdeksi mahdolliseksi syyksi sille, ettei alkoholilain kokonaisuudistus vaalikaudella 2011-2015 edennyt eduskuntaan asti.

Oppositio puolue keskusta otti aiempaa vähemmän kantaa alkoholipoliittiseen keskusteluun. Puolue oli varmasti tyytyväinen alkoholiveron korotusten jatkamiseen sekä alkoholimainonnan rajoittamiseen, vaikka puolue mielikuvamainonnan kieltämistä tavoittelikin. Keskustan alkoholipoliittisessa linjassa oli kuitenkin ohjelmatasolla havaittavissa vähittäistä muutosta. Vuonna 2013 julkaistussa alkoholien kokonaisuudistuksen tavoitteita määritelleessä ohjelmassaan puolue peräänkuulutti kokonaisvaltaisempaa alkoholipolitiikkaa. Ohjelmassa keskusta näki alkoholipolitiikan enenevässä määrin talous- ja työllisyyskysymyksenä, sosiaalipolitiikan rinnalla.³⁴⁵

Talous- ja sosiaalikesymysten yhdistäminen onkin keskustalle ominaista. Vuoden 2006 periaateohjelman mukaan keskustan tavoitteena oli ehyt ja sosiaalisesti tasa-arvoinen yhteiskunta, joka muodosti pohjan menestyvälle yritystoiminnalle ja elinkeinoelämälle, joiden edellytyksiä puolue halusi edistää³⁴⁶. Alkoholipolitiikassa näkökulman laajentaminen oli kuitenkin uutta. Puolueen ohjelmatyössä sekä valtaosan puolueen edustajien näkemyksissä alkoholipolitiikkaa oli käsitelty sosiaali- ja

³⁴⁴ Kristillisdemokraatit, ”Linjapaperi- Adoptiosta äitiyteen- kristillisdemokratiaa selkokielellä”, 2013. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KD/1193> [luettu 16.2.2021].

³⁴⁵ Suomen Keskusta, ”Kippis kohtuudelle! Keskustan tavoitteet alkoholipolitiikan kokonaisuudistukselle”, 2013. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KESK/1201> [luettu 31.1.2021].

³⁴⁶ Suomen keskusta, ”Keskustan periaateohjelma: Kohti tasa-arvoista, luonnonmukaista sivistisyhteiskuntaa”, 10.6.2006. Pohtiva – Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KESK/222> [luettu 23.3.2021].

terveysnäkökulmasta. Puolueen linjan muutoksen taustalla voidaan nähdä myös yrittäjätaustaisen Juha Sipilän nousu puolueen johtoon vuonna 2012³⁴⁷.

Perussuomalaiset jakautui alkoholipoliittisissa näkemyksissään vaalikaudella 2011-2015, kun aikaisemmin puolueen linja keskittyi selkeämmin sosiaalikeskeisyyteen. Vuoden 2011 vaaliohjelmassa puolue ajoikin alkoholiveron kiristämistä ja mainonnan rajoittamista. Täysistunnossa puolueen edustajat painottivat nyt kuitenkin joko sosiaali- ja terveysnäkökulmia tai talous- ja työllisyysnäkökulmia, mikä määritteli myös heidän kantansa verotuksen ja mainonnan rajoitusten kiristämiseen.

Perussuomalaisten alkoholipoliittisten näkemysten monipuolistuminen oli varmasti merkittäviltä osiltaan seurausta puolueen kasvusta vuoden 2011 eduskuntavaaleissa. Osaltaan perussuomalaisten näkemysten jakautumiseen saattoi vaikuttaa myös suomalaisten alkoholiasenteiden lieventyminen sekä matkustajatuonnin kasvu. Vaikka näillä seikoilla oli varmasti vaikutuksensa kaikkiin puolueisiin, voidaan nähdä, että kansalaisten mielipiteiden muuttumisella voisi olla merkittävämpi vaikutus kansan syvien rivien edustajana esiintyvän perussuomalaisten politiikkaan.

5. Alkoholipolitiikka 2015 -

Suomalaisten alkoholiasenteet olivat kireitä pitkään vuoden 2004 alkoholiveron alennuksen jälkeen. Suhtautuminen alkoholiin alkoi vapautua 2010-luvun puoliväliin tultaessa. Vuonna 2015 peräti 40 prosenttia suomalaisista oli sitä mieltä, että alkoholisääntelyä tulisi lieventää, 38 prosenttia oli tyytyväisiä sen hetkisiin rajoituksiin ja ainoastaan 14 prosenttia toivoi tiukempaa alkoholisääntelyä. Tätä ennen tiukempaa alkoholisääntelyä kannattaneita oli ollut yhtä vähän 1990-luvun puolivälissä.³⁴⁸

Myös alkoholin kokonaiskulutus jatkoi laskua. Kulutuksen vähentymistä selittivät osaltaan edellisinä vuosina toteutetut alkoholiveron korotukset, taloudellinen taantuma sekä nuorten alkoholinkäytön vähentyminen. Vuonna 2011 alkoholin kokonaiskulutus oli 11,6 litraa. Vuoteen 2015 tultaessa kulutus oli laskenut 10,3 litraan. Tilastoimattoman kulutuksen osuus pysytteli 1,6-1,9 litran välillä vuosina 2006-2017.³⁴⁹

³⁴⁷ ”Juha Sipilä keskustan puheenjohtajaksi”, *YLE Uutiset* 9.6.2012 <https://yle.fi/uutiset/3-6174480> [luettu 7.2.2021].

³⁴⁸ Härkönen, Karlsson, 2018, 195.

³⁴⁹ ”Alkoholin kokonaiskulutus, taulukko”. Findikaattori, Tilastokeskuksen verkkosivut. <https://findikaattori.fi/fi/table/55> [luettu 11.11.2020].

Suomen talouskasvu polki paikallaan 2010-luvulla finanssi- ja eurokriisin jälkimainingeissa. Syyskuussa 2015 pääministeri Juha Sipilä piti poikkeuksellisen tv-puheen, jolla hän halusi kiinnittää yhteiskunnallisten toimijoiden ja kansalaisten huomion taloustilanteeseen. Sipilä totesi Suomen talouskasvun olevan Euroopan alhaisinta, talouden supistuneen pitkään ja työllisyysasteen olevan kaukana kilpailijamaiden tasosta. Sipilä kuvasi Suomen velkaantumista ja talouden tilaa seuraavin sanakääntein:

*”Suomen valtio on velkaantunut melkein miljoona euroa tunnissa seitsemän vuotta – yötä päivää – pyhää arkea. Näin emme voi jatkaa. Rahat loppuvat. --Tiedän, että nyt on viimeisiä hetkiä laittaa Suomi kuntoon.”*³⁵⁰

Sipilän hallitus leikkasi julkisia menoja ja teki useita taloudellisia uudistuksia, kuten kilpailukykyä ja työllisyyttä parantamaan tähänneen kilpailukykysovimuksen. Vaalikauden aikana Suomen talous palautuikin kasvu-uralle ja työllisyysaste parani³⁵¹.

2010-luvun edetessä teknologiasta tuli erottamaton osa ihmisten arkielämää. Kehityksen myötä nopeutuneen tiedon ja palveluiden saannin sekä sosiaalisen median käytön yleistymisen on aiheuttanut yhteiskunnassa ”kiihtymistä”, mikä heijastuu niin työelämään kuin vapaa-aikaan³⁵². Ihmiset haluavat käyttää aikansa hyödyllisesti ja tehokkaasti sekä antaa parhaan version itsestään niin töissä, vapaa-ajalla kuin ihmissuhteissa. Osaltaan nämä ilmiöt ovat saaneet ihmiset kiinnittämään enemmän huomiota hyvinvointiin ja jaksamiseen, eikä vapaapäiviä haluta enää viettää krapulaa parannellen. Terveellisempien elämäntapojen korostuminen on heijastunut myös alkoholinkäyttöön, mikä on näkynyt kulutuksen vähentymisen ohella alkoholittomien juomien suosion kasvuna. Panimo- ja virvoitusjuomateollisuuden liiton mukaan alkoholittomien oluiden myynti kasvoi vuodesta 2014 vuoteen 2019 peräti 281 prosenttia.³⁵³ Toisaalta terveyserot ovat Suomessa kasvaneet ja tuloryhmien väliset erot korostuvat erityisesti alkoholiin liittyvissä kuolinsyissä³⁵⁴.

³⁵⁰ ”Katso ja lue Sipilän puhe tästä kokonaisuudessaan”, *YLE Uutiset* 19.6.2015. <https://yle.fi/uutiset/3-8311098> [luettu 26.3.2021].

³⁵¹ ”BKT asukasta kohti, taulukko”. Findikaattori, Tilastokeskus. <https://findikaattori.fi/fi/table/2> [luettu 11.11.2020]. ”Työllisyysaste”. Findikaattori, Tilastokeskus. <https://findikaattori.fi/fi/41> [luettu 9.4.2021].

³⁵² Rosa 2003.

³⁵³ ”Baareissa istuu nyt uusi asiakaskunta – Tällaisia ovat ”utelijat raittiit”. *Helsingin Sanomat*. 5.1.2021. <https://www.hs.fi/ruoka/art-2000007719547.html> [luettu 28.3.2021].

³⁵⁴ ”Hyvinvointi- ja terveyserot – Alkoholi”. Terveys- ja hyvinvoinnin laitoksen verkkosivut. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/elintavat/alkoholi> [luettu 10.4.2021].

2010-luvun puolivälin jälkeen sosiaalista mediaa hallitsevat Instagram ja Twitter. Kulttuurin puolella merkittävänä tapauksena voidaan pitää Aku Louhimiehen, Suomen satavuotisen itsenäisyyden kunniaksi vuonna 2017, ohjaamaa uutta Tuntematonta sotilasta, joka on noussut Suomen kaikkien aikojen katsotuimmaksi elokuvaksi. Soitetuimpien kotimaisten artistien joukossa 2010-luvun puolivälissä olivat Antti Tuisku ja Sanni.

5.1. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen kokoonpano ja ohjelma

Keskusta voitti kevään 2015 eduskuntavaalit ja pääministeri Juha Sipilän hallitus muodostettiin toukokuun lopussa 2015. Keskustan lisäksi hallituksessa olivat mukana kokoomus ja perussuomalaiset. Hallituspuolueilla oli eduskunnassa enemmistö 124:llä kansanedustajalla³⁵⁵. Kesäkuun 2017 puoluekokouksen jälkeen perussuomalaisten eduskuntaryhmä hajosi ja ryhmän jättänyt noin 20 kansanedustajan joukko muodosti oman eduskuntaryhmän³⁵⁶, joka nousi hallitukseen perussuomalaisten tilalle perien sen ministeripaikat. Siniseksi tulevaisuudeksi nimetty ryhmä merkittiin puolueräkisteriin marraskuussa 2017. Oppositiossa olivat SDP, vihreät, vasemmistoliitto, RKP, kristillisdemokraatit, ja kesästä 2017 alkaen perussuomalaiset.³⁵⁷

Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma ”Ratkaisujen Suomi” oli alkoholipoliittiselta sisällöltään suppea. Hallituksen tavoitteena oli edistää kansanterveyttä, terveellisiä elämäntapoja ja ravintotottumuksia sekä vastuunottoa omasta elämästä. Alkoholiveron osalta ohjelmassa todettiin, että verotusta tarkistettaisiin, mikäli Viron korotukset antaisivat siihen mahdollisuuden. Hallituksen tavoitteena oli siirtää verotuksen painopistettä työn verotuksesta haittaveroihin. Alkoholi-, tupakka- ja makeisveron korotuksen yhteenlasketuksi lisätuloksi arvioitiin 60 miljoonaa euroa.³⁵⁸

5.2. Alkoholilain kokonaisuudistuksen lähtökohdat

Sipilän hallituksen strategiseen ohjelmaan ei ollut kirjattu alkoholilain kokonaisuudistusta. Sen toteuttaminen oli kuitenkin odotettua, sillä alkoholilakia oli

³⁵⁵ ”Liitetaulukko 1. Puolueiden edustajapaikat eduskuntavaaleissa 1983-2015”. Tilastokeskuksen verkkosivut. https://www.stat.fi/til/evaa/2015/evaa_2015_2015-04-30_tau_001_fi.html [luettu 19.1.2021].

³⁵⁶ ”Perussuomalaisten ryhmä hajosi täysin- Timo Soini yli 20 lähtijän joukossa”. *YLE Uutiset*, 13.6.2017. <https://yle.fi/uutiset/3-9666763> [luettu 19.1.2021].

³⁵⁷ ”Hallituksen tiedot jo kokoonpano, 74. Sipilä, 29.5.2015-6.6.2019”. Valtioneuvoston verkkosivut. <https://valtioneuvosto.fi/tietoa/historiaa/hallitukset-ja-ministerit/raportti/-/r/m1/74> [luettu 28.4.2020].

³⁵⁸ ”Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015”. Valtioneuvoston verkkosivut. https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1427398/Ratkaisujen+Suomi_FI_YHDISTETTY_netti.pdf [luettu 7.11.2020].

yritetty uudistaa jo edellisellä hallituskaudella. Lokakuussa 2015 sosiaali- ja terveysministeriö tiedotti alkoholilainsäädännön kokonaisuudistuksen käynnistämisestä uudelleen³⁵⁹. Alkoholilain kokonaisuudistuksen kannalta merkittäväksi periaatteelliseksi ohjenuoraksi muodostui pääministerin ilmoitus normien purkamisesta kesäkuussa 2015. Normien purku oli yksi Sipilän hallituksen kärkihankkeista. Pääministeri painotti ilmoituksessaan taloudellisen kilpailukyvyn parantamista Suomessa ja EU:ssa. Kilpailukykyä oli tarkoitus parantaa purkamalla ylimääräistä sääntelyä ja byrokratiaa sekä työn ja yrittämisen esteitä. Lakien valmistelussa oli pääministerin mukaan etsittävä erilaisia vaihtoehtoja ja luovia ratkaisuja, mikä edellytti luottamusta sekä vanhojen ajattelu- ja toimintatapojen muuttamista.³⁶⁰

Hallituksen esitys alkoholilain kokonaisuudistuksesta tuotiin eduskuntaan syyskuussa 2017. Hallituksen esityksen merkittävin uudistus oli 5,5 prosenttisten alkoholijuomien eli käytännössä vahvojen oluiden, lonkeroiden ja juomasekoitusten myynnin salliminen ruokakaupoissa. Lisäksi hallitus esitti Alkon aukioloaikoja pidennettäväksi tunnilla ja ravintoloiden anniskelun jatkamisen mahdollistamista klo 4.00:n asti. Ravintoloille oli tarkoitus sallia myös happy hour-mainonta ja alkoholin ulosmyynti. Myös anniskelulupajärjestelmää oli tarkoitus selkeyttää.³⁶¹

Alkoholilain kokonaisuudistus istui johdonmukaisesti Sipilän hallituksen normien purun kärkihankkeeseen, sillä se sisälsi useita byrokratiaa ja sääntelyä purkavia uudistuksia. Lisäksi alkoholilain kokonaisuudistus lisäsi alkoholin saatavuutta niin aukioloaikojen pidentymisen kuin päivittäistavarakaupan valikoiman laajenemisen myötä, mikä kavensi Alkon monopoliasemaa. Myös mainontaan liittyvää sääntelyä lievennettiin. Alkoholin hinnan osalta uudistuksen ei nähty muuttavan tilannetta, vaikka vahvojen oluiden ja lonkeroiden hinnan odotettiin laskevan niiden siirtyessä vähittäismyyntiin.

Alkoholilain uudistuksessa ja normien purkamisessa näytettiin tähtäävän myös alkoholipolitiikan periaatteiden muuttamiseen, mitä tavoiteltiin myös hallituspuolueiden ohjelmissa. Hallituspuolue perussuomalaiset peräänkuulutti vuonna 2015 julkaistuissa talous- sekä sosiaali- ja terveystieteellisissä ohjelmissa alkoholipoliittisen keskustelun

³⁵⁹ ”Alkoholilainsäädännön kokonaisuudistus liikkeelle”. Sosiaali- ja terveysministeriön verkkosivut. https://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/alkoholilainsaadannon-kokonaisuudistus-liikkeelle [luettu 10.1.2021].

³⁶⁰ PI 1/2015 vp. PTK 24/2015 vp, 24.6.2015, 1–5.

³⁶¹ HE 100/2017 vp, 14.9.2017, 1, 7. ”Alkoholilain kokonaisuudistus”. Sosiaali- ja terveysministeriön verkkosivut. <https://stm.fi/alkoholilain-kokonaisuudistus> [luettu 10.1.2021].

avaamista. Puolueen mukaan oli uskallettava myöntää, ettei alkoholipolitiikassa sääntelyn ja kontrollin tie ollut toiminut.³⁶²

Alkoholilain uudistuksen keskeiset periaatteet sekä alkoholin anniskeluun ja myyntiin liittyvän sääntelyn lieventäminen sopivat myös kokoomuksen linjaan. Puolueen vuoden 2015 eduskuntavaaliohjelmassa byrokratian ja ylimääräisen sääntelyn purkaminen olivat keskeisesti esillä, vaikka niitä ei käsiteltykään alkoholiasioden yhteydessä. Byrokratian purkamiseen liittyvien tavoitteiden saavuttaminen edellytti puolueen mukaan ”uutta tapaa toimia”³⁶³. Alkoholin saatavuuden parantamisen vähittäismyynnissä voidaan nähdä sopivan kokoomuksessa edellisillä vaalikausilla vahvistuneen liberaalimman alkoholipoliittisen linjan vaatimuksiin. Esimerkiksi kokoomuksen Jukka Kopra oli täysistunnossa vuonna 2013 esittänyt vahvempien oluiden tuomista vähittäismyyntiin.

Hallituksen esityksessä todettiin, että kokonaisuudistuksen tavoitteena oli sovittaa yhteen alkoholin valmistukseen, myyntiin ja käyttöön liittyviä erilaisia intressejä sekä ehkäistä alkoholin aiheuttamia haittoja ja ongelmia.³⁶⁴ Erilaisten intressien yhteensovittaminen näkyi myös puolueiden ohjelmissa, joissa oli selkeä pyrkimys nähdä alkoholipolitiikka aiempaa laajempänä kysymyksenä.

Keskustan vuoden 2013 erityisohjelman mukaan alkoholipolitiikkaa oli Suomessa totuttu käsittelemään osana sosiaalipolitiikkaa, mikä oli liian kapea tapa nähdä alkoholipolitiikan vaikutukset. Alkoholipolitiikka oli puolueen mukaan mitä suurimmissa määrin myös talous- ja työllisyyspoliittinen kysymys³⁶⁵. Vuonna 2015 julkaistussa ”Työllistävä Suomi” nimisessä ohjelmassa keskusta linjasi puolueen tavoittelevan 30 000 lisätyöpaikkaa matkailu- ja ravintola-alalle vuoteen 2025 mennessä, mikä edellytti alkoholinkulutuksen ohjaamista ravintoloihin sekä anniskeluun liittyvän turhan sääntelyn purkamista.³⁶⁶ Keskustan päätavoitteita alkoholilain uudistamiselle olivat kokonaiskulutuksen, lasten ja nuorten alkoholinkäytön sekä alkoholin haittavaikutusten

³⁶² Perussuomalaiset, ”Perussuomalaisten sosiaali- ja terveystaloudellinen ohjelma 2015”, 2015. Pohtiva-Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/PS/1286> [luettu 6.1.2021].

Perussuomalaiset, ”Perussuomalaisten talouspoliittinen ohjelma 2015”, 2015. Pohtiva-Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/PS/1301> [luettu 12.2.2021].

³⁶³ Kansallinen Kokoomus, ”Jos vanha tapa ei toimi, tarvitaan korjausliike”, 2015. Pohtiva-Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KOK/1242> [luettu 7.11.2020].

³⁶⁴ HE 100/2017 vp, 7, 47, 61.

³⁶⁵ Suomen Keskusta, ”Kippis kohtuudelle! Keskustan tavoitteet alkoholipolitiikan kokonaisuudistukselle”, 2013. Pohtiva-Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KESK/1201> [luettu 31.1.2021].

³⁶⁶ Suomen Keskusta, ”Työllistävä Suomi”, 13.3.2015. Pohtiva-Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KESK/1224> [luettu 16.2.2021].

vähentäminen lasten ja nuorten elämässä³⁶⁷. Lisäksi keskustan vuoden 2014 asennepoliittisessa uudistusohjelmassa tavoiteltiin alkoholin kohtuukäyttöä suosivaan kulttuuriin siirtymistä, mihin tarvittiin puolueen mukaan alkoholinkäyttöön liittyvät ”kansalliset asennetalkoot”.³⁶⁸

Myös perussuomalaisten ohjelmatyössä pidettiin esillä erilaisia alkoholipoliittisia intressejä. Perussuomalaisten mukaan Suomessa harjoitettu alkoholipolitiikka oli asettanut haasteita yritystoiminnalle ja elinkeinoelämälle, joiden toimintaedellytyksiä puolue halusi parantaa. Puolue ei myöskään väheksynyt alkoholinkäytöstä aiheutuneita sosiaalisia tai kansanterveydellisiä ja -taloudellisia ongelmia. Perussuomalaisten mukaan alkoholin ongelmakäytön taustalla oli pureuduttava syihin ja riskitekijöihin. Erityisen huolissaan puolue oli lasten ja nuorten juomisesta.³⁶⁹ Myös kokoomuksen mukaan alkoholin haittavaikutuksiin tuli kiinnittää enemmän huomiota³⁷⁰.

Yksi alkoholilain kokonaisuudistuksen keskeisistä lähtökohdista oli Alkon monopolin säilyttäminen.³⁷¹ Vuoden 2013 erityisohjelmassaan keskusta oli asettanut Alkon monopolin säilyttämisen yhdeksi päätavoitteekseen alkoholilain kokonaisuudistukselle. Puolueen mukaan se oli yksi tärkeimmistä keinoista alkoholihaittojen ehkäisyssä. Lisäksi vuonna 2013 keskusta kannatti ruokakaupoissa myytävän alkoholin prosenttirajan laskemista 3,7:ään, jolloin entistä suurempi osuus alkoholista olisi kulkenut monopolin kautta ja vahvistanut näin Alkon asemaa.³⁷² Vaikka keskusta ei näyttänyt enää vuonna 2015 kannattavan keskioluen palauttamista Alkoon, oli prosenttirajan korottaminen vähittäismyynnissä varmasti kysymys, jossa puolue oli antanut periksi hallituskumppaneille.

Hallitusohjelmassa alkoholiveroa todettiin korotettavan, mikäli Viron korotukset antaisivat siihen mahdollisuuden. Lisäksi verotuksen painopistettä oli tarkoitus siirtää

³⁶⁷ Suomen Keskusta, ”Kippis kohtuudelle! Keskustan tavoitteet alkoholipolitiikan kokonaisuudistukselle”, 2013. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto.

³⁶⁸ Suomen Keskusta, ”Keskustan vaaliohjelma”, 2015. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KESK/1121> [luettu 16.2.2021].

³⁶⁸ Suomen Keskusta, ”Kohti 2020-lukua- Keskustan aatteellispoliittinen uudistusohjelma Suomen hyvinvoinnin ja talouden turvaamiseksi”, 2014. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KESK/1014> [luettu 16.2.2021].

³⁶⁹ Perussuomalaiset, ”Perussuomalaisten sosiaali- ja terveystieteellinen ohjelma 2015”, 2015. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto.

³⁷⁰ Kansallinen kokoomus, ”Jos vanha tapa ei toimi, tarvitaan korjausliike”, 2015. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto.

³⁷¹ HE 100/2017 vp, 7.

³⁷² Suomen Keskusta, ”Kippis kohtuudelle! Keskustan tavoitteet alkoholipolitiikan kokonaisuudistukselle”, 2013. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto.

työn verottamisesta haittaveroihin.³⁷³ Keskustan vuoden 2013 erityisohjelman mukaan alkoholin hinta tulisi vähintään säilyttää ennallaan tai korottaa harkitusti siten, ettei hengenvaarallinen korvikejuominen lisääntyisi³⁷⁴. Perussuomalaisten ohjelmatyön mukaan alkoholiveroa tulisi tarkastella osana kokonaiskeskustelua, sillä aiemmin harjoitettu alkoholipolitiikka oli johtanut verotulojen menetykseen alkoholin ja palvelujen myynnin siirtyessä muualle³⁷⁵. Vaikka kokoomuksen taholta kritiikki jatkuvia alkoholiveron korotuksia kohtaan oli koventunut, oli korotus varmasti puolueen hyväksyttävissä, etenkin kun alkoholilain kokonaisuudistuksen yhteydessä sääntelyyn oli luvassa muita lievennyksiä. Lisäksi kokoomuksen vuoden 2015 eduskuntavaali-ohjelmassa todettiin, että veropolitiikalla tulisi tukea terveellisiä elämäntapoja³⁷⁶.

Perussuomalaisen eduskuntaryhmän hajoamisen yhteydessä muodostettu Sininen tulevaisuus jatkoi hallituksessa perussuomalaisten siirryttyä oppositioon kesäkuussa 2017. Sinisen tulevaisuuden periaateohjelmassa ei tehty linjauksia alkoholipolitiikkaan, mutta ohjelmassa korostuneet teemat olivat linjassa alkoholilain kokonaisuudistuksen ja sen periaatteiden kanssa. Sinisten ohjelmassa todettiin, että valtio voi byrokratiaa karsimalla luoda yritysten kasvua ja työllistämistä tukevat olosuhteet. Sininen tulevaisuus painotti hallitusohjelman tapaan ihmisten omaa vastuunottoa terveydestä. Lisäksi puolue tavoitteli laajaa veropohjaa ja alhaisia verokantoja.³⁷⁷

Hallituspuolueista kokoomus ja perussuomalaiset jakoivat täysistuntokeskustelujen perusteella yhteisiä näkemyksiä esimerkiksi alkoholiverotukseen sekä elinkeinojen ja yritysten tukemiseen liittyen jo edellisellä vaalikaudella. Vuoden 2015 eduskuntavaalien alla perussuomalaisten alkoholipoliittinen linja näytti lähentyneen kokoomuksen linjaa myös ohjelmatasolla, jossa puolue painotti aiempaa voimakkaammin talouteen liittyviä näkökulmia. Myös kokoomuksen alkoholipolitiikassa edellä mainitut teemat sekä yksilönvapauksiin liittyvät kysymykset olivat vahvistuneet edellisellä vaalikaudella.

³⁷³ Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015.

³⁷⁴ Suomen Keskusta, ”Kippis kohtuudelle! Keskustan tavoitteet alkoholipolitiikan kokonaisuudistukselle”, 2013. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto.

³⁷⁵ Perussuomalaiset, ”Perussuomalaisten sosiaali- ja terveystieteiden ohjelma 2015”, 2015. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto.

³⁷⁶ Kansallinen kokoomus: ”Jos vanha tapa ei toimi, tarvitaan korjausliike” 2015. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto.

³⁷⁷ Sininen tulevaisuus, ”Periaateohjelma”, 2017. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/SIN/960> [luettu 8.11.2020].

Myös keskustan alkoholipoliittisessa linjassa oli ohjelmatyön valossa havaittavissa muutosta sosiaali- ja terveystaloudelta linjalta talouspolitiikkaa painottavalle linjalle. Muutos ilmeni vuoden 2013 alkoholilain kokonaisuudistuksen tavoitteita määritelleessä erityisohjelmassa, jossa puolue peräänkuulutti kokonaisvaltaisempaa, talous- ja työllisyyskysymykset huomioivaa, alkoholipolitiikkaa. Keskustan vuoden 2013 ohjelma sisälsi kuitenkin myös merkittäviä alkoholisääntelyn kiristämiseen tähtääviä toimenpiteitä, kuten keskioluen palauttamisen Alkoon. Nämä vaatimukset näyttivät kuitenkin jääneen taka-alalle vuoden 2015 eduskuntavaalien alla, ja vaaliohjelmassaan puolue painotti erityisesti talousnäkökuulia, normien purkamista ja asennemuutosta³⁷⁸.

Hallitusohjelmassa ja kokonaisuudistuksen tavoitteissa oli nähtävissä kaikkien hallituspuolueiden panos. Keskusta, kokoomus, perussuomalaiset sekä sininen tulevaisuus löysivät alkoholipolitiikassa toisensa etenkin byrokratian purkamisen ja talous- ja työllisyyskysymysten kautta. Lisäksi hallituspuolueet korostivat yksilöiden valinnanvapautta ja vastuuta omasta terveydestä sekä vanhojen käytäntöjen ja ajattelutapojen muutosta.

5.3. Alkoholiveron korotus 2017 – Korotuslinjan jatkoa vai osa alkoholilain kokonaisuudistusta?

Sipilän hallitus teki esityksen alkoholiveron korottamisesta marraskuussa 2017. Korotuksen oli tarkoitus tulla voimaan vuoden 2018 alusta. Alkoholiveron korotus painottui mietoihin alkoholijuomiin ja sillä tavoiteltiin 100 miljoonan euron lisäystä verotuloihin. Esityksessä pyrittiin huomioimaan alkoholilain kokonaisuudistuksen vaikutukset alkoholin saatavuuteen. Korotukset pyrittiin tekemään siten, etteivät ne johtaisi alkoholin matkustajatuonnin kasvuun. Lisäksi esityksellä tavoiteltiin kokonaiskulutuksen ja alkoholihaittojen vähentämistä.³⁷⁹

Äänestystilanteessa vastakkain olivat hallituksen esitys sekä kristillisdemokraattien vastaesitys, jossa ehdotettiin alkoholiveroa korotettavaksi puolet hallituksen esittämää enemmän. Hallituksen esitys voitti äänin 143-5. Kristillisdemokraattien ehdotusta kannatti ainoastaan puolueen omat kansanedustajat.³⁸⁰ Yksimielisestä äänestystuloksesta

³⁷⁸ Suomen Keskusta, ”Kippis kohtuudelle! Keskustan tavoitteet alkoholipolitiikan kokonaisuudistukselle”, 2013.

Suomen Keskusta, ”Keskustan vaaliohjelma”, 2015. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KESK/1121> [luettu 16.2.2021].

³⁷⁹ HE 169/2017 vp, 2.11.2017, 1, 15–16.

³⁸⁰ PTK 135/2017 vp, 11.12.2017, 1–2. Äänestys 1. VaVM 21/2017 vp, 7.12.2017, 11–14. Poissa äänestyksestä oli 51 edustajaa.

huolimatta hallituksen sisällä oli havaittavissa erimielisyyttä sen suhteen, oliko alkoholiveroa tarkoitus nostaa myös siinä tapauksessa, mikäli alkoholilain kokonaisuudistus ei olisi toteutunut. Sama kysymys herätti ihmetystä myös oppositiopuolueissa.

Pääministeripuolue keskustassa oli taipumusta nähdä alkoholiveron korotus ja alkoholilain kokonaisuudistus toisistaan riippumattomina, ja hallituksen esitys jatkona edellisille korotuksille. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan jäsenen Pekka Puskan mukaan hallituksen esitys jatkoi johdonmukaisesti alkoholiveron korotuslinjaa. Puskan mukaan maltillisempien korotusten perustelu Viron-tuonnilla oli syytä unohtaa, sillä olennaista lisäystä ei tuonnin osalta ollut viimeisen 10 vuoden aikana tapahtunut.³⁸¹ Toisaalta verojaoston puheenjohtajan Olavi Ala-Nissilän mukaan alkoholiveron korotus liittyi ”omalla tavallaan” alkoholilain kokonaisuudistukseen. Ala-Nissilän mukaan esityksen ensisijainen tavoite oli lisätä valtion verotuloja, ja hänen mukaansa alkoholin matkustajatuonti oli edelleen ongelma Suomelle.³⁸²

Hallituspuolue kokouksessa alkoholilain kokonaisuudistus ja alkoholiveron korotus nähtiin puolestaan toisiaan täydentävinä. Kokouksen puheenjohtaja ja valtiovarainministeri Petteri Orpo totesi alkoholiveron korotuksen olleen osa verokokonaisuutta, johon käsittelyssä ollut alkoholilain kokonaisuudistus kuului.³⁸³ Valtiovarainvaliokunnan jäsenen Outi Mäkelän mukaan veronkorotusta olisi pohdittava uudelleen, mikäli alkoholilain kokonaisuudistus ei etenisi, sillä korotus tehtiin nimenomaan tasoittamaan mahdollista saatavuuden parantumisesta seuraavaa kulutuksen kasvua.³⁸⁴ Sinisten edustajat eivät ottaneet täysistuntokeskusteluun osaa.

Oppositioapuolue SDP:n kansanedustajien puheenvuoroissa ihmeteltiin alkoholiveron korotuksen sitomista alkoholilain kokonaisuudistukseen. Valtiovarainvaliokunnan jäsen SDP:n Pia Viitanen totesi, että haittaverojen korottaminen oli perusteltua, mutta korotuksen alkoholinkulutusta hillitsevä vaikutus tulisi Viitanen mukaan vesittymään saatavuuden parantumisen myötä.³⁸⁵ Verojaoston jäsenen SDP:n Timo Harakan mukaan

³⁸¹ PTK 115/2017 vp, P. Puska, 9.11.2017, 36.

”Pekka Puska”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/242.aspx> [luettu 20.1.2021]. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan jäsen (2017-2019). Lääketieteen ja kirurgian tohtori.

³⁸² PTK 144/2017 vp, O. Ala-Nissilä, 18.12.2017, 185–186.

³⁸³ PTK 115/2017 vp, P. Orpo, 9.11.2017, 31.

³⁸⁴ PTK 115/2017 vp, O. Mäkelä, 18.12.2017, 32, 39.

”Outi Mäkelä”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/940.aspx> [luettu 2.2.2021]. Valtiovarainvaliokunnan jäsen (2016-2019). Kauppätieteiden maisteri. Kokouksen eduskuntaryhmän puheenjohtajistossa (2011-2016).

³⁸⁵ PTK 115/2017 vp, P. Viitanen, 9.11.2017, 31–32.

veronkorotuksesta ei ollut tehty huolellisia kansanterveydellisiä tai sosiaalisia vaikutusarvioita ja korotus kohdistui niihin tuoteryhmiin, joiden saatavuutta oli tarkoitus lisätä. Harakan mukaan korotuksen tavoite liittyi siis lähinnä valtiontalouteen.³⁸⁶

Oppositio puolue vasemmistoliitto tuki ohjelmatyönsä perusteella alkoholiveron korottamista. Puolueen tavoitteita vuosille 2016-2019 määrittäneessä ohjelmassa todettiin, että sosiaali- ja terveyseroja voitaisiin vähentää vaikuttamalla niiden syihin, kuten esimerkiksi alkoholin hintaan³⁸⁷. Lisäksi valtion tulojen keräämisessä painopiste tuli puolueen mukaan olla terveydelle haitallisten tuotteiden, kuten alkoholin, verotuksessa³⁸⁸. Vasemmistoliiton tavoitteessa kaventaa terveyseroja verotuksen avulla näkyy vasemmistopuolueiden lähtökohtaisesti positiivisempi suhtautuminen valtion rooliin yhteiskunnassa ja markkinoiden sääntelijänä. Vasemmistoliiton periaateohjelman mukaan hyvinvointivaltiossa julkinen valta kantoi vastuuta kaikkien hyvinvoinnista ja puolue halusi kehittää markkinataloutta siten, että sen vaikutukset olisivat ”sosiaalisesti ja inhimillisesti kestäviä”. Lisäksi terveyserojen vähentämisen voidaan nähdä liittyvän vasemmistopuolueen aatemaailmaan tasa-arvon toteuttamisesta ja eriarvioisuuden vähentämisestä. Periaateohjelmassaan vasemmistoliitto määritteli tasa-arvon kaiken toimintansa lähtökohdaksi.³⁸⁹

Täysistuntokeskustelussa puolue piti edellisen vaalikauden tapaan esillä ravintoloihin kohdistuvaa verotusta ja haastoi hallituksen näkemyksen siitä, että sen kaavailemat uudistukset auttaisivat siirtämään kulutusta ravintoloihin. Vasemmistoliitto oli myös tehnyt valiokunnan mietintöön vastalauseen, jossa puolue edellytti, että hallitus valmistelisi esityksen ravintola-anniskelun arvonlisäveron alentamisesta³⁹⁰. Valtiovarainvaliokunnan ja verojaoston jäsenen Kari Uotilan mukaan hallituksen esitys oli ristiriitainen, kun huomioitiin kokonaisuudistuksen myötä alkoholin saatavuuden paraneminen vähittäismyynnissä. Uotila totesi vasemmistoliiton haluavan ohjata

”Piia Viitanen”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/511.aspx> [luettu 21.2.2021]. Valtiovarainvaliokunnan jäsen (2015-), verojaoston lisäjäsen (2015-2019).

³⁸⁶ PTK 144/2017 vp, T. Harakka 18.12.2017, 186–187.

”Timo Harakka”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/1326.aspx> [luettu 29.12.2020]. Verojaoston jäsen (2015-2019), valtiovarainvaliokunnan varajäsen (2015-2018).

³⁸⁷ Vasemmistoliitto, ”Vasemmiston tavoitteet 2016-2019”, 2016. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/VAS/1080> [luettu 16.2.2021].

³⁸⁸ Vasemmistoliitto, ”Osallisuus, itsemääräämisoikeus ja kestävyys! Vasemmistoliiton esitys sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamiseksi”, 2017. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/VAS/1320> [luettu 16.2.2021].

³⁸⁹ Paloheimo 2008, 39. Vasemmistoliitto, ”Periaateohjelma 2007 - Vasemmiston tie oikeudenmukaiseen maailmaan”, 2007. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/VAS/802> [luettu 23.3.2021].

³⁹⁰ VaVM 21/2017 vp, 7.12.2017, 9–10.

kulutusta ravintoloihin, sillä se parantaisi työllisyyttä.³⁹¹ Vasemmistoliiton eduskuntaryhmän puheenjohtajan Aino-Kaisa Pekosen mukaan hallituksen veroratkaisut ja alkoholilain kokonaisuudistus tulisivat päinvastoin lisäämään kulutusta kotiloissa³⁹².

Oppositio puolue vihreät ei osallistunut täysistuntokeskusteluun, mutta tuki ohjelmatyössään alkoholiveron korottamista. Vihreiden veropoliittisessa erityisohjelmassa todettiin, että haitta- ja valmisteveroilla voitiin ohjata kulutusta haluttuun suuntaan. Alkoholin verottaminen oli puolueen mukaan perustelua, sillä sen käytöstä seurasi yhteiskunnallisia haittavaikutuksia.³⁹³ Lisäksi vihreiden varjohallitusohjelmassa sekä talouden tiekartassa vuosille 2015-2019 puolue tavoitteli vasemmistoliiton tapaan alempaa veroa ravintolassa anniskeltavalle alkoholille, millä puolue halusi parantaa palvelualojen toimintaedellytyksiä ja kasvua.³⁹⁴

Myös RKP tuki alkoholiveron korottamista. Sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnan jäsenen Veronica Rehn-Kiven mukaan alkoholiveroa tulisi korottaa, mutta prosenttirajan nosto vähittäismyynnissä pitäisi jättää tekemättä. Rehn-Kiven mukaan alkoholilain uudistuksen painopisteenä oli elinkeinoelämän etu.³⁹⁵ RKP:n päihdepoliittisessa ohjelmassa ja vuoden 2014 veropoliittisessa ohjelmassa oli linjattu, että väkeviä alkoholijuomia tulisi verottaa ankarammin kuin mietoja. Puolue oli tuolloin huolissaan myös tilastoimattoman alkoholinkulutuksen ja tuonnin kasvusta.³⁹⁶ RKP:n ohjelmatyön valossa korotuksen painopiste oli väärä, mutta mietojen alkoholijuomien saatavuuden parantuminen alkoholilain uudistamisen yhteydessä näytti muuttaneen puolueen näkemystä.

³⁹¹ PTK 134/2017 vp, K. Uotila, 8.12.2017, 49–50.

”Kari Uotila”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/507.aspx> [luettu 29.12.2020]. Valtiovarainvaliokunnan jäsen (2015-2019), verojaoston jäsen (2015-2019).

³⁹² PTK 144/2015 vp, A.K. Pekonen, 18.12.2017, 184–185.

”Aino-Kaisa Pekonen”, Eduskunnan verkkosivut.

<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/1097.aspx> [luettu 21.2.2021]. Sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnan jäsen (2015-2019). Lähihoitaja. Vasemmistoliiton eduskuntaryhmän pj (2015-2019).

³⁹³ Vihreiden veropoliittinen ohjelma 2015-2019 <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/VIHR/1159> Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto [luettu 26.1.2021].

³⁹⁴ Vihreä liitto, ”Uudistetaan Suomi kestäväksi”, 2015. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/VIHR/1140> [luettu 16.2.2021].

Vihreä liitto, ”Vihreä varjohallitusohjelma 2015-2019- Rakennetaan parempi huomina”, 2015. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/VIHR/1151> [luettu 16.2.2021].

³⁹⁵ PTK 144/2017 vp, V. Rehn-Kivi, 18.12.2017, 186. ”Veronica Rehn-Kivi”, Eduskunnan verkkosivut.

<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/1374.aspx> [luettu 22.2.2021]. Sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnan jäsen (2016-2019).

³⁹⁶ Ruotsalainen kansanpuolue, ”Päihdepoliittinen ohjelma”, 2015. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/SFP/1266> [luettu 16.2.2021].

Ruotsalainen kansanpuolue, ”Veropoliittinen ohjelma”, 2014. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/SFP/1265> [luettu 16.2.2021].

Oppositio puolue kristillisdemokraatit halusi korottaa alkoholiveroa puolet hallituksen esittämää enemmän, kuten puolueen tekemästä vastalauseesta ilmeni. Lisäksi puolue oli tehnyt lakialoitteet alkoholiveron korottamisesta vuosina 2015, 2016 sekä 2017.³⁹⁷ Kristillisdemokraattien mukaan hallituksen esittämä korotus ei ollut riittävän suuri terveystaloudellisten vaikutusten saavuttamiseksi, etenkin siinä tapauksessa, jos ruokakaupoissa myytävien juomien alkoholipitoisuutta nostettaisiin hallituksen suunnitelmien mukaisesti.³⁹⁸

5.4. Alkoholilain kokonaisuudistus 2017 – Prosenttirajan nosto

Alkoholilain kokonaisuudistuksesta käytiin laaja täysistuntokeskustelu. Käytännössä kaikki edustajat puolueesta riippumatta olivat yhtä mieltä alkoholilainsäädännön päivittämisen ja turhan byrokratian purkamisen tarpeellisuudesta. Eniten keskustelua herätti ruokakaupoissa sallittavien alkoholijuomien prosenttirajan nosto 5,5:een sekä valmistustaparajoitteen poisto, mikä tarkoitti niin kutsuttujen limuviinon valikoiman lisääntymistä ruokakaupoissa.

Prosenttirajan nostosta äänestettiin täysistunnossa 15. joulukuuta 2017. Äänestysasetelmassa vastakkain olivat prosenttirajan nosto 5,5:een sekä prosenttirajan säilyttäminen 4,7:ssä. Hallituksen esitys prosenttirajan nostosta oli äänestyksessä kokoomuksen sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintöön tekemän vastalauseen ja keskustan Mikko Kärnän muutosehdotuksen mukainen, sillä sosiaali- ja terveysvaliokunta muutti hallituksen esitystä säilyttämällä prosenttirajan 4,7:ssä. Valiokunnan näkemyksen mukaan prosenttirajan nostolla olisi haitallisia vaikutuksia kansanterveyteen ja -talouteen sekä turvallisuuteen.³⁹⁹

Hallituksen esitys prosenttirajan nostamisesta 5,5:een voitti äänestyksen täysin luvuin 98-94. Kysymys jakoi voimakkaasti hallitusta ja oppositiota sekä äänestyksessä että täysistuntokeskustelussa. Ainoastaan kristillisdemokraatit kannatti puolueena yhtenäisesti prosenttirajan säilyttämistä 4,7:ssä. Hallituspuolueista kysymys jakoi

³⁹⁷ LA 12/2015 vp, 14.10.2015. LA 102/2016 vp, 26.10.2016. LA 77/2017 vp, 27.10.2017.

³⁹⁸ VaVM 21/2017 vp, 7.12.2017, 11–14.

³⁹⁹ PTK 141/2017 vp, 15.12.2017, 2–3. StVM 24/2017 vp 14.12.2017, 84–85.

Liite 3 A. Muutosehdotus. HE 100/2017 vp.

<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2017-AK-165468.pdf> [luettu 21.2.2021].

merkittävimmin keskustaa. Keskustan eduskuntaryhmän 49 edustajasta 19 kannatti hallituksen esityksen vastaisesti prosenttirajan säilyttämistä 4,7:ssä.⁴⁰⁰

Keskustalle kysymys näyttäytyi myös täysistuntokeskustelujen valossa vaikeana, mikä oli odotettua, sillä vielä vuonna 2013 puolue oli tavoitellut keskioluen palauttamista Alkoon. Prosenttirajan noston vastaista linjaa pitivät keskustassa esillä erityisesti terveysasioita alkoholipolitiikassa painottaneet edustajat. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan varapuheenjohtaja Hannakaisa Heikkinen totesi täysistunnossa, että alkoholipolitiikan oli oltava sosiaali- ja terveystaloutta. Heikkinen totesi tukevansa alkoholilain kokonaisuudistuksen tavoitteita, mutta prosenttirajan nostoa hän ei kannattanut, sillä se tulisi lisäämään alkoholin saatavuutta ja kulutusta. Heikkisen mukaan alkoholinkäytön aiheuttamat yhteiskunnalliset kustannukset olivat Suomessa ”eräänlainen sokea piste”.⁴⁰¹

Keskustan Pekka Puska nojasi vahvasti sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintöön perustellessaan prosenttirajan säilyttämistä 4,7:ssä. Puskan mukaan käsittelyssä oleva esitys oli päinvastainen alkoholilain tavoitteiden kanssa, missä tähdättiin kulutuksen ja haittojen vähentämiseen. Prosenttirajan nosto tulisi Puskan mukaan kasvattamaan terveyseroja sekä lisäämään inhimillisiä haittoja ja alkoholikuolemia. Myös työllisyysvaikutukset uhkasivat Puskan mukaan jäädä vähäisiksi, kun saatavuuden parantaminen ajaisi alkoholinkäyttöä koteihin ja kaduille.⁴⁰² Keskustan Tapani Töllin mukaan prosenttirajan nosto oli kansanterveyden kannalta ”vakava asia” ja työllisyysvaikutukset tulisivat näkymään pääasiassa turvallisuusviranomaisten työssä sekä terveydenhuollossa.⁴⁰³

Kriittisten äänenpainojen lisäksi keskustasta löytyi myös neutraalimpaa suhtautumista prosenttirajan korotukseen. Näiden keskustalaisten ajatuksia kiteytti hyvin alkoholilain kokonaisuudistuksen perhe- ja peruspalveluministerinä käynnistäneen Juha Rehulan täysistuntopuheenvuorot. Rehula korosti uudistuksen mukanaan tuomia byrokratian purkamiseen ja ravintoloiden toimintaedellytysten parantamiseen tähtääviä toimenpiteitä, joita hän piti positiivisina. Rehula kuitenkin lisäsi:

”Kuulun niihin edustajiin, jotka sanovat ääneen, että me olemme uudistamassa alkoholilainsäädäntöä enemmän elinkeinoelämän kuin terveyden ehdoilla. Mitä tulevina

⁴⁰⁰ PTK 141/2017 vp, 15.12.2017, 3. Äänestys 94.

⁴⁰¹ PTK 140/2017 vp, H. Heikkinen, 14.12.2017, 39–42.

⁴⁰² PTK 139/2017 vp, P. Puska, 14.12.2017, 32–34.

⁴⁰³ PTK 140/2017 vp, T. Tölli, 14.12.2017, 14.

*vuosina tapahtuu, sen sitten aika näyttää, ja joskus historian kirjatkin kertovat, onko tämä painotus ollut oikea tai väärä”.*⁴⁰⁴

Hallituspuolue kokoomus äänesti lähes yksimielisesti prosenttirajan noston puolesta. Yksi kokoomusedustaja kannatti prosenttirajan säilyttämistä 4,7:ssä.⁴⁰⁵ Eduskuntakeskustelujen perusteella kysymys oli tärkeä kokoomukselle ja valtaosa puolueen edustajista oli tyytyväisiä hallituksen esitykseen. Kokoomusedustajien puheenvuoroissa korostettiin byrokratian purkamista, alkoholikulttuurin muuttamista sekä yksilön- ja valinnanvapauksia. Terveysnäkökulmia painottaneet puheenvuorot olivat vähemmistössä.

Kokoomuksen Timo Heinosen mukaan mielipidemittaukset osoittivat, että suomalaiset kannattivat alkoholilain vapauttamista hallituksen esittämällä tavalla ja että, valmiuksia myös suurempiin vapautuksiin olisi ollut. Tämä kertoi Heinosen mukaan siitä, että suomalaiset luottivat sekä omaan että muiden kykyyn tehdä järkeviä päätöksiä. Heinonen oli myös vakuuttunut siitä, että uudistus tulisi vähentämään alkoholin tuontia.⁴⁰⁶ Kokoomuksen yrittäjä- ja urheilijataustainen Sinuhe Wallinheimo kuvaili prosenttirajan korotusta ”äärimalliseksi”. Wallinheimo piti useissa puheenvuoroissa esillä Tanskaa esimerkkinä maasta, jossa alkoholinkulutusta oli onnistuttu vähentämään ilman alkoholimonopolia. Wallinheimon mukaan positiivisia uudistuksia olivat ravintoloiden ja pienpanimoiden sääntelyn keveneminen, elinkeinomahdollisuuksien parantaminen sekä vähittäismyyntivalikoiman monipuolistuminen niin yrittäjien kuin kuluttajien näkökulmasta.⁴⁰⁷ Heinosen ja Wallinheimon täysistuntopuheenvuorot antoivat viitteitä siitä, että kokoomuksessa oli valmiutta vapauttaa alkoholisääntelyä ja saatavuutta kokonaisuudistuksessa esitettyä enemmän.

Kokoomuksen Markku Eestilän mukaan Suomessa elettiin edelleen ”kieltolain aikaisessa mystifioinnissa” ja hänen mukaansa ”kieltolakifilosofia” ohjasi edelleen myös alkoholipoliittista päätöksentekoa. Eestilä näki, että alkoholinkulutuksen vähentyminen

⁴⁰⁴ PTK 140/2017 vp, J. Rehula, 14.12.2017, 6, 68–70.

”Juha Rehula” Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/541.aspx> [luettu 29.12.2020]. Perhe- ja peruspalveluministeri (2015-07/2017). Sosiaali- ja terveysvaliokunnan varajäsen (2017-2019). Sosionomi.

⁴⁰⁵ PTK 141/2017 vp, 15.12.2017, 3. Prosenttirajan säilyttämistä 4,7:ssä kannatti kokoomuksen Pertti Salolainen. Poissa äänestyksestä olivat kokoomuksen Pauli Kiuru ja Sanna Lauslahti.

⁴⁰⁶ PTK 140/2017 vp, T. Heinonen, 14.12.2017, 51–53.

⁴⁰⁷ PTK 89/2017 vp, S. Wallinheimo, 19.9.2017, 10. ”Sinuhe Wallinheimo”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/1131.aspx> [luettu 21.2.2021]. Talousvaliokunnan varajäsen (2016-2019). Liikuntatieteiden maisteri, yritysvalmentaja. Kokoomuksen eduskuntaryhmän 3. vpj (2015-2016).

oli sidoksissa kulttuuriin. Kulttuurin muutos oli Eestilän mukaan hidasta, mutta muutosta oli nähtävissä esimerkiksi kansanedustajien ja nuorten käyttäytymisessä.⁴⁰⁸

Eestilä toi monen muun alkoholipolitiikan vapauttamista kannattaneen edustajan tavoin esiin kieltolain. Kieltolakiin vetoamalla vapaampaa alkoholipolitiikkaa ajaneet näyttivät halunneen luoda mielikuvaa siitä, että Suomen alkoholipolitiikka olisi edelleen hyvin rajoitettua, vaikka alkoholisääntelyä oli vapautettu kieltolain kumoamisesta lähtien. Kieltolakiin vetoamalla alkoholikulttuurin kehittämistä tavoitelleet edustajat tulivat kuitenkin itse toistaneeksi käsityksiä kieltolain ajoista alkunsa saaneesta suomalaisesta erityisestä alkoholisuhteesta ja -kulttuurista. Vaikka toisaalta voidaan nähdä, että vapaampaa alkoholisääntelyä tavoitelleet edustajat nimenomaan pyrkivät eroon kieltolain aiheuttamasta taakasta suomalaisessa alkoholikulttuurissa. Lisäksi Eestilä toi itse puheenvuorossaan esiin, että alkoholikulttuurissa ja ihmisten käyttäytymisessä oli tapahtunut positiivista kehitystä jo sen hetkisissä alkoholioloissa, ja että kulttuuri ylipäättään muuttui hitaasti.

Kokoomuksen Pertti Salolainen äänesti ainoana puolueensa edustajana sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnan mietinnön puolesta. Salolainen oli yksi kokoomuksen kokeneimmista kansanedustajista, joten hän saattoi ottaa henkilökohtaisen riskin poiketessaan puolueen linjasta. Täysistunnossa Salolainen totesi kysymyksen olleen hänelle henkilökohtaisesti tärkeä. Salolaisen mukaan asiantuntijat olivat yksimielisesti tyrmänneet prosenttirajan noston, sillä vastoin alkoholilain tavoitteita, se tulisi lisäämään alkoholinkulutusta sekä siitä aiheutuvia haittoja ja kustannuksia.⁴⁰⁹

Kokoomuksessa keskimääräistä tiukempaa alkoholipolitiikkaa edustanut Pauli Kiuru totesi täysistunnossa olleensa valmis hyväksymään minkä tahansa prosenttirajan, kunhan se olisi kokonaisuuden kannalta paras ratkaisu. Kiuru painotti, että asiantuntijoiden kuunteleminen kysymyksessä olisi tärkeää. Kiuru oli poissa äänestyksestä, mutta totesi toisessa käsittelyssä olleensa paikalla ja pidättäytyneensä äänestämästä kannanottona.⁴¹⁰ Tästä voidaan päätellä, että Kiurun käsityksen mukaan prosenttirajan nosto ei ollut paras ratkaisu. Terveystieteiden valiokunnan puolesta edustanut Sanna Lauslahti totesi

⁴⁰⁸ PTK 140/2017 vp, M. Eestilä, 14.12.2017, 14–15.

”Markku Eestilä”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/1094.aspx> [luettu 21.2.2021]. Valtiovarainvaliokunnan varajäsen (2015-2019). Eläinlääkäri.

⁴⁰⁹ PTK 140/2017 vp, P. Salolainen, 14.12.2017, 21. PTK 89/2017 vp, P. Salolainen, 19.9.2017, 17.

”Pertti Salolainen”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/259.aspx> [23.12.2020]. Ministeri (1987-1995). Kauppatieteiden maisteri.

⁴¹⁰ PTK 89/2017 vp, P. Kiuru, 19.9.2017 45–47. PTK 144/2017 vp, P. Kiuru, 18.12.2017, 154.

täysistunnossa, että prosenttirajan nostoa tulisi pohtia kansanterveydellisestä näkökulmasta ja huomioida, miten se tulisi vaikuttamaan kuluttajien käyttäytymiseen⁴¹¹. Myös Lauslahti oli poissa äänestyksestä.

Kysymys prosenttirajan nostamisesta jakoi hallitusryhmistä myös sinisiä. Valtaosa sinisistä kannatti prosenttirajan nostoa, mutta neljä olisi säilyttänyt prosenttirajan 4,7:ssä.⁴¹² Sinisen eduskuntaryhmän puheenjohtaja Simon Elo tuki puheenvuoroissaan hallituksen linjaa. Elon mukaan alkoholilain kokonaisuudistuksessa tärkeitä olivat sen talous- ja työllisyysvaikutukset, sääntelyn purkaminen sekä yrittäjien toimintaedellytysten parantaminen. Elo piti 5,5 prosenttisten alkoholijuomien sallimista vähittäismyynissä suurena askeleena vapaudelle, vaikka henkilökohtaisesti hän olisi ollut valmis vapauttamaan myös viinit ruokakaappoihin. Elo totesi sinisten luottavan ihmisiin ja heidän kykyynsä ”kantaa vastuuta ja nauttia vapautta”.⁴¹³

Prosenttirajan säilyttämistä 4,7:ssä kannattaneet siniset painottivat puheenvuoroissaan sosiaalikäsymyksiä. Poliisina työskennelleen sinisen eduskuntaryhmän ensimmäisen varapuheenjohtajan Kari Kulmalan mukaan saatavuuden lisääminen ja tietoinen alkoholinkulutuksen kasvattaminen olivat huolestuttavia asioita, erityisesti lasten ja perheiden näkökulmasta. Kulmala peräänkuulutti esitykselle perusteellista lapsivaikutusten arviointia.⁴¹⁴ Prosenttirajan säilyttämistä 4,7 prosentissa kannattanut sosiaali- ja terveystieteiden edustajan ja Alkon hallintoneuvoston puheenjohtaja Vesa-Matti Saarakkala muistutti, että asiantuntijoiden mukaan alkoholin kokonaiskulutus tulisi prosenttirajan noston myötä lisääntymään, millä tulisi olemaan laajoja terveydellisiä, sosiaalisia ja yhteiskunnallisia seurauksia. Saarakkalan mukaan alkoholista aiheutuneet ongelmat tunnuttiin kuitenkin Suomessa näkevän yksilön omana ongelmana. Hän jatkoi:

⁴¹¹ PTK 89/2017 vp, S. Lauslahti 19.9.2017, 26–27.

⁴¹² Äänestys 94, PTK 141/2017 vp, 3. Prosenttirajan säilyttämistä 4,7:ssä kannattivat sinisten Kari Kulmala, Pirkko Mattila, Lea Mäkipää ja Vesa-Matti Saarakkala.

⁴¹³ PTK 89/2017 vp, S. Elo, 19.9.2017, 81–82.

”Simon Elo”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/1317.aspx> [luettu 28.12.2020]. Sinisen eduskuntaryhmän puheenjohtaja (2017-2019).

⁴¹⁴ PTK 89/2017 vp, K. Kulmala, 19.9.2017, 54–55.

”Kari Kulmala”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/1339.aspx> [luettu 28.12.2020]. Valtiovarainvaliokunnan jäsen (2017-2019). Ylikonstaapeli. Sinisten eduskuntaryhmän 1. vpj (2017-2019).

*”Suomen alkoholipolitiikkaan ei mielestäni voida soveltaa klassisen liberalismien periaatteita. -- Liberaalikin voi perustellusti olla tässä asiassa vapauksien rajoittamisen puolella”.*⁴¹⁵

Oppositiopuolueet kannattivat pääasiassa prosenttirajan säilyttämistä 4,7:ssä. Kristillisdemokraatteja lukuun ottamatta äänet jakautuivat kuitenkin kaikissa puolueissa⁴¹⁶. SDP, vihreät, vasemmistoliitto ja RKP tekivät sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietintöön yhteisen vastalauseen, jossa esitettiin sekä prosenttirajan että valmistustaparajoitteen säilyttämistä nykyisellään⁴¹⁷.

SDP äänesti yhtä edustajaa lukuun ottamatta sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietinnön puolesta⁴¹⁸. SDP:n sosiaali- ja terveystieteisiin painottunut alkoholipoliittinen linja mukaili puolueen ohjelmatyötä. SDP:n vuonna 2014 julkaisemissa perhepolitiikkaa ja tasa-arvoa käsittelevissä erityisohjelmissa alkoholinkäyttöä pidettiin yhtenä suurimpana terveyserojen ja huono-osaisuuden aiheuttajana. Niiden vähentämiseksi alkoholin kokonaiskulusta ja alkoholihaittoja oli vähennettävä, missä tehokkaina keinoina pidettiin alkoholin hinnan, saatavuuden ja mainonnan rajoituksia.⁴¹⁹ SDP:n edustajat pitivät terveyseroja esillä myös täysistunnossa ja puolueen vuoden 2017 periaateohjelmassa terveyserojen kaventamista pidettiin yhtenä sosialidemokratian keskeisimmistä tehtävistä nykymaailmassa⁴²⁰. Tässä voidaan nähdä laajemmin vasemmistopuolueelle ominainen pyrkimys tasa-arvoon, joka alkoholikysymyksessä kytkeytyy olennaisesti alkoholin aiheuttamiin terveyseroihin.

SDP:n ohjelmatyössä todettiin myös, etteivät elintavat olleet aina yksilön vapaata valintaa, vaan niihin vaikuttivat esimerkiksi taloudelliset resurssit ja kulttuuri, jossa yksilö eli⁴²¹. Tässä kiteytyi yksi SDP:n ja hallituksen sen hetkinen linjaero, kun hallitus korosti yksilöiden valinnanvapautta ja vastuunottoa omasta hyvinvoinnista. Lisäksi

⁴¹⁵ PTK 140/2017 vp, V.M. Saarakkala, 19.9.2017,49–50. Kansanedustajat, Vesa-Matti Saarakkala <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/1041.aspx> [luettu 2.2.2021]. Sosiaali- ja terveysvaliokunnan jäsen (2015-2019). Alko Oy:n hallintoneuvosto, pj (2016-2019).

⁴¹⁶ PTK 141/2017 vp, 3. Äänestys 94.

⁴¹⁷ StVM 24/2017 vp, 14.12.2017, 86–96.

⁴¹⁸ PTK 141/2017 vp, 15.12.2017, 3. SDP:n Ville Skinnari kannatti prosenttirajan nostoa.

⁴¹⁹ Suomen Sosialidemokraattinen Puolue, ”Kasvu alkaa perheestä- Lapsi- ja perheystävälliseen yhteiskuntaan”, 2014. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto.

<https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/SDP/994> [luettu 29.12.2020].

Suomen Sosialidemokraattinen Puolue, ”Tasa-arvo, vapaus ja solidaarisuus”, 2014. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/SDP/966> [luettu 29.12.2020].

⁴²⁰ Suomen Sosialidemokraattinen Puolue, ”Vastuun, tasa-arvon ja solidaarisen vapauden liike – SDP:n periaateohjelma”, 2017. Pohtiva - Poliittisten ohjelmien tietovaranto.

<https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/SDP/1003> [luettu 23.3.2021].

⁴²¹ Suomen Sosialidemokraattinen Puolue, ”Tasa-arvo, vapaus ja solidaarisuus”, 2014. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto.

SDP:n periaateohjelmassa todettiin vapauden olevan sosialidemokraateille positiivista vapautta⁴²², jonka mukaan ihmiset ovat vapaita, kun heillä on todellinen mahdollisuus toteuttaa omia tavoitteitaan⁴²³. Voidaan siis nähdä, että SDP:n mukaan yhteiskunnalla oli alkoholisasioissa vastuuta ihmisten hyvinvoinnista tarjoamalla otolliset olosuhteet ja mahdollisuudet ylläpitää hyviä elintapoja.

SDP:n ohjelmatyön sanoma korostui myös puolueen edustajien puheenvuoroissa. Alkoholilain kokonaisuudistuksen nähtiin kasvattavan terveyseroja sekä kurjistavan lapsiperheiden asemaa. SDP:n Merja Mäkisalo-Ropponen mukaan asiantuntijat olivat yksimielisiä siitä, että uudistuksen seurauksena alkoholin kulutus kasvaisi ja inhimilliset, taloudelliset ja terveydelliset haitat lisääntyisivät. Mäkisalo-Ropponen piti lasten ja nuorten kannalta haitallisena sitä, että limuviinat sallittaisiin vähittäismyynnissä ja, ettei alkoholimainontaan ollut tehty rajoituksia.⁴²⁴

Oppositiopuolue perussuomalaisista valtaosa kannatti ruokakaupoissa myytävien alkoholijuomien prosenttirajan nostoa 5,5:een, mikä oli odotettua, sillä puolue oli osallistunut lain valmisteluun hallituksessa kesään 2017 asti. Prosenttirajan säilyttämistä 4,7:ssä kannatti 4 puolueen edustajaa.⁴²⁵ Prosenttirajan nostoa kannattaneet perussuomalaiset olivat valmiita myös suurempiin vapautuksiin, eikä enemmistön alkoholin saatavuutta haluttu rajoittaa vähemmistön ongelmien vuoksi.

Perussuomalaisen eduskuntaryhmän puheenjohtajan Leena Meren mukaan alkoholijuomien valinnanvapauden esteeksi muodostuivat suurkuluttajat. Alkoholin liikakäytön osalta tulisi Meren mukaan keskittyä sen taustalla oleviin syihin.⁴²⁶ Perussuomalaisten Jari Ronkaisen mukaan prosenttirajan nostolla vähittäismyynnissä olisi merkittäviä taloudellisia ja työllistäviä vaikutuksia, ja hän olisi ollut itse valmis

⁴²² Suomen Sosialidemokraattinen Puolue, ”Vastuun, tasa-arvon ja solidaarisen vapauden liike – SDP:n periaateohjelma”, 2017. Pohtiva - Poliittisen ohjelmien tietovaranto.

⁴²³ Paloheimo 2008, 29–30.

⁴²⁴ PTK 140/2017 vp, M. Mäkisalo-Ropponen, 14.12.2017, 42–43. ”Merja Mäkisalo-Ropponen”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/1087.aspx> [luettu 12.4.2021]. Terveystieteiden tohtori, Erikoissairaanhoitaja.

⁴²⁵ PTK 141/2017 vp. 15.12.2017, 3. Perussuomalaisista prosenttirajan säilyttämistä 4,7:ssä kannattivat: Laura Huhtasaari, Toimi Kankaanniemi, Mika Niikko ja Ville Vähämäki.

”Laura Huhtasaari”, Eduskunnan verkkosivut.

<https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/1333.aspx> [luettu 16.3.2021]. Talousvaliokunnan jäsen (2017-2019). Kasvatustieteen maisteri, erityisopettaja. ”Ville Vähämäki”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/1136.aspx> [luettu 16.3.2021].

Valtiovarainvaliokunnan varapuheenjohtaja (2016-2019). Diplomi-insinööri.

⁴²⁶ PTK 89/2017 vp, L. Meri, 19.9.2017, 11–12.

”Leena Meri”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/1349.aspx> [luettu 22.2.2021]. Perussuomalaisten eduskuntaryhmän puheenjohtaja (2017-2019).

sallimaan myös viinit ruokakaappoihin. Ronkaisen mukaan syyt koko kansan alkoholituotteiden saatavuuden rajoittamiseen alkoivat käydä vähiin, kun esimerkiksi nuorten elintavoissa ja alkoholikäytössä oli tapahtunut myönteistä kehitystä.⁴²⁷

Perussuomalaisten Jani Mäkelä teki hallituksen esitykseen muutosehdotuksen, jossa esitettiin vähittäismyyntiluvan sallimista 8,5 prosenttisille juomille. Mäkelä vetosi täysistuntopuheenvuorossaan mielipidetiedusteluihin, jotka hänen mukaansa osoittivat, että suomalaiset olivat ”eduskunnan sosiaalihuolto-osastoa valmiimpia” siirtymään kohti sivistyneitä eurooppalaisia juomatapoja.⁴²⁸

Alkoholikeskustelussa viitattiin usein Mäkelän esiin nostamaan ajatukseen siitä, että Suomessa olisi siirryttävä kohti eurooppalaista alkoholikulttuuria ja juomatapoja. Tällä viitattiin Ranskan kaltaisiin perinteisiin viinimaihin, jossa alkoholia on vapaammin saatavilla ja sitä käytetään useammin, mutta vähemmän kerralla ja yleensä ruokailun yhteydessä. Tässä ilmeni jälleen käsitys siitä, että Suomi poikkesi alkoholikulttuuriltaan, ja tässä tapauksessa erityisesti alkoholisääntelyltään, merkittävästi muusta Euroopasta. Toisaalta Euroopassa suhtautuminen alkoholiin oli muuttunut ja alkoholisääntelyä oli kiristetty useissa EU-maissa. Puheet Euroopasta sallivan alkoholipolitiikan ja -kulttuurin näkökulmasta eivät siis olleet yksiselitteisiä,⁴²⁹ ja voidaan nähdä, että alkoholisääntelyä vapauttaessaan Suomi oli osin etenemässä päinvastaiseen suuntaan kuin muu Eurooppa.

Prosenttirajan säilyttämistä 4,7:ssä kannattaneet perussuomalaiset korostivat sosiaalineläkökulmia, erityisesti lasten ja nuorten asemaa. Perussuomalaisten Mika Niikon mukaan lainsäädäntöä tuli tehdä aina heikoimman ehdoilla. Prosenttirajan noston osalta Niikko oli huolissaan sen vaikutuksista lasten ja nuorten asemaan alkoholista kärsivissä perheissä. Niikko muistutti puheenvuorossaan myös siitä, että alkoholi aiheutti Suomessa merkittävän osan ennenaikaisista kuolemista.⁴³⁰ Entinen kristillisdemokraatti ja perussuomalaisten eduskuntaryhmään vuodesta 2015 alkaen kuulunut Toimi Kankaanniemi oli puolestaan huolissaan Alkon monopoliasemasta. Ministerinä sosiaali- ja terveysministeriössä vuosina 1991-1995 toiminut Kankaanniemi muistutti, että Suomi

⁴²⁷ PTK 89/2017 vp, J. Ronkainen, 19.9.2017, 55. ”Jari Ronkainen”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/1308.aspx> [luettu 22.2.2021].

⁴²⁸ PTK 141/2017 vp, Liite 3B- HE 100/2017 vp. <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2017-AK-165472.pdf> [luettu 29.12.2020]. PTK 89/2017 vp, J. Mäkelä, 19.9.2017, 72–73.

”Jani Mäkelä”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/1301.aspx> [luettu 22.2.2021].

⁴²⁹ Kaukonen 2013, 211.

⁴³⁰ PTK 140/2017 vp, M. Niikko, 14.12.2017, 9, 53–55.

sai EU:hun liittyessään säilyttää alkoholimonopolin kansanterveysyihin vedoten. Kankaanniemi epäili, että mikäli perustelu olisi jatkossa elinkeinopoliittinen, olisi Alkon asema vaarassa.⁴³¹

Myös oppositiopuolue vihreiden äänet jakautuivat prosenttirajan nostoa koskevassa äänestyksessä. Puolueen kansanedustajista 10 kannatti prosenttirajan säilyttämistä 4,7:ssä ja 4 olisi ollut valmis nostamaan rajan 5,5:een. Vihreät oli myös mukana SDP:n johdolla tehdyssä vastalauseessa, jossa prosenttiraja ehdotettiin säilytettäväksi 4,7:ssä.⁴³² Vihreiden ohjelmissa alkoholiasioita oli käsitelty lähinnä verotuksen yhteydessä. Hyvinvointivaltiota käsittelevässä ohjelmassaan vuodelta 2015 puolue otti kuitenkin kantaa valinnanvapauden teemaan. Ohjelman mukaan vihreässä hyvinvointivaltiossa tuettiin ihmisten valinnanvapautta, mutta ymmärrettiin myös vapaan valinnan rajat. Puolueen mukaan ihmisen valinnat eivät olleet irrallaan yhteiskunnasta tai ympäristöstä.⁴³³ Voidaan siis nähdä, että vihreiden mukaan yhteiskunnalla oli alkoholiasioiden osalta vastuuta siitä, millaisia valinnan mahdollisuuksia se ihmisille tarjosi.

Vihreiden edustajien puheenvuoroissa tuotiin esiin hallituksen esityksen ristiriitaisuuksia. Eduskuntaryhmän puheenjohtajan Krista Mikkosen mukaan kansanterveysnäkökulma oli jäänyt alkoholilain uudistuksessa elinkeinonäkökulmaa heikommalle. Tästä huolimatta kokonaisuus ei ollut Mikkosen mukaan myöskään taloudellisesti järkevä, sillä alkoholihaitat tulisivat lisääntymään ja työllisyysvaikutukset kohdistumaan pääasiassa julkiselle sektorille.⁴³⁴ Vihreistä löytyi myös varovaista tukea hallituksen esitykselle. Prosenttirajan noston puolesta äänestäneen Olli-Poika Parviaisen mukaan byrokratian keventäminen ja valmistustaparajoitteen poistaminen olivat hyviä uudistuksia, vaikka olutkulttuurin kannalta esitys oli Parviaisen mukaan ”torso”.⁴³⁵

⁴³¹ PTK 140/2017 vp, T. Kankaanniemi, 14.12.2017, 62–63. ”Toimi Kankaanniemi”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/175.aspx> [luettu 29.12.2020]. Perussumalaisten eduskuntaryhmä (2015-). Valtiovarainvaliokunnan jäsen (2015-2019).

⁴³² StVM 24/2017 vp, 14.12.2017, 90–96. PTK 141/2017 vp, 3. Vihreistä prosenttirajan nostoa 5,5:een kannattivat: Jyrki Kasvi, Ville Niinistö, Olli-Poika Parviainen ja Antero Vartia.

⁴³³ Vihreä Liitto, ”Kestävää, reilua ja yhteistä hyvinvointia”, 2015. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/VIHR/1109> [luettu 16.2.2021].

⁴³⁴ PTK 89/2017 vp, K. Mikkonen, 19.9.2017, 62–63. ”Krista Mikkonen”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/1298.aspx> [luettu 23.2.2021]. Vihreiden eduskuntaryhmän puheenjohtaja (2016-2019).

⁴³⁵ PTK 140/2017 vp, O.P. Parviainen, 14.12.2017, 9. ”Olli-Poika Parviainen”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/1304.aspx> [luettu 23.2.2021]. Vihreän eduskuntaryhmän 1. varapuheenjohtaja (2015-2019).

Vihreiden Hanna Halmeenpää korosti, että saatavuuden parantaminen vähittäismyynnissä tulisi sosiaali- ja terveyshaittojen ohella aiheuttamaan vuosittain 150 kuolemaa. Halmeenpään mukaan vallalla oli ajatus sitä, että vapauden lisääntyminen lisäisi vastuuta, mutta näin ei tilastojen valossa alkoholin suhteen ollut.⁴³⁶ Halmeenpään puheenvuorossa ilmenee vihreiden periaateohjelmassaan linjaama käsitys vapaudesta. Vihreät määritteli vapauden yhdeksi puolueen tärkeimmiksi periaatteiksi, mutta puolueen mukaan vapautta voitiin rajoittaa esimerkiksi silloin, ”kun rajoittamisen hyödyt varmasti ylittävät haitat”⁴³⁷. Voidaan siis nähdä, että vihreät näki asiantuntijoiden ennakoimien sosiaali- ja terveysongelmien ja kuolemien ehkäisyn alkoholin vapaampaa saatavuutta tärkeämmäksi.

Oppositio puolue vasemmistoliitto äänesti puolueena lähes yksimielisesti sosiaali- ja terveysvaliokunnan mietinnön mukaisesti. Vain yksi puolueen edustaja kannatti prosenttirajan nostamista 5,5:een. Vasemmistoliitto oli myös mukana vastalauseessa, jossa prosenttirajaa esitettiin säilytettäväksi 4,7:ssä.⁴³⁸ Vasemmistoliiton kanta äänestyksessä ja täysistuntokeskusteluissa mukaili puolueen vuonna 2017 julkaisemaa sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamista käsitellyttä ohjelmaa. Ohjelmassa todettiin, että hallituksen esittämä alkoholilain kokonaisuudistus vaikeutti terveyden edistämistä ja sairauksien ehkäisyä, sillä se tulisi lisäämään kuolemia. Vasemmistoliiton mukaan liiketoiminnan edut oli nostettu alkoholipolitiikassa terveyden ja hyvinvoinnin yläpuolelle.⁴³⁹

Talousvaliokunnan jäsenen Hanna Sarkkisen mukaan hallituksen esityksen positiiviset vaikutukset olivat haittoihin nähden pieniä. Uudistus oli Sarkkisen mukaan negatiivinen niin kansanterveyden kuin -talouden kannalta, sillä alkoholinkulutuksen ja haittojen kasvu tulisi johtamaan viranomaiskustannuksien nousuun sekä aiheuttamaan menetettyjä työtunteja.⁴⁴⁰ Vasemmistoliiton Aino-Kaisa Pekonen totesi täysistunnossa seuraavaa:

”Minä ajattelen, että vahvempi kestää sen, minkä heikompi vaatii. Eli ne, joilla ei ole ongelmia alkoholin kanssa, voivat hakea jatkossakin vahvemmat alkoholinsa Alkosta.

⁴³⁶ PTK 140/2017 vp, H. Halmeenpää, 14.12.2017, 55–57. ”Hanna Halmeenpää”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/1324.aspx> [luettu 23.2.2021].

⁴³⁷ Vihreä liitto, ”Vihreiden periaateohjelma – Vastuu, vapaus, välittäminen”, 20.5.2012. Pohtiva – Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/VIHR/857> [luettu 31.3.2021].

⁴³⁸ PTK 141/2017 vp, 15.12.2017, 3. Markus Mustajärvi. StVM 24/2017 vp, 14.12.2017, 90-96.

⁴³⁹ Vasemmistoliitto, ”Osallisuus, itsemääräämisoikeus ja kestävyys! Vasemmistoliiton esitys sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamiseksi”, 2017. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/VAS/1320> [luettu 16.2.2021].

⁴⁴⁰ PTK 140/2017 vp, H. Sarkkinen, 14.12.2017, 9–10. ”Hanna Sarkkinen”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/1312.aspx> [luettu 22.2.2021]. Talousvaliokunnan jäsen (2015–2019).

Kaikki tutkimukset osoittavat, että saatavuuden helpottaminen lisää alkoholin haittoja ja alkoholikuolemia. --Emme kai me voi tässä sivistyneessä valtiossa säätää lakia, joka tulee lisäämään kuolemia?”⁴⁴¹

Prosenttirajan nostoa 5,5:een kannattanut Savukoskelta kotoisin oleva Markus Mustajärvi korosti puheenvuorossaan, että pienille kyläkaupoille oli tärkeää se, mitä vähittäiskaupoissa voitiin myydä.⁴⁴²

Myös oppositiopuolue RKP kannatti pääasiassa prosenttirajan säilyttämistä 4,7:ssä, ja oli mukana oppositiopuolueiden valmistelemissa vastalauseissa, jossa vähittäismyynnin prosenttiraja ja valmistustaparajoite ehdotettiin säilytettäväksi ennallaan. RKP:n kansanedustajista 3 kannatti prosenttirajan nostoa 5,5:een.⁴⁴³ Vuonna 2015 julkaisemassaan päihdepoliittisessa ohjelmassa RKP totesi, että alkoholin liikakäyttö ja riippuvuudet olivat laaja ja kallis ongelma suomalaisessa yhteiskunnassa. Alkoholin aiheuttamat sosiaaliset, taloudelliset ja terveydelliset ongelmat heijastuivat yleensä myös alkoholinkäyttäjän lähipiiriin, minkä takia alkoholi oli ohjelman mukaan yksi merkittävimmistä syistä perheväkivallan lisääntymisen taustalla.⁴⁴⁴

RKP:n edustajat nojasivat puheenvuoroissaan puolueen ohjelmatyöhön, mutta puolueesta löytyi tukea myös tukea prosenttirajan nostolle. Puolueen puheenjohtajan ja Alkon hallintoneuvoston varapuheenjohtajan Anna-Maja Henrikssonin mukaan Suomessa ei tulisi tehdä alkoholin kulutusta ja haittoja lisäävää uudistusta, sillä alkoholi oli jo ennestään merkittävä ongelma.⁴⁴⁵ Prosenttirajan nostoa kannattaneen RKP:n eduskuntaryhmän puheenjohtajan Stefan Wallinin mukaan alkoholia ja sen saatavuutta oli saatettu mystifioida liikaa, mikä oli tehnyt alkoholista ”kielletyn hedelmän”. Tästä syystä alkoholipolitiikassa oli Wallinin mukaan jatkettava liberaalilla tiellä.⁴⁴⁶ Talousvaliokunnan jäsen RKP:n Joakim Strand näki alkoholilain kokonaisuudistuksen sisältävän hyviä elementtejä, kuten byrokratian purkamista, pienpanimoiden toiminnan

⁴⁴¹ PTK 89/2017 vp, A.K. Pekonen, 19.9.2017, 6.

⁴⁴² PTK 89/2017 vp, M. Mustajärvi, 19.9.2017, 12. ”Markus Mustajärvi”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/802.aspx> [luettu 3.2.2021]. Yrittäjä. Vasemmistoliiton eduskuntaryhmän 2 vpj. (2016-2019).

⁴⁴³ PTK 141/2017 vp, 15.12.2017, 3. Prosenttirajan nostoa 5,5:een kannatti RKP:n edustajista: Anders Adlercreutz, Joakim Strand ja Stefan Wallin.

⁴⁴⁴ Ruotsalainen kansanpuolue, ”Päihdepoliittinen ohjelma”, 2015. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/SFP/1266> [luettu 16.2.2021].

⁴⁴⁵ PTK 89/2017 vp, A.M. Henriksson, 19.9.2017, 12–13.

”Anna-Maja Henriksson”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/941.aspx> [luettu 22.2.2021]. Ruotsalainen kansanpuolue, pj (2016-), Alko Oy:n hallintoneuvosto, vpj (2016-2019).

⁴⁴⁶ PTK 89/2017 vp, S. Wallin, 19.9.2017, 70–72.

”Stefan Wallin”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/910.aspx> [luettu 16.3.2021]. Ruotsalaisen eduskuntaryhmän puheenjohtaja (2016-2018).

vapautumista ja työllisyyden parantumista. Strand toivoi alkoholikulttuuriin muutosta, sillä alkoholi vaikutti Suomessa merkittävästi kansanterveyteen. Lisäksi hän toivoi uudistuksen vähentävän alkoholin matkustajatuontia.⁴⁴⁷

RKP:n vuoden 2016 periaateohjelman valossa erilaiset painotukset puolueen sisällä olivat ymmärrettäviä. RKP korosti olevansa liberaalipuolue ja se painotti yksilön vastuuta omasta elämästään ja terveydestään sekä markkinoiden vapautta ja rajattomuutta. Toisaalta puolue korosti tasa-arvon ja sosiaalisen vastuun merkitystä sekä panostusta sosiaalisten ja terveydellisten ongelmien ennaltaehkäisyyn ja terveyden edistämiseen.⁴⁴⁸

Kristillisdemokraatit äänesti ainoana puolueena yksimielisesti prosenttirajan korottamista vastaan.⁴⁴⁹ Kristillisdemokraatit korosti, että alkoholinkulutusta voitiin vähentää joko nostamalla hintaa, vähentämällä saatavuutta tai rajoittamalla mainontaa. Nyt hallitus oli kuitenkin puolueen linjan vastaisesti tekemässä vapautuksia kaikkien näiden toimien osalta. Kristillisdemokraatit piti täysistuntokeskustelussa esillä sitä, että vähittäiskaupassa myytävien alkoholijuomien prosenttirajan nostamisen sijaan, raja tulisi laskea 3,5:een. Tästä puolue oli tehnyt myös muutosehdotuksen hallituksen esitykseen sekä lakialoitteen syyskuussa 2017.⁴⁵⁰ Vähittäismyynnin prosenttirajan laskemista puolue oli pitänyt esillä jo erityisohjelmassaan vuonna 2013, jolloin puolue myös linjasi, ettei limuviinoja pitäisi tuoda ruokakauppoihin⁴⁵¹.

Alkoholilain kokonaisuudistuksen hyväksymisestä äänestettiin täysistunnossa 19. joulukuuta 2017. Kokonaisuudistus hyväksyttiin äänin 124-65. Lopullisessa äänestyksessä hallituspuolueet keskusta, kokoomus ja siniset äänestivät yksimielisesti uudistuksen puolesta. Myös perussuomalaiset kannattivat pääasiassa alkoholilain kokonaisuudistusta, viiden edustajan poiketessa puolueen linjasta.⁴⁵² Oppositiopuolueista

⁴⁴⁷ PTK 89/2017 vp, J. Strand, 19.9.2017, 58. ”Joakim Strand”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/1318.aspx> [luettu 28.12.2020]. Talousvaliokunnan jäsen (2015-2019), valtiovarainvaliokunnan varajäsen (2016-2019).

⁴⁴⁸ Ruotsalainen kansanpuolue, ”Inhimillinen ja menestykseäs Suomi – Puolueohjelma”, 2016. Pohtiva – Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/SFP/926> [luettu 31.3.2021].

⁴⁴⁹ PTK 141/2017 vp. 15.12.2017, 3.

⁴⁵⁰ Lakialoite LA 34/2017 vp 19.9.2017. Muutosehdotus HE 100/2017 vp, PTK 141/2017 vp Liite 3C <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatiecto/Documents/EDK-2017-AK-165474.pdf> [luettu 29.12.2020].

⁴⁵¹ Kristillisdemokraatit, ”Linjapaperi- Adoptiosta äitiyteen- kristillisdemokratiaa selkokielellä”, 2013. Pohtiva poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KD/1193> [luettu 16.2.2021].

⁴⁵² PTK 145/2017 vp, 19.12.2017, 2. Perussuomalaiset, jotka äänestivät tyhjää: Juho Eerola ja Laura Huhtasaari. Alkoholilain kokonaisuudistuksen hylkäämisen puolesta äänestivät: Toimi Kankaanniemi, Mika Niikko, Sami Savio.

SDP ja kristillisdemokraatit äänesti yksimielisesti alkoholilain kokonaisuudistuksen hylkäämisen puolesta. Vihreiden edustajista 7, vasemmistoliiton edustajista 1 ja RKP:n edustajista 5 olivat lopulta valmiita hyväksymään alkoholilain kokonaisuudistuksen.⁴⁵³

5.5. Yhteenveto alkoholilain kokonaisuudistuksesta

Kaikki eduskuntapuolueet näkivät alkoholilain kokonaisuudistuksen tarpeelliseksi. Byrokratian keventämistä ja säännösten selkeyttämistä pidettiin tervetulleina uudistuksina. Vähittäismyynnissä sallittujen alkoholijuomien prosenttirajan nosto ja valmistustaparajoitteen poisto herättivät kuitenkin keskustelua, jotka toivat aiempaa voimakkaammin esiin myös puolueiden väliset ideologiset erot. Prosenttirajan nostoa koskevan äänestyksen tulos oli äärimmäisen tiukka ja äänet jakautuivat kaikissa puolueissa, kristillisdemokraatteja lukuun ottamatta.

Eduskuntakeskustelussa ja mediassa tuotiin esiin, että hallituspuolueiden kesken olisi aikaisemmin sovittu vapaiden käsien antamisesta prosenttirajan nostoa koskevassa äänestyksessä. Lopulta kokoomus oli sopinut äänestävänsä kysymyksessä puolueena yhtenäisesti.⁴⁵⁴ Kokoomus toivoi varmasti yhtenäisyyttä myös hallituskumppaneilta, sillä hallituksen enemmistö oli kesällä 2017 kutistunut 105 kanasanedustajaan, eikä prosenttirajan noston läpimeno ollut itsestäänselvyys.

Äänestyksen tulos tuki käsitystä siitä, että kokoomus oli käyttänyt ryhmäkuria, sillä vain pitkän linjan kokoomusedustaja Pertti Salolainen äänesti puolueen linjan vastaisesti. Äänestyksen lisäksi kokoomus halusi näyttäytyä yhtenäisenä täysistuntokeskustelussa. Puheenvuoroja pitivät pääasiassa vapaampaa alkoholipolitiikkaa kannattaneet edustajat, kuten Timo Heinonen ja Sinuhe Wallinheimo, joiden näkemykset sopivat kokonaisuudistuksen tavoitteisiin ja periaatteisiin. Toisaalta keskusteluun otti aktiivisesti

⁴⁵³ ”Sami Savio”, Eduskunnan verkkosivut. <https://www.eduskunta.fi/FI/kansanedustajat/Sivut/1314.aspx> [luettu 16.3.2021]. Perussuomalaisten eduskuntaryhmän 2. varapj (2017-2019).

⁴⁵⁴ PTK 145/2017 vp, 19.12.2017, 2.

Vihreiden kansanedustajista alkoholilain kokonaisuudistuksen hyväksymistä kannattivat Emma Kari, Jyrki Kasvi, Ville Niinistö, Olli-Poika Parviainen, Antero Vartia, Ozan Yanar ja Krista Mikkonen. Vasemmistoliiton edustajista kokonaisuudistuksen puolesta äänesti Jari Myllykoski. RKP:sta kokonaisuudistusta kannattivat Anders Adlercreutz, Thomas Blomqvist, Mats Nylund, Matias Löfström ja Stefan Wallin.

⁴⁵⁴ ”Eduskunta keskusteli alkoholilaista aamukolmeen: Kova kiista kaupan oluiden prosentista ja alkoholin etämyynnistä huipentuu äänestykseen kello 10”. *Helsingin Sanomat*. 15.12.2017 <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005489718.html> [luettu 8.11.2020].

”Alkoholiveron korotukset jäävät odottamaan alkoholilain uudistusta”. *YLE Uutiset*, 29.11.2017. <https://yle.fi/uutiset/3-9954681> [luettu 8.11.2020].

osaa myös Pauli Kiuru, joka alkoholipolitiikassa edusti usein puolueesta poikkeavaa linjaa. Hän myös pidättäytyi äänestämästä prosenttirajaa koskevassa äänestyksessä.

Pääministeripuolue keskustan edustajat saivat äänestää omantuntonsa mukaan prosenttirajakysymyksessä. Puolueen edustajilta ei vaadittu yhtenäisyyttä myöskään täysistunnossa ja keskustaedustajat toivat vapaasti esiin näkemyksiään, joista suurin osa poikkesi hallituksen linjasta. Kriittisiä huomioita esittivät erityisesti sosiaali- ja terveystieteitä painottaneet edustajat ja myönteisemmin prosenttirajan nostoon ja kokonaisuudistukseen suhtautuivat yrittäjä- ja taloustaustaa omaavat edustajat. Täysin varauksetonta tukea prosenttirajan nostolle ei keskustan suunnalta esitetty.

Sininen tulevaisuus antoi edustajilleen vapaat kädet prosenttirajaa koskevassa äänestyksessä ja myös täysistunnossa puolueen edustajat esittivät vapaasta näkemyksiään. Neljä puolueen edustajaa kannatti äänestyksessä prosenttirajan säilyttämistä 4,7:ssä hallituksen ja sinisten linjan vastaisesti. Puolue oli jakautunut alkoholipolitiikassa, kun sen virallinen linja keskittyi talouteen, yrittäjyyteen ja yksilönvapauksiin liittyviin kysymyksiin osan painottaessa sosiaali- ja terveystieteitä.

Prosenttirajaa koskevassa äänestyksessä perussuomalaiset, vihreät, vasemmistoliitto ja RKP antoivat edustajilleen vapaat kädet. Näin oli todennäköisesti myös yksimielisesti prosenttirajan säilyttämistä 4,7:ssä kannattaneen kristillisdemokraattien kohdalla, sillä puolue ajoi prosenttirajan laskemista 3,5:een. SDP:n kohdalla kysymys vapaiden käsien antamisesta ei kuitenkaan ole yhtä selvä, sillä vain yksi edustaja poikkesi puolueen linjasta. Koska äänestyksen tiedettiin olevan tiukka, saattoi SDP pääoppositiipuolueena nähdä mahdollisuuden kaataa esitys äänestämällä yhtenäisesti sitä vastaan. Vapaiden käsien antamisen puolesta puhui se, että SDP esiintyi yhtenäisesti täysistunnossa.

Alkoholilain kokonaisuudistuksen käsittelyn yhteydessä SDP:n sosiaali- ja terveyskysymyksiin painottunut alkoholipoliittinen linja oli vahvistunut. Puolue piti esillä lasten, nuorten ja perheiden asemaa sekä alkoholin aiheuttamia terveysongelmia ja -eroja. Puolue näki, että yhteiskunnalla oli vastuunsa siitä, millaiset mahdollisuudet se loi yksilöille terveyttä edistävien valintojen tekemiseksi. SDP:n alkoholipoliittinen linja ei siis ollut liberalisoitunut muiden suurien puolueiden, keskustan, kokoomuksen ja perussuomalaisten, tapaan. Toki on huomioitava, että SDP oli johtava oppositiipuolue, jonka tarkoituksena oli haastaa hallituksen linjaa. SDP:n alkoholipoliittisen painotuksen vahvistuminen näkyi kuitenkin täysistunnon lisäksi puolueen ohjelmatyössä.

Vasemmistoliiton ja vihreiden alkoholipoliittisessa linjassa ei näytä tapahtuneen olennaista muutosta. Vasemmistoliitolle terveydelliset ja sosiaaliset näkökulmat sekä alkoholikuolemat olivat etusijalla ja alkoholipoliittikkaa tuli puolueen mukaan tehdä heikoimman ehdoilla. Vasemmistoliitto halusi myös laskea anniskeltavan alkoholin verotusta, sillä puolue halusi ohjata alkoholinkulutusta kotioloista ravintoloihin ja tukea työllisyyttä. Niin ikään vihreiden alkoholipoliitikassa ja puolueen ohjelmatyössä sosiaali- ja terveysnäkökulmat olivat keskiössä, ja puolue piti edelleen esillä alkoholinkulutuksen ohjaamista ravintoloihin ja ravintola-alan tukemista verotuksen avulla. Vihreät piti täysistunnossa esillä myös alkoholijuomakulttuuriin liittyviä huomioita. Täysistuntokeskustelujen ja äänestystuloksen perusteella puolueen linjassa oli havaittavissa vähittäistä muutosta liberaalimpaan suuntaan ja osa vihreiden edustajista tuki prosenttirajan nostoa vähittäismyynnissä.

Myös RKP:n alkoholipoliittinen linja keskittyi edelleen sosiaali- ja terveystieteisiin, vaikka puolueen taholta painotettiin aiempaa enemmän myös talousnäkökulmia ja yksilönvapauksia. Kristillisdemokraattien alkoholipoliittinen linja oli säilynyt samana ja puolue kannatti edelleen tiukempaa sääntelyä sekä alkoholiverotuksen että saatavuuden osalta.

Perussuomalaiset oli edellisen vaalikauden tapaan jakautunut alkoholipoliittikassaan. Puolueen ohjelmatyön sekä täysistuntokeskustelujen ja -äänestysten perusteella talousnäkökulmat olivat nyt kuitenkin menneet puolueen linjassa sosiaalikeskustelujen edelle. Puolueen virallinen alkoholipoliittinen linja keskittyi talous- ja työllisyyskysymyksiin sekä yksilönvapauksiin. Valtaosa puolueen edustajista tuki alkoholilain kokonaisuudistuksen periaatteita ja prosenttirajan nostoa vähittäismyynnissä. Vähemmistö perussuomalaisista painotti täysistuntokeskustelussa sosiaalikeskusteluita sekä lasten, nuorten ja perheiden asemaa. Neljä puolueen edustajaa kannatti äänestyksessä prosenttirajan säilyttämistä 4,7:ssä.

Perussuomalaisten alkoholipoliittisen linjan muuttumisen taustalla voidaan laajemmassa kuvassa nähdä yhteys puolueen talouspoliittisen linjan muutokseen 2010-luvun aikana. 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä perussuomalaiset oli keskustavasemmistolainen puolue, jota Timo Soini luonnehti ”työväenpuolueeksi ilman sosialismia”. Vuoden 2011 eduskuntavaaliohjelmassa puolue esitti vielä useita

veronkorotuksia, kuten alkoholiveron ja yritysten osinkoverotuksen kiristämistä⁴⁵⁵. Suomen puolueita tutkineen Rauli Mickelssonin mukaan valtaosa perussuomalaisten vuoden 2011 eduskuntaryhmästä kannatti vasemmistolaista talouspolitiikkaa⁴⁵⁶. Vuonna 2015 alkaneella hallituskaudella perussuomalaisten talouspolitiikka siirtyi kuitenkin oikeammalle, mikä konkretisoitui puolueen sitoutumisessa Sipilän hallituksen ohjelmaan. Puolueen talouspolitiikan muuttumista vahvistaa myös se, että vuoden 2019 eduskuntavaaleissa perussuomalaisista valittiin enemmän yrittäjätaustaisia edustajia kuin mistään muusta puolueesta.⁴⁵⁷

Sinisten Vesa-Matti Saarakkalan puheenvuoro alkoholilain kokonaisuudistuksen yhteydessä kiteytti hyvin hankaluuden sijoittaa puolueet alkoholipolitiikassa, ja erityisesti alkoholilain kokonaisuudistuksen osalta, liberaali-konservatiivi-akselille. Saarakkalan mukaan prosenttirajakysymyksessä liberaali saattoi perustellusti olla vapauksien rajoittamisen puolella. Kun perinteisesti arvoliberaalit vasemmistopuolueet ja vihreät on mielletty politiikassa uudistusmielisiksi, jäi niille alkoholilain kokonaisuudistuksessa jarruttajan rooli. Toisaalta konservatiivisemmat keskusta ja perussuomalaiset ajoivat alkoholisääntelyn vapauttamista.

6. Johtopäätökset

Suomen alkoholipolitiikkaan vaikutti 2000-luvulla keskeisesti vuonna 2004 tapahtuneet alkoholipoliittisen toimintaympäristön muutokset: Alkoholin matkustajatuonnin vapautuminen ja Baltian maiden liittyminen Euroopan unioniin. Lisäksi alkoholipolitiikkaan vaikuttivat alkoholin kokonaiskulutuksen kehitys, yhteiskunnassa vallitsevat alkoholiasenteet sekä taloudellinen tilanne. Myös taloudellisessa mielessä alkoholipolitiikkaa lähestyttiin eri aikoina eri tavalla.

Vuonna 2004 toteutettiin historiallinen alkoholiveron alennus. Alkoholiveron alentamisen yhteydessä keskityttiin alkoholiveropohjan turvaamiseen sekä laittomien

⁴⁵⁵ Perussuomalaiset, ”Suomalaiselle sopivin. Perussuomalaiset r.p:n eduskuntavaaliohjelma”, 2011. Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto. <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/PS/398> [luettu 17.12.2020].

⁴⁵⁶ Mickelsson 2015, 322.

⁴⁵⁷ ”Salin laidalla - Perussuomalaisten talouspolitiikka on siirtynyt oikealle. Haaveet suurituloisten verojen nostosta ja kansalaispalkasta on haudattu”. *Suomen Kuvalehti*, 19.3.2021. <https://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/politiikka/nain-perussuomalaiset-myllasi-talouspolitiikkansa-haaveet-rikkaiden-verokuritukselta-haudattiin-soini-teki-ratkaisevan-liikkeen/?shared=1158766-acb95a4d-4> [luettu 27.3.2021].

alkoholimarkkinoiden syntymisen estämiseen, sillä alkoholintuonnin pelättiin lisääntyvän hallitsemattomasta tuontisäännösten vapautumisen ja Viron EU-jäsenyyden myötä. Veronalennuksen jälkeen alkoholin kulutuksen ja haittojen kasvaessa myös suomalaisten alkoholipoliittiset mielipiteet kiristyivät. Alkoholin kokonaiskulutus oli korkeimmillaan 2000-luvun puolivälissä, ja vuonna 2007 aloitettiin alkoholiveron korotukset, joita tehtiin vuosina 2007-2017 yhteensä 6. Korotuksissa pyrittiin kulutuksen ja haittojen vähentämisen ohella lisäämään verotuloja ja tasapainottamaan valtiontaloutta finanssi- ja eurokriisien myötä heikentyneessä taloustilanteessa. Myös alkoholimainontaan tehtiin rajoituksia vuosina 2007, 2009 ja 2013.

Alkoholin kokonaiskulutus alkoi laskea vuodesta 2008 eteenpäin ja 2010-luvun alkupuolella myös suomalaisten alkoholiasenteet lievenivät. Vuonna 2015 peräti 40 prosenttia suomalaisista toivoi vapaampaa alkoholisääntelyä. Taantuman pitkittyessä alkoholipolitiikkaa alettiin tarkastelemaan laajemmin, myös taloudellisessa mielessä. Alkoholilakia uudistettaessa taloudellista hyötyä tavoiteltiin erityisesti ravintoloiden, kaupan ja alkoholielinkeinon tukemisen, lisääntyneiden palveluiden käytön sekä paranevan työllisyyden myötä.

Alkon historiaa tutkinut Martti Häikiö totesi vuonna 2007, että kieltolain kumoamisesta lähtien alkoholisääntelyä oli Suomessa vapautettu. Häikiön mukaan erityispiirteenä suomalaisessa alkoholipolitiikassa oli alkoholin saatavuuden parantaminen sekä mielikuvan luominen rajoittavasta alkoholipolitiikasta nostamalla alkoholin hintaa elinkustannusten nousun tahdissa, puuttamalla mainontaan ja valvomalla ostotapahtumia.⁴⁵⁸ Suuressa kuvassa Suomen alkoholipolitiikka noudatti Häikiön esille tuomia kehityskulkuja edelleen 2000-luvulla. Vuonna 2004 toteutetun alkoholiveron alennuksen jälkeen alkoholin hintaa nostettiin, ja alkoholin mainontaan, myyntiin ja anniskeluun tehtiin rajoituksia. Tilanteen tasaantuessa toteutettiin alkoholilain kokonaisuudistus, jolla parannettiin alkoholin saatavuutta vähittäismyynnissä ja anniskelussa. Myös alkoholiveron korotukset olivat maltillisia ja alkoholilain kokonaisuudistuksen yhteydessä toteutettu veronkorotus kohdistui niihin tuotteisiin, joiden hinnan odotettiin saatavuuden parantumisen myötä laskevan.

Lisäksi Häikiö totesi, että vuosina 1919-1932 voimassa ollut kieltolaki vaikutti edelleen alkoholipolitiikkaan, sillä se oli luonut Suomessa varjon kaikkien rajoittavien alkoholipoliittisten toimien ylle. Tämä näytti edelleen pitävän paikkansa, kun vielä

⁴⁵⁸ Häikiö 2007, 167, 466.

kokonaisuudistuksen yhteydessä etenkin alkoholipolitiikan vapauttamista ajaneet kansanedustajat viittasivat kieltolakiin osoituksena Suomessa harjoitetun, rajoittavaksi mielletyn, alkoholipolitiikan epäonnistumisesta. Tässä tuli esiin myös Häikiön tekemä huomio siitä, että alkoholisääntelyä vapauttamaan pyrkineet ovat olleet moraalisesti ”niskan päällä”, kun rajoittavat alkoholitoimet on kieltolain epäonnistumisen myötä mielletty toimimattomiksi suomalaisten alkoholinkäytön rajoittamisessa⁴⁵⁹.

Verratessa 2000-luvun alkua vuoteen 2017 Suomen alkoholikulttuurissa oli tapahtunut kehitystä. Tästä selvimpänä merkinä voidaan pitää alkoholin kokonaiskulutuksen kasvun taittumista sekä kääntymistä laskuun vuodesta 2008 eteenpäin. Alkoholikulttuurin muutos ja alkoholinkäytön vähentyminen näkyivät erityisesti nuorten keskuudessa humalahakuisen juomisen vähentymisenä ja raittiiden nuorten määrän kasvuna. Suomi oli myös vuonna 2017 kehittyneempi, avoimempi ja kansainvälisempi yhteiskunta kuin vuonna 2003. Taloudellisesti Suomella saattoi mennä 2000-luvun huippuvuosina paremmin kuin vuonna 2017, mutta pitkään jatkuneen taantumien jälkeen talous oli palautumassa kasvu-uralle. Poliittisesti Suomi oli vuonna 2017 moninaisempi kuin 2000-luvun alkupuolella. Tästä konkreettisin osoitus oli se, että kolmen suuren puolueen hallitsemasta politiikasta oli siirrytty neljän keskisuuren puolueen malliin perussuomalaisten nousun myötä. Lisäksi puoluekartalle oli ilmestynyt uusi puolue, kun Sininen tulevaisuus merkittiin puolerekisteriin marraskuussa 2017.

6.1. Yhteenvedo eduskuntapuolueiden alkoholipolitiikasta

Tutkimus eduskuntapuolueiden alkoholipolitiikasta vahvistaa käsitystä siitä, että alkoholipolitiikka on monimutkainen kokonaisuus, jonka vaikutukset ulottuvat monelle yhteiskunnan osa-alueelle. Alkoholipolitiikkaa on mahdollista tarkastella useista eri näkökulmista käsin, mikä näkyi puolueiden sisällä erilaisina mielipiteinä ja erilaisista lähtökohdista alkoholipolitiikkaa tarkastelevien kansanedustajien ryhmittyminä. Puolueiden alkoholipoliittisen linjan yhtenäisyyteen vaikutti puolueen koko. Suurimmat eduskuntapuolueet keskusta, kokoomus, SDP, ja vuoden 2011 jälkeen perussuomalaiset, olivat alkoholipolitiikassa sisäisesti hajanaisimpia. Pienempien puolueiden, vasemmistoliiton, vihreiden, kristillisdemokraattien ja RKP:n, alkoholipoliittinen linja oli yhtenäisempi ja mielipiteiden kirjo vähäisempi.

⁴⁵⁹ Häikiö 2007, 464, 466.

Alkoholilainsäädäntöä koskevissa äänestyksissä puolueet antoivat edustajilleen vapaat kädet tapauskohtaisesti. Hallitus-oppositio-asetelma vaikutti olennaisesti myös äänestyksiin. Hallituksessa ollessa puolueet äänestivät pääsääntöisesti yhtenäisesti ja käyttivät ryhmäkuria. Oppositiossa edustajille annettiin vapaat kädet. Merkittävimmissä äänestyksissä, eli alkoholiveron alentamisesta ja vähittäismyynnin prosenttirajasta äänestettäessä, äänen jakautumista tapahtui kuitenkin myös hallituspuolueissa. Huomionarvoista oli se, että alkoholiasioista äänestettiin lähes aina. Tutkimuksessa oli mukana yhteensä 14 lakiesitystä, joista 3 hyväksyttiin yksimielisesti. Vuosina 2003-2017 alkoholiasioista päätettiin äänestämällä 80 prosenttisesti, kun esimerkiksi kaikkien vuoden 2003 valtiopäivien asioiden osalta äänestämällä päätettyjen asioiden osuus oli 15 prosenttia.

Vaikka hallituspuolueet käyttivät äänestyksissä pääasiassa ryhmäkuria, täysistuntokeskustelu oli moniäänistä ja puolueiden eriävät mielipiteet tulivat esiin hallitus-oppositio-asetelmasta riippumatta. Merkittävimpänä poikkeuksena tästä voidaan pitää vaalikautta 2011-2015, jolloin pienemmät hallituspuolueet vihreät, RKP ja kristillisdemokraatit eivät osallistuneet lainkaan täysistuntokeskusteluun. Lisäksi kokoomuksessa puolueen virallista linjaa haastaneen terveystieteiden keskityneen siiven puheenvuorot vähenivät vuodesta 2011 eteenpäin. Puolueissa oli myös alkoholipolitiikkaan erikoistuneita ja alkoholipolitiikassa aktiivisia kansanedustajia, joiden näkemykset selittyivät useimmiten valiokuntajäsenyyksien, aiemman työuran, ammatin ja luottamustehtävien perusteella.

Suurien linjojen osalta alkoholipolitiikka oli vuoden 2004 jälkeen aina alkoholilain kokonaisuudistukseen asti oli melko yksimielistä, vaikka puolueiden painotuksissa oli eroja. Kun alkoholiveron alennuksen jälkeen alkoholinkulutus ja haitat kasvoivat, puolueet olivat yksimielisiä alkoholiveron korottamisen ja mainonnan rajoittamisen tarpeesta, vaikka korotuksien tasosta ja alkoholimainonnan rajoitusten yksityiskohdista syntyi puolueiden välille erimielisyyksiä. Alkoholilain kokonaisuudistus oli selkeämmin taitekohta, jossa määriteltiin alkoholipolitiikan suuntaa. Alkoholilain kokonaisuudistuksen yhteydessä suurimmat erot puolueiden välillä, käytännössä hallitus-oppositio-jaon mukaisesti, syntyivät suhtautumisessa yksilön- ja valinnanvapauksien sekä yksilöiden vastuun lisäämiseen omasta hyvinvoinnista, ja toisaalta valtion rooliin alkoholin myynnin sääntelyssä.

Keskusta

Edustakuntapuolueista keskusta oli tutkitulla ajanjaksolla pääministeripuolueena vuosina 2003-2011 sekä vuodesta 2015 eteenpäin. Puolueen johdolla tehtiin siis 2000-luvun merkittävimmät alkoholipoliittiset uudistukset. Keskustan ohjelmatyön ja täysistuntokeskustelujen perusteella alkoholipolitiikka oli puolueelle ennen kaikkea sosiaali- ja terveystaloudellista. Myös lasten ja nuorten sekä perheiden tukeminen olivat keskeisiä keskustan alkoholipolitiikassa. Alkoholinkulutuksen ja siitä aiheutuvien haittojen vähentämiseksi puolue kannatti verotukseen, mainontaan ja saatavuuteen tehtäviä kiristyksiä sekä Alkon monopolin säilyttämistä. Vuoden 2015 eduskuntavaalien alla keskustan ohjelmatyössä oli havaittavissa muutosta, kun alkoholipolitiikkaa käsiteltiin enenevässä määrin talous- ja työllisyyspoliittisena kysymyksenä. Puolueen ohjelmatyössä korostettiin myös tarvetta kehittää alkoholikulttuuria.

Keskusta antoi edustajilleen vapaat kädet merkittävimmistä alkoholipoliittisista uudistuksista äänestettäessä. Alkoholiverojen alentaminen vuonna 2003 ja prosenttirajan nosto vuonna 2017 herättivät keskustan edustajien taholta kritiikkiä, sillä uudistusten ennakoitiin lisäävän alkoholinkulutusta ja haittoja. Alkoholiveron alentamista vastusti yhteensä 5 ja prosenttirajan nostoa peräti 19 keskustan kansanedustajaa. Hallituskaudella 2007-2011 keskusta käytti ryhmäkuria, ja täysistuntokeskustelujen perusteella puolue kannatti toteutunutta suurempia veronkorotuksia ja voimakkaampia mainonnan rajoituksia. Keskustan kohdalla on nähtävissä, että puolueen edustajat kannattivat keskimäärin kireämpää alkoholipolitiikkaa, mitä puolue hallituksessa toteutti. Erityisesti vuonna 2017 prosenttirajaa koskevassa kysymyksessä hallituksen ja puolueen virallinen linja poikkesi merkittävästi valtaosan keskustaedustajien näkemyksistä.

Keskustassa oli useita alkoholipolitiikkaan aktiivisesti osallistuneita kansanedustajia. Alkoholiasioihin erikoistuneet keskustalaiset painottivat pääasiassa terveys- ja sosiaalipoliittisia näkökulmia ja useimmat heistä olivat sosiaali- ja terveystalouden jäseniä, kuten alkoholilain kokonaisuudistuksen käsittelyyn aktiivisesti osallistuneet Hannakaisa Heikkinen ja Pekka Puska. Vuosina 2003-2011 keskustassa oli useita tiukkaa alkoholipoliittista linjaa ajaneita kansanedustajia, joita yhdisti uskonnollinen tausta. Tähän ryhmään kuuluivat Inkeri Kerola, Kyösti Karjula, Lauri Oinonen, Tapani Tölli ja Seppo Särkiniemi. Talouteen ja verotukseen liittyviä näkökulmia pitivät puolueessa vahvimmin esillä Mika Lintilä ja Olavi Ala-Nissilä, jotka olivat myös

valtiovarainministeriön ja verojaoston jäseniä. Lisäksi keskustan Mikko Alatalo kannatti lievempää alkoholisääntelyä ja piti esillä ravintoloiden asemaa.

Kokoomus

Suurimmista puolueista kokoomus oli oppositiossa vaalikaudella 2003-2007 ja hallitusvastuussa yhtäjaksoisesti vuodesta 2007 eteenpäin. Kokoomus ei käsitellyt alkoholipolitiikkaa ohjelmatyössään. Täysistuntokeskustelujen ja toteutuneen politiikan valossa alkoholipolitiikka oli puolueelle ennen kaikkea talous- ja veropolitiikkaa. Puolue piti alkoholiveroa tärkeänä tulonlähteenä valtiolle ja halusi turvata sen tuoton. Lisäksi kokoomus piti esillä työllisyyskysymyksiä ja yksilönvapauksia sekä yritysten, alkoholielinkeinon ja ravintoloiden toimintaedellytyksiä. Kokoomuksen linja oli eduskuntapuolueista liberaalein ja se oli haluttomin lisäämään alkoholisääntelyä ja korottamaan veroja.

Talousnäkökulmia alkoholipolitiikassa painottaneet kokoomusedustajat olivat useimmiten taustaltaan yrittäjiä, joista monet olivat erikoistuneet talousasioihin myös valiokunnissa. Vaikka kokoomuksen virallinen alkoholipoliittinen linja keskittyi talouteen, oli puolueessa vahva terveys- ja sosiaalinäkökulmia painottaneiden kansanedustajien ryhmä. Tämä ryhmä koostui muun muassa lääkäri-, poliisi- ja opettajataustaisista kansanedustajista, joista useimmat olivat sosiaali- ja terveysvaliokunnan jäseniä. Terveysnäkökulmaa edustaneet painottivat alkoholipolitiikassa kansanterveysasioita sekä sosiaalisia näkökulmia, kuten lasten, nuorten ja perheiden asemaa.

Kokoomus oli suurista eduskuntapuolueista yhtenäisin äänestyskäyttäytymisessään. Koska puolue oli sisäisesti jakautunut, tämä viittaa siihen, että puolue käytti ryhmäkuria. Kuitenkin myös kokoomuksen äänet jakautuivat merkittävimmissä alkoholipolitiikkaa koskeneissa äänestyksissä, kun vuonna 2003 alkoholiverokysymyksessä neljä kokoomuslaista poikkesi puolueen linjasta ja vähittäismyynnin prosenttirajaa koskevassa äänestyksessä yksi. Kokoomuksessa paine yhtenäisyyteen ulottui myös täysistuntokeskusteluun, mikä näkyi terveysnäkökulmaa edustavien puheenvuorojen vähentymisenä vuodesta 2011 alkaen, erityisesti alkoholilain kokonaisuudistuksen käsittelyn yhteydessä. Vielä vuosina 2003-2011 terveys- ja talousnäkökulmat saivat tasapuolisesti tilaa täysistuntokeskustelussa.

Vuosina 2003-2011 talouteen liittyviä näkökulmia piti puolueessa esillä ravintolayrittäjätaustainen Reijo Paajanen. Liberaalimpaa yksilönvapauksiin sekä yrittäjien ja elinkeinojen tukemiseen keskittyviä näkemyksiä pitivät vuodesta 2011 eteenpäin esillä yrittäjätaustaa omanneet edustajat Timo Heinonen, Jukka Kopra, Jaana Pelkonen ja Sinuhe Wallinheimo. Terveys- ja sosiaalipoliittista linjaa edustivat kokoomuksessa vuosina 2003-2011 Sirpa Asko-Seljavaara ja Paula Risikko, ja vuodesta 2007 eteenpäin Sanna Lauslahti ja Lenita Toivakka, joista kaikki olivat vuorollaan sosiaali- ja terveysvaliokunnan jäseniä. Alkoholilain kokonaisuudistuksen yhteydessä puolueen linjaa haastoi yrittäjä- ja urheilijataustainen Pauli Kiuru.

SDP

SDP oli hallitusvastuussa vuosina 2003-2007 sekä 2011-2015. SDP:lle alkoholipoliittikka oli sosiaali- ja terveyspolitiikkaa. Hallituskautta 2003-2007 lukuun ottamatta SDP kannatti alkoholiverojen korottamista, mainonnan rajoittamista sekä alkoholimonopolin säilyttämistä alkoholinkulutuksen ja haittojen vähentämiseksi. Tehokkaana päihdepolitiikkana SDP piti lasten ja nuorten alkoholinkäytön vähentämistä, jossa keskeisenä keinona puolue piti mielikuvamainonnan rajoittamista. SDP:n alkoholipoliittinen linja selkeytyi puolueen ohjelmatyössä 2010-luvun puolivälissä, jolloin SDP painotti aiempaa vahvemmin sosiaalisia kysymyksiä, kuten alkoholin aiheuttamia terveyseroja ja huono-osaisuutta sekä lasten, nuorten ja perheiden asemaa.

Hallituksessa ollessaan SDP käytti äänestyksissä ryhmäkuria. Tämä ilmeni erityisesti vuonna 2003 alkoholiveron alentamisen yhteydessä, kun SDP äänesti yksimielisesti hallituksen esityksen puolesta, vaikka puolueen edustajat kritisoivat päätöstä voimakkaasti. Oppositiokaudella 2007-2011 SDP antoi edustajilleen vapaat kädet, mikä näkyi puolueessa merkittävänä äänen jakautumisena. Prosenttirajan nostoa koskevassa äänestyksessä vuonna 2017 vain yksi SDP:n edustaja poikkesi puolueen linjasta kannattaen prosenttirajan korottamista 5,5:een. Suurimmat näkemuserot SDP:n sisällä ilmenivät vaalikausilla 2003-2011, jolloin puolueessa oli erimielisyyttä esimerkiksi siitä, miten paljon alkoholiveroa oli mahdollista korottaa siten, että alkoholinkulutus vähenisi sekä niin, etteivät alkoholin matkustajatuonti ja salakuljetus samanaikaisesti lisääntyisi. Vuodesta 2011 eteenpäin SDP:n alkoholipoliittinen linja näyttäytyi yhtenäisenä niin täysistuntokeskusteluissa kuin -äänestyksissä, ja puolue tavoitteli toteutunutta kireämpää, sosiaali- ja terveystalouden näkökulmia huomioivaa, alkoholipoliittikkaa.

SDP:ssä alkoholipolitiikkaan erikoistuneet kansanedustajat painottivat lähes poikkeuksetta sosiaali- ja terveystaloudellisia näkökulmia. Lisäksi he olivat usein sosiaali- ja terveystaloudellisuuden jäseniä tai työskennelleet sosiaali- ja terveystaloudella. Puolueen näkyvimpiä ja kaikilla vaalikausilla toimineita alkoholipolitiikan asiantuntijoita olivat Anneli Kiljunen ja Sirpa Paatero. Sosiaali- ja terveystaloudellisiin keskittyneitä linjaa pitivät puolueessa esillä myös vuosina 2003-2011 Satu Taiveaho ja vuodesta 2011 eteenpäin Merja Mäkisalo-Ropponen. Vuosina 2003-2011 puolueen linjaa haastoivat Tero Rönni ja Lauri Kähkönen. Rönni ja Kähkönen pitivät esillä alkoholin matkustajatuontiin ja laittomiin markkinoihin liittyviä kysymyksiä ja kannattivat maltillisempia alkoholiveron korotuksia ja mainonnan rajoituksia.

Perussuomalaiset

Perussuomalaiset oli oppositiossa lähes koko tutkitun ajanjakson. Hallituksessa puolue oli vuodesta 2015 alkaen kesään 2017 asti. Vuosina 2003-2011 perussuomalaisten alkoholipoliittinen linja keskittyi pääasiassa sosiaalisiin kysymyksiin sekä alkoholin matkustajatuonnin haasteisiin. Vuonna 2003 perussuomalaiset piti alkoholiveron alentamista ja verotason harmonisointia EU-maiden tasolle välttämättömänä. Veroalennusta seurannut kulutuksen ja haittojen kasvu muutti kuitenkin puolueen näkemystä ja perussuomalaiset tuki vuonna 2007 aloitettuja veronkorotuksia. Puolue kiinnitti koko tutkitun ajanjakson huomiota erityisesti lasten ja nuorten alkoholinkäyttöön ja ajoi alkoholin mielikuvamainonnan kieltämistä niin täysistunnossa kuin ohjelmatyössä.

Perussuomalaisten alkoholipoliittinen linja oli yhtenäinen vuoteen 2011 asti, minkä jälkeen puolue jakautui täysistuntokeskustelujen perusteella sosiaali- ja talouskysymyksiä painottaneisiin edustajiin. Ohjelmatasolla perussuomalaisten linja muuttui 2010-luvun puoliväliin tultaessa, jolloin talouskysymykset menivät puolueen alkoholipolitiikassa sosiaalineläkökulttuurien edelle. Puolue painotti alkoholipolitiikassa voimakkaammin yksilönvapauksia sekä yritysten ja elinkeinojen tukemista. Alkoholihaittojen ehkäisyssä puolue halusi kohdistaa avun sitä tarvitseville, koko kansaan kohdistuvien rajoitusten sijaan. Puolue tuki alkoholilain kokonaisuudistusta ja alkoholin saatavuuden parantamista vähittäismyynnissä. Puolueessa oli kuitenkin edelleen sosiaalineläkökulmia painottaneita, erityisesti lasten ja nuorten asemasta huolissaan olleita, edustajia. Perussuomalaiset oli äänestyskäyttäytymisessään yhtenäinen lukuun ottamatta prosenttirajan nostoa koskevaa äänestystä vuonna 2017,

jolloin neljä puolueen edustajaa kannatti prosenttirajan säilyttämistä 4,7:ssä puolueen linjan vastaisesti.

Myös perussuomalaisissa oli alkoholipolitiikassa aktiivisia edustajia. Perussuomalaisten kohdalla edustajien taustat eivät selittäneet yhtä yksiselitteisesti heidän alkoholipoliittisia kantojaan kuten esimerkiksi suurempien puolueiden kansanedustajien kohdalla. Vuosina 2003-2007 puolueen alkoholipolitiikkaa linjasi aktiivisimmin eduskuntaryhmän puheenjohtaja Raimo Vistbacka. Vaalikausilla 2007-2015 Pirkko Ruohonen-Lerner piti alkoholipolitiikassa esillä sosiaali- ja terveystieteitä ja ajoi puolueen kannattamaa alkoholin mielikuvamainonnan kieltoa. Vuodesta 2011 eteenpäin sosiaalista näkökulmaa puolueen alkoholipolitiikassa piti esillä Mika Niikko. Alkoholilain kokonaisuudistuksen yhteydessä terveys- ja sosiaalikeskusteluita painotti Niikon ohella kristillisdemokraateista perussuomalaisiin siirtynyt Toimi Kankaanniemi. Talous- ja työllisyysnäkökulmia korosti, etenkin vaalikaudella 2011-2015, ravintolayrittäjätaustaa omannut Juho Eerola. Alkoholilain kokonaisuudistuksen yhteydessä prosenttirajan korottamista ja yksilönvapauksiin liittyviä näkökulmia korostivat perussuomalaisten Jani Mäkelä sekä eduskuntaryhmän puheenjohtaja Leena Meri.

Sininen tulevaisuus

Perussuomalaisen eduskuntaryhmän jättäneistä kansanedustajista muodostettu eduskuntaryhmä ja myöhemmin puolueeksi rekisteröitynyt Sininen tulevaisuus jatkoi hallituksessa kesäkuussa 2017 perussuomalaisten sijaan. Sinisten alkoholipoliittisessa linjassa ja periaateohjelmassa painotettiin yritysten toimintaedellytysten tukemista sekä yksilönvapauksia. Puolueessa oli myös sosiaali- ja terveysnäkökulmia painottaneita kansanedustajia, jotka toivat näkemyksiään esiin täysistunnossa. Neljä sinisten edustajaa kannatti äänestyksessä puolueen linjan vastaisesti prosenttirajan säilyttämistä 4,7:ssä. Sinisten alkoholipolitiikkaa linjasi aktiivisimmin eduskuntaryhmän puheenjohtaja Simon Elo. Sosiaali- ja terveysnäkökulmaa edusti sosiaali- ja terveysvaliokunnan jäsen sekä Alkon hallintoneuvoston puheenjohtaja Vesa-Matti Saarakkala.

Vihreät

Vihreät oli tutkitulla ajanjaksolla hallitusvastuussa vuosina 2007-2014. Vihreiden alkoholipolitiikka keskittyi sosiaali- ja terveystieteisiin ja puolueen ohjelmatyön mukaan se tavoitteli sosiaalisesti kestävästä alkoholipolitiikasta. Vuoden 2003 päihdepolitiittisessa ohjelmassa puolue totesi haluavansa rakentaa yhteiskunnan, jossa

ihmisten taloudellinen tai henkinen ahdinko eivät ajaisi heitä päihteiden käyttäjiksi. Vihreät kannatti myös ravintolassa anniskeltavan alkoholin verotuksen alentamista sekä verotuksen painottamista väkeviin juomiin. Näin puolue halusi ohjata kulutusta ravintoloihin ja mietoja alkoholijuomia suosivaan suuntaan.

Alkoholilain kokonaisuudistuksen yhteydessä puolueen alkoholipoliittinen katsantokanta oli laajentunut muun muassa alkoholikulttuuriin ja työllisyyteen liittyviin kysymyksiin. Puolueesta löytyikin varovaista tukea prosenttirajan nostolle, mikä ilmeni äänestyksessä ja täysistuntokeskustelussa. Vihreiden virallinen linja keskittyi kuitenkin sosiaali- ja terveysnäkökulmiin ja puolue oli vuonna 2017 mukana vastalauseessa, jossa vähittäismyynnin prosenttiraja oli tarkoitus säilyttää 4,7:ssä.

Vihreät oli äänestyskäyttäytymisessään sekä täysistuntokeskustelujen perusteella yhtenäinen linjassaan. Puolueen äännet jakautuivat ainoastaan prosenttirajan nostoa koskevassa äänestyksessä vuonna 2017, kun neljä puolueen edustajaa kannatti prosenttirajan nostoa 5,5:een. Vihreillä ei ollut yhtä vahvasti alkoholipolitiikassa profiloituneita edustajia, kuten suuremmilla eduskuntapuolueilla. Alkoholipolitiikkaan osallistuneet edustajat painottivat kuitenkin poikkeuksetta sosiaali- ja terveysnäkökulmia. Alkoholipolitiikkaan otti aktiivisesti osaa vuosina 2003-2011 vihreiden Erkki Pulliainen. Alkoholilain kokonaisuudistuksen yhteydessä alkoholipolitiikkaan osallistui aktiivisesti eduskuntaryhmän puheenjohtaja Krista Mikkonen.

Vasemmistoliitto

Vasemmistoliitto oli lähes koko tutkitun ajanjakson oppositiossa. Hallitusvastuussa puolue oli vuosina 2011-2014. Täysistuntokeskustelujen ja ohjelmatyön valossa alkoholipolitiikka oli vasemmistoliitolle sosiaali- ja terveyspolitiikkaa, jota tuli tehdä heikoimman ehdoilla. Vasemmistoliitto piti aktiivisesti esillä alkoholin aiheuttamia kuolemia, jotka voidaan nähdä konkreettisimmaksi ilmentymäksi alkoholin aiheuttamista terveyseroista, joita puolue piti esillä ohjelmatyössään. Vuodesta 2011 alkaen vasemmistoliitto ajoi ravintoloissa anniskeltavan alkoholin verotuksen alentamista, millä puolue tavoitteli kulutuksen ohjaamista ravintoloihin sekä ravintola-alan ja työllisyyden tukemista.

Vuonna 2003 vasemmistoliitto oli valmis laskemaan alkoholiveroa, mutta hallituksen esittämää maltillisemmin. Vasemmistoliitto piti ongelmallisena veronalennuksesta seuraavaa alkoholinkulutuksen ja haittojen lisääntymistä. Palveluiden kasvava kysyntä ja

verotulojen menetykset olisivat vaarantaneet puolueelle tärkeiden palveluiden ylläpidon. Puolue tuki vuonna 2007 aloitettuja alkoholiveron korotuksia, ja sosiaali- ja terveyshaittojen ehkäisemiseksi se kannatti tavallisesti esitettyjä suurempia korotuksia. Puolueen ohjelmatyön mukaan alkoholin hintaa nostamalla voitiin vaikuttaa alkoholin aiheuttamiin terveyseroihin.

Vasemmistoliitto oli yksimielinen äänestyskäyttäytymisessään ja puolue esiintyi myös täysistunnossa yhtenäisesti. Kuitenkin myös vasemmistoliiton äänet jakautuivat alkoholiveron alentamisesta ja prosenttirajan korottamisesta äänestettäessä. Vuonna 2003 kolme puolueen edustajaa tuki hallituksen esitystä alkoholiveron alentamisesta ja vuonna 2017 yksi vasemmistoliiton edustaja kannatti prosenttirajan nostamista 5,5:een. Vasemmistoliiton aktiivisin alkoholipoliitikko oli terveystieteiden erikoislääkäri Pentti Tiusanen. Tiusanen määritteli pitkälti puolueen alkoholipoliittista linjaa vuosina 2003-2011. Alkoholilain kokonaisuudistuksen yhteydessä sosiaali- ja terveystieteiden erikoislääkäriä painotti eduskuntaryhmän puheenjohtaja Aino-Kaisa Pekonen. Ravintoloiden asemaa ja verotusta piti esillä vuodesta 2011 eteenpäin Jari Myllykoski.

Suomen ruotsalainen kansanpuolue

RKP oli hallitusvastuussa yhtäjaksoisesti vuosina 2003-2015, ja oppositiossa vuodesta 2015 eteenpäin. RKP:n ohjelmatyön ja eduskuntakeskustelujen perusteella alkoholipoliittikka oli puolueelle sosiaali- ja terveystieteiden erikoislääkäriä. RKP:n ohjelmatyössä korostettiin koko tutkitun ajanjakson alkoholin olevan merkittävä kansanterveydellinen ongelma Suomessa, minkä nähtiin aiheuttavan mittavia kustannuksia kansantaloudelle. Puolue tavoitteli ohjelmissaan sekä täysistunnossa erityisesti väkevien alkoholijuomien veron korottamista. Alkoholilain kokonaisuudistuksen yhteydessä osa puolueen edustajista painotti talouskysymyksiä ja peräänkuulutti alkoholikulttuurin kehittämistä, mutta puolueen virallinen linja keskittyi sosiaali- ja terveystieteiden erikoislääkäriin ja kannatti alkoholilain säilyttämistä ennallaan alkoholinkulutuksen ja haittojen ehkäisemiseksi.

RKP oli yhtenäinen sekä äänestyskäyttäytymisessään että täysistuntokeskusteluissa. Koska puolue oli hallituksessa lähes koko tutkitun ajanjakson, se käytti todennäköisesti ryhmäkuria joissakin kysymyksissä. Esimerkiksi alkoholiveron alentamisen yhteydessä vuonna 2003 RKP kritisoi voimakkaasti hallituksen esitystä, mutta äänesti kuitenkin sen puolesta yksimielisesti. Vuonna 2017 alkoholilain kokonaisuudistuksen yhteydessä kolme puolueen edustajaa kannatti äänestyksessä prosenttirajan nostamista 5,5:een.

RKP:n alkoholipolitiikan aktiivit painottivat pääasiassa sosiaali- ja terveystieteitä, ja olivat myös sosiaali- ja terveysvaliokunnan jäseniä. Alkoholipolitiikkaan puolueen edustajista osallistui vaalikaudella 2003-2007 Pehr Löf, vaalikaudella 2007-2011 Håkan Nordman sekä vuodesta 2015 alkaen Veronica Rehn-Kivi. Alkoholilain kokonaisuudistuksen yhteydessä liberaalimpaa linjaa RKP:ssä pitivät esillä Stefan Wallin sekä talousvaliokunnan jäsen Joakim Strand.

Kristillisdemokraatit

Kristillisdemokraatit oli lähes koko tutkitun ajanjakson oppositiossa ja hallitusvastuussa vuosina 2011-2015. Kristillisdemokraateille alkoholipolitiikka oli ennen kaikkea sosiaali- ja terveyspolitiikkaa. Puolue kannatti johdonmukaisesti alkoholipoliittisen sääntelyn tiukentamista tai vähintään sen hetkisten alkoholiolojen säilyttämistä ennallaan. Puolueen linja säilyi muuttumattomana koko tutkitun ajanjakson.

Kristillisdemokraattien alkoholipolitiikka ei ollut vain hallituksen esityksiin reagoimista, vaan puolue teki aktiivisesti linjaansa mukailevia esityksiä ja aloitteita. Esimerkiksi vuoden 2004 jälkeen puolue valmisteli useita aloitteita alkoholiveron korottamiseksi, ja vuonna 2007 korotusten alkaessa puolue esitti korkeampia korotuksia alkoholiveroon. Puolue ajoi myös alkoholin mielikuvamainonnan kieltämistä ja alkoholilain kokonaisuudistuksen yhteydessä vähittäismyyntin prosenttirajan laskemista 3,5:een.

Kristillisdemokraatit oli ainoa puolue, jonka äänet eivät jakautuneet yhdessäkään äänestyksessä. Lisäksi puolue oli alkoholipoliittisessa linjassaan yhtenäinen täysistuntokeskustelussa, joten se ei todennäköisesti joutunut turvautumaan ryhmäkuriin. Kristillisdemokraattien yhtenäisyyteen vaikutti varmasti myös puolueen pieni koko ja sen ideologiaan kytkeytyvä kristillinen arvomaailma. Kristillisdemokraattien edustajat olivat aktiivisesti esillä alkoholipolitiikassa. Puolueen keskeisimpänä alkoholipolitiikan asiantuntijana voidaan pitää puoluejohtajana sekä puolueen eduskuntaryhmän puheenjohtajana toiminutta lääkäritaustaista Päivi Räsästä.

Lopuksi

Eduskuntapuolueiden alkoholipolitiikan linjojen kehittyminen tulee olemaan mielenkiintoinen tulevien tutkimusten aihe. Alkoholilain kokonaisuudistus vei Suomen alkoholioloja liberaalimpaan suuntaan, mikä on väistämättä heijastunut myös eduskuntapuolueiden alkoholipolitiikan lähtökohtiin. Mielipidemittausten mukaan myös kansalaisten alkoholisenteet ovat jääneet vuoden 2015 jälkeen aiempaa sallivammalle

tasolle. Vuonna 2018 edelleen kolmannes suomalaisista toivoi alkoholisääntelyyn lievennyksiä⁴⁶⁰. Ylipäätään alkoholilain kokonaisuudistuksen yhteydessä alkoholipolitiikkaa tarkasteltiin laajempaan kysymyksenä kuin vielä 2000-luvun alussa.

Alkoholilain kokonaisuudistuksen yhteydessä arvioitiin, että saatavuuden parantumisen myötä alkoholin kokonaiskulutus tulisi kasvamaan, mutta näin ei toistaiseksi ole käynyt. Onkin mielenkiintoista nähdä, miten alkoholinkulutus jatkossa kehittyy ja miten se tulee vaikuttamaan alkoholipolitiikkaan. Myös Alkon monopoliasemasta tullaan varmasti lähitulevaisuudessa käymään keskustelua, kun vuonna 2017 monopolia purettiin ensimmäistä kertaa sitten 1990-luvun puolivälin. Kokonaisuudistuksen jälkeen alkoholiveroa on korotettu kaksi kertaa. Viimeisin korotus tuli voimaan vuoden 2021 alusta.

Keväällä 2020 alkaneen koronapandemian myötä alkoholiasiat ovat nousseet vahvasti julkiseen keskusteluun. Korona-aika on ajanut ravintolat ja baarit kriisiin, kun niiden toimintaa ja aukioloaikoja on jouduttu rajoittamaan. Ravintoloiden ja yhteiskunnan sulkemisen myötä alkoholinkulutus on siirtynyt enenevässä määrin koteihin. Lisäksi kriisi näyttää polarisoineen alkoholinkäyttöä, kun osan kohdalla alkoholinkulutus on vähentynyt radikaalisti, ja toisaalta monen kohdalla kulutus on lisääntynyt. Aika näyttää, tuleeko koronakriisillä olemaan pidempiaikaisia vaikutuksia alkoholitottumuksiin, ja edellyttävätkö mahdolliset muutokset päättäjien reagoitua tai lainsäädännöllisiä uudistuksia.

⁴⁶⁰ Härkönen, Karlsson. 2018.

LÄHTEET

I LÄHDEJULKAISUT

Valtiopäivät

Valtiopäivät 2003-2017, pöytäkirjat, asiakirjat, hallituksen esitykset, lakialoitteet, valiokuntien mietinnöt

Valtiopäivät 2015, pääministerin ilmoitus

Valtiopäivät 2006, välikysymys

II MUUT ALKUPERÄISLÄHTEET

Pohtiva- Poliittisten ohjelmien tietovaranto <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/>

Kansallinen kokoomus <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KOK>

Kristillisdemokraatit <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KD>

Perussuomalaiset <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/PS>

Ruotsalainen kansanpuolue <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/SFP>

Suomen Keskusta <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/KESK>

Suomen Sosialidemokraattinen Puolue
<https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/SDP>

Vasemmistoliitto <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/VAS>

Vihreä liitto <https://www.fsd.tuni.fi/pohtiva/ohjelmalistat/VIHR>

Valtioneuvoston verkkosivut <https://valtioneuvosto.fi/etusivu>

Hallituksen tiedot, kokoonpano ja hallitusohjelma

66. Lipponen, 13.4.1995-15.4.1999
<https://valtioneuvosto.fi/tietoa/historiaa/hallitukset-ja-ministerit/raportti/-/r/m1/66>

67. Lipponen II, 15.4.1999-17.4.2003
<https://valtioneuvosto.fi/tietoa/historiaa/hallitukset-ja-ministerit/raportti/-/r/m1/67>

69. Vanhanen, 24.6.2003-19.4.2007
<https://valtioneuvosto.fi/tietoa/historiaa/hallitukset-ja-ministerit/raportti/-/r/m1/69>

70. Vanhanen II, 19.4.2007-22.6.2010
<https://valtioneuvosto.fi/tietoa/historiaa/hallitukset-ja-ministerit/raportti/-/r/m1/70>

71. Kiviniemi, 22.6.2010-22.6.2011
<https://valtioneuvosto.fi/tietoa/historiaa/hallitukset-ja-ministerit/raportti/-/r/m1/71>

72. Katainen, 22.6.2011-24.6.2014
<https://valtioneuvosto.fi/tietoa/historiaa/hallitukset-ja-ministerit/raportti/-/r/m1/72>

73. Stubb, 24.6.2014-29.5.2015

<https://valtioneuvosto.fi/tietoa/historiaa/hallitukset-ja-ministerit/raportti/-/r/m1/73>

74. Sipilä, 29.5.2015-6.6.2019

<https://valtioneuvosto.fi/tietoa/historiaa/hallitukset-ja-ministerit/raportti/-/r/m1/74>

III KIRJALLISUUS

Grandell Joni, *Uhattuina ihmishenget, työllisyys ja yhteiskuntajärjestys: 2000-luvun alkoholikeskustelun retoriikkaa lainsäädäntöprosessissa*. Poliittisen historian pro gradu -tutkielma. Helsinki, Helsingin yliopisto, 2017.

Hannikainen Matti, Danielsbacka Mirkka, Tepora Tuomas, *Menneisyyden rakentajat: teorat historiantutkimuksessa*. Gaudeamus, Helsinki 2018.

Häikiö Martti, *Alkon historia. Valtion alkoholiliike kieltolain kumoamisesta Euroopan unionin kilpailupolitiikkaan 1932-2006*. Otava, Keuruu 2007.

Härkönen Janne, Karlsson Thomas, ”Miten suhtautuminen alkoholiin on muuttunut?”. – *Näin Suomi juo- Suomalaisen muuttuvat alkoholinkäyttötavat*. Toim. Mäkelä Pia, Härkönen Janne, Lintonen Tomi, Tigerstedt Christoffer ja Warpenius Katariina. Juvenes Print- Suomen yliopistopaino, Helsinki 2018. 193–295.

Kallenautio Jorma, *Kieltolain kumoaminen puoluepoliittisena ongelmana*. Alkoholitutkimussäätiö 1979.

Karlsson Thomas, *Suomen alkoholiolot 2000-luvun alussa. Kulutus, haitat ja politiikka*. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Gummerus Kirjapaino, Jyväskylä 2009.

Karlsson Thomas, Kotovirta Elina, Tigerstedt Christoffer, Warpenius Katariina, *Alkoholi Suomessa. Kulutus, haitat ja politiikkatoimet*. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Juvenes Print- Suomen Yliopistopaino Oy, Tampere 2013.

Kaukonen Olavi, ”Alkoholi ja uudelleen herätetty luokkayhteiskunta”. – *Pääasiana Alkoholi: Käyttö, haitat, hoito, politiikka nyt ja 2040*. Toim. Teuvo Peltoniemi. Lönnberg Painot Oy, Helsinki 2013. 207–212.

Mickelsson Rauli, *Suomen Puolueet- Vapauden ajasta maailmantuskaan*. Vastapaino, Tampere 2015.

Mäkelä Pia, Mustonen Heli, Tigerstedt Christoffer, *Suomi juo- Suomalaisen alkoholinkäyttö ja sen muutokset 1968-2008*. Yliopistopaino, Helsinki 2010.

Pajala Antti, ”Täysistuntoäänestykset ja eduskunta-aloitteet”. – *Eduskunta-Kansanvaltaa puolueiden ja hallituksen ehdoilla*. Toim. Tapio Raunio, Matti Wiberg. Gaudeamus, Helsinki 2014. 184–202.

Paloheimo Heikki, ”Ideologiat ja ristiriitaisuudet”. Artikkeliteoksessa *Suomen puolueet ja puoluejärjestelmä*. WSOY Oppimateriaalit Oy, Porvoo 2008. 27–58.

- Paloheimo Heikki, Raunio Tapio, ”Puolueiden rooli ja tehtävät demokratiassa”. – *Suomen puolueet ja puoluejärjestelmä*. Toim. Heikki Paloheimo ja Tapio Raunio. WSOY Oppimateriaalit Oy, Porvoo 2008. 11–24.
- Pekonen Kyösti, *Puhe eduskunnassa*. Vastapaino, Tampere 2011.
- Peltonen Matti, ”Alkoholi ja suomalaiset 1900-luvulla”. *Alkoholin vuosisata-Suomalaisten alkoholiolojen käännteitä 1900-luvulla*. Toim. Matti Peltonen, Kaarina Kilpiö ja Hanna Kuusi. Hakapaino Oy, Helsinki 2006. 7–13.
- Poikolainen Kari, ”Suomalainen viinapää- totta vai tarua”. – *Pääasiana Alkoholi: Käyttö, haitat, hoito, politiikka nyt ja 2040*. Toim. Teuvo Peltoniemi. Lönnberg Painot Oy, Helsinki 2013. 31–39.
- Raunio Tapio, Wiberg Matti, ”Johdanto: Eduskunta Suomen poliittisessa järjestelmässä”. – *Eduskunta. Kansanvaltaa puolueiden ja hallituksen ehdolla*. Toim. Raunio Tapio ja Matti Wiberg. Gaudeamus, Helsinki 2014. 7–38.
- Rosa Hartmut, ”*Social acceleration: Ethical and Political Consequences of Desynchronizing High-Speed Society*”. *Constellations – An International Journal of Critical and Democratic Theory*. Volume 10. 25.3.2003.
- Sallinen Harri, *Taistelu alkoholi-imperialismi vastaan: Suomen Kansainliittoaloitteeseen huipentunut toiminta kansainvälisen alkoholisääntelyn edistämiseksi*. Arator, Helsinki 2017.
- Sillanpää Merja, *Säännöstelty huvi: suomalainen ravintola 1900-luvulla*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki 2002.
- Simpura Jussi, ”Mitä kaikkea alkoholipolitiikka on?”. – *Pääasiana alkoholi: Käyttö, haitat, hoito, politiikka nyt ja 2040*. Toim. Teuvo Peltoniemi. Lönnberg Painot Oy, Helsinki 2013. 177–187.
- Sulkunen Pekka, Warsell Leena, ”Alkoholin kokonaiskulutusmalli”. – *Pääasiana alkoholi: Käyttö, haitat, hoito, politiikka nyt ja 2040*. Toim. Teuvo Peltoniemi. Lönnberg Painot Oy, Helsinki 2013. 183–188.
- Tigerstedt Christian, *Alkoholilot EU-Suomessa. Kulutus, haitat ja politiikan kehys 1990-2005*. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä, 1236-2115; 2006: 19. 2. korjattu painos. Yliopistopaino kustannus, Helsinki 2006.
- Tigerstedt Christian, Mäkelä Pia, Karlsson Thomas, ”Mikä on muuttunut 2000-luvulla, mikä ei?”. *Näin Suomi juo- Suomalaisten muuttuvat alkoholinkäyttötavat*. Toim. Mäkelä Pia, Härkönen Janne, Lintonen Tomi, Tigerstedt Christoffer ja Warpenius Katariina. Juvenes Print- Suomen yliopistopaino, Helsinki 2018. 251–257.
- Tuomi Jouni, Sarajärvi Anneli, *Laadullinen tutkimus*. Kustannusosakeyhtiö Tammi, Helsinki 2018.
- Wiberg Matti, ”Mitä populismi on?”. – *Populismi – Kriittinen arvio*. Edita, Helsinki 2011. 11–21.
- Wiberg Matti, *Politiikka Suomessa*. WSOY, Helsinki 2006.

Wiberg Matti, ”Puolueet eduskunnassa ja hallituksessa”. – *Suomen puolueet ja puoluejärjestelmä*. Toim. Heikki Paloheimo ja Tapio Raunio. WSOY Oppimateriaalit, Porvoo 2008. 163–184.

Wiberg Matti, ”Puolueryhmät eduskunnassa”. – *Eduskunta- Kansanvaltaa puolueiden ja hallituksen ehdoilla*. Toim. Tapio Raunio, Matti Wiberg. Gaudeamus, Helsinki 2014. 163–183.

IV WWW-DOKUMENTIT

Www-sivut

”5-4-3-2-1-0: Alkon historia”. Alkon verkkosivut.
<https://www.alko.fi/alko-oy/yritys/5-4-3-2-1-0> [luettu 8.2.2021].

”Alkoholijuomien matkustajatuonti”. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen verkkosivut.
<https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/aineistot-ja-palvelut/tilastojen-laatu-ja-periaatteet/laatuselosteet/alkoholijuomien-matkustajatuonti> [luettu 27.3.2021].

”Alkoholilaki”. FINLEX:in verkkosivut.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2017/20171102#L1> [luettu 10.1.2021].

”Alkoholilain kokonaisuudistus”. Sosiaali- ja terveysministeriön verkkosivut. <https://stm.fi/alkoholilain-kokonaisuudistus> [luettu 10.1.2021].

”Alkoholilainsäädännön kokonaisuudistus liikkeelle”. Sosiaali- ja terveysministeriön verkkosivut. https://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/alkoholilainsaadannon-kokonaisuudistus-liikkeelle [luettu 10.1.2021].

”Alkoholien kokonaiskulutus, taulukko”, Findikaattori, Tilastokeskus.
<https://findikaattori.fi/fi/table/55> [luettu 11.11.2020].

”Alkoholiohjelma 2004-2007: Yhteistyön lähtökohdat 2004”. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2004.
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/72039/Julkaisuja_2004_7.pdf?sequence=1 [luettu 1.11.2020].

”Alkoholipolitiikka”. Sosiaali- ja terveysministeriön verkkosivut.
<https://stm.fi/alkoholipolitiikka> [luettu 5.2.2021].

”Alkoholipoliittiset menetelmät”. Terveyden ja hyvinvoinnin laitokset verkkosivut.
<https://thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/alkoholi/alkoholipolitiikka/alkoholipoliittiset-menetelmat> [luettu 1.11.2020].

”Alkoholisyihin kuolleet, taulukko”. Findikaattori, Tilastokeskus.
<https://findikaattori.fi/fi/table/65> [luettu 1.12.2020].

”Alkoholiverotus”. Valtiovarainministeriön verkkosivut. <https://vm.fi/alkoholiverotus> [luettu 12.3.2021].

”BKT asukasta kohti, taulukko”. Findikaattori, Tilastokeskus.

<https://findikaattori.fi/fi/table/2> [luettu 11.11.2020].

EDILEX, Alkoholimainonnan rajoituksia selvittäneen työryhmän muistio.

https://www.edilex.fi/ministerioiden_julkaisut/7049.pdf [luettu 14.12.2020].

”Eppu Normaali: Murheellisten laulujen maa”. *YLE Elävä Arkisto*. 17.6.2010.

<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2010/06/17/eppu-normaali-murheellisten-laulujen-maa>

[luettu 29.3.2021].

”Euroopan talouskriisi tietopaketti”, Eduskunnan verkkosivut.

<https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/eu/eu-taluskriisi/Sivut/default.aspx> [luettu 31.1.2021].

”Haku: Kansanedustajat”, Eduskunnan verkkosivut.

<https://www.eduskunta.fi/FI/search/Sivut/peopleresults.aspx?k=> [luettu 23.2.2021].

”Hyvinvointi- ja terveyserot – Alkoholi”. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitoksen

verkkosivut. [https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-](https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/elintavat/alkoholi)

[terveyserot/eriarvoisuus/elintavat/alkoholi](https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/elintavat/alkoholi) [luettu 10.4.2021].

”Jare&VilleGalle feat. Märkä-Simo – Häissä (Häävideo). *Youtube*.

https://www.youtube.com/results?search_query=jvg+h%C3%A4iss%C3%A4&ab_channel=6kk [katsottu 19.4.2021].

”Kuntien vastuulla olevat sosiaali- ja terveydenhuollon tehtävät”. Sosiaali- ja

terveysministeriön verkkosivut. [https://stm.fi/kuntien-vastuulla-olevat-sotehuollon-](https://stm.fi/kuntien-vastuulla-olevat-sotehuollon-tehtavat)

[tehtavat](https://stm.fi/kuntien-vastuulla-olevat-sotehuollon-tehtavat) [luettu 30.12.2020].

”Lainsäädännön kehitys”. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen verkkosivut

<https://thl.fi/fi/web/alkoholi-tupakka-ja-riippuvuudet/alkoholi/alkoholipolitiikka/lait-ja-linjaukset/lainsaadannon-kehitys> [luettu 7.2.2021].

”Lakien säätäminen eduskunnassa”. Eduskunnan viralliset verkkosivut.

https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/eduskunnan_tehtavat/lakiensaataminen/Sivut/default.aspx [luettu 7.2.2021].

”Liitetaulukko 1. Puolueiden edustajapaikat eduskuntavaaleissa 1983-2015”.

Tilastokeskuksen verkkosivut. https://www.stat.fi/til/evaa/2015/evaa_2015_2015-04-30_tau_001_fi.html [luettu 19.1.2021].

”Nuorten alkoholinkäyttö vähenee edelleen- juomisen tilalle on löytynyt parempaa

tekemistä”, 9.4.2018. Terveyden ja hyvinvoinnin laitokset verkkosivut. [https://thl.fi/fi/-](https://thl.fi/fi/-/nuorten-alkoholinkaytto-vahenee-edelleen-juomisen-tilalle-on-loytynyt-parempaa-tekemista)

[/nuorten-alkoholinkaytto-vahenee-edelleen-juomisen-tilalle-on-loytynyt-parempaa-](https://thl.fi/fi/-/nuorten-alkoholinkaytto-vahenee-edelleen-juomisen-tilalle-on-loytynyt-parempaa-tekemista)

[tekemista](https://thl.fi/fi/-/nuorten-alkoholinkaytto-vahenee-edelleen-juomisen-tilalle-on-loytynyt-parempaa-tekemista) [luettu 21.2.2021].

”Nuorten terveystapaustutkimus”, Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019.

https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161741/STM_2019_56_Nuorten_terveystapatutkimus_2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y [luettu 25.3.2021].

”Perussuomalaiset vaalien suurvoittaja, Kokoomus nousi suurimmaksi puolueeksi eduskuntavaaleissa 2011”. Tilastokeskus, 29.4.2011.
https://www.tilastokeskus.fi/til/evaa/2011/evaa_2011_2011-04-29_tie_001_fi.html
[luettu 27.3.2021].

”PISA tuottaa tietoa koulutuksen tilasta ja tuloksista”. Opetus- ja kulttuuriministeriön verkkosivut. <https://minedu.fi/pisa> [luettu 27.3.2021].

”Sarjakuva, joka muutti Suomea”. Rahtiuden Ystävät Ry:n verkkosivut.
<http://raitis.fi/raittiudenystavat2/2016/09/28/suomen-historian-yksi-kenties-vaikuttavimmista-valistuskampanjoista-oli-sarjakuva/> [luettu 29.3.2021].

Sisällönanalyysi, KvaliMOTV, Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.
Menetelmäopetuksen tietovaranto
https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_2.html [luettu 7.2.2021].

”Työllisyysaste”. Findikaattori, Tilastokeskus. <https://findikaattori.fi/fi/41> [luettu 9.4.2021].

”Valtioneuvoston periaatepäätös alkoholipolitiikan linjauksista”. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön esitteitä 2003.
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70088/Es200306.pdf?sequence=1> [luettu 1.11.2020].

”Välikysymykset”. Eduskunnan verkkosivut.
<https://www.eduskunta.fi/FI/valtiopaiwaasiat/Sivut/Valikysymykset.aspx> [luettu 29.3.2021].

”Yleistietoa täysistunnoista”. Eduskunnan verkkosivut.
<https://www.eduskunta.fi/FI/taysistunto/Sivut/Tietoa-taysistunnoista.aspx> [luettu 15.2.2021].

Verkkolehdet

”Alkoholiveron korotukset jäävät odottamaan alkoholilain uudistusta”. *YLE Uutiset*, 29.11.2017. <https://yle.fi/uutiset/3-9954681> [luettu 8.11.2020].

”Applen iPhone tänään myyntiin Euroopassa”, *Helsingin Sanomat*, 9.11.2007.
<https://www.hs.fi/talous/art-2000004525066.html> [luettu 25.3.2021].

”Baareissa istuu nyt uusi asiakaskunta – Tällaisia ovat ”uteliaat raittiit”. *Helsingin Sanomat*. 5.1.2021. <https://www.hs.fi/ruoka/art-2000007719547.html> [luettu 28.3.2021].

”Eduskunta keskusteli alkoholilaista aamukolmeen: Kova kiista kaupan oluiden prosentista ja alkoholin etämyynnistä huipentuu äänestykseen kello 10”. *Helsingin Sanomat*. 15.12.2017 <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005489718.html> [luettu 8.11.2020].

”Ensimmäisen miehen potkaisin sivupotkulla oikealle”. *Ilta-Sanomat*, 3.7.2018.
<https://www.is.fi/kotimaa/art-2000005741773.html> [luettu 21.2.2021].

”Juha Sipilä keskustan puheenjohtajaksi”, *YLE Uutiset* 9.6.2012 <https://yle.fi/uutiset/3-6174480> [luettu 7.2.2021].

”Karjulalla on perunaperhe”. *Helsingin Sanomat*. 8.5.2002. <https://www.hs.fi/ihtiset/art-2000004051046.html> [luettu 16.2.2021].

”Katso, kuinka moni ikäisesi suomalainen on Facebookissa”. *YLE Uutiset*. 5.3.2013. <https://yle.fi/uutiset/3-6522711> [luettu 30.3.2021].

”Katso ja lue Sipilän puhe tästä kokonaisuudessaan”, *YLE Uutiset* 19.6.2015. <https://yle.fi/uutiset/3-8311098> [luettu 26.3.2021].

”Kippis – Alkoholipolitiikka saa puolueiden päät pyörimään”. *Suomen Kuvalehti* 12.2.2015 <https://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/politiikka/kippis-alkoholipolitiikka-saa-puolueiden-paat-pyorimaan/> [luettu 7.2.2021].

”Kuudes yritys toi vihdoon Lauri Oinoselle paikan”. *Helsingin Sanomat*. 23.3.1999. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000003787530.html> [luettu 17.2.2021].

Nokian liikevaihto on suurempi kuin valtion budjetti”. *Tekniikka & Talous*, 24.1.2008. <https://www.tekniikkatalous.fi/uutiset/nokian-liikevaihto-on-suurempi-kuin-valtioon-budjetti/8e308fa5-7c90-3176-b6ef-d5d9ef5a4a83> [luettu 27.3.2021].

”Näin Nokia kasvoi ja kutistui Suomessa”. *YLE Uutiset*, 14.6.2012. <https://yle.fi/uutiset/3-6181781> [luettu 27.2.2021].

”Onko eduskunnan täysistunto pelkkää teatteria?”. *Kielikello* 4/2019 <https://www.kielikello.fi/-/onko-eduskunnan-taysistunto-pelkkaa-teatteria-> [luettu 15.2.2021].

”Perussuomalaisten ryhmä hajosi täysin- Timo Soini yli 20 lähtijän joukossa”. *YLE Uutiset*, 13.6.2017. <https://yle.fi/uutiset/3-9666763> [luettu 19.1.2021].

”Risto Kuisma: Myllyhoito pelasti tuurijuopon”. *MTV Uutiset*, 6.3.2012. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/risto-kuisma-myllyhoito-pelasti-tuurijuopon/1887682#gs.tqfd7y> [luettu 17.2.2021].

”Salin laidalla – Perussuomalaisten talouspolitiikka on siirtynyt oikealle. Haaveet suurituloisten verojen nostosta ja kansalaispalkasta on haudattu”. *Suomen Kuvalehti*, 19.3.2021. <https://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/politiikka/nain-perussuomalaiset-myllasi-talouspolitiikkansa-haaveet-rikkaiden-verokurituksesta-haudattiin-soini-teki-ratkaisevan-liikkeen/?shared=1158766-acb95a4d-4> [luettu 27.2.2021].

”Sukupolvemme <.JPG>”. *YLE Uutiset*. 4.12.2020 <https://yle.fi/uutiset/3-11665943> [luettu 30.3.2021].

”Suomalainen Supercell oli mobiilimaailman ykkösyhtiö viime vuonna”. *Helsingin Sanomat*. 29.1.2015. <https://www.hs.fi/talous/art-2000002796404.html> [luettu 4.4.2021].

”Särkiniemi: Kristityillä ja muslimeilla eri Jumala”. *Kotimaa*, 20.9.2010.
<https://www.kotimaa.fi/artikkeli/sarkiniemi-kristityilla-ja-muslimeilla-eri-jumala/>
[luettu 17.2.2021.]

”Vanhoillislestadiolaiset tekevät pesäeroa puoluepolitiikkaan”. *Helsingin Sanomat*.
1.9.2012. <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000002555845.html> [luettu 30.3.2021].

”Wallin otti puheeksi kiekkoilijoiden juopottelun”. YLE Uutiset, 17.5.2011.
<https://yle.fi/uutiset/3-5360801> [luettu 12.4.2021].